

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Andra kammaren.

Nr 14.

Torsdagen den 9 april.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 21, den 23 och den 24 nästlidna mars.

§ 2.

Herr talmannen meddelade, att sedan herr Olovson i Västerås vid kammarens sammanträde den 14 mars med läkarintyg styrkt sig från och med den 10 i samma månad tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, herr Olovson i Västerås denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsmannen, disponenten *Elof Ericsson*, Åtvidaberg, på grund av tillfällig akut sjukdom är i trängande behov av ledighet från riksdagsarbetet från påskhelgen t. o. m. den 21 april 1942 intygas.

Stockholm den 27 mars 1942.

K. E. Hernlund,

legit. läkare.

Riksdagsman *Per Johnsson*, Mörrum, vårdas sedan den 7 april 1942 å medicinska avdelningen vid länslasarettet i Karlshamn för nephrolithiasis (njursten) och är till följd av sin sjukdom oförmögen att delta i riksdagens arbete tills vidare, vilket härmed intygas.

Karlshamn den 7 april 1942.

T. Nordmark,

leg. läk.

Härmed intygas på heder och samvete att riksdagsmannen *Anders Paulsen* från Arlöf denna dag intagits å medicinska kliniken i Lund för hjärtsjukdom, vilken kommer under de närmaste 6 veckorna för honom utgöra absolut hinder att delta i riksdagens arbete.

Lunds lasarett den 29 mars 1942.

Sven Ingvar,

professor.

Kammaren beviljade herr Ericsson i Åtvidaberg ledighet från riksdagsgöromålen under 13 dagar från och med den 9 april samt herrar Johnsson i Kastanjegården och Paulsen tills vidare från och med den 9 april.

§ 4.

Föredrogs och lades till handlingarna en från justitiedepartementet till kammaren överlämnad avskrift av ett från samma departement utfärdat bevis

Andra kammarens protokoll 1942. Nr 14.

därom, att Kungl. Maj:t genom beslut den 27 mars 1942 godkänt släktnamnet Orgård för ledamoten av kammaren, lantbrukaren Per Leander Persson från Undersviks församling i Gävleborgs län.

§ 5.

Föredrogs och lades till handlingarna en från justitiedepartementet till kammaren överlämnad avskrift av ett från samma departement utfärdat bevis därom, att Kungl. Maj:t genom beslut den 27 mars 1942 godkänt släktnamnet Ronnebäck för ledamoten av kammaren fru Anna Elvira Lindqvist-Petersson från Östersunds församling.

§ 6.

Avlämnades följande propositioner, nämligen:

- av herr statsrådet *Sköld* propositionen, nr 210, angående den fortsatta utbyggnaden och organisationen av landets försvarskrafter;
- av herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* propositionerna:
 - nr 202, angående återbäring av arvsskatt för vissa donationer;
 - nr 206, angående räntan å lån från egnahemslånefonden m. m.;
 - nr 207, angående räntan å ogulden köpeskilling för viss kronoegendom; och
 - nr 209, angående reglering av handeln med strömming och sill m. m.; samt
- av herr statsrådet *Rosander* propositionerna:
 - nr 203, angående överskridande av viss anslagspost i den för riksförsäkringsanstalten fastställda avlöningsstaten;
 - nr 205, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 4 juni 1886 (nr 44 s. 1) angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål; och
 - nr 208, angående överskridande av viss anslagspost i den för landsfogdarna m. fl. fastställda avlöningsstaten.

Samtliga dessa propositioner bordlades.

§ 7.

Sedan riksdagens båda kamrar förehaft och godkänt de uti statsutskottets memorial nr 49 och jordbruksutskottets memorial nr 15 föreslagna voteringspropositionerna rörande frågor, i vilka kamrarna fattat stridiga beslut, samt bestämt blivit, att vederbörliga omröstningar över de olika besluten skulle denna dag äga rum, så anställdes nu omröstningar enligt nedan intagna voteringspropositioner i följande ordning, nämligen:

1:a omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 49):

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må

a) besluta, att gällande bestämmelser angående statsunderstöd för budgetåret 1941/42 till statsunderstödda enskilda läroanstalter skola äga huvudsaklig tillämpning jämväl för budgetåret 1942/43;

b) besluta, att till de statsunderstödda enskilda läroanstalterna må under budgetåret 1942/43 utgå tilläggsunderstöd i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1942 förordat;

c) till Privatläroverk: Bidrag till högre goss- och samskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 654,100 kronor,
röstas

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren

a) beslutat, att gällande bestämmelser angående statsunderstöd för budgetåret 1941/42 till statsunderstödda enskilda läroanstalter skola äga huvudsaklig tillämpning jämväl för budgetåret 1942/43;

b) beslutat, att till de statsunderstödda enskilda läroanstalterna må under budgetåret 1942/43 utgå tilläggsunderstöd i enlighet med vad statsutskottet under punkten 120:o) av sitt den 13 mars 1942 dagtecknade utlåtande nr 8 förordat;

c) till Privatläroverk: Bidrag till högre goss- och samskolor för budgetåret 1942/43 anvisat ett förslagsanslag av 633,600 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med..... 79 Ja och 133 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med..... 110 Ja och 32 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller... 79 Ja och 133 Nej,

sammanräkningen visade 189 Ja och 165 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

2:a omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 49):

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må

a) besluta, att den av 1933 års riksdag godkända ändringen i fråga om beloppet av grundunderstöd till högre flickskola skall äga tillämpning jämväl för budgetåret 1942/43;

b) till Privatläroverk: Bidrag till högre flickskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 611,500 kronor;

därav 30,000 kronor skola användas till nedbringande av terminsavgifter under läsåret 1942/43 vid vissa högre flickskolor i Stockholm under villkor, att Stockholms stad för samma tid bidrager med enahanda belopp på sätt angivits i propositionen nr 252 till 1939 års lagtima riksdag,

röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren

a) beslutat, att den av 1933 års riksdag godkända ändringen i fråga om beloppet av grundunderstöd till högre flickskola skall äga tillämpning jämväl för budgetåret 1942/43;

b) till Privatläroverk: Bidrag till högre flickskolor för budgetåret 1942/43 anvisat ett förslagsanslag av 590,500 kronor;

därav 30,000 kronor skola användas till nedbringande av terminsavgifter under läsåret 1942/43 vid vissa högre flickskolor i Stockholm under villkor, att Stockholms stad för samma tid bidrager med enahanda belopp på sätt angivits i propositionen nr 252 till 1939 års lagtima riksdag.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 75 Ja och 137 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 107 Ja och 36 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 75 Ja och 137 Nej, sammanräkningen visade 182 Ja och 173 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

3:e omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 49):

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må till Privatläroverk: Bidrag till enskilda mellanskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 54,100 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren till Privatläroverk: Bidrag till enskilda mellanskolor för budgetåret 1942/43 anvisat ett förslagsanslag av 52,100 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 78 Ja och 130 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 106 Ja och 37 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller.. 78 Ja och 130 Nej, sammanräkningen visade 184 Ja och 167 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

4:e omröstningen

(enligt jordbruksutskottets memorial nr 15):

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med ändring av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionen II:9, till Bidrag till hushållningssällskapen för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 3,497,100 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej har riksdagen i likhet med andra kammaren, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionen II:9, till Bidrag till hushållningssällskapen för budgetåret 1942/43 anvisat ett förslagsanslag av 3,493,900 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 129 Ja och 78 Nej,

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade

utfallit med 94 Ja och 46 Nej,
 vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 129 Ja och 78 Nej,
 sammanräkningen visade 223 Ja och 124 Nej,
 och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstäm-
 melse med ja-propositionens innehåll.

§ 8.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vi-
 lande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 194, angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser post- och
 telegrafverken samt statens vattenfallsverk; och

nr 195, angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser statens
 järnvägar;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 197, med förslag till för-
 ordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 19 december 1941 (nr 942)
 angående dyrtidstillägg åt vissa livrättagare enligt lagen om försäkring för
 olycksfall i arbete, m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 199, angående förvärv av vattenrätt i
 Kynneälven i Bohuslän;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 200, angående utövandet av statens
 tobaksmonopol; samt

till behandling av lagutskott propositionen, nr 201, med förslag till rekvisi-
 tionslag samt beredskapsförfogandelag.

§ 9.

Föredrogos var för sig följande på kammarens bord liggande motioner; och
 remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 290 av herr *Andersson* i Södergård *m. fl.*;

nr 291 av herr *Hedlund* i Östersund; och

nr 292 av herrar *Mäler* och *Stattin*; samt

till andra särskilda utskottet motionen nr 293 av herr *Lindmark m. fl.*

§ 10.

Föredrogos, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkande nr 15, första
 lagutskottets utlåtanden nr 18 och 19 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr
 16—18.

§ 11.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 294,
 innefattande inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kamma-
 ren i dess denna dag fattade beslut, att ett särskilt utskott, bestående av 24
 ledamöter, 12 från vardera kammaren, skulle tillsättas för behandling av ej
 mindre Kungl. Maj:ts proposition, nr 210, angående den fortsatta utbygg-
 naden och organisationen av landets försvarskrafter än även de ytterligare
 framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda mo-
 tioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående
 frågor; och beslöt kammaren antaga berörda inbjudan.

Herr talmannen lämnade härefter på begäran ordet till

Herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig föreslå, att kammaren måtte besluta att till detta särskilda utskott välja lika många suppleanter som antalet suppleanter i statsutskottet eller således aderton.

Denna hemställan bifölles.

§ 12.

På förslag av herr talmannen, som förklarade sig hava om tiden för valen samrått med första kammarens talman, beslöt kammaren att vid plenum onsdagen den 15 innevarande april förrätta val av ledamöter och suppleanter i det tredje särskilda utskott, som enligt kamrarnas samstämmiga beslut skulle tillsättas.

§ 13.

Interpellation. Herr **Thorell** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! På grund av vårt försämrade försörjningsläge ha vid olika tillfällen statliga myndigheter riktat uppmaningar till landets jordbrukare och andra att till våren tillvarataga alla möjligheter för odling av produkter som direkt eller indirekt kunna tillgodogöras som livsmedel. Villigheten att efterkomma dessa uppmaningar finnes säkert, och potatis och köksväxter komma i viss utsträckning att odlas även å förut obruten mark. För något över en vecka sedan meddelade också försvarsstaben att vissa kategorier värnpliktiga, som f. n. äro inkallade till beredskapstjänst, komma att »om läget så tillåter» successivt hemförlovas för arbete i jordbruk och trädgårdar under vårbruket. Allt detta är gott och väl. Men även om arbetskraft i någorlunda tillfredsställande omfattning kommer att stå till förfogande så kvarstår ändock ett allvarligt problem, nämligen bristen på mekanisk och levande dragkraft för jordbruket. På grund av brist på brännolja har ett stort antal traktorer omändrats till gengasdrift. En del traktorer äro emellertid mer eller mindre olämpliga till sådan omändring och stå följaktligen oanvända. Fullt användbara traktorer ha på vårens lösöreauktioner i allmänhet betingat höga priser.

Under åren 1939 och 1940 rekvirerades eller inköptes på annat sätt ett mycket stort antal hästar till armén. Sedan dess har tidvis en del av dessa hästar utackorderats till sina gamla ägare eller andra fodervärdar, huvudsakligen jordbrukare, som fått använda dem mot vård och utfodring. Senast föregående höst utlämnades ett jämförelsevis stort antal hästar från truppförbanden och mottogs av fodervärdar, av vilka många ej hade så stor användning för dem på vintern men ville försäkra sig om dragare för vårbruket och sommarens körslor. Vid förstärkning av försvarsberedskapen under den nu förflutna vintern inkallades emellertid på nytt ett stort antal hästar till olika truppförband landet runt. Någon upplysning om när dessa hästar skulle utlämnas till fodervärdar har, enligt uppgift, regementenas och kärnernas hästdetalj inte kunnat lämna. De flesta av de förutvarande fodervärdarna och andra jordbrukare, som ha behov av hästar, ha väntat med att anskaffa sådana i förhoppning att utackordering skulle ske från truppförbanden. Nu stå de utan och det ringa antal hästar som finnes i handeln kan på intet sätt fylla behovet och betingar för övrigt så höga priser, att en hel del jordbrukare saknar ekonomisk möjlighet till köp. Utom de ekonomiska föruster, detta kommer att vålla den enskilde jordbrukaren, så föreligger en allvarlig fara för, att stora åkerarealer inte bli besädda i rätt tid, vilket alltid

Interpellation. (Forts.)

är angeläget, men alldeles särskilt en så sen vår som denna, eller att en del åker kanske inte alls blir besådd. Vilken allvarlig inverkan en sådan utveckling skulle få på vår folkförsörjning ligger i öppen dag.

I anslutning till vad här anförts anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa följande interpellation:

Avser herr statsrådet att vidtaga sådana åtgärder, att de av landets jordbrukare, som äro i behov av draghästar, kunna i så stor omfattning som möjligt erhålla sådana från armén för nu kommande vårbruk eller för längre tid?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 14.

Ordet lämnades på begäran till

Fru **Ronnebäck**, som yttrade: Herr talman! Den gångna vinterns påfrestningar ha varit mycket kännbara för de svenska hemmen, i all synnerhet för de mindre bemedlade, barnrika familjerna, som saknat resurser att möta krislägets allt mer stegrade svårigheter. Från andra länder, bl. a. från Finland, är det omvittnat, hur kristiden hastigt inverkat menligt på barnens hälsotillstånd och medfört olika slags bristsjukdomar, orsakade av försämrade näringsförhållanden och vitaminbrist. Försörjningsläget i vårt land är visserligen betydligt gynnsammare, men även hos oss har skett en successiv sänkning av näringsstandarderna, vilket väl inte kan undgå att sätta spår efter sig hos de minst motståndskraftiga, nämligen barnen. *Interpellation.*

Det finns ingen anledning att tro, att situationen skall förbättras under den närmaste framtiden. Krisens tryck ökar för varje månad och man måste vara beredd på, att påfrestningarna snarare komma att öka än att minska under den kommande vintern.

Under sådana förhållanden måste det framstå som ett oeftergivligt villkor, att alla chanser tillvaratagas för att i största möjliga utsträckning skydda barnen från att bli märkta av krisen. De korta sommarmånaderna innesluta i sig stora möjligheter till återhämtning av krafter efter vinterns strapatser och dessa möjligheter böra på ett effektivt sätt utnyttjas.

Även under normala förhållanden har det ansetts vara nödvändigt att bereda några veckors vistelse på landet för behövande barn i städer och industrisamhällen. Enligt den allmänna läkarerfarenheten äro barn, som fått en ordentlig sommarvistelse på landet, mycket mindre sjuka under den påföljande vintern än de barn, som varit tvungna att stanna kvar i städerna året om. Under nuvarande ogynnsamma förhållanden i näringsavseende, där stadsbarnen i särskilt hög grad drabbas av de genom krisen framkallade inskränkningarna i kosten, måste det vara ett önskemål av den allra största betydelse, att städernas och industrisamhällenas barn i största möjliga utsträckning beredas tillfälle att under sommaren stärka hälsa och krafter genom några veckors landsvistelse. Chefen för medicinalstyrelsen har nyligen i pressen framhållit, att detta är en ur medicinsk och hygienisk synpunkt synnerligen viktig angelägenhet. Likaså framhåller docent Gunnar Nordgren vid Statens institut för folkhälsan, att barnhälsan snabbt försämras, när näringstillförseln blir otillräcklig, och att särskilt riskerna för engelska sjukan då öka oroväckande.

Från lärarhåll rapporteras, att anmälningarna till de ordinarie skollovskolonierna uppvisa en betydande ökning, men att dessa kolonier inte ha möjlighet att i nämnvärd utsträckning utöka sin verksamhet. Inte heller torde det vara

Interpellation. (Forts.)

möjligt för familjerna att själva bekosta vistelse på landet för sina barn. Det stora flertalet har genom krisens tryck fått sin ekonomi så pressad, att de inte kunna bära denna utgift. Inte minst gäller detta de inkallade, mot vilka samhället bör ha en särskild skyldighet att träda hjälpsamt emellan även i detta speciella avseende. Enda utvägen att i önskvärd utsträckning få ut barnen på landet torde därför vara, att staten på ett eller annat sätt lämnar sitt stöd och sin medverkan.

Under sommaren 1940 skedde genom statens försorg en evakuering av barnen från utrymningsorterna till särskilda internat i landsorten. Genom detta förfarande bereddes c:a 14,000 barn — förutom barnen på skollovskolonierna — möjlighet att vistas på landet under några sommarveckor. Man torde ha anledning förmoda, att organisationsapparaten sedan dess undan för undan förbättrats och att en dylik evakuering nu skulle kunna ske på ett i allo smidigt och tillfredsställande sätt. Det kunde därför ifrågasättas, om det inte vore möjligt och lämpligt, att de genom Statens utrymningskommission färdigställda barninternaten kunde tas i anspråk för en genom statens försorg ordnad landsvistelse för barn från städer och industrisamhällen.

Många familjer med släktingar på landet skulle säkert själva kunna ordna landsvistelse för sina barn, om de hade möjlighet att betala resorna. En tänkbar utväg i detta sammanhang vore, att staten i någon form helt eller delvis bekostade dessa resor.

Skulle intet av dessa alternativ anses möjligt att realisera, bör undersökning ske om det icke finnes möjlighet att genom särskilda anslag till de ordinarie skollovskolonierna bereda dessa tillfälle att utöka sin verksamhet under innevarande sommar.

Det är att befara, att utan stödåtgärder i någon form från statens sida stora kategorier behövande barn måste stanna kvar i städer och industrisamhällen under hela sommaren, vilket under nuvarande förhållanden måste anses innebära allvarliga riskmoment i socialt och hygieniskt avseende för barnen i alla delar av landet. Detta gäller inte blott barnen i storstäderna utan även i lika hög grad barnen från de norrländska industriorterna och samhällena.

Ett statligt initiativ, varigenom städernas och industrisamhällenas barn finge möjlighet att utnyttja de korta sommarveckorna för ett sunt och stärkande friluftsliv, skulle mottagas med glädje och tillfredsställelse av bekymrade föräldrar överallt i landet. Det skulle för barnens vidkommande betyda starkt motståndskraft mot den kommande vinterns påfrestningar, om vilkas storlek vi ännu intet veta men som vi ha all anledning att frukta. Det skulle också medföra en betydande lättnad i försörjningsbördan inte minst för de barnrika familjerna att få slippa utgifterna för barnens uppehälle under deras vistelse på landet. Slutligen skulle detta också innebära en välkommen vila och avkoppling för många utarbetade mödrar, som härigenom bereddes en välbehövlig lättnad i de många bekymmer, som i dagens läge möta en husmor med många barn att sörja för.

Med hänvisning till ovanstående anhåller jag härmed om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

- 1) Anser herr statsrådet det vara önskvärt och möjligt att under innevarande sommar genom statens försorg bereda landsvistelse åt barn från städer och industrisamhällen?
- 2) Har herr statsrådet för avsikt att ta initiativ till åtgärder för att i någon form åstadkomma statligt stöd och medverkan för detta ändamål?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 15.

Herr **Senander**, som på begäran erhöll ordet, yttrade: Herr talman! De stats- *Interpellation.*
pensionärer, som icke inrymmas under bestämmelserna i det vid förra årets riksdag beslutade nya allmänna tjänstepensionsreglementet, befinna sig i många fall i en tryckt ekonomisk belägenhet. Deras pensioner utgå i förhållande till lönerna å A-ort, medan de som falla under de nya bestämmelserna komma att erhålla pension i förhållande till lönerna å C-ort. Härigenom uppstår en klassificering av statspensionärerna, som knappast kan anses vara motiverad ur någon synpunkt.

Att döma av pensionsfrågans tidigare behandling synes också meningen vara att tillförsäkra de pensionärer, som avgått ur tjänst före den 1 juli 1939, en förbättring av deras pensioner. Sålunda uttalade statsrådet och chefen för finansdepartementet i samband med riksdagsbehandlingen av det nya pensionsreglementet, »att sedan pensionsfrågan för de i tjänst varande blivit löst, de redan pensionerades sak skulle utan någon mera tidsödande utredning framläggas för riksdagen». Vid 1940 års riksdag uttalade bankoutskottet »den förhoppningen, att, därest förslag i fråga om definitiv reglering av pensionsförmånerna för blivande pensionärer skulle framläggas för 1941 års riksdag, förslag om möjligt då även kunde föreligga beträffande pensionsförmånerna för sådana befattningshavare, som vid tiden för de nya pensionsbestämmelsernas ikraftträdande redan avgått med pension . . .». Dessa löften hälsades med stor tillfredsställelse av de pensionerade statstjänstemännen. De förutsatte jämväl, att desamma skulle förverkligas genom en proposition vid innevarande års riksdag.

Då emellertid detta ännu inte skett och riksdagen nu börjar lida mot sitt slut, har en ganska stark oro uppstått bland statspensionärerna. Sålunda har ett möte med föreningen Pensionerade statstjänstemän i Göteborg genom en enhälligt antagen resolution framburit sina bekymmer till statsrådet och chefen för finansdepartementet och hemställt om dennes medverkan till framläggande av en proposition till årets riksdag i syfte att förbättra deras ställning.

Med hänvisning till vad jag anfört får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande fråga:

Har statsrådet för avsikt föreslå regeringen att till innevarande års riksdag framlägga proposition i syfte att förbättra pensionerna för de statstjänstemän, som avgått ur tjänst före den 1 juli 1939?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 16.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatsens sjätte huvudtitel, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatsens åttonde huvudtitel, avseende anslagen till eklestiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

§ 17.

Justerades protokollsutdrag.

§ 18.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 122, angående förstatligande av den allmänna väghållningen på landet nämligen:

nr 294 av herr *Aqvist*;

nr 295 av herr *Hansson* i Skediga; samt

nr 296 av herrar *Hallagård* och *Gustafsson* i Lekåsa.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.50 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 11 april.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 204, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.;

nr 212, angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser domänverket; och

nr 213, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § 1 mom. och 2 § förordningen den 28 september 1928 (nr 376) om särskild skatt å vissa lotterivinster, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 202, angående återbäring av arvsskatt för vissa donationer; och

nr 203, angående överskridande av viss anslagspost i den för riks försäkringsanstalten fastställda avlöningsstaten;

till behandling av lagutskottet propositionen, nr 205, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 4 juni 1886 (nr 44 s. 1) angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 206, angående räntan å lån från egnahemslänefonden m. m.; och

nr 207, angående räntan å ogulden köpeskilling för viss kronoegendom;

till statsutskottet propositionen, nr 208, angående överskridande av viss anslagspost i den för landsfogdarna m. fl. fastställda avlöningsstaten; samt

till jordbruksutskottet propositionen, nr 209, angående reglering av handeln med strömming och sill m. m.

Härefter föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts på bordet liggande proposition, nr 210, angående den fortsatta utbyggnaden och organisationen av landets försvarskrafter.

*Vid remiss
av Kungl.
Maj:ts propo-
sition nr 210.*

Därvid anförde

Herr **Carlström**: Herr talman! Då jag begärt ordet vid remissen av detta förslag, är det inte min avsikt att gå in på detsamma, vare sig i fråga om dess huvudlinjer eller dess detaljer, i vad det gäller organisationen och effektiviteten ur försvarssynpunkt. Uppenbarligen har lekmannen ingen möjlighet att på den korta tid, som stått till förfogande efter förslaget framläggande på kamrarnas bord, bilda sig en mening i dessa stycken. Givetvis vill jag gärna tro, att de tämligen enhälliga pressuttalandena äro riktiga, som kommit till synes efter propositionens avlämnande och av vilka man får veta, att femårsplanen är väl avvägd ur försvarssynpunkt, och att hela folket står enigt om att bära de kostnader, som förslaget genomförande kräver.

Jag skyndar mig också att tillägga, att de reflexioner, som jag här avser att framföra och vilka främst gälla kostnaderna eller de ekonomiska bördor, som förslaget genomförande medför, äro mina rent personliga funderingar och sålunda inte på något sätt framföras å några politiska meningsfränders vägnar här i riksdagen. I egenskap av ledamot i besparingsberedningen har jag för övrigt redan tidigare här i kammaren i samband med behandlingen av vissa statsutgifter framfört den meningen, att trots angelägenheten av att i dessa tider göra allt för stärkandet av vårt försvar man ändock tvingas att även på detta område räkna med måttet av vårt folks bärkraft och uthålligheten i fråga om att för framtiden vidmakthålla den plan man går in för.

Det är sålunda kostnadsplanen och de ekonomiska beräkningarna jag nu några ögonblick vill sysselsätta mig med, samt de konsekvenser ur folkhushållets synpunkt, som kunna tänkas bli följden av förslaget genomförande. Jag har tämligen noga studerat uttalandena i propositionen sid. 9 och 10 och vidare departementschefens uttalande på sid. 31, i vilka de ekonomiska och statsfinansiella frågorna beröras. Vid ett hastigt genomgående av dessa uttalanden får man nästan den uppfattningen, att den ekonomiska sidan av saken inte är alls så besvärlig att lösa. I förhållande till nationalinkomsten är inte en årlig kostnadssumma för försvaret på 700 eller 800 miljoner så betungande, att den »i någon mera allvarlig grad kommer att belasta folkhushållet», säges det. Men resonemanget såväl på sid. 9 och 10 som på sid. 31 går en smula fram och tillbaka. Det resoneras om att nationalinkomsten möjligen *kan* stoppas upp och om att penningvärdet möjligen *kan* försämrats samt om att skattebelastningen inte kommer att stå i direkt jämförelse med nationalinkomsten. Vidare har man inte kunnat gå förbi, att vissa nya statsutgifter anmäla sig framöver, bl. a. förräntningen av den snabbt tillväxande statskulden, vilken bara den efter krigets slut kan beräknas draga 350 miljoner i årliga kostnader. Och fastän departementschefen i sin resumé av kostnadsfrågan visserligen är förtröstansfull och framhåller, att »kostnadsramens storlek i förhållande till nationalinkomsten icke är ägnad att väcka farhågor ur allmänna ekonomiska synpunkter», så vill han däremot icke fördölja, »att finanspolitiskt större svårigheter kunna komma att yppa sig». Och längre fram vidgår han, »att — även om av utredningen beräknade kostnader vid fortsatt ekonomiskt framåtskridande väl kunna bäras — förhållandet vid ett ogynnsammare ekonomiskt läge kan bliva ett annat. Skulle längre perioder av stagnation eller depression drabba vårt ekonomiska liv, torde dessa kostnader komma att innebära en all-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 210. (Forts.)

varlig ekonomisk påfrestning för landet». Och han förutsätter slutligen, »att vid förslaget genomförande alla möjliga besparingar tillvaratagas, som kunna ske utan eftersättande av effektiviteten». Den där sista förhoppningen komma nog, inom parentes sagt, våra militära sakkunniga att le ett brett leende åt.

Om man emellertid vill ha ett något så när tillförlitligt begrepp om vad kostnaderna komma att utlösa i bördor för svenska folket under femårsperioden, får man detta på det enklaste sättet genom att studera försvarsutredningens uttalande på sid. 10 i propositionen, där man helt enkelt konstaterar, att eftersom det lyckats att i riksstatsförslaget för budgetåret 1942/1943 inpressa försvarsutgifter av storleksordningen 700—800 miljoner kronor, så är därmed bevisat, att »spörsmålet om finansiering av försvarsutgifter av angiven höjd kan alltså lösas». Vad innebär nu detta? Jo, det måste innebära, att alla de direkta och indirekta skatter, som vi nu dragas med och under denna riksdag ytterligare yxat till, i fortsättningen komma att uttagas under denna femårsperiod. Men det kommer förmodligen inte att räcka med detta. I mån som krisen fortgår och prisstegringen ökar samt penningvärdet försämras komma ständigt nya krav på ytterligare kompensation, subvention och annan statlig stödverksamhet att resas. Och i det långa loppet är det väl utslutet, att vi, såsom sker för närvarande, kunna tänkas låna pengar till en del av dessa utgifter. Dessutom kommer ju, så länge kriget varar, beredskapen att kräva miljardsummor, som få finansieras lånevägen med förkovran av statsskulden.

Jag tänker nu inte framkasta några förslag om krympande av femårsplanens kostnadskrav, eftersom detta är fullständigt lönlöst. Men i likhet med vad länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län i sitt remissvar framfört, kan jag icke underlåta ha den uppfattningen, att det hade varit lyckligare att söka koncentrera ansträngningarna på försvaret under den tid världskriget pågår, med hänsyn till vårt farofyllda läge under dessa år, och först därefter ta upp planer på längre sikt. Denna femårsplan blir ju inte färdig förrän under budgetåret 1946/1947, och enligt all mänsklig beräkning kan väl inte världskriget då ännu fortsätta. Och jag är inte alldeles övertygad om att alla de anordningar, som nu sägas vara nödvändiga för det moderna kriget, då befinnas vara tip-top ur försvarshänseende — jag tänker då särskilt på vårt flyg. Men jag är också rädd för att om kriget efter ett par år tar slut och vi fortfarande äro ett fritt folk, som kan bestämma om våra utgifter, icke ens denna femårsplan kommer att i alla delar utföras. Men nog skulle det vara illa, om försvaret i fortsättningen skulle inriktas efter vissa konjunkturen på den ytterst osäkra fredsbörsen.

Kontentan av vad jag här har velat säga är emellertid, att vad vi nu stå i begrepp att göra det skola vi göra med öppna ögon och med full insyn från folket i landet i fråga om kostnaderna. För närvarande har man nämligen en känsla av att folk i allmänhet har den uppfattningen, att denna femårsplan inte kommer att sätta några vidare spår i vårt ekonomiska liv, och det kan man ju förstå, då försvarsutredningen hyser samma glada förhoppning. Emellertid kan jag inte hysa en sådan tro, eftersom det ofta visar sig, att det går ganska illa med vissa beräkningar, och därför har jag ansett mig skyldig att här i dag begära ordet.

Om man händelsevis från något håll skulle falla på den idén att stämpla detta mitt anförande som ett utslag av försvarsovilja, så vill jag redan på förhand förklara, att detta inte lönar mödan. Jag är villig att offra allt, som ur förnuftig synpunkt kan vara nödvändigt för vårt försvar, och jag som andra lånar staten pengar efter fattig förmåga för försvarsberedskapen och uppmanar andra att göra detta. Men för den skull har man givetvis rätt att ha olika uppfattning om sättet för försvarets ordnande, även om man i en

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 210. (Forts.)

fråga av denna uppfattning icke kan framkomma med några alternativ. Men det är viktigt, att, såsom jag förut sagt, man beslutar i denna fråga med öppna ögon för konsekvenserna.

Vidare yttrades ej. Ifrågavarande proposition remitterades till tredje särskilda utskottet. Till utskottet skulle jämväl överlämnas det i anledning av propositionen inom kammaren avgivna yttrandet.

§ 3.

Föredrogos var för sig och hänvisades till andra särskilda utskottet följande på bordet liggande motioner, nämligen:

nr 294 av herr *Aqvist*;

nr 295 av herr *Hansson* i Skediga; samt

nr 296 av herrar *Hallagård* och *Gustafsson* i Lekåsa.

§ 4.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för väckande av motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 210 må med hänsyn till ärendets synnerliga omfattning utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

§ 5.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 276, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion angående befrielse för kommunala organ och enskilda från gäldandet av postavgifter för vissa försändelser i ransonerings- och familjebidrags- m. fl. ärenden.

Herr **andre vice talmannen** erhöll härefter på begäran ordet och anförde: Herr talman! Det beslut, som första kammaren enligt det nu föredragna protokollsutdraget fattat, är i sak av samma innebörd som det beslut, vilket andra kammaren den 24 nästlidna mars fattade vid behandling av sitt tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av en i samma ämne inom andra kammaren väckt motion nr 35, men skiljer sig i formellt avseende därifrån beträffande en detalj.

Emellertid har första kammaren den 9 i denna månad, efter att hava erhållit del av andra kammarens nyssnämnda beslut, beslutat att — med ändring av sitt den 24 mars i ärendet fattade beslut, så att det komme att sammanfalla med andra kammarens beslut — biträda sistnämnda beslut.

På grund av vad sålunda förekommit hemställer jag, att andra kammaren ville besluta, att den nu gjorda delgivningen icke skall föranleda någon kammarens åtgärd.

Denna hemställan bifölls.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253) m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 6, i anledning av väckta motioner om sammanslagning av primärkommunala enheter m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till omkostnader för experiment- och försöksverksamhet genom Svenska gengasaktiebolaget;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till beredande av sjukvård i Sverige åt barn från Finland;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till skyddsläkemedel åt vissa kvinnor och barn;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till valutakontoret;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till viss godsvagnsutrustning för statens järnvägar; och

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till förrädsbyggnader för telegrafverkets räkning i Västanfors;

bevillningsutskottets betänkande, nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i reglementet för statens pensionsanstalt m. m.;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för länsstyrelse att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om förvaring av sparbanks värdehandlingar;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 juni 1940 (nr 437) angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter, m. m.;

nr 23, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken rörande tillämpning av bankreglementet;

nr 24, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängning av bemyndigande för fullmäktige att till riksbanken överlämna skattkamarväxlar m. m.;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidshjälp åt vissa pensionärer vid av staten övertagna enskilda järnvägar;

nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under riksstatsens tolfte huvudtitel gjorda framställningar angående bidrag till pensioneringskostnaderna för handelsflottans pensionsanstalt, dels ock Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg å vissa från anstalten utgående pensioner;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. av viss livränta m. m.; och

nr 28, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket förslag rörande utgallring av vissa riksdagshandlingar för åren 1867—1935.

§ 7.

Anmäldes och godkändes bevilningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om avkortning och restitution av skatt på grund av viss militär tjänstgöring under år 1940; och

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herrar *Hage* och *Gustafsson* i Tenhult, nr 297, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 195, angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser statens järnvägar; samt

herr *Lindahl m. fl.*, nr 298 och 299, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 195.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.22 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 14 april.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 9 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 215, angående anslag till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.;

nr 216, angående anslag till det civila luftskyddet för budgetåret 1942/43;

nr 217, angående överskridande av den i kommerskollegii avlöningsstat upptagna anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal; och

nr 218, angående vissa ändringar i villkoren för ett Aktiebolaget Kv. Tryckeriet beviljat lån.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogs Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 204, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.; och hänvisades propositionen, i vad angick förslaget till lag om ändrad lydelse av 23 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, till konstitutionsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Vidare föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts på bordet liggande propositioner; och remitterades därvid

till jordbruksutskottet propositionen, nr 212, angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser domänverket; samt

till bevillningsutskottet propositionen, nr 213, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § 1 mom. och 2 § förordningen den 28 september 1928 (nr 376) om särskild skatt å vissa lotterivinster, m. m.

§ 4.

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet följande på bordet liggande motioner, nämligen:

nr 297 av herrar *Hage* och *Gustafsson* i Tenhult; samt

nr 298 och 299 av herr *Lindahl m. fl.*

§ 5.

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 5 och 6, statsutskottets utlåtanden nr 56—62, bevillningsutskottets betänkande nr 16 samt bankoutskottets utlåtanden nr 15—28.

§ 6.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 11, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatens elfte huvudtitel, avseende anslagen inom folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herrar *Lundgren* och *Lindberg* i Stockholm, nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 195, angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser statens järnvägar;

herr *Hedqvist*, nr 301 och 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 194, angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser post- och telegrafverken samt statens vattenfallsverk; samt

herr *Kilbom m. fl.*, nr 303, om begravningshjälp åt vaktmästaren hos andra kammaren Erik Emanuel Anderssons dödsbo.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.06 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 15 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Enligt därom den 9 innevarande april fattat beslut företogs nu val av 12 ledamöter och 18 suppleanter i det tredje särskilda utskottet; och anställdes först val av ledamöter i nämnda utskott.

Därvid avgåvos 165 godkända valsedlar med partibeteckningen »Gemensam lista» och 7 godkända valsedlar med partibeteckningen »Ledamöter. Gemensam lista». Samtliga dessa valsedlar upptogo namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

- herr *Vougt*,
- » förste vice talmannen *Magnusson*,
- » *Törnkvist*,
- » *Svensson* i Grönvik,
- » *Ward*,
- » *Lindberg* i Umeå,
- » *Bergvall*,
- » *Bergström*,
- » *Skoglund* i Doverstorp,
- » *Andersson* i Malmö,
- » *Lindholm* och
- » *Hansson* i Rubbestad.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utskottet.

Därefter anställdes val av suppleanter.

Därvid avlämnades 143 godkända valsedlar med partibeteckningen »Gemensam lista» och 4 godkända valsedlar med partibeteckningen »Suppleanter. Gemensam lista». Samtliga dessa valsedlar upptogo namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

- herr *Nilsson* i Kristinehamn,
- » *Lundberg* i Hälsingborg,
- » *Gavelin*,
- » *Andersson* i Vigelsbo,
- » *Jansson* i Kalix,
- » *Andersson* i Alfredshem,
- » *Barnekow*,

fröken *Nygren*,

herr *Thorell*,

fru *Andersson*,

herr *Skoglund* i Umeå,

- » *Olson* i Göteborg,
- » *Nilsson* i Stockholm,
- » *Norup*,
- » *Andersson* i Göteborg,

herr andre vice talmannen *Österström*,
» *Nilsson* i Göingegården och
» *Carlsson* i Bakeröd.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utskottet.

§ 2.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående paragraf omförmälda valen.

§ 3.

Avlämnades följande propositioner, nämligen:

av herr statsrådet *Wigforss* propositionen, nr 214, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften; samt

av herr statsrådet *Rosander* propositionerna:

nr 219, angående överskridande av viss anslagspost i den för länsstyrelserna fastställda avlöningsstaten;

nr 220, angående anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1942/43;

nr 221, angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m.;
och

nr 223, angående anslag till kostnader för årlig taxering för budgetåret 1942/43.

Samtliga dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens, herr statsministern **Hansson**, som anförde: Herr talman! Herr Skoglund i Doverstorp har med kammarens tillstånd till mig riktat följande interpellation: »Kan Ers Excellens lämna kammaren upplysningar om de åtgärder, som myndigheterna med hänsyn till utkallelser och försörjningsläget måste planera för att trygga vårsådden och skörden, bränsleanskaffningen samt driften i för vår industriella försörjning och försvarsberedskap vitala produktionsgrenar?»

I motiveringen framhåller interpellanten, att honom veterligt någon verklig plan för att dels lösgöra arbetskraft på för tillfället icke särdeles angelägna arbetsplatser, dels söka överföra densamma till för folkhushållet livsviktiga områden ännu icke offentliggjorts. Utan tvivel, säger han, kommer det att fordras stor anpassning och rörlighet på arbetsmarknaden för att alla försörjningsproblem skola kunna lösas. Interpellanten frågar vidare, om de sakkunniga myndigheterna anse, att tjänstepliktslagen i dess nuvarande skick är ett tillräckligt smidigt instrument för att motsvara ett skärpt läges krav.

Världskriget har framkallat en genomgripande omställningsprocess inom landets näringsliv med därav följande förskjutningar av behovet av arbetskraft olika näringsgrenar emellan. Dessa förskjutningar på arbetsmarknaden ha vållat att arbetslöshet kunnat uppstå inom vissa näringsgrenar samtidigt som brist på arbetskraft framträtt på andra håll. I stort sett har emellertid anpassningen skett snabbare och med mindre friktioner än man vid krisens inträde vågade hoppas. Vi ha undgått krisartad arbetslöshet, och vi ha hittills kunnat något så när tillfredsställande tillgodose behovet av arbetskraft inom bristområdena.

Interpellanten synes anse, att vi nu stå inför en mera bekymmersam situation

Svar på
interpellation.

Svar på interpellation. (Forts.)

än tidigare. Otivelaktigt kommer under våren ett ökat arbetskraftsbehov att möta inom jordbruket, bränsleförsörjningen och i viss mån inom byggnadsindustrien. Vad jordbruket beträffar, blir på grund av den stränga och utdragna vintern vårbruket avsevärt försenat och måste därför utföras under en kortare tidrymd än i vanliga fall. Försörjningsläget påkallar vidare en viss omläggning av växtodlingen till förmån för mera arbetskrävande växtslag såsom potatis, andra rotfrukter och grönsaker, vilket medför ökat behov av arbetskraft. Samtidigt med att jordbrukets vårarbeten pågå kräves för vedavverkningsprogrammets genomförande arbetskraft i betydande omfattning. Förutom det permanenta behovet av arbetskraft för kolningarna, som beräknats till 5,000—7,000 man, tillkommer under sommaren, enligt uppskattning av bränslekommissionen, 3,000 man för stubbrytning och 13,000 man för torvtillverkning.

Beträffande byggnadsindustrien skulle jag närmast vilja varna för överdrivna föreställningar om storleken av dess arbetskrafts behov. Visserligen planeras nu en fördubbling av bostadsproduktionen under 1942 jämfört med 1941. Uppnås detta resultat, kommer under högsäsongen cirka 20,000 flera än i fjol att vara sysselsatta med bostadsbyggande i år. Likväl torde inom hela byggnadsindustrien antalet sysselsatta bli nära 40,000 mindre än vad det var under 1939. Sedan dess ha många byggnadsarbetare överflyttat till andra näringsgrenar (enbart till skogsbruket lägst 15,000 högst 25,000). Åtskilliga äro inkallade, men om man tar hänsyn till möjligheten att inskränka eller inställa byggnadsverksamhet av lägre angelägenhetsgrad, torde det ökade arbetskraftsbehovet kunna tillgodoses utan att arbetskraft tillföres eller återföres till byggnadsindustrien från andra näringsområden. Byggnadsindustriens arbetskraftsbehov kommer för övrigt att bli av mera betydande storleksordning först under sommaren och hösten.

De relativt låga arbetslöshetsciffrorna antyda, att vi knappast ha tillgång till någon större arbetskraftsreserv för att tillgodose jordbrukets och bränsleanskaffningens behov. Vid mars månads utgång i år var antalet hjälpsökande 22,100. Till jämförelse kan nämnas, att under högkonjunkturåret 1939 motsvarande siffra var 27,250. Arbetslöshetsprocenten i fackföreningarna var i februari 12.5. En så låg februarisiffra har icke förekommit under hela 1930-talet.

Militära inkallelser ha självfallet i hög grad minskat tillgången på arbetskraft i de bästa åldrarna. Försvarsberedskapen måste i första hand tillgodoses, men en avvägning mellan dess krav och behovet av arbetskraft är nödvändig. En sådan avvägning sker vid avgörandet av inkallelsernas allmänna omfång men kan bli föremål för justeringar genom hemförlovningar och permitteringar. Den brist på arbetskraft, som uppstår på grund av inkallelserna, är emellertid till sin omfattning beroende av sådana omständigheter, som inte låta sig förutses någon längre tid i förväg. Det är visserligen beklagligt, att härigenom understundom en oro för arbetskraftstillgången, som senare visar sig omotiverad, kan framkallas. Å andra sidan ha nog också vid vissa tillfällen — till förfång för andra tillgängliga utvägar — överdrivna föreställningar uppstått om möjligheten att genom hemförlovning och hempermittering råda bot på akut arbetsbrist för vissa näringar.

Det framgår av det sagda, att de åtgärder, som vid varje tidpunkt kunna bli nödvändiga, icke på förhand kunna fastslås till sin omfattning utan endast förberedas för att tillgripas efter behov, som skifta.

Det är uppenbart, att läget med hänsyn till arbetskraftsförsörjningen under våren och sommaren är allvarligt och att svårigheter på sina håll kunna uppstå för tillgodoseende av arbetskraftsbehovet. Det är därför nödvändigt, att envar är beredd att ställa sin arbetskraft till förfogande för användning på

Svar på interpellation. (Forts.)

det mest ändamålsenliga sättet. Från statens sida har ett flertal åtgärder vidtagits för att på frivillig väg ernå den eftersträfvade anpassningen.

Av stor praktisk betydelse härvid äro de åtgärder, som avse att underlätta ett *effektivt utnyttjande av den inom särskilda yrkesgrenar vana arbetskraften.*

Inom jordbruket har man för detta syfte uppbyggt den s. k. blockorganisationen, vilken nu omfattar cirka 70,000 arbetsblock med en redovisad arbetsstyrka av 500,000—600,000 man och cirka 400,000 kvinnor.

Det har även ifrågasatts att tillfälligt sätta lantarbetstidslagen ur kraft. Detta skedde som bekant år 1940. Denna åtgärd torde ha spelat en ganska ringa roll, då arbetstiden knappast förlängdes mera än vad som varit möjligt inom lagens ram. Huruvida denna utväg att under en kortare tid öka den tillgängliga, vana arbetskraften i år bör tillgripas är för närvarande föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Det är vidare av vikt, att den arbetskraft, som redan är sysselsatt inom livsviktiga näringsgrenar, icke drages över till andra, mindre viktiga arbeten. Vad de statliga arbetena och sådana kommunala arbeten, vilka icke få igångsättas utan statens medgivande, angår ha åtgärder i sådan riktning träffats eller äro under övervägande.

Åtskilliga åtgärder ha vidtagits för att tillföra jordbruket ny arbetskraft. De nyss nämnda arbetsblocken synas lämpa sig som organisationspunkter för återförande till jordbruket av arbetskraft, som tidigare lämnat detta näringsområde. Den pågående omorganisationsverksamheten bör kunna ge värdefulla anvisningar om de ytterligare åtgärder, som böra vidtagas för att stödja en sådan återgång. Under medverkan av arbetsmarknads- och livsmedelskommissionerna har vidare Sveriges ungdomsberedskap organiserats i syfte att kunna ställa till förfogande arbetslag, vilka kunna bildas av föreningar, skolor, kamratkretsar o. s. v. Även utbildningsverksamheten har blivit livligare, såsom utbildning av traktorförare, gengaschaufförer, arbetare vid linberedning o. s. v., varjämte lägerverksamhet för utbildning av kvinnor från städer och industrier till jordbrukssysslor enligt av arbetsmarknadskommissionen upp gjorda planer skall bedrivas av hushållningssällskapen och kvinnoföreningarnas beredskapsorganisation.

Vad särskilt beträffar betodlingen, ha vissa överenskommelser träffats rörande bostäder, resor och de övriga praktiska åtgärder, som sammanhånga med anskaffning och utnyttjande av olika slag av arbetskraft.

Beträffande skogsbruket ha mycket omfattande åtgärder vidtagits för att dit överföra arbetskraft från andra yrkesområden. Efter den 1 januari 1941 torde genom den offentliga arbetsförmedlingen minst 25,000 man på detta sätt ha tillförts skogen. Inom arbetsmarknadskommissionen pågår i samråd med byggnadslånebyrån en inventering av pågående eller planerade byggnadsföretag inom ett antal orter för att bl. a. erhålla underlag för ett bedömande av sysselsättningsmöjligheterna inom byggnadsfacken. Resultaten från inventeringen komma att i lämplig form delgivas byggnadsfackens organisationer, genom vilka sådana informationer böra kunna lämnas medlemmarna, att de, som icke kunna beräkna erhålla sysselsättning inom byggnadsfacket, frivilligt ställa sin arbetskraft till förfogande för andra samhällsviktiga arbetsuppgifter.

Den arbetskraft, som emellertid i första hand kunde tänkas komma i fråga för överföring till jordbruk eller skogsbruk, är helt naturligt sådana arbetslösa, som antingen åtnjuta kontanta understöd eller sysselsättas i beredskapsarbeten. Det är, som jag redan framhållit, här fråga om en relativt blygsam arbetskraftsreserv.

Statliga och kommunala beredskapsarbeten anordnas endast under sådana

Svar på interpellation. (Forts.)

förhållanden, att de kunna inskränkas eller nedläggas, så snart förhållandena på arbetsmarknaden det påfordra.

I statliga beredskapsarbeten sysselsätts för närvarande 4,600 man och i statskommunala beredskapsarbeten 2,100 man. Vissa av dessa arbeten, med en nödvändig arbetsstyrka av 2,250 man, äro emellertid militära arbeten, vilka icke kunna nedläggas. Om samtliga icke militära arbeten helt nedläggas, frigöras därigenom omkring 4,500 arbetare. Vissa åtgärder härför äro redan vidtagna. Vid dessa beredskapsarbeten sysselsätts dock många personer, som på grund av ålder eller andra förhållanden ej lämpligen kunna beredas arbete utanför hemorten. Den frigjorda arbetskraften kan sålunda icke i sin helhet komma skogs- eller jordbruk till godo, och sannolikt måste en avsevärd del av densamma beredas hjälp genom det allmännas försorg.

Genom dagunderstöd hjälptes vid mars månads utgång 8,500 personer, varav 6,800 från städer. Det är sannolikt, att bland dagunderstödda finnes ett icke oväsentligt antal personer, som kunna användas i jordbruk eller torvindustri. Så snart sådana arbeten komma i gång, kommer arbetsmarknadskommissionen att vidtaga åtgärder för utnyttjande av den dagunderstödda arbetskraften i dylika arbeten. Understödsverksamheten kommer alltså med vårens inträde att väsentligt inskränkas eller, i fråga om åtskilliga orter, helt avvecklas.

Beträffande jordbrukets arbetskraftsbehov skulle jag vilja begagna tillfället att göra en hemställan till de jordbrukare, som nu äro i bekymmer på grund av befarad brist av arbetskraft för sin normala eller utökade odling, att i god tid anmäla sitt arbetskraftsbehov till arbetsförmedlingsorganen. Härigenom underlättas myndigheternas möjligheter att på de utvägar som stå till buds kunna anskaffa den erforderliga arbetskraften.

De åtgärder, för vilka jag nu redogjort, innebära närmast statens stöd till frivilliga rörelser i önskad riktning. På denna väg har hittills — icke minst tack vare fackföreningsrörelsens medverkan — goda resultat uppnåtts. Skulle det i fortsättningen brista i detta avseende måste längre gående ingripanden övervägas.

Först uppstår då frågan, om man bör avbryta vissa arbeten för att frigöra arbetskraft. Ett försök i denna riktning gjorde arbetsmarknadskommissionen i fjol med sin hemställan till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att i största möjliga grad inskränka pågående vägbyggnadsföretag under den tid av året, då efterfrågan på arbetskraft i jord- och skogsbruket var särskilt stor.

Liknande åtgärder för att inskränka produktionen inom vissa områden av det fria näringslivet ha hittills icke vidtagits, men utvecklingen kan komma att göra ett sådant tillvägagångssätt nödvändigt. Det arbetsmarknadsproblem, som här föreligger, innesluter en mycket ömtålig värdesättning av olika produktionsgrenar från nyttosynpunkt men därjämte en likaså vansklig uppgift att utan tvång överföra arbetskraft till de viktigaste produktionsområdena. Här fordras en planering, som torde få ankomma på arbetsmarknadskommissionen i samråd med bränsle-, industri- och livsmedelskommissionerna.

I sista hand har man möjligheten att lösa överflyttningsproblemen inom arbetsmarknaden genom att tillgripa lagen om tjänsteplikt. Det finns emellertid starka betänkligheter mot att låta tjänstepliktslagen komma till användning utan rent tvingande skäl. Anledning till dessa betänkligheter kan vara de starka psykologiska spänningar, som måste befaras uppstå, om en del av vårt folk skulle tvingas leva under de hårdhänta ingrepp i den personliga frihetens grundelement, som endast kriget gör självklara, medan en annan del skulle kunna fortsätta sin livsföring i enlighet med den existerande fredens

Svar på interpellation. (Forts.)

villkor. Det finnes också närmare liggande skäl till betänkligheter av praktisk art. Tjänstepliktslagen har icke och kan icke ha någon annan funktion än att ställa arbetskraft fri för disposition i ett läge, då den vanliga d. v. s. den vana arbetskraften för olika uppgifter icke står till buds i tillräcklig omfattning. Det tillskott, som kan åstadkommas, måste således i huvudsak bli ovan arbetskraft. Att detta medför betydande svårigheter är självklart, fördyring av produktionen icke undantagen. Frågor om urval ur lämplighetssynpunkt måste lösas, omskolning kan vara nödvändig, lönekomensationer kunna bli oundvikliga o. s. v. Det är icke troligt, att de nämnda svårigheterna skulle kunna övervinnas genom en modifierad tjänstepliktslag. Man måste hålla i minnet, att en tillämpning av tjänstepliktslagen ingalunda medför, att van arbetskraft i någon högre grad blir tillgänglig. Statsmakterna ha heller icke satt tjänstepliktslagen i tillämpning utom i vissa fall för medicinarpersonal, då det varit fråga om att disponera tillgänglig fackutbildad personal. På enstaka håll har man både våren 1940 och 1941 begärt en allmännare tillämpning av tjänstepliktslagen i situationer, som närmast likna den vi nu befinna oss i, utan att vinna gehör för sådana krav. Det visade sig också möjligt att utan tjänstepliktslagets tillämpning lösa svårigheterna. Alla övriga utvägar måste anlitas i full utsträckning, innan den sista resurs, som tjänstepliktslagen utgör, tillgripes. Inget statligt maktspråk kan i nuvarande situation ersätta ett på alla punkter bedrivet ansvarsmedvetet arbete att på möjligast rationella sätt anpassa och tillvarataga landets arbetskraftsreserver. Min lämnade redogörelse synes mig ge skäl för förhoppningen, att vi i dagens läge skola ha möjlighet att bemästra situationen utan att tillgripa tjänsteplikt.

Det vore emellertid oriktigt att inte lika bestämt säga ifrån att tjänstepliktslagen, trots att det är ett osmidigt instrument för arbetsanskaffning i fredstid, ändå kan behöva utnyttjas i vissa situationer. Det allmänna rättsmedvetandet och det sunda sinnet för realiteter skulle troligen inte heller ha mycket att invända mot dess användning, om exempelvis en grupp anställda vid en tillfälligt nedlagd industri skulle vägra att utföra ett brådskande skördearbete. Sådana situationer borde emellertid icke behöva uppkomma. Överhuvud taget kan sägas, att genom tjänstepliktslagen icke mycket kan nås utöver det, som man med klok omtanke och god vilja skulle kunna nå utan tvång. Det kloka omdömet på varje punkt måste framgå som resultat av noggranna avväganden under de statliga organens ledning. Fattas emellertid på någon punkt eller vid något kritiskt tillfälle den goda viljan, måste denna ersättas av ett tvångsförfarande. Min förhoppning är, att denna goda vilja icke skall saknas och således de tvångsmässiga ingrepp, som tjänstepliktslagen avser att möjliggöra och reglera, endast skola behöva komma till användning för det fall, alla anse fullt motiverat, nämligen vid uppenbar krigsfara eller krig.

Jag använder detta tillfälle att vädja till organisationer och enskilda att på allt sätt bidra till en god lösning på frivillighetens väg av det problem, som i detta svar avhandlats. Upprätthållandet av för folkförsörjningen oundgänglig produktion är ett nationellt livsintresse, för vars tillgodoseende man har rätt att förvänta alla goda medborgares villiga medverkan.

Härefter yttrade:

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Jag ber att få tacka statsministern för hans svar på min interpellation. Av detta framgår i stor utsträckning regeringens uppfattning angående de spörsmål jag fört på tal.

Jag anser det viktigt, att det inför den bråda arbetsperiod, som nu begynner, blir klargjort för vårt folk, vilket allvarligt problem anskaffningen av nödig

Svar på interpellation. (Forts.)

arbetskraft är. Vi ha resolut och med rätt stor framgång på beslagens och regleringarnas väg tagit hand om livsförnödenheter och råvaror och därmed sökt garantera, att dessa ställts till folkhushållets förfogande. Vi ha också genom åtgärder från statsmakterna sökt forcera produktionen av viktiga varor och för försvaret angelägen materiel. Allt eftersom kriget blir långvarigt måste dock ansträngningarna att på vissa områden ytterligare öka produktionen bli avsevärt större. Till dessa hör framför allt livsmedelsproduktionen och anskaffningen av bränsle. Resultatet torde i fortsättningen till stor del bli beroende på, om vi, samtidigt som en omfattande militär beredskap nödvändigt måste upprätthållas, kunna lösa problemet att frammobilisera tillräcklig arbetskraft.

Jag vet, att när det är fråga om den mänskliga arbetskraften, är man inne på ett ytterst vanskligt och svårbedömt område, där obetänksamma ingripanden kunna åstadkomma allt annat än nöjaktiga resultat. Ett besked från statsledningens sida bör dock kunna bli vägledande för både myndigheter, arbetsgivare, arbetare och andra, när de dryfta arbetsmarknadens spörsmål.

Jag tillåter mig att följa uppställningen av statsministerns svar och göra några reflexioner till detta.

Statsministerns uttalande, att anpassningen på arbetsmarknaden i stort sett skett snabbare och med mindre friktioner än man vid krisens inträde vågade hoppas, tror jag man kan instämma i. Överflyttningen av tiotusentals arbetare till skogen är sålunda ganska märklig. Det bör erkännas, att såväl arbetsgivare- som arbetstagersidan och de stora organisationerna visat en god vilja att i en för landet kritisk tid göra sitt bästa och icke skapa onödiga svårigheter. Undantagen endast bekräfta regeln. Vi torde dock böra räkna med att vi under fortsatt världskrig kunna komma i en betydligt svårare situation. Utvecklingen blir sannolikt den, att vi på åtskilliga områden måste övergå till produktionsformer, som kräva ökade insatser av mänsklig arbetskraft. Vi komma med andra ord närmare det tillstånd, som råder i de krigförande länderna. Vårt läge blir ju kort och gott sådant, att vi måste arbeta mera men få tillgodogöra oss mindre kvantitet nyttigheter. Detta gäller redan i viss utsträckning och kommer framför allt gälla både beträffande industriens, bränsleanskaffningens och jordbrukets arbetsområden. Beträffande det senare produktionsområdet understryker statsministern den av livsmedelskommissionen tidigare givna parollen, att en viss omläggning av växtodlingen bör ske till förmån för mera arbetskrävande växtslag, exempelvis rotfrukter och grönsaker m. m. Där har man för övrigt ett talande bevis på i vilken riktning utvecklingen går. Tänk, vilken skillnad på behov av mänsklig arbetskraft för att odla och skörda ett hektar potatis mot ett hektar vete. Samtidigt med att jordbrukets vårarbete pågår skola också avverkningarna i skogarna ökas och torvupptagningen igångsätts. Bränslekommissionen beräknar behovet av arbetskraft enbart för torvtillverkning och stubbrytning till 16,000 man. Även på vissa andra arbetsområden, exempelvis i verkstadsbranschen, är konkurrensen om arbetskraften hård, och svårigheter med produktionen uppstå, som icke minst statsutskottets första avdelning haft anledning begrunda vid ett par tillfällen, då det gällt för försvaret ytterst angelägen materiel.

Det är i detta läge jag förmenar, att vi böra överväga på vilka områden, som arbeten av större omfattning böra igångsättas eller ej, med andra ord på vilka områden vi kunna göra inskränkningar, och på vilka områden vi kunna göra utvidgningar. Jag betvivlar ingalunda, att arbetsmarknadskommissionen och dess oräde ordförande har sin uppmärksamhet riktad på nödvändigheten av att söka påverka de olika arbetsområdena och att försöka dirigera arbetskraften till den mest angelägna produktionen. Jag vet dock icke, om arbets-

Svar på interpellation. (Forts.)

marknadskommissionens befogenheter och möjligheter äro så förfärligt stora, eller om den kanske huvudsakligen måste inskränka sig till råd och anvisningar. Socialministern torde kunna giva närmare besked om hur långt arbetsmarknadskommissionens makt i verkligheten sträcker sig.

Statsministern vidrörde litet längre fram i sitt svar frågan om avvägningen mellan olika produktionsområden och sade, att här fordras en planering, som torde få ankomma på arbetsmarknadskommissionen i samråd med bränsle-, industri- och livsmedelskommissionerna. Jag tror detta är riktigt, men det fordras icke blott, att man planerar och inventerar, utan också att man gör klart för sig, vilka möjligheter som förefinnas för att åstadkomma resultat. Skall statsministerns uttalande uppfattas som ett mera allmänt utsagt önskemål, eller har regeringen anbefallt de omnämnda kommissionerna att handla? Det framgår icke med säkerhet av interpellationssvaret, vilken tolkning som är den riktiga. Säkerligen skulle många här i riksdagen i likhet med mig vara tack samma, om en något utförligare redogörelse kunde lämnas på denna verkligt centrala punkt.

Som en arbetskraftsreserv, om än av begränsad storlek, för jordbruket och bränsleanskaffningen nämnas de hjälpsökande arbetslösa, som vid mars månads utgång uppgingo till omkring 22,000. Det är visserligen en relativt låg siffra, om man jämför med förhållandena under många andra år, men förefaller dock onödigt stor i förhållande till det behov av arbetskraft, som föreligger på många områden. Av statsministerns redogörelse framgår, att vissa åtgärder äro vidtagna för att begränsa de statliga och kommunala beredskapsarbeten, som för närvarande pågå. Jag tror, att detta är nödvändigt, ty av brist på arbetsökande torde de icke komma att upphöra. Om jag icke är fel underrättad var medeldagsförtjänsten vid beredskapsarbeten i arbetsmarknadskommissionens regi under oktober månad 1941 kronor 14:56 och för december kronor 14:08. Detta är avsevärt högre dagsförtjänster än jordbrukets och skogsbrukets och även många industriars arbetare kunna uppnå. Så länge arbetsmarknadskommissionen fortfarande håller sina arbeten i gång och betalar så pass bra har den alla utsikter att få behålla sina arbetare. Likaså bör kontantunderstödsverksamheten, där den förekommer, bli förenad med ytterst noggrann prövning. Arbetslöshetsförsäkringen bör vidare handhavas så, att den icke försenar övergång från en typ av sysselsättning till en annan. De olyckliga verkningar, som en felaktig utformning av bestämmelserna på detta känsliga område kunna medföra, visar till exempel det mycket otillfredsställande resultat, som Danmarks hittillsvarande sociallagstiftning i detta hänseende åstadkommit.

Statsministerns uttalande vad militärinkallelserna beträffar att »försvarsberedskapen måste i första hand tillgodoses, men en avvägning mellan dess krav och behovet av arbetskraft är nödvändigt», kan jag till fullo instämma i. Det vore illa överensstämmande med vårt lands nuvarande läge och det ansvar regeringen måste känna, om den icke höll en god militärberedskap. Besvärigheterna på grund av inkallelserna äro dock på en del håll så framträdande, att de allvarligt hota vissa jordbrukares och andra företagares möjlighet att åstadkomma bästa möjliga produktion. Man vill ju därför gärna önska, att de hemförlöningar och permitteringar, som äro möjliga när vårarbetet börjar, verkställas och verkställas på ett klokt sätt, med andra ord att vi nått fram till en sådan organisation, att det är möjligt att utskilja och i första hand hemända folk i de verkligt angelägna fallen.

Om det tillåtes mig att frambära ett vittnesmål från landsbygden, så äro ju förhållandena där i många fall ytterst bekymmersamma. Statsministerns understrykande av nödvändigheten att envar bör ställa sin arbetskraft till för-

Svar på interpellation. (Forts.)

fogande för användning på det mest ändamålsenliga sättet är ett ord, som bör tagas på djupaste allvar. Inom en del arbetsblock vid jordbruket är nog hjälpsamheten och villigheten att ordna upp det hela för i militärtjänst inkallade grannar stor. Mycket beror dock på blockledarens personliga förmåga att göra sig gällande. Jag tror dock, att vi böra akta oss för att överskatta arbetsblockens möjligheter.

Vad som skulle kunna vinnas genom att sätta vissa arbetstidslagar tillfälligt ur kraft är kanske svårt att direkt säga. Statsministern förefaller att ha en svag tro på nyttan av att lantarbetstidslagen för viss tid sättes ur funktion. Men skulle vi få lyckan av en riklig gröda, som det gäller att till varje pris bärga, torde det dock bli skäl att överväga detta.

Man kan också i vår nuvarande situation ifrågasätta, om svenska folket, ifall nöden tränger på, har råd att hålla samma semesterstandard, som vi nådde under det lyckliga 1930-talet. De arbetsinsatser, som semestertiden kunde användas till, skulle säkerligen utgöra ett icke föraktligt tillskott för vår försörjning med arbetskraft. Framför allt borde äldre årsklasser av skolungdomen och även många andra kunna utföra ett nyttigt friluftsarbete i livsmedelsproduktionens tjänst.

Jag tror, att kvinnorna utgöra en god arbetskraftsreserv både för industrien och jordbruket i den mån de äro villiga och ha möjlighet att ställa sig till föfogande på nya arbetsområden. Det är dock säkert av stor betydelse, att en direkt vädjan göres till kvinnorna om deras medverkan. För jordbrukets del är helt otränad arbetskraft av måttligt värde. Bäst vore, om de vid jordbruket uppväxta kunde få utnyttjas, och nu kommer jag med något, som kanske förundrar en och annan. Hur vore det, om städernas och samhällenas kvinnor ville hjälpa lantushållens kvinnor med en del hushållsbestyr som de flesta av dem äro kunniga i, så att dessa i sin tur kunde utföra mera direkt jordbruksarbete? Det låter kanske inte lika lockande för mängden att laga mat och sköta disken som att åka i hölass, men arbetsresultatet tror jag vunno på ett utbyte.

Jordbrukarna äro säkert villiga att göra vad på dem ankommer för att få fram största möjliga mängd livsmedel. Men innan de våga övergå till utökningen av grödor, som inte gå att frambringa eller bärga utan ett betydligt större antal dagsverken, vilja de nog ha försäkran från statsmakternas sida, att de kunna påräkna all möjlig förståelse och hjälp i fråga om anskaffandet av nödig arbetskraft. Helst önska de givetvis liksom andra företagare, att denna arbetskraft skall stå till föfogande på vanliga avtalsmässiga villkor och utan särskilda tvångsåtgärder. Men går det ej att få folk frivilligt till för samhället nödvändiga arbetsuppgifter måste kanske andra utvägar prövas. Det gäller ju här inget mindre än att vi skola kunna leva över en ohyggligt hård kristid med så pass stor tillgång på livsmedel, att icke vårt folks hälsotillstånd allvarligt äventyras.

En del industrier torde för närvarande eller inom en snar framtid på grund av råvarubrist och andra förhållanden gå med förkortad arbetstid. Detta är säkerligen en föga lämplig metod i dagens läge. Bättre vore väl att låta ett mindre antal arbeta full tid och att frigöra de övriga mot löfte att återfå anställningarna, när arbetstillgången ökar inom företaget, samt tillråda dessa att för närvarande övergå till annan sysselsättning. Textilindustriens arbetare torde till exempel kunna användas för tillverkning av ammunition och annan försvarsmateriel eller vid annat industriellt arbete. Ja, varför inte även vid jordbruksarbete?

Vad statsministerns redogörelse och uttalande angående tjänstepliktslagen beträffar så har jag föga att invända. Jag delar nog den uppfattningen, att

Svar på interpellation. (Forts.)

tjänstepliktslagen är ett så pass osmidigt instrument, att den endast bör tillgripas i högsta nödfall och när andra utvägar icke stå till förfogande eller när, såsom det utsåges i interpellationssvaret, vid något kritiskt tillfälle den goda viljan saknas och måste ersättas av ett tvångsförfarande. På den punkten tror jag, att statsministern och jag äro fullt överens.

Jag efterlyste i min interpellation bland annat en verklig plan för att dels lösgöra arbetskraft i för tillfället icke särdeles angelägen produktion, dels söka överföra densamma till för folkhushållet livsviktiga områden. Vidare begärde jag upplysning om, hur man i ett kritiskt läge tänkt sig samarbetet mellan de statliga institutionerna samt mellan staten och näringslivet. Jag kan knappast säga, att jag beträffande just dessa frågor, som röra de mera organisatoriska problemen, fått något fullständigt svar. Vad däremot statsministern givit ett tydligt och klart besked om det är, att all tillgänglig arbetskraft måste utnyttjas i folkhushållets tjänst och att regeringen är beredd att i nödfall använda även rätt hårda medel.

Jag tror, att statsministerns svar kan ge ledning i många avseenden. I hans slutord, att upprätthållandet av för folkförsörjningen oundgänglig produktion är ett nationellt livsintresse, för vars tillgodoseende man har rätt att förvänta alla goda medborgares villiga medverkan, instämmer jag helt och fullt.

Hans excellens, herr statsministern **Hanson**: Herr talman! Herr Skoglund i Doverstorp begärde på en särskild punkt ett förtydligande uttalande. Det gällde planeringen inom kommissionerna rörande överförandet av arbetskraft från ett område till ett annat och det mest rationella utnyttjandet av arbetskraften. Han frågade, om regeringen givit direktiv i detta avseende. På den frågan kan jag svara, att regeringen icke givit några direktiv, därför att det ej varit behöfligt, då kommissionerna själva tagit upp ett samarbete sinsemellan för att ordna dessa problem. Detta samarbete består visst icke bara i lösa diskussioner. Arbetet fortgår varje dag med förhandlingar med olika företag, bl. a. med textilindustrien, för att planera hur man skall utnyttja arbetskraften. Det pågår alltså praktiskt arbete på detta område.

Fröken **Andersson**: Herr talman! Här har både ifrån statsministerns och herr Skoglunds sida talats om att man skall vädja till vissa kategorier i samhället om att de skola göra sin insats. Herr Skoglund nämnde särskilt den kvinnliga arbetskraften och talade i det sammanhanget om landsbygdens arbetstygda husmödrar. Jag tycker, att den sidan av saken fått alltför litet utrymme i det här resonemanget.

Det är väl ändå rätt underligt, att samtidigt som stora grupper kvinnor inset högre önska än att få göra en insats på de områden, som de ledande anse vara av största betydelse, saknas det kvinnlig arbetskraft — jag håller mig särskilt till denna — på landsbygden, och för all del också inom en hel del hem i städerna. Jag skall emellertid hålla mig till landsbygden, eftersom det ju gäller landets försörjningsfråga.

Nu säger man visserligen på många håll, att det ju står kvinnorna fritt att göra sin insats frivilligt; arbetsmarknadskommissionen hjälper till att ordna med frivillig kvinnlig samhällstjänst. Ja, det där är nog mycket bra, men frågan är, om detta räcker. Räcker denna frivilliga arbetskraft till? Behövs det inte en fastare ledning av det hela, alltså en planering, en dirigering av arbetskraften till de områden, där ytterligare arbetskraft anses nödvändig? Nu har det visserligen skyntat fram, t. o. m. i herr Skoglunds anförande här, att kvinnorna kanske inte kunna göra så värst stor insats. Jag tror, att de försök som gjorts ha visat, att den där tveksamheten, speciellt hos den manliga

Svar på interpellation. (Forts.)

delen av befolkningen, är obefogad. Jag har hört ifrån många håll, att de unga kvinnor, som varit ute, gjort en mycket, mycket god insats. Att sedan vederbörande tycka det är tråkigare att diska än att åka i hölass må ju inte för tankas dem, men å andra sidan kanske just i detta konstaterande ligger en fingervisning om att det är nödvändigt med ett visst tvång, hur ledsamt detta i och för sig än kan vara.

Det är alldeles riktigt, att det hade varit idealet, om kvinnorna på förhand haft en ordentlig utbildning för de uppgifter, det här kan bli fråga om, men riksdagen har som bekant avslagit utbildning i hemvård, avslagit utredning om kvinnlig samhällstjänst, o. s. v., o. s. v. Det är ingenting att göra åt den saken, men jag föreställer mig å andra sidan, att det inte behövs alltför stor utbildning för att kunna göra en hel del insatser både inom lantushållen och även ute på åker och äng. Jag skall inte, för att inte riskera att bli slagen på fingrarna, ge exempel på några områden inom lantbruket, där kvinnorna kunna göra en viss insats, utan nöjer mig med detta konstaterande.

Här ha vi i decennier diskuterat frågan om de arbetstyngda husmödrarna på landet, och jag undrar, om det inte nu vore på tiden, att man gjorde en mera effektiv insats på den punkten. Ty det ligger ju ändå så till, att just på grund av inkallelser och även på grund av den planerade utvidgningen inom jordbruket ha dessa kvinnor fått en ännu större arbetsbördan än tidigare. Nu har det från riksdagens sida begärts en utredning rörande hemhjälpverksamheten. Denna utredning har, av någon underlig anledning, höll jag på att säga, blivit hänvisad till befolkningskommissionen. Det är visserligen sant, att den delvis hör dit, men den hör också till den fråga, som jag här speciellt har uppehållit mig vid, nämligen stödet åt landsbygdens hem, och i den delen rör det sig om en landets försörjningsfråga.

Här har vidare talats om tjänstepliktslagen och möjligheten att sätta den i funktion. Jag tror i likhet med de föregående talarna, att den är ett ganska osmidigt instrument, men jag ställer mig å andra sidan frågande, om det inte vore på tiden, att vi ändå vädjade till vissa grupper eller eventuellt kommanderade dem — jag tvekar inte att använda det uttrycket — att utföra visst behövligt arbete. Vi ha ju redan för vissa grupper, medicinalpersonal till exempel, satt tjänstepliktslagen i funktion. Jag frågar mig nu, om det inte kan vara lämpligt att sätta den i funktion även beträffande exempelvis kvinnliga studenter och med dem likställda. Dessa personer ha ju långa ferier, under vilka de kunna giva sin arbetskraft. Det kan inte hjälpas, att man just i tider, när landet ropar på arbetskraft, tycker det är litet underligt, då man nästan dagligen ser, hurusom de manliga studenterna få lägga ned sina studier, få lämna vad de ha för händer och ge sig ut för att bevaka vårt land, medan det samtidigt skall ömmas till den grad för de kvinnliga. Man frågar sig, varför man inte kan gå med på att kommandera dem till att göra sin insats.

Jag tror, att det är nödvändigt att få en lösning till stånd härvidlag. Att få, inte en utredning, ty då dränker man frågan under några år, utan en snabb lösning — över hela fältet eller om det gäller ett mera partiellt ingripande. Det är, som jag nämnde nyss, rätt underligt med denna tveksamhet: männen kommanderas ju utan vidare ut till bevakning. Visserligen, säger man, men det är en helt annan sak, och det är alldeles otvivelaktigt att så är förhållandet. Men jag frågar mig, om inte försörjningsfrågan och försvarsfrågan höra på det närmaste tillsamman, ity att om vi inte kunna lösa försörjningsfrågan i hela dess vidd eller i så stor utsträckning som möjligt, lära vi heller inte kunna åstadkomma en effektiv försvarsberedskap i landet.

I detta anförande instämde herr *Staxäng*.

Svar på interpellation. (Forts.)

Herr Hagård: Herr talman! Det är uppenbart, att läget med hänsyn till arbetskraftsförsörjningen under våren och sommaren är allvarligt och att svårigheter på sina håll kunna uppstå för tillgodoseende av arbetskraftsbehovet. Med den blidare årstidens inträde kommer ytterligare behov av arbetskraft utöver den säsongmässiga att uppstå, bland annat i samband med extra åtgärder för säkerställande av kommande års bränslebehov. Läget är sålunda allvarligt och kan ytterligare komma att skärpas beroende på utvecklingen i olika avseenden. Extraordinära förhållanden kräva också extraordinära åtgärder. Det är mot denna bakgrund jag vill framhålla några synpunkter.

När det gäller att möta påfrestningarna är det helt naturligt, åtminstone för mig, att man i första hand tager i anspråk den arbetskraftsreserv, som faktiskt föreligger i den stab av arbetslösa, som åtnjuter offentlig arbetslöshetshjälp. Jag håller mig då i första rummet till dem, som erhålla kontanta arbetslöshetsunderstöd eller äro anställda vid beredskapsarbeten, statliga och kommunala. Jag bortser i detta sammanhang från dem, som med bidrag av statsmedel erhålla understöd från erkänd arbetslöshetskassa. I den mån de få erbjudande om arbete från den offentliga arbetsförmedlingen, bör denna arbetskraft komma den öppna marknaden till godo.

Den kategori, som jag närmast åsyftar, har betecknats som en relativt blygsam arbetskraftsreserv. Arbetslösheten, som vid senaste månadsskiftet mättes med talet 22,056, var visserligen lägre än vid motsvarande tid 1941. Gör man däremot en jämförelse med året dessförinnan, eller 1940, var antalet då 14,332. Arbetslösheten i år är sålunda matematiskt 50 procent större än för två år sedan, ett förhållande som ger anledning till eftertanke.

När riksdagen biföll Kungl Maj:ts förslag om höjda och samtidigt ortsgrupperade kontanta arbetslöshetsunderstöd förklarades, att benägenheten för vissa kategorier hjälpsökande att stanna kvar vid en dylik verksamhet skulle motverkas dels genom den effektiviserade arbetsförmedlingen och dels av den kontroll, som arbetsmarknadskommissionen skulle utöva, bland annat genom en vidgad och effektivt arbetande inspektion. Resande inspektörer eller sociala ombud skulle i tillräcklig omfattning anställas. Samtidigt fastslogs ännu en gång, att alla samhällseliga åtgärder på detta område måste — icke minst för den arbetslöses egen skull — gå ut på att skaffa arbete. Kontanta understöd skulle endast i nödfall anlitas, vara den utväg som återstod, när alla försök att anskaffa och anvisa arbete strandat. Arbetslinjen skulle alltjämt vara den dominerande inom hjälpverksamheten.

När man nu ser tillbaka på den erfarenhet, som sedan dess vunnits, måste man konstatera besvikelse. Om jag nu närmare vill beröra detta, gör jag det icke för att kritisera eller för att komma någon till livs utan för att om möjligt förhindra ett återupprepande och fortsättande.

Det yppade sig faktiskt under föregående år stora svårigheter att i effektivare grad tillämpa arbetslinjen inom hjälpverksamheten. Trots det tidvis stora behovet av arbetskraft kvarstodo under våren och även under högsommaren 10,000 à 15,000 arbetslösa med kontinuerlig hjälp medelst kontantunderstöd. Av dessa var antalet kontantunderstödda i storstäderna betydande. Först genom de extra krafttag, som i anslutning till skördearbetet och betkampanjen togos, lyckades statens arbetsmarknadskommission få ned de kontantunderstöddas antal under 3,000. Detta gällde dock endast oktober månad 1941. Sedan dess har antalet understödda återigen stigit och utgör för närvarande 8,500. Det måste beklagas, inte minst ur de arbetslösas synpunkt, att ett så stort antal för närvarande hålles kvar i en hjälpform, som måste betecknas såsom den mest improduktiva av alla och enligt samfällid mening endast bör tillgripas i undantagsfall, så mycket mer som enligt det påpekande, som här i

Svar på interpellation. (Forts.)

dag gjorts, ett icke oväsentligt antal av dessa, vilka äro fullt arbetsföra, är avsett att användas vid jordbruk eller torvindustri. Man kan med skäl ifrågasätta, att de under väntan härpå borde kunna sysselsättas i annat nyttigt och produktivt arbete.

I dagens läge utgöres sålunda siffermässigt arbetskraftsreserven av cirka 22,000 personer eller, om jag undantager de 2,500 man som sysselsättas i militära arbeten, bortåt 20,000 personer. Även om icke alla dessa kunna placeras i öppna marknaden, utgör denna reserv ett under nuvarande prekära förhållanden icke obetydligt tillskott. Det förefaller mig, som om statens arbetsmarknadskommision borde intensifiera sina bemödanden att från hjälpverksamheten skyndsamt överföra denna arbetskraft. Den kontanta understödsverksamheten borde för att underlätta överföringsåtgärderna under sommarmånaderna, i likhet med vad fallet varit många gånger tidigare, kunna helt inställas, och reservarbetena reduceras till att omfatta endast militärt nödvändiga arbeten.

Jag skulle även vilja fästa uppmärksamheten på ännu en sak. Det finns på olika orter ett icke obetydligt antal korttidsarbetare, som kvarstå vid sina företag med inskränkt arbetstid. Ofta är det tekniskt nödvändigt att de kvarhållas vid dessa, och arbetstagare och arbetsgivare mötas ofta i samma naturliga strävan att kvarstå i så stor utsträckning som möjligt vid företaget för att, om och när råvara eller materiel erhålles, kunna låta produktionen vidgas. Försök ha här och var gjorts att få till stånd en rationalisering i detta hänseende, men dessa försök ha i stor utsträckning strandat. Ett lösgörande av för annat arbete passande arbetskraft skulle lämpligen göras samtidigt med att de vid företaget kvarstående gäves en bättre sysselsättning och utkomst. Frågan är, om icke arbetsmarknadskommisionen och dess underlydande organ borde upptaga sina tidigare gjorda försök till rationalisering i detta avseende. Detta måste emellertid göras med försiktighet och i intimaste samförstånd med näringslivet.

Slutligen skulle jag vilja bringa i erinran ett spörsmål, som tidigare i sammanhang som detta upprepade gånger varit uppe till diskussion. Jag syftar på den partiellt arbetsföra arbetskraftens användning. Detta problem, som under de gångna åren framhållits — och detta med rätta — som synnerligen betydelsefullt, har under krisen kommit att ställas i bakgrunden. Fråga är emellertid, om icke i dagens läge de olika förslag, som i detta sammanhang sett dagen, borde ånyo upptagas till skärskådande. Ett initiativ från regeringens sida i detta avseende skulle hälsas med tillfredsställelse.

Hans excellens herr statsministern har på ett uttryckligt sätt betonat, att han och regeringen vänta, att var och en gör sin plikt att med sin arbetskraft tjäna det gemensamma. Någon klemighet kommer heller icke att visas, om tendenser att undandra sig denna plikt skulle komma att framträda.

I de avseenden, som jag här närmare belyst, skulle det vara önskvärt, att statens arbetsmarknadskommision, som visat sig kunnat prestera både energi och fantasi när det gällt att överföra och omskola arbetskraft, toge initiativ. Tillräcklig erfarenhet från svensk arbetslöshetspolitik finns redan beträffande de vägar, som i detta sammanhang kunna beträdas. Det gäller att begagna sig av dem i det allvarliga läge, som är dagens.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Jag har begärt ordet för att få beröra vissa delar av det av hans excellens statsministern lämnade svaret på interpellationen.

Jag skulle vilja säga, att det huvudsakligaste, som för oss nu föreligger, är huru vi skola ordna våra försörjningsproblem. Statsministern nämnde i sitt svar, att det som går före allt annat är den militära beredskapen. Jag vill inte

Svar på interpellation. (Forts.)

alls säga något häremot — det är så — men jag vill tillägga, att för att vi skola ha någon användning för och någon nytta av våra militära anordningar, så måste vi ha ett sådant försörjningsläge i landet, att vi i det långa loppet kunna använda våra militära resurser. Alltså skulle jag för min del vilja beteckna den saken som en mycket viktig, om inte lika viktig beredskapsåtgärd som de rent militära anordningarna. Därför skulle jag vilja uttala det önskemålet — och det gick statsministern in på i slutet av svaret — att alla goda krafter skulle medverka till lösningen av detta problem. Ty lika väl som vi här ha kunnat lösa våra militära frågor i stort sett utan meningsskiljaktighet, så borde vi också kunna komma fram till en förståelsefull samverkan även när det gäller våra allmänna försörjningsproblem. På den punkten gå, i varje fall om man ser på pressen, meningarna i sär. Det kanske inte är så märkvärdigt i och för sig.

Vad det gäller särskilt livsmedelsförsörjningen råder väl ingen tvekan därom, att vårt läge är sådant att vi böra göra allt vad i vår förmåga står för att frambringa största möjliga kvantitet av för vårt folk oundgängliga livsmedel. Då är den första frågan: Ha vi möjligheter att tillvarataga alla resurser, som i detta avseende kunna stå oss till buds? En av de viktigaste förutsättningarna är, såsom här i debatten framhållits, att vi ha tillräcklig arbetskraft. I denna del säger statsministern, att han vill uppmana jordbrukarna att på ett tidigt stadium anmäla sitt behov av arbetskraft till arbetsförmedlingarna. Det är alldeles riktigt. Men det är en oviss faktor i detta sammanhang, som gör att vi inte kunna konstatera behovet. Jordbrukaren vet nämligen inte, i vilken utsträckning hans arbetare bli inkallade till militär beredskap. På grund av detta ovisshetsmoment kan han inte i förtid anmäla sitt behov av arbetskraft till arbetsförmedlingen.

Sedan anför statsministern också en annan sak i sitt kompletterande svar: att kommissionerna böra samarbeta med varandra så att inte de olika näringarna konkurrera om arbetskraften. På den punkten skulle jag vilja beröra ett problem, som nere i våra trakter har blivit mycket bekymmersamt den sista tiden. Här äro två olika försörjningsproblem: bränsleförsörjningen och livsmedelsförsörjningen. Nu har det kommit dithän, att det på dessa båda områden i någon mån är konkurrens om arbetskraften. Därvid spelar i synnerhet torvindustrien in. Statsministern nämnde, att ungefär 13,000 arbetare voro anställda i torvindustrien. Jag har hört, att behovet av arbetskraft skulle uppgå till 20,000. Givetvis bör man söka tillfredsställa behovet även på detta område, nämligen bränn-torven, men jag ifrågasätter, huruvida vi inte ha alltför välvilligt behandlat denna fråga. Jag fäller intet bestämt omdöme, men förhållandena på detta område äro sådana, att man knappast kan tala om konkurrens, ty folk lämnar jordbruket helt och hållet och söker sig till torvindustrien. Varför? Jo, helt naturligt därför att det ger en inkomst, som man inte skall tänka på att kunna konkurrera med vid jordbruket. Jag vill i detta sammanhang, när statsministern talade om den relativt låga siffran för arbetslösheten, nämna, att det alltid för jordbruket varit svårast under tider med liten arbetslöshet. Alltså, i den mån tillgången på arbetskraft är ringa försvåras möjligheten för jordbruket att erhålla tillräcklig arbetskraft. Därtill bidrager nu självfallet också de militära inkallelserna. Men om jag då tänker på förhållandet mellan torvindustrien och jordbruket, så vet jag inte riktigt, huruvida priserna på torv plus de statliga subventionerna ha givit möjlighet att på detta område betala arbetsförtjänster på upp till 25 kronor om dagen, vilket ingalunda är i våra trakter sällsynt, i varje fall inte enastående. Torvupptagning är visserligen ett hårt och även snuskigt arbete och ingen missunnar dessa arbetare en god förtjänst, men när en grovarbetare kan komma upp till en så hög inkomst som 25 kronor om

Svar på interpellation. (Forts.)
dagen i denna sysselsättning, är det inte underligt att han överger jordbruket.

Jag vill i detta sammanhang understryka behovet av att man undersöker, huruvida det inte bör göras något på detta område. När det gäller prissättningen på torv vill jag säga, att jag inte har möjlighet att bedöma, om priset på bränntorv med hänsyn till torvens värmevärde jämfört med vedens har kommit högre än vedpriset. Jag bara vill rekommendera den saken till undersökning. För att få i gång en stor produktion av bränsle på detta område har man från statsmakternas sida velat ge torvindustrien en chans, och det är ingenting att säga om den saken, men om vi ha kommit i det läget, att detta försvårar, för att inte säga omöjliggör jordbrukets tillgodoseende med arbetskraft i dessa trakter, vill jag rekommendera att man noga undersöker detta innan läget blir ännu värre. Värre kan det för övrigt knappast bli, ty i trakter, där torvindustrien arbetar, finns det ingen möjlighet att ha kvar någon som helst arbetskraft vid jordbruket. Det är inte bara den manliga arbetskraften som lämnar jordbruket. Fram på sommaren användas också kvinnor och barn i torvindustrien; då marschera de också över dit, och då blir jordbruket helt utan arbetskraft.

Man har här också talat om arbetsblocken. All respekt åt viljan att organisera arbetsblock, men för att ett arbetsblock skall kunna fungera — det må vara organiserat hur som helst — så måste det finnas folk att tillgå. Om det inte finns folk, är organisationen visserligen nyttig, men den *kan* inte ge avsedd effekt, den kan inte tillämpas i den utsträckning som är behövt för att fullgöra den uppgift det här gäller. Jag har ansett det vara av betydelse att i detta sammanhang understryka detta förhållande.

Till sist skulle jag i fråga om vår livsmedelsförsörjning vilja återupprepa vad jag sade i början av mitt anförande: Låt oss hjälpas åt att göra bästa möjliga av den situation, i vilken vi befinna oss. Vi skola skapa förutsättningar för att jordbruket skall kunna frambringa livsmedel i den utsträckning, som det finnes möjligheter till. Låt oss därför lyfta denna fråga över partierna och lösa den i samma anda av samförstånd, som kommit till uttryck vid behandlingen av våra militära frågor.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Jag vill i anledning av herr Svenssons i Grönvik anförande ta upp frågan om konkurrensförhållandet mellan jordbruket å ena och bränsleförsörjningen å andra sidan i vad det gäller arbetskraften.

Det är nog riktigt, att det ibland uppstår rätt besvärliga konkurrensförhållanden ifråga om arbetskraften. Vid den tid på året, när bränsleanskaffningen forceras och framför allt när torvupptagningen skall ske, blir det självfallet en uppsugning av arbetskraft till dessa områden, som även kanske går ut över det direkta jordbruket. Arbetsmarknadskommissionen har emellertid, när den haft att svara för arbetskraftanskaffningen till bränsleområdet, sökt göra detta på sådant sätt att jordbrukets arbetskraftförhållanden störas så litet som möjligt. Därför har arbetsmarknadskommissionen överfört ett betydande antal arbetare från andra håll än just från jordbruket till såväl skogshuggning som till torvupptagning. Men klart är att när det gäller ett säsongarbete, som exempelvis torvupptagning är, så blir där dagsförtjänsten, genom att exempelvis skiftarbete införes, så pass hög, att den kan locka arbetarna i särskilt hög grad. Jag tror att det mera är denna möjlighet att på en kortare tid tjäna rätt stora pengar än själva timförtjänsten som gör, att de dra sig dit.

Svar på interpellation. (Forts.)

Det är ju så, att arbetslönerna inom torvproduktionen ligga högre än de för jordbruket, men de lågo föregående år ganska väl i nivå med vanligen förekommande grovarbetarlöner inom andra yrken. Man gjorde inom bränslekommissionen och priskontrollnämnden i höstas en undersökning, innan man föreslog de nya normalpriserna för torv, och tog då inom torvindustrien ut 32 företag, som ansågos vara mest representativa och normala, och analyserade de förhållanden, under vilka de arbetade. Därvidlag kom man fram till att medeltalsersättningen per timme för torvarbetarna i dessa företag under förliden sommar var 107 öre. Tar man de åtta bästa av dessa företag, så var medelförtjänsten 133 öre per timme, men var för 5 företag 150 öre eller högre, i ett fall 180 öre. Arbetsersättningen torde bliva något högre innevarande säsong, men bränslekommissionen och priskontrollnämnden ha säkerligen vid avgivandet av förslaget till normalpris för bränntorv ej räknat med sådana arbetslöner som herr Svensson nämnde.

Det är möjligt, att normalpriset inrymmer en relativt stor förtjänstmarginall för torvfabrikanterna och ger rum för rätt höga arbetslöner, men faktum är, att hittills har torvfabrikationen inte tagit den fart som man med hänsyn till bränsleförsörjningen vill ha. Det har framkommit ganska stark kritik i pressen och även här i riksdagen, över att just torvframställningen icke forceras i tillräcklig grad. När torvfabrikationen inte svällt starkare än den gjort, synes detta vara bevis på att den inte anses vara så särskilt lockande i vinsthänseende. Det egendomliga är att mossägarna själva inte i någon större utsträckning taga itu med torvframställning, utan gärna överlämna åt andra att göra det. Däri ser jag också ett bevis på att det av många ekonomiskt erfarna människor anses vara ett läge för torvframställningen, som inte ger några särskilt höga vinster.

Nu är det ju på det sättet, att särskilt det område i södra Småland och i norra Skåne, där bränsleförsörjningen är koncentrerad på två olika sätt, är särskilt svårt utsatt. Det är nämligen så, att där skall både mycket ved och mycket torv avverkas och framställas, och självfallet uppstår där en hel del friktioner och svårigheter ifråga om arbetskraften. Jag är fullt på det klara med att detta förhållande kräver all uppmärksamhet och att det gäller att noga följa arbetsmarknadsförhållandena inom dessa områden. Myndigheterna söka också att göra detta. Inom arbetsmarknads- och bränslekommissionerna arbetar man på att i än högre grad tillföra nämnda områden ny arbetskraft för att ej jordbrukets möjlighet att erhålla arbetskraft skall allt för mycket försvåras genom den nödvändiga forceringen av bränsleanskaffningen.

Herr **Pettersson** i Rosta: Herr talman! Som vårsådden nu åter står för dörren och med hänsyn till den situation, som vi befinna oss i på livsmedelsmarknaden, och den svårighet vi ha att få arbetskraft, är det utomordentligt viktigt att allt göres för att kunna få vårbruket verkställt i rätt tid och på sådant sätt, att det ger största möjliga skörd.

Det system, som tillämpats föregående år, har inte fullt friktionsfritt kunnat genomföras. Blockledningarna i de olika bygderna ha fått order att klassificera sina mannar i A-, B- och C-klasser. När deras rapporter kommit in till kristidsnämnderna, har det hos dem legat en order från högre ort, vari det sagts, att på detta område får inte utses mer än så och så många i A, så många i B och så många i C. Blockledarnas rapporter ha upptagit större antal. Kristidsnämnderna måste härvid klassificera ned undan för undan efter bästa förmåga. Detta har haft till följd, att när A-klassarna fått fara hem, har det

Svar på interpellation. (Forts.)

i B-klassen funnits en del, som skulle stått i A och icke fått fara hem, och detta har varit till men för jordbruket och dess anskaffning av arbetsfolk. Jag skulle vilja uttala den önskan, att den klassificering, som blockledarna gjort, inte får ändras utan skall kvarstå som den är.

Vidare har det inträffat rätt ofta, att somliga kommit hem på permission för tidigt och somliga för sent. Det har exempelvis vid en förläggning kommit order från högre ort om att den och den dagen skola alla, som ha permission, fara hem för att så eller för att bärga skörden. När sådden i södra Sverige slutar då börjar Mellansverige att så, och när Mellansverige slutar att så, då börjar Norrland så. På en beredskapsplats, där det finns mannar från olika delar av landet, har det därför ofta hänt att permitterad kommit hem antingen för tidigt eller för sent. Jag träffade en jordbrukare förra sommaren som sade: »Det är gott och väl med dessa permissioner, men jag kom hem lagom för att se sista hölasset köras in. Jag har visserligen haft arbete, men det hade varit viktigare att jag fått vara med och hjälpa till med skörden.»

Jag skulle vilja uttala önskvärdheten av att större smidighet tillämpas och att de jordbrukare, som ligga inkallade, kunna få säga till befälet, att den och den tidpunkten är den rätta för mig att komma hem.

Vidare har det även i någon mån bland jordbrukarna undrats över att det är alldeles för många mannar inkallade vid de olika bevakningarna. På en gård ute i bygden ligger t. ex. inrymd en del försvarsberedskap, och där ligger en bevakning, men man behöver vara varken militär eller sakkunnig för att se, att det är för mycket folk, som sköter om denna bevakning; det kunde räcka med mindre antal. När man då befinner sig i skördetid och jordbruket har ont om arbetare, undrar man om inte med någon smidighet en del av dessa inkallade kunde tagas ut för att tillgodose jordbrukets behov.

Nu har jag hört sägas, att i år skall en stor del hempermitteras, men inom de tre yngsta årsklasserna skola inga jordbruksarbetare bli hempermitterade. Då blir naturligtvis följderna, att vi få göra som statsministern sade, anmäla vårt behov av arbetskraft för arbetsförmedlingarna. Jag känner fall, där unga traktorförare, som befinna sig i de tre yngsta årsklasserna, äro inkallade. Om de inte komma hem, får man vända sig till arbetsförmedlingen, och man får kanske en nylärd traktorförare eller en som inte kan köra. Man förstår vilken skillnad på effekt det skulle bli, om de unga traktorförarna kunde få komma hem. De skulle kunna köra sina traktorer 12—14 timmar om dagen den tid då sådden pågår. Skall man ta en främmande person, får man inte på långt när ut den effekten. Jag tycker man skulle kunna använda litet större smidighet och låta manna även i dessa årsklasser få permission och i stället skicka ut arbetslösa på bevakning. De sköta den saken lika bra som jordbrukarna. Jag går så långt att jag säger, att det är väl mycket slöseri med statens medel, när vi ha en hel massa jordbruksarbetare och jordbrukare inkallade, som ha dagpenning och understöd till familjerna o. s. v., samtidigt som vi ha arbetslösa folk som ha understöd eller gå i något nödhjälpsarbete. Det blir ju dubbla betalningen som staten får göra! Vore det inte lämpligare, att dessa arbetslösa i värnpliktsåldern placerades på bevakning och jordbruksarbetarna och jordbrukarna finge fara hem och uträtta sitt arbete? Då skulle staten spara en hel del pengar.

Jag har framfört några önskemål här, och jag hoppas att det vidtages åtgärder, så att vi inte frampå hösten, om det på nytt blir en dålig skörd, kunna säga, att det dåliga resultatet beror delvis på att jordbrukarna inte fått vara hemma och sköta sin jord och bärga sin skörd.

Svar på interpellation. (Forts.)

Fru Nordgren: Herr talman! Jag uppkallades att begära ordet av fröken Anderssons anförande. Innan jag går att bemöta vad hon yttrade, skall jag emellertid be att få säga ett par ord i själva sakfrågan.

Säkerligen äro vi eniga om, att vi alla äro gemensamt ansvariga för att vår försörjningsfråga ordnas på ett tillfredsställande sätt. Alla måste vi känna ansvar för att det arbete, som kräves härför, också blir utfört.

När livsmedelskommissionen på ett ganska tidigt stadium tog initiativ till bildandet av arbetsblocken, vände kommissionen sig till samtliga kvinnoorganisationer i landet och vädjade till dem att medverka i arbetet härför. Samtliga ställde sig synnerligen välvilliga till saken, och representanter för de olika organisationerna satte sina namn under det upprop som infördes i pressen. Jag vet icke, i vad mån och i vilken utsträckning dessa organisationers kvinnliga medlemmar sedermera i praktiken lämnat sin medverkan. Men när fröken Andersson talar här, yttrar hon sig som om flertalet svenska kvinnor vore en samling sysslolösa individer som kunde i vilken utsträckning som helst lösgöras för de uppgifter det här gäller. Så är väl i alla fall icke förhållandet. Det är ju tvärtom ett mycket litet antal kvinnor, som icke äro bundna av antingen förvärsarbete eller sysselsättning i hemmet, och flertalet av dem, i de arbetsföra åldrarna, ha dessutom minderåriga barn. De kategorier, det då närmast skulle vara fråga om, vore den kvinnliga ungdomen. Fröken Andersson gjorde vissa antydningar om att riksdagen ställt sig ovillig till att bidraga till att denna ungdom fick utbildning i hemvård och i samhällstjänst. Hon sade icke ut det direkt, men indirekt lät hon förmoda, att härvidlag hade riksdagen ställt hinder i vägen för något som kunde ha varit bra att nu ha gjort. Jag vill erinra om att när dessa frågor diskuterats i riksdagen har det aldrig från motionärernas sida ifrågasatts, att det skulle vara något tvång, eller att det var en obligatorisk undervisning som åsyftades. Fröken Andersson har tvärtom själv vid ett par tillfällen varit ivrig att understryka, att det varit fråga om frivillig undervisning. Då frågar jag: varför har då icke dessa stora möjligheter till utbildning på detta område, som redan finnas, utnyttjats? Är det nödvändigt, för att kvinnorna skola frivilligt utbilda sig i hemvård, att riksdagen skall ha gjort ett uttalande härom eller igångsatt en utredning, om vars resultat man icke vet, vad det resulterat i.

Nej, det är en annan sak, som jag tycker att riksdagen har försummat, och det är att lösa frågan om införandet av obligatorisk undervisning i husligt arbete i våra fortsättningskolor. Särskilt landsbygdens unga flickor äro härvidlag missgynnade. Det hade säkerligen varit av betydligt mycket större värde, om vi hade haft obligatorisk undervisning i husligt arbete för de unga flickorna sedan några år tillbaka. Då hade de varit kunniga att rycka in i hemmen och ersätta husmödrarna i deras sysslor, t. ex. i diskning, enklare matlagning o. s. v. Men kvinnor äro ibland inkonsekventa — vi ha lov att vara det, heter det ju. Jag bevistade ett sammanträde i en kvinnoorganisation i Stockholm för något år sedan, där man behandlade ett av skolöverstyrelsen utarbetat förslag om obligatorisk undervisning i hushållsgöromål för flickor. Där uppträdde en del kvinnor och försäkrade, att detta förslag kunde man icke acceptera, ty om de unga flickorna skulle meddelas obligatorisk undervisning i hushållsgöromål, skulle deras undervisning i fråga om medborgarkunskap bli eftersatt och då bleve de icke likställda med pojkarna härvidlag. Som om det ena goda skulle behöva förhindra det andra! Ja, det finnes på vissa kvinnohåll en strävan efter likställdhet, som skjuter betydligt över målet. Jag tror, att dylika överdrifter skola vi kvinnor akta oss för. Det har syndats mer än på ett håll, härvidlag.

Svar på interpellation. (Forts.)

Sedan framskyntade det i fröken Anderssons yttrande, att hon skulle vilja ha ikraftträdande av arbetspliktslagen för vissa grupper av kvinnor. Jag undrar, hur det skulle ha emottagits ute i landet, om regeringen hade satt i kraft arbetsplikten enbart för studentskorna t. ex. Jag skulle vilja gratulera fröken Andersson till att taga emot den storm av kritik, som med fullt fog skulle rests mot en dylik anordning.

När man ser på siffrorna för statens arbetsmarknadskommissions verksamhet i februari, kan man konstatera, att kvinnorna dels icke varit arbetslösa i någon större utsträckning, dels icke ställt sig såsom hjälpsökande supplikanter, annat än i mycket ringa omfattning. Jag har kunnat från februarisiffrorna utläsa, att av 25,149 arbetslösa rapporterade hjälpsökande voro endast 538 kvinnor. Nu motsvarar visserligen detta tal icke hela antalet arbetslösa kvinnor. Går man till statistiken inom fackförbunden, ser man, att antalet är betydligt större. Då kommer man upp till siffran 12,196. Men dessa arbetslösa kvinnor äro fördelade på en mängd smågrupper, och de största grupperna äro textilarbeterskorna samt grov- och fabriksarbetarkvinnorna. När det gäller textilarbeterskorna, tror jag icke, att jag tager miste, om jag säger, att en stor del av dem äro gifta kvinnor, som jämte sitt förvärvsarbete ha hem, man och minderåriga barn att sköta om. Jag undrar, om man skulle vilja göra gällande, att dessa kvinnor utan vidare borde dirigeras ut i jordbrukssysslor.

Jag vet, att problemet om hur man skall kunna bereda arbetslösa kvinnor sysselsättning är föremål för arbetsmarknadskommissionens uppmärksamhet och att man där har dels anordnat kurser för att omskola en del kvinnor för annat arbete — eller hjälpa dem genom en kortare kurs att avlägga kompetensprov i husligt arbete — dels vidtagit åtgärder för att om möjligt omskola den kvinnliga arbetslösa arbetskraften kanske just till arbete inom jordbrukets område. Detta är väl rätta sättet att söka komma tillrätta med de svårigheter det här gäller.

Det har tyvärr blivit modernt inom vissa kvinnokretsar i dessa dagar, att högljutt förklara: vi kvinnor vilja så förfärligt gärna göra våra insatser i samhällsarbetet, men vi få icke lov. Jag frågar, vad det är för hinder för detta? Är det något som hindrar en kvinna, som verkligen vill utföra ett samhällsnyttigt arbete, att anmäla sig därtill och fullgöra det? Hur skulle det för övrigt vara, om en del fruar, som kanske äro barnlösa och icke ha några större uppgifter inom hemmen, fruar som hålla sig med hembiträden från landsbygden, vände sig till dessa flickor och sade: landet behöver eder arbetskraft för att kunna trygga folkförsörjningen, ni som äro kunniga i jordbruksarbete. Ni få ledighet härför — kanske med full lön eller någon ersättning — res ut på landsbygden och utför de sysslor, som behöva utföras där! Jag undrar, om icke detta skulle ha större effekt i praktiken än allt tal om kvinnornas villighet att hjälpa till. Och jag tror icke att dessa, från landsbygden komna flickor, skulle vara ovilliga att lyssna till en dylik uppmaning.

Vad beträffar ungdomen, så har det ju även vidtagits åtgärder för att engagera denna i jordbruksarbetet. Jag tror, för min del, att J. U. F. m. fl. ungdomsorganisationer lösa den frågan på ett praktiskt sätt — och det är ungdom, som verkligen kan göra nytta, både pojkar och flickor.

Jag tror icke, att det är klokt att taga alltför stora ord i munnen om kvinnornas villighet till samhällsgagnande arbete. Den skola vi kvinnor visa i gärning och icke i tal.

Fröken **Andersson** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag skall icke begagna tillfället att såsom fru Nordgren vädra

Svar på interpellation. (Forts.)

hela kvinnosaken i alla dess olika aspekter. Den saken tycker jag icke alls hör hit.

Det är så underligt, att när det är fråga om att kvinnorna skola göra något, då kommer man alltid dragande med dessa barnrika kvinnor. Men det är ju som bekant icke så, att alla kvinnor ha en rad barn efter sig.

Fru Nordgren säger, att hon skulle vilja gratulera mig, om det bestämdes, att endast studentskor och med dem jämställda skulle tagas ut. Ja, det kan hända, att en eller annan skulle kasta sig över mig, men, fru Nordgren, det bryr jag mig icke om. Jag anser icke förty, att om det är konstaterat, att landet behöver dessa kategorier kvinnor, då få de vara så goda och lyda och gå ut, liksom männen göra när det gäller försvaret.

Här har betonats — jag gjorde det själv i mitt förra anförande och herr Svensson i Grönvik gjorde det också — att landets försörjningsfråga är lika viktig som beredskapsfrågan och att kvinnorna, i den mån de behövas för försörjningen, få böja sig och hjälpa till. Därmed är icke sagt, att alla kvinnor, som ha en tio—tjugu barn, skola gå ut.

Fru Nordgren, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, ytttrade: Herr talman! Jag har icke påstått, att alla kvinnor äro barnrika. Jag påpekade bara helt blygsamt, att en del av de textilarbeterskor, som nu äro arbetslösa, ha jämte sitt förvärvsarbete hem, man och barn att sköta om. Det tror jag är ganska obestridligt.

För övrigt ha vi ju skaffat oss flera barn här i landet. Jag förmodar, att en del kvinnor, som tidigare varit barnlösa, tagit sig an de 10,000 eller flera finska barn, som kommit hit. Dessa kvinnor ha härigenom bundits vid hemmen och de kunna nu icke frigöras. Men jag betonade, att det finns åtskilliga kvinnor, som ha möjligheter att ställa sin arbetskraft till förfogande och som böra göra det. En kraftig propaganda när det gäller dessa skulle säkerligen gagna denna sak mycket mera än talet om att kvinnorna vilja så förfärligt gärna göra en arbetsinsats för landet, men förvägras detta.

Vidare anförde:

Herr Liedberg: Herr talman! Orsaken till att jag begärt ordet och riske- rar att därmed förlänga en förut ganska lång debatt är den, att det förefaller mig, som om det icke nog kunde understrykas, hur allvarlig situationen med hänsyn till tillgången på arbetskraft i själva verket är, när det gäller att producera livsmedel. Här har talats om den hjälp, som kunde vinnas genom arbetsblocken, och jag är förvissad om, att den omorganisation av dessas verksamhet och struktur, som nu sker, kan bli mycket välgörande och nyttig. Men det är väl ändå så, att arbetsblockens insatser och uppgifter närmast hänföra sig till det läge, då det gäller att nödortfött upprätthålla en produktion, som eljest skulle lamslås. Det är icke riktigt samma sak som att under de relativt lugna förhållanden, som vi ännu ha, upprätthålla eller söka öka livsmedelsproduktionen till det mesta möjliga. Denna produktions storlek beror ju i allra högsta grad på i vad mån man kan öka ut arealen för de mera arbetskrävande grödorna, i vad mån man kan upprätthålla sockerbetsarealen, i vad mån man kan öka potatisarealen, i vad mån man kan öka arealen som är besädd med grönsaker och allehanda rotsaker, oljevaxter etc. Planläggningen för allt detta skall ske nu — i den mån den icke redan skett — och har odlingen icke kommit till stånd, därför att odlarna icke ansett sig disponera tillräckligt mycket arbetskraft, hjälper det sedan icke vad man gör. Då kan man icke rätta till det hela, då är det för sent att så och för sent att odla. Det är därför man

Svar på interpellation. (Forts.)

måste säga sig, att det som överhuvud taget skall göras är oerhört bråds-kande.

Jordbruket är vant vid och har länge lidit av en mycket svår konkurrens från industrien om arbetskraften — men det är ju en permanent historia. Nu ha nya moment tillkommit. Man har konkurrens från skogsbruket — som ju delvis är en gren av jordbruket — inom vilket statsmakterna fordra helt andra prestationer än vanligt och som tager mycket folk — låt vara delvis under tider då jordbruket kan avvara arbetskraft. Men så är det torvupptagningen. Jag skall icke uppehålla mig länge vid den frågan, även om jag tycker, att den är viktig, ty den har belysts av statsrådet Domö och herr Svensson i Grön-vik. Det bekymmersamma med torvupptagningen är, det måste jag påpeka, att den till säsongen sammanfaller med den brådaste tiden för det svenska jord-bruket. För den som bär ansvaret för bränsleförsörjningen kan det vara tack-nämligt att kunna peka på att vi detta år kunna komma fram till en torvupp-tagning på så eller så många tusen eller hundratusen ton, men frågan är, huru-vida vi överhuvud taget *kunna* göra detta och *samtidigt* låta jordbruket få behålla tillräckligt med arbetskraft. Jag tror visst att, som statsrådet sade, man via arbetsmarknadskommissionen sökt överföra så mycket arbetskraft från andra områden till torvupptagningen som möjligt, men det som är avgörande först och sist är den konkurrens, som hänför sig till de direkta arbetsförtjänsterna. Nu nämnde statsrådet, att man vid prissättningen av torven visat fram kalkyler på medelförtjänster av 1 krona 7 öre per timme eller i bästa fall 1 krona 33 öre. Å andra sidan får man icke fördölja, att det är ett vitt utbredd tal ute på landsbygden — kanske vi kunna få bekräftelse på om det är fel eller riktigt — att det bjudes förtjänster av helt annan storlek nu på våren och försommaren, förtjänster, som röra sig om mellan 20 och 30 kronor om dagen. Det har nämnts en summa av 25 kronor per dag, som skulle ha garanterats av vederbörande företagare för den som vill komma dit. Det är icke av miss-unnsamhet jag drager fram detta, men jag påpekar, att vi jordbrukare *icke kunna* konkurrera om sådana löner. Därför är det en stark oro inför den upp-sugning av arbetskraft, som pågår från det hållet.

Det skulle icke falla mig in att, när jag talar om de speciella svårigheter, som jordbrukarna nu ha när det gäller att få tillräckligt med arbetskraft, öva någon kritik mot den utsträckning i vilken inkallelserna till den militära be-redskapen skett. Men det kan icke hjälpas, att likaväl som torvupptagningen blir en fråga om avvägning mellan hur stor arbetskraft, som är behöblig för denna, och hur stor arbetskraft, som bör gå till andra ändamål, vilka äro kanske ännu viktigare, blir beredskapsinkallelsernas omfattning en avvägning, i vad mån den militära beredskapens krav äro så trängande, att folkförsörj-ningens krav måste vika. Det är alldeles givet, att detta endast kan bedömas av de centrala myndigheterna och till sist av Kungl. Maj:t, som sitter inne med alla möjligheter till frågans allsidiga bedömande. Men så mycket kanske man kan säga, att produktionsens upprätthållande inom jordbruket givetvis icke möjliggöres enbart genom några treveckorspermissioner. De genomsnittliga jordbrukarna ha en arbetssäsong på sex månader framför sig, då så gott som ingen kan vara borta utan att det återspeglas i minskad produktionsvolym. Jag vill uttala den förhoppningen, att man på ansvarigt håll har *fullt klart för sig*, hur verkligt allvarligt vårt försörjningsläge är.

I hans excellens herr statsministerns svar nämndes antalet av dem som nu äro sysselsatta i statliga och statskommunala beredskapsarbeten. Det skulle vara en nettosumma på cirka 4,000, tror jag, som kunde vara disponibel, och det nämndes en summa för de s. k. hjälpsökande arbetslösa, som i närvarande stund voro registrerade, av cirka 22,000, därav cirka 8,000 fingo kontant-

Svar på interpellation. (Forts.)

understöd — jag är icke säker på siffrorna. Nu är det ju ingen hemlighet, att en stor del av de hjälpsökande arbetslösa icke äro lämpade för vilket arbete som helst, i synnerhet kanske icke för tungt jordbruksarbete. Men så mycket är säkert, att landsbygden, som har att svara för livsmedelsproduktionen, har mycket svårt att förstå, att en enda beredskapsarbetare, som *kan* överflyttas och användas på jordbrukets område, *får fortsätta* med ett beredskapsarbete, som icke såsom t. ex. försvarsarbetet är av den natur, att det är nödvändigt. Om vi säga, att det är 22,000 hjälpsökande, som äro anmälda vid ett visst tillfälle, så är det givet, att åtskilliga av dem svårligen kunna överföras, men *varje tusental* av dem, som kan föras över till jordbruksarbete, är för jordbrukets del oerhört betydelsefullt. Och det är ingalunda så, att allt jordbruksarbete är tungt och behöver en särskilt frisk och stark arbetskraft. Mycket av det mest arbetskrävande arbetet på våren och försommaren är tvärtom ganska lätt, såsom t. ex. rotfruktsgallring, handhackning etc., där även relativt ovan arbetskraft snart kan vänja sig och kroppsligen relativt svag arbetskraft lätteligen kan utföra ganska goda prestationer. Emellertid vill jag tillägga, att jag har den uppfattningen, att man icke utan vidare får överföra till jordbruket vare sig en mindre eller en betydande del av dessa 22,000 hjälpsökande arbetslösa eller de 4,000 eventuellt avkopplade beredskapsarbetarna. Jag tror, att det behövs åtskilliga goda impulser — jag antagervia arbetsmarknadscommissionen — för att de skola kunna förmå sig till att återvända till den landsbygd, varifrån de så ofta äro komna.

Den närmaste tiden kommer ju att visa om odlingen kan planläggas och utföras i den utsträckning, som är förutsättningen för en ökad livsmedelsproduktion. Det kommer att visa sig, om det för en jordbrukare, som planlägger en odling och behöver arbetskraft, vid förfrågan hos arbetsförmedlingarna — i så fall, förmodar jag, på grund av arbetsmarknadscommissionens åtgärder — kan ställas i bestämd utsikt, att han får den arbetskraft, som behövs, för att han överhuvud taget skall våga ge sig in på det. Mycket snart kommer det att visa sig, huruvida de välvilliga uttalandena i denna debatt och den goda vilja, som säkert finnes hos de organ som ha detta om hand, motsvaras av de faktiska möjligheter, som dessa organ i närvarande stund ha att åstadkomma de resultat, som äro alldeles nödvändiga!

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Norup: Herr talman! I den pågående debatten ha konkurrensförhållanden mellan olika arbetsområden i viss mån förts på tal. Det är om dessa saker jag vill säga några ord. Man kommer icke ifrån att de viktigaste frågorna för närvarande beträffande folkhushållet beröra livsmedelsförsörjningen och framskaffningen av bränsle. Det är två områden, som ligga varandra mycket nära, och det uppstår otvivelaktigt viss konkurrens mellan dessa båda näringsfång och det på två olika sätt. Detta konkurrensförhållande beror dels på att samma arbetarklientel är sysselsatt på dessa områden, dels på de olika möjligheterna till avlöning. Jag har en känsla av att man i viss mån har underskattat den spänning, som är rådande på detta område. Denna konkurrens om arbetskraften gör sig givetvis särskilt gällande i vissa trakter, speciellt i de län, där torvupptagningen är störst, nämligen i Jönköpings län, Kronobergs län och Kristianstads län. Det är alldeles säkert, att i dessa län jordbruket i dagar, som nu komma, kommer att få kännning av konkurrens. Det är klart, att i dessa trakter, som tidigare ha furnerat folk i inte så liten utsträckning till jordbruket, kommer i och med vidgad arbetsmöjlighet på torvupptagningens område att göra sig gällande en brist på arbetskraft till jordbruket.

Svar på interpellation. (Forts.)

Men det är speciellt avlöningsförhållandena här som spela en icke oväsentlig roll. Här nämndes ifrån statsrådet Domös sida, att arbetsinkomsten skulle ligga vid omkring 1 krona 7 öre per timme. Jag har fått några uppgifter genom priskontrollnämnden och ifrån bränslekommissionen, där det konstateras, att enligt gjord undersökning arbetarnas förtjänst under 1941 uppgick till i medeltal 1 krona 35 öre per timme — lönen varierade mellan 1 krona och 1 krona 80 öre. Utöver denna timlön tillämpas dessutom en ackordslista, som ger möjlighet till en ökning av förtjänsten på 25—50 procent. Det är klart, att detta kan åstadkomma arbetsinkomster, vilka visserligen ingalunda äro att missunna dem som komma i åtnjutande därav, men som dock åstadkomma ett konkurrensförhållande för jordbruket, som jordbruket i dag med nuvarande prissättning på jordbrukets produkter icke har möjlighet att bemästra. Detta ger mig anledning att vädja till statsmakterna, till regeringen särskilt, att man har ögonen öppna för detta förhållande. I en situation, där vi behöva skapa fram så mycket livsmedel som möjligt, är det självfallet av vikt, att dessa synpunkter i tillräcklig grad beaktas. Vi ha under de senare åren inom jordbruket fått vara med om en ganska stark ökning av arbetslönerna, och det är säkerligen tacknämligt ur jordbrukarsynpunkt sett, att vi haft dessa möjligheter, men sådan ökning får icke drivas för långt, när det gäller de företag, som konkurrera med jordbruket. Vi kunna icke, hur välvilligt man än vill kalkylera i fråga om jordbrukets produktion, stå ut med att betala de arbetslöner, som torvindustrien i dag kan betala. Således måste man här försöka att få vissa åtgärder vidtagna, som kunna borteliminera nu rådande spänning.

Behovet av arbetskraft för torvindustrien har ifrån hans excellens statsministerns sida uppgivits vara 13,000 man. Inom arbetsgivarföreningen har man uppskattat behovet till något högre antal, till bortåt 20,000, därav visserligen en del kvinnor och barn, men man räknar med att omkring 15,000 man i varje fall komma att behövas på detta område. Det är klart, att med varje tusental, som behovet ökar, blir det värre för jordbruket. Jag vill emellertid uttala den förhoppningen att, efter de deklARATIONER, som här äro gjorda från olika håll, att livsmedelsproduktionen är av särskilt intresse och nödvändig för vår framtid, och att det just i dessa dagar är mest aktuellt att anskaffa arbetskraft till jordbruket, man i någon mån skjuter på problemet att skaffa arbetskraft till bränsleförsörjningen. Även om man kan säga, att detta område också har oerhörd betydelse, tror jag dock, att livsmedelsförsörjningen ligger i främsta rummet.

Herr **Ericsson** i Kinna: Herr talman! I olika sammanhang har i denna debatt textilindustriens korttidsarbete förts på tal. Alla veta, att råvarubristen är orsaken till detta korttidsarbete, och lika klart borde alla kunna inse, att om situationen beträffande arbetskraftsbehovet är den, som här talats om, är det uppenbart slöseri ur nationalekonomisk synpunkt, att dessa människor icke få utnyttja sin arbetskraft helt och fullt. Dessa textilarbetare, som arbeta tre à fyra dagar i veckan, ha intet annat intresse än att få utöka denna arbetstid. Uppenbart är sålunda, att de måste ha positivt intresse av att deras arbetstid ökas och att deras inkomster ökas. Det sistnämnda är synnerligen angeläget med tanke på det låga löneläge, som vi ha inom textilindustrien. När det gäller att rationellt ordna denna angelägenhet, att överflytta arbetskraften från textilindustrien till andra näringsgrenar, så torde det emellertid böra beaktas — mera kanhända än vad här gjorts i denna debatt — att arbetsgivarna inom denna industri ha ett intresse av att behålla den yrkeskunniga arbetskraften inom textilindustrien. Jag tror, att detta bör uppmärksammas, om man skall försöka lösa denna fråga. Framför allt bör man icke söka göra

Svar på interpellation. (Forts.)

gällande, att dessa arbetare i anledning av att de få understöd av erkänd arbetslöshetskassa skulle finna sitt nuvarande tillstånd idealiskt. Det är ett faktum, att denna arbetargrupp är pressad synnerligen hårt av krisen. Dessa arbetare skulle säkerligen hälsa ett initiativ från statsmakternas sida till en förbättring av deras allmänna läge med mycket stor tillfredsställelse. Det är angeläget, anser jag, att vi beakta den svåra situation, som dessa arbetare ha kommit i och som kanske blir ännu svårare allt eftersom råvarubristen inom textilindustrien ökas. Det är uppenbart, att när det gäller att praktiskt lösa denna fråga, statsmakterna måste medverka till att eliminera de svårigheter, som måste uppkomma vid en övergång från ett arbete till ett annat. Naturligtvis vore det bäst, om man kunde ordna det så, att arbetarna formellt kunna vara kvar vid anställningen inom textilindustrien, men arbetet förlades på sådant sätt, att arbetskraften under vissa tider kunde utnyttjas inom områden, där den mest behöves. Vore det möjligt att ordna med en drift inom textilindustrien en eller två månader i sträck med full tid och sedan lösgöra arbetskraften för andra arbetsuppgifter, i stället för att som nu sker låta dessa arbetare arbeta tre à fyra dagar i veckan och gå arbetslösa övriga tiden, så vore det naturligtvis ur textilarbetarnas och landets synpunkt en idealisk lösning. Jag har särskild anledning att peka på att överflyttning av arbetskraften från textilindustrien icke behöver vålla så stora svårigheter som det måhända gjort på andra håll. Denna arbetargrupp tillhör nämligen de allra lägst betalda. Med den s. k. uppmuntrande principen, som man vid andra tillfällen tillämpat, med familjebidrag — någorlunda hyggligt tilltaget — som lönefyllnad borde det vara möjligt att få dem över till andra grupper. Jag vill säga, att från arbetarnas sida vill man gå till en lösning av dessa frågor med positivt intresse i förhoppning att dessa frågor behandlas på sådant sätt, att arbetsmarknadens organisationer, både arbetare och arbetsgivare, få samarbeta i det arbete, som är nödvändigt för att utreda detta spörsmål och nå fram till en lycklig lösning av detsamma.

Herr Carlström: Herr förste vice talman! Det har ju framförts en hel del förslag här i dag om hur man skulle lösa det verkligt allvarliga problem i fråga om arbetskraften vid jordbruket, som nu ett år som i år föreligger, då det mer än annars är viktigt att allt göres som kan göras för att vidmakthålla produktionen. Herr statsministern talade i sitt svar på interpellationen om att samarbete skilda organisationer emellan borde äga rum. Han menade också, att jordbrukarna skulle vända sig till arbetsförmedlingarna för att se vad som kunde göras från det hållet. Däröfver vill jag säga, att i våra trakter är det fullständigt fåfängt att tänka sig att få en jordbruksarbetare genom förmedling av arbetsförmedlingsanstalterna, såsom det nu är ställt. I den trakt, där jag är hemma, har det i vart fall varit på samma sätt som herr Liedberg och andra omvittnade, nämligen att under vintermånaderna den arbetskraft, som möjligen har kunnat stå till buds, sysselsatts i skogarna. Duktiga arbetare ha där tjänat tio till tolv kronor om dagen för vedhuggning, vilket man inte skall missunna dem. Det är under sådana förhållanden uppenbart, att de icke tagit plats som tjänare hos jordbrukare, där det givetvis icke är möjligt att betala en sådan dagspenning, när det gäller årslön, lön på längre sikt. Man hade kanhända hoppats, att denna vedhuggning skulle i någon mån avstanna på vårsidan, så att man då skulle få dessa unga män att hjälpa till vid jordbruket, i varje fall någon dag mot dagspenning, ty det är ju ganska viktigt, att man åtminstone några dagar under vårbruket kan få hjälp till vad som behöver göras, som annars kan bli försent att utföra längre fram.

Men då kom den här historien med torven. Jag vet inte vad som är sant i

Svar på interpellation. (Forts.)

fråga om vad man kan betala till dessa torvupptagare, men det har också sagts i min hembygd, att arbetarna för torvupptagning garanterats en dagspenning, som är betydligt högre än den de kunnat tjäna i skogen på vintern. Under sådana förhållanden är det klart, att arbetare, som eljest möjligen skulle kunna ha arbetat inom jordbruket, komma att gå till torvmossarna.

Statsrådet Domö sade, att staten har måst gå in för att hjälpa upp intresset för bränsleförsörjningen genom torv, ty eljest har icke befolkningen rent privat velat börja med torvupptagning. Det är alldeles klart, att man har vissa minnen av föregående krigsperiod, då ganska många satte i gång med torvtäkt, men fingo maskiner och arbete precis lagom i gång, när kriget slutade. Då stodo de där med sina utgifter och lån, och så blev det förlust på det hela. Det är klart, att det inte är så lätt för den enskilde att utan vidare slå sig på denna osäkra verksamhet. Men när nu staten lämnar visst bidrag, rikligare än tidigare, för igångsättande av dessa anläggningar, förekommer det rena spekulationsföretag på detta område. Det är inte jordbrukarna, ägarna till mossarna själva utan andra företagare, som köpa upp mossar här och var och sätta i gång med en sådan produktion. Det är tämligen tydligt, att det därför är nästan omöjligt, i varje fall i min hemort, att nu till vårbruket kunna få någon hjälp av den arbetskraft, som annars möjligen skulle vara tillgänglig.

Herr Norup var inne på den ganska allvarliga saken, att man skall skjuta på bränsleproblemet för ett behov, som är ännu viktigare, nämligen livsmedelsförsörjningen. Ja, man skulle kunna säga, att man borde skjuta på torvupptagningen över maj månad, den vårmånad, då det är nödvändigt att sätta och så, åtminstone i våra orter. Men det är inte lätt för staten att bara säga, att nu får man icke taga upp torv, ty bonden skall ha arbetskraft. Jag förmodar, att herr Domö icke vågar försöka det. Annars vore det ett sätt att under vårsäningen få dessa arbetare till jordbruket.

Beträffande inkallelserna äro vi väl alla överens om att det är nödvändigt, i den mån det är möjligt, att hemförlova särskilt småbrukare och sådana, som endast ha sig själva att lita till, då det gäller att försöka utföra vårbruket i rätt tid. Det är nog så — också den frågan har ju varit uppe här tidigare — att en del jordbrukare varit ute i beredskapstjänst åtskilliga gånger, under det att det finns andra icke jordbrukare — jag vet några fall — ur samma årgångar, som icke varit inkallade alls. Vad det beror på är naturligtvis mycket svårt att säga — det hör väl på något sätt till organisationen av de skilda vapenslagen — men det väcker givetvis ganska mycken förvåning och undran, att en jordbrukare får gå ut i beredskapstjänst vid skilda tillfällen, medan det finns andra, som icke behövt vara med någon gång ännu.

Det har här talats så mycket om att kvinnorna vilja göra en insats för att hjälpa jordbrukarna med arbetskraft, och det är ju roligt att man är så intresserad av att kunna få till stånd större möjligheter i det avseendet. Men det lilla gräl, som alltid etableras, mellan från den ena sidan fröken Ebon Andersson och från den andra fru Nordgren, när dessa frågor komma upp, ha vi också nu fått bevittna. Jag tror emellertid, att man i inte så ringa grad överdrivit vad det skulle betyda, om ett antal kvinnor från städerna kunde komma ut till jordbrukarhemmen för att avlösa mor i familjen från hennes hushållsbestyr, så att hon skulle kunna hjälpa till med jordbruket. Jag är rädd för att mor i familjen ofta skulle betacka sig för den hjälpen.

Jag har sålunda bara velat understryka den synpunkt, som framförts här från skilda håll, att det råder en viss oro bland jordbrukarna för hur man skall kunna gå i land med vårens och sommarens arbete. Situationen är nu sådan för jordbrukarna, i varje fall inom mitt län, att man inte kan säga, hur det hela skall ordnas. Vi kanske inte ha vunnit så mycket med debatten här i dag, men

Svar på interpellation. (Forts.)

i varje fall hoppas jag att från regeringens sida skall göras vad som göras kan, då det gäller att permittera jordbrukare från beredskapstjänst och att söka överflytta arbetskraft till jordbruket, i känsla av att det detta år är viktigare än någonsin förr att jorden blir beredd och brukad så bra som möjligt.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr förste vice talman! Dagens debatt har, såsom var och en som avlyssnat den ju kunnat konstatera, visat att stora svårigheter möta, då det gäller att försöka komma till rätta med landsbygdens arbetsproblem. Men det är inte bara under den nu rådande krisen som sådana svårigheter varit till finnandes. Det har så långt jag kan erinra mig och jag tror så långt de kammarledamöter, som äro äldre än jag, kunna erinra sig, varit ett stående problem, hur man skall kunna komma till rätta med frågan om arbetskraft åt jordbruket. Svårigheterna äro givetvis starkare under tider av högkonjunktur. Då dragas människorna helt naturligt till arbeten, som äro högre avlönade och som man tycker att man trivs bättre med. Vi veta ju, att arbetet inom jordbruket i regel inte är av den arten, att det lockar människorna till sig, hur viktigt det än är.

Man skulle ju ha kunnat vänta sig, att i den debatt, som förts i dag, några riktlinjer dragits upp för en bättre ordning härvidlag, men jag har inte, herr förste vice talman, kunnat finna att det pekats på någon kungsväg ur svårigheterna. I stället faller man tillbaka på, om inte skyller på alla möjliga omständigheter, och i många fall säges det från jordbrukarhåll, att statsmakterna ha en stor skuld till svårigheterna på detta område.

För dagen är ju frågan synnerligen ömtålig, därför att vårt läge ur folkförsörjningssynpunkt är så pass allvarligt som det är. Knappast någon här har väl upplevat en tid av större allvar än den vi nu stå inför. Hur den instundande sommaren kommer att te sig i fråga om skördeförhållandena, vet man ju inte ännu, ty det är naturligtvis till största delen beroende av de klimatiska förhållandena. Men det är också i hög grad beroende på — jag vill understryka det, herr förste vice talman — att alla goda krafter medverka till att från moder jord utvinna bästa och största möjliga resultat. Om man skulle lämna allt ansvar till regering och riksdag och säga, att det är bara att lita till dem, när det gäller att klara upp vår folkförsörjning, då måste jag — fastän jag själv är riksdagsman — säga att man nog skulle stå sig tämligen slätt. Vad vi här få lita till är, såsom statsministern i sitt svar så riktigt framhöll, att alla goda krafter och framför allt de människor, som äro sysselsatta inom jordbruket, lägga manken till och göra en verklig insats för fosterlandet.

Det har på visst håll höjts röster för att man i det läge, vari vi för närvarande befinna oss med hänsyn till folkförsörjningen, skulle sätta hårt mot hårt för att pressa igenom vissa önskemål som man tidigare knappast hade trott att man skulle kunna få igenom. Jag beklagar verkligen, om det skulle finnas jordbrukare, som kalla sig svenskar, som på detta sätt vilja utnyttja den rådande situationen och som i stället för att producera så mycket livsmedel som möjligt vilja övergå till ett extensivt jordbruk.

Jag kan inte finna annat än att jag från den plats jag har i kammaren måste kraftigt understryka, att den jordbrukare — jag är själv jordbrukare — som inte inför den nu stundande våren och sommaren gör sitt bästa för vår folkförsörjning och söker få fram största möjliga resultat av det jordbruk, som han äger eller har att förvalta, den mannen är inte värd att ha sitt jordbruk kvar. Det är ganska kraftiga ord, men det är min absoluta uppfattning, att skola vi kunna få fram ett gott resultat, så att vi i största möjliga mån kunna bemästra de svårigheter, som vänta och som bli nog så allvarliga för folkförsörjningen, då måste alla goda krafter medverka. Och jag skulle tro att det

Svar på interpellation. (Forts.)

beror ytterst på jordbrukarna, om man kan komma till ett sådant resultat, ty finns den goda viljan där och man får hjälp av statsmakterna, är det nog möjligt att uppnå ett gott resultat.

Under debatten här har det också talats något om inkallelserna, och det har pekats på en del svårigheter, som möta för jordbrukarna att få befrielse från sin beredskapstjänst. Det kan inte nog kraftigt understrykas vilken betydelse det har att man får sådan permission, dels nu när det gäller sådden, och då under tider som passa vederbörande orter, dels när det gäller att tillvarataga skörden. Men de statliga myndigheter, som äro satta för att medverka till situationens bemästrande, böra naturligtvis göra vad som göras kan för att vi, både i fråga om bränsleförsörjningen och i fråga om folkförsörjningen, inte nästa vinter skola befinna oss i det läget, att vi, när vi blicka tillbaka, kunna säga att något hade lämnats ogjort.

Läget är, såsom statsministern sagt, allvarligt och fordrar alla goda krafter medverkan. Jag har här för min del, herr förste vice talman, bara velat understryka, att alla, kanske då främst jordbrukarna men även de som inte äro jordbrukare, i den mån de kunna hjälpa måste göra sitt allra bästa för att vi skola få en så god skörd som möjligt med hänsyn till de klimatiska förhållandena, så att i görligaste mån de svårigheter skola kunna bemästras, som vi ha när det gäller folkförsörjningen.

Herr Nilson i Spånstad: Herr förste vice talman! Jag vill i anslutning till vad som skymtade fram i herr Petterssons i Hällbacken anförande, nämligen att jordbrukarna kunde befaras övergå till extensivt jordbruk, framhålla, att vad jordbrukarna här enligt min mening vilja föra fram är en farhåga för att de, med den utveckling som pågår på arbetsmarknadens område, inte skola kunna våga sig på att driva sitt jordbruk så intensivt som de skulle vilja göra. När jordbrukarna se de svårigheter, som möta när det gäller att få arbetskraft, våga de knappast producera mera av arbetskrävande grödor än tidigare. Redan under normala tider ha ju jordbrukarna svårt att få erforderlig arbetskraft, och man kan därför knappast i nuvarande läge taga den risk, som är förenad med en utökning av denna produktion.

Jag tror sålunda, att bakgrunden till jordbrukarnas uppträdande i denna debatt är en önskan att klargöra de svårigheter, som möta när det gäller anskaffandet av arbetskraft. Dessa svårigheter komma säkerligen att oro jordbrukarna i än högre grad i anledning av ett uttalande av statsrådet Domö under denna debatt. Statsrådet Domö antydde, att man, trots de åtgärder som vidtagits, inte kunnat åstadkomma den utveckling av torvindustrien, som man önskat. Det föreligger alltså risk för att konkurrensen om arbetskraften ytterligare skärpes och att jordbrukarna än mera komma till korta i denna konkurrens. Jag tror inte att vad som därvid bereder jordbrukarna det största bekymret är de timförtjänster, som lämnas inom torvindustrien, även om dessa ligga på ett något högre plan än dem jordbruket kan betala, utan fastmera det förhållandet, att det inom torvindustrien medgives ackordsförtjänster, vilka icke stå i rimlig proportion till timförtjänsterna. Det har från vederhäftigt håll uppgivits för mig, att man förra året inom den bygd, som jag här representerar, hade ackordsförtjänster på upp till 22 kronor per arbetsdag, och med den uppjustering av timlönerna, som i år skett, kan man ju ifrågasätta, om inte ackordsförtjänsterna bli än större.

Men det föreligger också andra faror än de, som kunna stå i samband med den statliga prissättningen. De företag — och det är många här i landet — som för egen räkning taga upp torv, äro ju inte bundna av den statliga prissättningen på den färdiga produkten. För dessa är oftast arbetslöneproblemet

Svar på interpellation. (Forts.)

av långt mera underordnad betydelse än vad det är vid den produktion, som är bunden av den statliga prissättningen.

Vidare är man bekymrad inför utvecklingen på ett annat område, vilket enligt vad jag vet inte berörts i dagens debatt. Den avvägning mellan förtjänsterna, när det gäller torvupptagning och torvströtillverkning, som nu skett, gör att torvströtillverkarna inte utan oro se mot den kommande våren. En dålig skörd i förening med ringa tillgång på torvströ för nästa konsumtionsår är något som måste inge stora farhågor.

Statsrådet Domö formulerade vad han till sist hade att säga på ett sådant sätt, att jag däri ser ett löfte om att man skall försöka åstadkomma bättre tillgång på arbetskraft för jordbruket. Statsrådet sade att han hoppades, att man skulle komma fram till förhållanden, som inte allt för mycket försvåra jordbrukets möjligheter. Jag instämmer livligt i den förhoppningen och vill forma avslutningen på vad jag här sagt till ett önskemål om att man från statsmakternas sida vidtar praktiska åtgärder för att lösa dessa problem och att man därvid handlar mycket snabbt.

Herr Andersson i Malmö: Herr talman! Det har under denna debatt gjorts anmärkning mot de löner, som tillämpas inom torvindustrin. Jag tror att även lantbrukarna själva få medge, att en jämförelse mellan det jordbruksarbete, som det här närmast är fråga om, och det hårda och intensiva arbete, som i regel äger rum på torvmossarna, visar att det är tämligen rimliga löner, som betalas i det senare fallet.

Det var emellertid för att peka på några svårigheter när det gäller att få arbetskraft till jordbruket, som jag begärde ordet.

Det är klart, att arbetslönernas storlek väsentligen är bestämmande för arbetarnas inställning till arbetet inom olika näringar. Men också andra saker kunna inverka, t. ex. bostadsfrågan. Beträffande Skåne tror jag man kan säga, att svårigheterna att få arbetskraft från annat håll till jordbruket, särskilt i fråga om betarbetet, i rätt hög grad bero på att det fortfarande är tämligen dåligt ställt med tillhandahållandet av något så när goda bostäder. Lantbrukarna där nere få tänka på den saken, så att man kan få bort detta irritationsmoment, när det gäller att skaffa arbetare till betfälten.

Vidare vill jag peka på de svårigheter, som möta när en arbetare från ett industrisamhälle skall tagas ut till jordbruksarbete, därigenom att hans familj då stannar kvar i industrisamhället. Han skall då underhålla familjen där, och de fasta utgifterna, såsom hyror etc., bli ju inte mindre, när han själv vistas på annat håll.

Även detta spørsmål bör man taga under övervägande vid bedömande av frågan om överförande av arbetskraft till jordbruket. Det är inte bara hänsynen till jordbrukets behov av arbetskraft, som här skall göra sig gällande, utan även hänsynen till arbetarna och deras förhållanden.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Föredrogos var efter annan och hänvisades till statsutskottet följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner, nämligen:

nr 215, angående anslag till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.;

nr 216, angående anslag till det civila luftskyddet för budgetåret 1942/43;

nr 217, angående överskridande av den i kommerskollegii avlöningsstat upptagna anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal; och

nr 218, angående vissa ändringar i villkoren för ett Aktiebolaget Kv. Tryckeriet beviljat lån.

§ 6.

Föredrogs var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 300 av herrar *Lundgren* och *Lindberg* i Stockholm; samt
nr 301 och 302 av herr *Hedqvist*; samt

till bankoutskottet motionen nr 303 av herr *Kilbom m. fl.*

§ 7.

*Ang. stämpel-
avgiften vid
köp och byte
av fondpapper
m. m.*

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper, dels ock väckt motion angående förhöjning av stämpelavgiften vid överlåtelse av aktier och andra värdepapper.

I en den 13 februari 1942 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 72, hade Kungl. Maj:ts, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

Till behandling i samband med förevarande proposition hade utskottet funnit lämpligt att jämväl upptaga den under motionstiden vid riksdagens början väckta, till utskottet hänvisade motionen nr 147 i andra kammaren av herr *Jonsson* i Skedsbygd, vari hemstälts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:ts hemställa, att Kungl. Maj:ts måtte föranstalta om en skyndsamt utredning i syfte att vidtaga den förhöjning av förevarande stämpelavgift, som kunde med beaktande av i motionen framförda synpunkter befinnas skälig, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill nämnda utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 72; samt

2) att motionen II: 147, angående förhöjning av stämpelavgiften vid överlåtelse av aktier och andra värdepapper, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Aronsson* och *Jonsson* i Skedsbygd, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen — — — (= utskottet) — — — proposition nr 72, samt

2) att motionen II: 147, angående förhöjning av stämpelavgiften vid överlåtelse av aktier och andra värdepapper, finge anses besvarad genom vad reservanterna i sin motivering anförde.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Jonsson* i Skedsbygd: Herr talman! Vid behandlingen av här förevarande proposition, nr 72, har utskottet även haft att taga ställning till en mo-

Ang. stämpelavgiften vid köp och byte av fondpapper, m. m. (Forts.)
tion, som jag tillät mig avlämna vid riksdagens början. I denna motion påpekade jag, hurusom man genom att bilda sammanslutningar av olika slag, bolag eller föreningar, kunde undgå att vid fastighetsköp betala den stämpelskatt, som vanligen skall erläggas vid sådana köp. Jag framhöll också, att det i nuvarande ekonomiska läge vore nödvändigt att höja den stämpelavgift, som utgår vid köp av aktier, obligationer och andra börsnoterade handlingar.

Under den tid, som sedan dess förflutit, har jag inte behövt söka efter fall, som bekräfta mitt påstående att man söker undandraga sig stämpelskatt vid fastighetsköp. Jag har vid åtskilliga tillfällen kommit affärer av det slaget på spåren, och inom utskottet framhölls också att man hade kännedom om att dylika affärer ägde rum i ganska stor omfattning. Jag skulle här kunna draga fram exempel från Stockholm på att man salubjuder fastigheter till ett pris av låt oss säga 1 miljon kronor och att därvid bland köpevillkoren ingår att stämpelskatt inte behöver betalas. Det går till på det sättet, att man gjort fastigheten till en ekonomisk förening, en s. k. byggnadsförening, och nu bara säljer andelarna. Därigenom behöver inte någon stämpelavgift erläggas.

Det kan inte vara riktigt, att sådana fastighetsaffärer, som göras av enskilda personer, skola stämpelbeläggas, under det att man i andra fall skall gå fri eller så gott som fri från kostnaderna för lagfartsstämpel. Jag erinrar om att i fall t. ex. ett aktiebolag säljer en fastighet och denna affär förmedlas genom börsen, blir stämpelavgiften endast 1:50 kronor per 1,000 kronor av försäljningsvärdet, under det att stämpelavgiften eljest utgör 10 kronor för motsvarande del av försäljningsvärdet. Men det är inte nog med detta. Man kan på detta sätt gå förbi den lagstiftning, som riksdagen själv antagit genom att förbjuda bolag att förvärva fastighet. Ett bolag kan nämligen förvärva fastighet genom att köpa en aktiepost och därmed bli ägare till denna fastighet. Jag skall tillåta mig att här i kammaren beröra ett enda exempel på detta förhållande.

För några år tillbaka fanns här i Mellansverige ett litet fastighetsbolag, som ägde några jordbruks- och skogsegendomar. Bolaget kom på obestånd och egendomarna utbjödos till salu. Som köpare uppträdde då ett större fastighetsbolag. Detta ingick till Kungl. Maj:t med begäran om att få förvärva fastigheterna i fråga. Denna begäran sändes av Kungl. Maj:t på remiss till såväl jordbrukskommissionen som till kommunalnämnden i orten, och båda dessa myndigheter avstyrkte densamma. De ansågo att det stora bolaget inte hade behov av att förvärva dessa fastigheter, men att däremot behov förefanns av att egendomsrätten fick stanna kvar inom orten. Då kringgick man helt enkelt denna bestämmelse genom att förvärva aktieposten i det lilla bolaget och därmed hela dess egendom. Köpeskillingen blev bara några få kronor. Bolaget var ju på obestånd, och stämpelavgiften blev därför så gott som ingen.

Utskottet har också observerat dessa förhållanden och intagit en välvillig ståndpunkt. Utskottet har uttalat att dessa frågor böra tas under övervägande och hänvisar i detta sammanhang till att riksdagen år 1937 i en liknande fråga har skrivit till Kungl. Maj:t med begäran att Kungl. Maj:t skulle företaga en utredning av hithörande spörsmål; utskottet uttalar en förväntan om att Kungl. Maj:t sätter i gång denna utredning och att därvid också hänsyn toges till de förhållanden som jag har påpekat. Jag ansluter mig till utskottets uttalande på denna punkt. Jag anser nämligen att denna utredning bör komma till stånd och förväntar att Kungl. Maj:t efter fem års väntan och sedan man nu fått ytterligare belägg på att det behövs åtgärder på detta område och då man samtidigt på detta sätt kan få in inte obetydliga avgifter till statskassan, omedelbart sätter i gång med denna utredning.

Den andra sidan av problemet, som jag har fäst uppmärksamheten på i min

Ang. stämpelavgiften vid köp och byte av fondpapper, m. m. (Forts.)
motion, nämligen frågan om höjandet av stämpelavgiften vid köp och byte av aktier och andra börsnoterade värdepapper har utskottet även behandlat. Vederbörande statsråd har i den föreliggande propositionen, där förlängd giltighetstid begäres angående rätt för Konungen att i vissa fall åsätta särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper, sagt, att det för närvarande enligt hans uppfattning icke föreläge någon anledning att lägga som han säger fiskaliska synpunkter på denna fråga.

Men förhåller det sig inte så att vi befinna oss i början av en inflation. De som en gång genomlevt en sådan period önska väl inte gärna att få den tillbaka på nytt. Vi önska väl snarare om möjligt stoppa inflationen och om detta inte går åtminstone hålla den inom rimliga gränser. Ett av medlen att hindra en sådan inflation är att se till att dessa börsaffärer inte få ta alltför stor omfattning och inte få formen av spekulation och jobberi som förut varit fallet.

Det andra skälet varför jag intagit denna ståndpunkt är följande. Då Kungl. Maj:t och riksdagen få söka med ljus och lykta efter skatteobjekt, då man fått åsätta en skatt av icke mindre än fem procent på största delen eller åtminstone en mycket stor del av de nödvändighetsvaror som människorna behöva, och denna skatt drabbar de fattiga och barnrika familjerna betydligt hårdare än övriga, då anser jag också att det är skäl för att börsaffärerna även i någon mån få bidra till att bära dagens tunga. Det är därför, herr talman, som jag inte kunnat förena mig med utskottet när utskottet skriver: »Utskottet förutsätter dock att, därest det i förslaget skulle visa sig påkallat att på frågan anlägga jämväl statsfinansiella synpunkter, Kungl. Maj:t ägnar frågan uppmärksamhet.» Jag anser att detta läge redan har inträtt och jag har därför i en särskild reservation yrkat att utskottet skall göra följande uttalande: »Utskottet anser dock, att i nuvarande läge jämväl statsfinansiella synpunkter böra läggas på denna fråga.» Med detta lilla propos till finansministern ville jag ha förklarat mig nöjd med utskottsutlåtandet i övrigt, men utskottet har inte velat gå med på ett sådant uttalande.

Detta förvånar mig verkligen något. Jag har hört hans excellens statsministern här i riksdagen uttala, att han förväntar att riksdagen skall ta initiativ och komma med förslag till nya utvägar att anskaffa de behövliga penningmedlen. Jag tillåter mig komma med ett sådant förslag, men utskottet har inte velat gå med på detsamma. Det förvånar mig så mycket mera, när en utskottsledamot, som år 1934 väckte en motion i samma ämne, i år har suttit i utskottet och varit med om att avstyrka denna motion. Om det år 1934 förelåg skäl att höja stämpelskatten — därom kan jag inte yttra mig — så föreligger det i dag enligt min mening betydligt större skäl att vidtaga en sådan åtgärd och därigenom söka stoppa upp en kommande inflation. Det är enligt min uppfattning bättre att stämma i bäcken än i ån.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla tiden längre. Jag skall endast tillåta mig att yrka bifall till den av mig och herr Aronsson avgivna reservationen.

Herr Hagberg i Malmö: Herr talman! Det kan knappast anses påkallat att starta en större debatt i denna angelägenhet. Å andra sidan kanske dock en kort kommentar borde kunna knytas till herr Jonssons i Skedsbygd anförande.

Saken är den, och den ärade talaren påminde också om detta i sitt inlägg, att han väckte sin motion vid riksdagens början — den är dagtecknad den 23 januari. Det vill förefalla som om motionären då hade förbisett, att vi redan ha en fullmaktstagstiftning på detta område. Jag föranledes att tro detta på grund av den omständigheten att i motionen ingenting utsäges på den punkten. Emellertid har riksdagen redan 1937 givit regeringen en fullmakt i detta hänseende, som går ut på att Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande kan höja fondstämpeln

Ang. stämpelavgiften vid köp och byte av fondpapper, m. m. (Forts.)

upp till 4 gånger dess nuvarande belopp. Denna fullmaktslagstiftning utgör ett led i den beredskapslagstiftning på det valutavårdande området, som riksdagen redan då beslöt. Sedermera har denna fullmakt riksdag efter riksdag förnyats, och nu har finansministern i den föreliggande propositionen återkommit med en anhållan att få denna fullmakt förlängd. Givetvis har ingen i utskottet velat motsätta sig detta, och utskottet tillstyrker ju också fullmakten. Alltså får nu regeringen ånyo i sin hand ett instrument, genom vilket finansministern utan att åtsporja riksdagen kan höja fondstämpeln icke mindre än med fyra gånger dess nuvarande belopp. Jag tycker ju, att denna fullmakt inrymmer möjligheter för regeringen, som skulle kunna tillfredsställa motionären. Han menar emellertid, att departementschefen inte har gått tillräckligt långt i sitt resonemang. Departementschefen fasthåller nämligen vid fullmaktens karaktär att vara av valutavårdande beskaffenhet. Han anlägger inga fiskaliska synpunkter på detta spörsmål, vilket däremot motionären anser, att departementschefen borde göra.

Då kan man naturligtvis fråga sig, vilken anledningen kan vara till att finansministern inte anlägger sådana synpunkter på denna angelägenhet. Ja, man har ju anledning att förmoda att orsaken helt enkelt är att i nuvarande läge en eventuell höjning av fondstämpelavgiften inte kan väntas tillföra statsverket några pengar. Omsättningen på fondbörsen är för närvarande som var och en vet synnerligen begränsad. De spekulationstendenser, som man har räknat med skulle göra sig gällande under krigets lopp, ha lyckligtvis inte låtit sig förmärka med ett enda undantag, och det var ju den spekulation i Svenska Amerika Liniens aktier, som ägde rum för någon tid sedan. Den upphörde emellertid lika fort som den kom, och därefter har fondbörsen återtagit sitt ganska stabila utseende.

Om man alltså höjer fondstämpeln i nuvarande läge, blir det sannolika resultatet, att börsaffärerna ytterligare begränsas. De pengar, som statsverket erhåller på grund av höjd fondstämpel, komma sannolikt att uppgå till ungefär samma belopp som det man kan få in med nu utgående fondstämpelavgift. Ur fiskaliska synpunkter är här med all sannolikhet föga att vinna. Emellertid har utskottet, som herr Jonsson i Skedsbygd mycket riktigt erinrade om, ingalunda dolt sina sympatier för att man även borde beakta de fiskaliska synpunkterna, om så skulle vara påkallat, och utskottet förutsätter ju att Kungl. Maj:t ägnar denna del av problemet sin uppmärksamhet och för riksdagen framlägger det förslag, som kan vara erforderligt.

Så kommer jag till den andra sidan av saken. Det gäller den tendens, som motionären anser sig ha kunnat konstatera, nämligen att man vid fastighetsaffärer understundom sökt kringgå bestämmelserna om fondstämpeln på det sätt, som han här har skildrat. Det är möjligt att så är förhållandet. Inom utskottet ha emellertid inte kunnat företes några precisa uppgifter på denna punkt, utan man har från motionärens sida inskränkt sig till allmänna uttalanden utan att kunna lämna något siffermässigt belägg för riktigheten av denna uppfattning.

Därmed må emellertid förhålla sig hur som helst. Saken är nämligen den, att denna angelägenhet inte riktigt hör samman med det här förevarande ärendet. Spörsmålet gäller nämligen lagfartsstämpeln vida mera än fondstämpeln och får väl behandlas i samband med frågan om den förstnämnda. Emellertid har utskottet även i detta avseende enligt min mening varit välvilligt mot motionären. Utskottet erinrar om den skrivelse, som beslöts 1937 och i vilken riksdagen anhöll om utredning angående åtgärder mot uteblivet eller försenat erläggande av lagfartsstämpel, och utskottet anser givetvis nu liksom då att en

Ang. stämpelavgiften vid köp och byte av fondpapper, m. m. (Forts.)
sådan utredning bör företagas och »förutsätter att i samband därmed den av motionären berörda frågan kommer att ägnas uppmärksamhet».

Jag vill till slut säga, att det nog är ganska ovanligt, att en motionär blivit så utomordentligt välvilligt behandlad i skrivningen i ett utskottsbetänkande som här har varit fallet. Inom utskottet ha vi haft den meningen, att motionären borde ha kunnat vara tillfreds med detta utskottets ståndpunktstagande och inte reserverat sig. Så har emellertid här skett.

Jag har inte, herr talman, anledning att ytterligare uppehålla mig vid denna angelägenhet. Jag inskränker mig till att hemställa om bifall till utskottets yrkande.

Herr **Jonsson** i Skedsbygd erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Hagberg sade i början av sitt anförande, att jag troligtvis inte hade kännedom om den fullmakt att åsätta särskild stämpelavgift som Kungl. Maj:t har. Det hade jag givetvis när jag väckte min motion. Jag visste till och med att denna fullmakt utgick den 30 juni i år och att Kungl. Maj:t därför troligen så småningom skulle komma att begära en ny sådan fullmakt. Det var i samband med beviljandet av denna nya fullmakt jag ville skicka med de direktiv, som jag här har talat om.

Vidare säger herr Hagberg i Malmö, att en ökad stämpelavgift på aktier inte skulle medföra någon ökad inkomst för statsverket. Ja, jag skall inte närmare uttala mig om huruvida en eller annan miljon kronor, som man väl får räkna med att få in vid en fördubbling av stämpelavgiften, är någon avsevärd inkomst. Jag tror emellertid att man i nuvarande tider får ta vara även på små smulor.

Skillnaden mellan min och utskottets ståndpunkt är, som jag framhöll i mitt första anförande, att under det att utskottet förväntar att Kungl. Maj:t vidtager åtgärder, så säger jag att det är lämpligt att Kungl. Maj:t verkligen nu vidtager några åtgärder även på detta område.

Härefter anförde:

Herr **Kilbom**: Herr talman! Som kammarens ledamöter finna har jag givit min anslutning till detta utskottsbetänkande. Jag måste emellertid säga, att för den händelse jag skulle tagit ståndpunkt till denna fråga i dag hade jag, även om det av formella skäl är rätt svårt att yrka bifall till motionen, säkerligen avgivit en reservation.

I motionens första del, den omfattar nämligen två olika delar, framföres krav på höjning av fondstämpeln. Under föregående krig var ju denna avsevärt högre. Man har åberopat tvenne skäl mot höjning just nu. För det första har man sagt att staten får inte in mera pengar, och för det andra har man åberopat att regeringen dock har fullmakt att genomföra höjning. Det sista är riktigt, men då måste jag beklaga, att regeringen icke gjort bruk av denna sin fullmakt, innan de sista händelserna inträffade på fondbörsen. Ty då ett nationellt företags aktier — och som sådant måste ju Svenska Amerika Linien betecknas — på sätt som skett kan haussas upp endast på två dagar med 50 kronor per aktie, kan inte någon komma och påstå att förhållandena äro sunda. Det är riktigt vad som nyss anfördes, att denna hausse inte stod sig, att aktierna i Svenska Amerika Linien åter ha fallit till ett lägre belopp, vilket likväl, så vitt jag inte i hastigheten läste fel i går, överstiger den kurs de befunno sig i före haussen. Jag tycker att denna händelse är så mycket mera orimlig, som inget produktivt arbete motiverar denna oerhörda historia.

Nu är det emellertid inte bara Svenska Amerika Linien som är föremål för denna omvårdnad från aktiespekulanternas sida. Det är som var och en varit

Ang. stämpelavgiften vid köp och byte av fondpapper, m. m. (Forts.)

i tillfälle att se en hel rad andra företag, som tagits om hand på detta sätt. Jag tror dock att händelserna på börsen i någon mån skulle ha varit ogjorda, för den händelse finansministern hade gjort bruk av den fullmakt han erhållit. Nu kan man kanske säga att det är oriktigt att, såsom herr Jonsson i Skedsbygd hävdar, gå in för att anlägga fiskaliska synpunkter på frågan. Det må vara — det kan jag inte yttra mig om — men jag är inte alldeles säker på att man inte skulle få in avsevärt mycket större belopp till statskassan för den händelse man höjde fondstämpeln.

Det är emellertid en annan synpunkt som jag tror är av betydelse i detta sammanhang, nämligen det intryck det väcker ute bland den stora allmänheten, som ju har mer eller mindre svårt och vars kompensationsmöjligheter äro begränsade av indexbestämmelser. Vilket intryck skall det göra på dem, då de se, att aktier — inte bara på sätt som nyligen skett beträffande Svenska Amerika Linien utan även andra aktier — trissas upp på ett fullkomligt oriktigt sätt. Jag tror att man inte skall förbise den sidan. Jag tror att den lämpligen kan tjäna som bakgrund eller som ytterligare belysningsmaterial till den debatt, som nyligen förts här i kammaren.

Jag hemställer således, herr talman, till finansministern, som jag ser vara inne i kammaren just nu, att göra bruk av den fullmakt, som föreligger, så att vi undslippa en upprepning av vad som skedde för ett par veckor sedan beträffande Svenska Amerika Liniens aktier. Ty dylikt är skadligt, även om man inte skulle kunna åberopa fiskaliska skäl för fullmaktens ianspråks-tagande.

Beträffande den andra frågan, den angående fastigheterna, tror jag att man nu nog har anledning att ta allvarligt på även den i fortsättningen. Utskottet har påpekat att det tidigare en gång skrivit därom. Jag tror att det är anledning att understryka detta. Den debatt, som nu i dagarna förts i pressen, visar också de manipulationer, som råda på bostadsmarknaden. Jag skildes alldeles nyss från två personer, som sedan några år aktivt arbeta på bostadsmarknaden i Stockholm, den ene som företagare och den andre som förtroendeman i en bostadsförening. Dessa personer inte bara bekräftade de uppgifter, som utskottet antytt, utan de meddelade dessutom att spekulationen nu gått över till att röra sig om inte enbart redan byggda fastigheter för att genom köp och försäljning av sådana undanhålla staten lagfartsstämpeln, utan att man nu till och med gått över till att spekulera i *planerade* byggen, även om dessa inte hunnit längre än till ritningarna. Vederbörande tecknar sig t. ex. för en tomt på ett område, där tomträtt gäller, varpå uppgöras ritningar som säljas under motivering att det här finns stora möjligheter att förtjäna pengar. Ritnings-innehavaren går till en person, som till äventyrs kan vara kapitalstark, och frågar: »Vill ni köpa detta?» Ett dylikt förfaringssätt är i fackkretsar känt i Stockholm, och jag tror för den skull att man inte borde dröja med att vidtaga de åtgärder, som både utskottet och herr Jonsson i Skedsbygd antytt.

I sakens nuvarande läge ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets betänkande men, som sagt, med den förhoppningen att Kungl. Maj:t ägnar denna fråga uppmärksamhet.

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Det var mycket glädjande att höra herr Kilboms senaste inställning. Han har betydligt ändrat sin uppfattning, sedan frågan behandlades i utskottet. De motiv för avslag å motionen, som han anför i dag, äro inte desamma som han anförde i utskottet. Jag skulle då kanske tillägga ett ytterligare motiv, som gör att jag ovillkorligen står på den ståndpunkt, som jag i detta fall intar. Jag har nämligen en gång genomlidit följderna av en ohejdad inflation, och jag kan försäkra herr Kilbom att

Ang. stämpelavgiften vid köp och byte av fondpapper, m. m. (Forts.)
 de kanske inte drabbade mig så hårt som de hos mig anställda. Jag vill inte, om det är möjligt, än en gång uppleva en sådan period, och därför önskar jag att alla åtgärder skola vidtagas för att hindra en sådan.

Herr **Lundell**: Herr talman! Jag hade inte tänkt att delta i denna debatt, — som kammarledamöterna kunna se står jag inte anförd som närvarande vid beslutets fattande — men på grund av några uttalanden, som här ha förekommit, känner jag mig föranlåten att säga några ord.

Jag skulle då vilja påpeka, att det är inte alldeles så säkert att en höjd fondstämpel nödvändigtvis bromsar en hausse-rörelse på börsen. Jag vet inte varför man är så säker på den saken. Om vederbörande någon gång legat på börsen i affärer, borde han kunna tänka sig, att om en person köpt värdepapper och nu tycker att det är en tämligen hög fondstämpel, så är han väl mera dröjande i fråga om att bjuda ut dem igen. Jag kan inte finna annat än att en höjd fondstämpel många gånger måste åstadkomma återhållsamhet i fråga om vad man kallar vinsthemtagningar. Men då blir det ju mindre utbud på börsen, och följaktligen har den stigande tendensen lättare att slå igenom eller att hålla sig kvar. — Man skall därför inte vara så säker på att en höjd fondstämpel inverkar på det sätt, man vid första påseendet tror. Det är dock fråga om ganska måttliga höjningar av denna stämpel. Tror herr Kilbom — det var för övrigt egentligen han som föranledde mig att begära ordet — att det skulle ha inverkat på denna hausse i Svenska Amerika Liniens aktier, om fondstämpeln t. ex. varit fördubblad, Vad betyder 3 promille vid sidan av en stegring om 30—40 procent? Jag tycker att det är tämligen egendomligt, att man kan ha en sådan uppfattning. — Någon hugsvalelse kan det väl bereda herr Kilbom, att de, som köpte för lågt pris och sålde för högt pris, få betala en realisationsvinstskatt, som med nuvarande skattesatser inte blir så liten. Beträffande dem åter, som inte passade på att sälja i rätt tid, kan herr Kilbom känna tillfredsställelse att konstatera, att de gå förlustiga den vinst, som endast var nominell och endast varade ett eller annat dygn.

Jag har bara velat bringa dessa synpunkter i åtanke, så att man inte väntar sig av en höjning av fondstämpeln sådant, som man inte bör vänta sig därav.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Jonsson i Skedsbygd begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning genom upprensning.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Jonsson i Skedsbygd begärde emellertid rösträk-

Ang. stämpelavgiften vid köp och byte av fondpapper, m. m. (Forts.)
ning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 149 ja och 35 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet i detta betänkande hemställt.

§ 8.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 december 1941 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 4, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändring i vissa delar av strafflagen,
- 2) lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten,
- 3) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 17 oktober 1900 (nr 82 s. 1) om straffregister,
- 4) lag angående ändrad lydelse av 3 och 5 §§ lagen den 21 september 1915 (nr 362) om behörighet att utöva läkarkonsten,
- 5) lag angående ändrad lydelse av 49 § lagen den 16 maj 1919 (nr 240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet,
- 6) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 16 maj 1919 (nr 242) med vissa bestämmelser om rätt att förfoga över annan tillhöriga fondpapper,
- 7) lag om ändrad lydelse av 213, 214 och 215 §§ konkurslagen den 13 maj 1921 (nr 225),
- 8) lag angående ändrad lydelse av 50 § lagen den 13 maj 1921 (nr 227) om ackordsförhandling utan konkurs,
- 9) lag angående ändrad lydelse av 15 § lagen den 13 juni 1921 (nr 299) om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfällda ägor och rättigheter,
- 10) lag angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 20 juni 1924 (nr 298) om viss panträtt i spannmål,
- 11) lag om ändrad lydelse av 15 § bokföringslagen den 31 maj 1929 (nr 117),
- 12) lag om ändrad lydelse av 74 § checklagen den 13 maj 1932 (nr 131),
- 13) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 12 maj 1933 (nr 182) om vissa tvångsmedel i brottmål,
- 14) lag angående ändrad lydelse av 59 § lagen den 2 juni 1933 (nr 269) om ägofred,
- 15) lag angående ändrad lydelse av lagen den 15 juni 1934 (nr 305) om handläggning inom stängda dörrar av mål om utpressning,
- 16) lag angående ändrad lydelse av 29 och 31 §§ lagen den 3 juni 1938 (nr 274) om rätt till jakt, samt
- 17) lag angående ändrad lydelse av 10, 12 och 13 §§ lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft de i anledning av densamma inom riksdagen väckta motionerna I: 16 av herr *Undén m. fl.* samt II: 36 av herrar *Olsson* i Mellerud och *Hedlund* i Östersund. I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att i det framlagda förslaget till ändringar i strafflagen måtte företagas sådana ändringar, att den hittillsvarande gränsen mellan tjuvnadsbrott och överkan i princip upprätthölles.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i de genom förevarande proposition framlagda förslagen — måtte dels för sin del antaga av utskottet under punkterna 1)—15) framlagda förslag till lagar motsvarande Kungl. Maj:ts ovan under 1)—8), 10)—13) samt 15)—17) angivna lagförslag;

dels ock avslå de genom propositionen framlagda lagförslag, som ovan angivits under 9) och 14);

B) att de i anledning av propositionen väckta motionerna I:16 och II:36 måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A).

Reservationer hade avgivits:

A) Beträffande utskottets utlåtande i dess helhet:

av herr *Branting*, som hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 4;

B) Beträffande särskilda stadganden i förslaget till lag om ändring i vissa delar av strafflagen:

1:o) vid 18 kap.:

av herr *Gezelius*;

2:o) vid 20 kap. 2 och 3 §§:

av herrar *Karl Johan Olsson*, *Gezelius*, *Olsson* i Mellerud och *Lindberg* i Stockholm samt fru *Gustafson*;

3:o) vid 20 kap. 10 § (enligt utskottets paragrafnumrering), 21 kap. 8 § och 22 kap. 9 §:

av herrar *Karl Johan Olsson*, *Olsson* i Mellerud och *Lindberg* i Stockholm, fru *Gustafson* samt herr *Nilson* i Eskilstuna; samt

4:o) vid lagförslaget ingress:

av herr *Gezelius*.

Enligt utskottets förslag skulle 20 kap. 2, 3 och 10 §§, 21 kap. 8 § och 22 kap. 9 § lagen om ändring i vissa delar av strafflagen erhålla följande lydelse:

20 kap.

2 §.

Är stöld med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, skall för snatteri dömas till fängelse eller böter.

3 §.

Stjäl någon från dödsbo vari han är delägare, eller stjäla makar, syskon, föräldrar och barn, adoptivföräldrar och adoptivbarn eller fosterföräldrar och fosterbarn från varandra medan de sammanbo, dömes för bodräkt till fängelse eller böter. Samma lag vare, där någon stjal lösöre vari han äger del. Medverka flera till stöld och gäller vad nu är sagt någon av dem, dömes jämväl envar av de övriga för bodräkt, dock ej den som handlat med uppsåt att tillägna sig det tillgripna.

10 §.

Försök till brott som i 1, 2, 4, 5 eller 9 § sägs straffes efter ty i 3 kap. stadgas. Samma lag vare beträffande försök till sådant tillgrepp av fortskaffningsmedel som är straffbart enligt 6 §.

Gör vid försök till rån gärningsmannen så grovt våld å annan, att denne därav får döden, må till straffarbete på livstid dömas.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)

21 kap.

8 §.

Försök till brott som i 1, 2, 3, 4 eller 5 § sägs straffes efter ty i 3 kap. stadgas; dock skall bestämmelsen i 3 kap. 13 § andra stycket icke gälla i fråga om försök till utpressning.

Såsom för försök till bedrägeri straffes den som för att bedraga försäkringsgivare eller eljest med bedrägligt uppsåt skadar sig eller annan till person eller egendom. Samma lag vare, där någon med uppsåt som nyss sagts söker åstadkomma sådan skada. Har han innan skadan inträtt frivilligt avstått från att fullfölja gärningen, vare fri från straff.

22 kap.

9 §.

Försök till brott som i 1, 2, 3 eller 5 § sägs straffes efter ty i 3 kap. stadgas.

Enligt ovanberörda, under B) 2:o) angivna reservation av herr Karl Johan Olsson m. fl. skulle 20 kap. 2 och 3 §§ hava följande lydelse:

20 kap.

2 §.

Är stöld med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, skall för snatteri dömas till böter eller fängelse.

3 §.

Stjäl någon från dödsbo vari han är delägare, eller stjäla makar, syskon, föräldrar och barn, adoptivföräldrar och adoptivbarn eller fosterföräldrar och fosterbarn från varandra medan de sammanbo, dömes för bodräkt till böter eller fängelse. Samma lag vare, där någon stjäla lösöre vari han äger del. Medverka flera till stöld och gäller vad nu är sagt någon av dem, dömes jämväl envar av de övriga för bodräkt, dock ej den som handlat med uppsåt att tillägna sig det tillgripna.

De ovan under B) 3:o) antecknade reservanterna hade yrkat, att 20 kap. 10 §, 21 kap. 8 § och 22 kap. 9 § skulle erhålla följande lydelse:

20 kap.

10 §.

Försök till brott som i 1, 4, 5 eller 9 § sägs straffes efter ty i 3 kap. stadgas. Samma lag vare beträffande försök till sådant tillgrepp av fortskaffningsmedel som är straffbart enligt 6 §.

Gör vid försök till rån gärningsmannen så grovt våld å annan, att denne därav får döden, må till straffarbete på livstid dömas.

21 kap.

8 §.

Försök till brott som i 1, 3, 4 eller 5 § sägs straffes efter ty i 3 kap. stadgas; dock skall bestämmelsen i 3 kap. 13 § andra stycket icke gälla i fråga om försök till utpressning.

Såsom för försök till brott som i 1 eller 3 § sägs straffes den som för att bedraga försäkringsgivare eller eljest med bedrägligt uppsåt skadar sig eller annan till person eller egendom. Samma lag vare, där någon med uppsåt som nyss sagts söker åstadkomma sådan skada. Har han innan skadan inträtt frivilligt avstått från att fullfölja gärningen, vare fri från straff.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)

22 kap.

9 §.

Försök till brott som i 1, 3 eller 5 § sägs straffas efter ty i 3 kap. stadgas.

Sedan herr förste vice talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Lindqvist**, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 18 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A) avdelningsvis,

att vid behandlingen av den första av de båda avdelningarna under punkten A) — d. v. s. den som på sidan 31 börjar med ordet »dels» och sträcker sig fram till och med sidan 69 — först föredragas de i denna avdelning tillstyrkta lagförslagen vart för sig, det med 1) betecknade kapitelvis och paragrafvis med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter och sedan alla lagförslagen under ifrågavarande avdelning blivit genomgångna, utskottets beträffande dem gjorda hemställan föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet,

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att, för den händelse något av lagförslagen kommer att i sin helhet eller i en eller annan del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar; samt

att utskottet bemyndigas att beträffande nummerbeteckning av paragrafer och moment vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Denna hemställan bifölles.

Punkten A), i vad den avsåg de av utskottet tillstyrkta lagförslagen.

Utskottets under punkten 1) framlagda förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen.

2 kap. 8 § föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Lundstedt**: Herr talman! Jag vet inte för vilken gång i ordningen som jag nu tillåter mig att fästa den ärade kammarens uppmärksamhet på begränsningen av strafflagens räckvidd såsom instrument för åstadkommande av ett idealiskt samhälle. Man kan inte med strafflagsbuden gå in i samhällslivets *alla* vinklar och vrår. Straffet är i och för sig inte något gott utan ett ont, och det ingalunda blott med hänsyn till den enskilde utan jämväl ur samhällets egen synpunkt. Straffets skadlighet får naturligtvis inte vara större än dess nyttighet. Nyttan av straffet måste tvärtom, trots det onda däri, vara påtaglig. Behovet måste med andra ord vara på ett särskilt sätt trängande, för att strafflagsbuden skola kunna anlitas. Strafflagens bäge får, som jag ibland tillåtit mig att uttrycka det, inte spännas så hårt, att den brister. Detta tyckes man emellertid ha gjort här i förslaget genom dess långt gående utvidgning av straffbarhetsområdet för *försök* till brott. Herr Branting går i sin reservation utförligt till rätta med förslaget i denna del. Jag delar hans synpunkter i väsentliga avseenden. Herr Branting finner åtskilliga av de hithörande straffbestämmelserna vara rentav direkt orimliga. Jag delar också denna hans

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
åsiikt. På grund av ytterligare vissa skäl har herr Branting reserverat sig för avslag å hela propositionen. Ehuru jag i det följande endast skall hålla mig till utvidgningen av försökets straffbarhetsområde, kommer jag likväl att sluta mitt anförande med yrkande om bifall till herr Brantings reservation. — Jag skall nu först ge några stickprov, som jag tror på ett enkelt och lättfattligt sätt ådagalägga det betänkliga i detta lagförslag. Jag skall därefter visa, att förslaget i *den* punkt, varom det nu är fråga, saknar vetenskaplig grund.

Ringa bedrägeri skall enligt förslaget straffas som bedrägligt beteende, och detta är nog bra. Såsom särskilda slag av sådant bedrägligt beteende upptar förslaget i 21 kap. 2 § andra stycket följande: »Begagnar sig någon av husrum, förtäring, transport, tillträde till föreställning eller annat dylikt, som tillhandahålles under förutsättning av kontant betalning, och gör ej rätt för sig, straffes, evad han vilseleder någon eller ej, för bedrägligt beteende.» Detta kanske också i det hela är riktigt; därom vill jag inte yttra mig. Nu skall man emellertid enligt 8 § i det föreslagna kapitlet också straffas för *försök* till bedrägligt beteende. Detta är den rena orimligheten. Som exempel kan jag nämna följande. Jag brukar varje dag före mina föreläsningar dricka en kopp te och äta en bulle i universitetskaféet. Det tillgår så att jag går fram till disken och hämtar en bricka, varvid betalning skall ske. Jag tar upp min plånbok. Nu skall man ju också lämna brödkupong. Jag lämnar fram en sådan och går till min plats men har glömt erlägga själva betalningen. Det är minst tio gånger som jag fått det ropet efter mig: »Professorn glömmor ju att betala.» När jag så betalat, har det visserligen stannat vid försök; men det har dock *objektivt* redan förelegat ett försök till bedrägligt beteende. Det hände mig förresten i dag, när jag var nere i kaféet, att jag sprang från betalningen, och en god vän betalade för mig. Hade detta ej skett, hade det ej stannat vid försök, utan då hade, objektivt, fullbordat brott förelegat. Dessa exempel kunna mångfaldigas i det oändliga. Det objektiva brottsrekvisitet är här klart och tydligt. Varför blir jag då inte i ena eller andra fallet antastad eller anmäld för polisen? Jo, emedan var och en vet, att jag inte hade för *avsikt* att tillskansa mig dessa pengar. Men hur vet man detta? Jo, därför att man känner mig. Men kommer det en person, som man inte känner, vad vet man då? Man får närmast gå till hans klädsel. Är han snyggt och elegant klädd, vet man, att ha inte velat tillskansa sig en krona och 50 öre eller något dylikt genom denna manöver. Därför kan det då inte vara fråga om bedrägligt beteende. Men är han illa klädd, börjar misstanken, och sedan stärkes denna misstanke, om det visar sig, att han har dålig ekonomi och har ont om pengar. Vad betyder detta? Vi få infört ett extra system av klasslagar.

Vi ha i alla dessa år klarat oss utmärkt utan annat försöksbrott vid stöld än inbrott. Enligt förslaget skall inte bara försök till *stöld* straffas; också försök till *snatteri* skall kriminaliseras. För något tiotal år sedan kunde en vanlig förskingring endast bestraffas, om offret angav förskingringen till åtal. Så fingo vi för omkring 15 år sedan — eller kanske var det ännu längre sedan — allmänt åtal för förskingring. Nu skall också — med allmänt åtal — försök till förskingring kriminaliseras och även *försök till ringa förskingring*, försök till vad man kallar undandräkt.

I alla nu berörda fall kunna de mest oskyldiga handlingssätt *objektivt* involvera försöksbrott. Det torde vara obestriddligt, att polisen, eftersom den, för att bedöma avsikten, objektivt blott har att gå efter påbörjandet av en brottslig handling — alltså ett handlingssätt, som kan förekomma hos vem som helst, som aldrig haft några brottsliga tendenser — ofta blir nödsakad att för sitt antagande av brottsligt uppsåt i *första* hand låta sig bestämmas av, om den

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
misstänkte är fattig eller rik. Eftersom man i sådana fall ofta har så litet att gå efter — själva handlingssättet kan ju här ofta icke vara mycket att stödja sig på — blir det icke sällan bara den *fattige*, som kan antas ha ett naturligt motiv för att ha önskat utveckla handlingen till ett fullbordat brott.

Mången av oss torde ha i minnet den ominösa debatten för sex år sedan. 1936 alltså, då vi hade att behandla en motion om kriminalisering av försök till anstiftande av mened. Den gången avvärjdes saken, mot utskottsmajoriteten, genom båda kamrarnas beslut. Nu ha vi i dag åter framför oss ett förslag till kriminalisering av sådant försök till anstiftan av mened. Jag tror, att denna kriminalisering är svagt motiverad, och jag tror, att den skall komma att draga skadliga följder med sig, följder som kanske icke alltid äro omedelbart uppfattbara för blotta ögat. Jag tillåter mig här att upprepa något av vad jag sade i debatten i andra kammaren den 7 mars 1936 om detta förslag att kriminalisera försök till anstiftan av mened. Jag yttrade:

»Hålla vi oss till civilprocessen, så tillgår det i allmänhet så, och måste i allmänhet tillgå så, att en part hänvänder sig till en person med begäran om hans vittnesmål. Självfallet tillfrågar han därvid personen, och denne kan uttala sig så och så. I denna tillfrågan ligger givetvis en önskan, att vittnet skall uttala sig så och så. En sådan önskan kan mycket lätt även i fullkomligt oskyldiga fall te sig så, som om man sökte förmå personen att vittna på visst sätt. Därmed ha vi i detta oskyldiga beteende det föreslagna brottsrekvisitet för handen! Vad jag pekar på är de risker, som även den lojalaste medborgare utsätter sig för genom den föreslagna lagen, och som ovillkorligen i viss utsträckning måste leda till, att också fullt korrekta vittnesmål icke komma till stånd. Man måste komma ihåg, att det råder en ganska utbredd aversion inom stora delar av vårt folk mot att vittna, varför övertalningsförsök i lojalaste anda kunna bliva nödvändiga. Var skall här nu gränsen gå mellan straffbarhet och strafffrihet?»

Man kan ju antaga, att parten, som bad någon vittna, själv tog miste. Han trodde, att det förhöll sig på det och det sättet, och anmodade den andre att vittna i överensstämmelse därmed. Sedan upptäcker denne, att han icke sanningsenligt kunde avlägga vittnesmålet och avstår därifrån. I ett sådant fall föreligger rent objektivt sett ett försök till anstiftan av mened.

Hur lätt kan icke, fortsatte jag, här den mänskliga fiendskapen komma att animera till så fruktansvärda processer som menedsprocesser. Även om den anklagade frikännes, har han »dock, kanske utan att kunna föra rekonnventions-talan, stått inför skranket såsom tubbare till mened. Detta är en mycket enkel reflexion, som jag dock ansett mig kunna framställa i kammaren till bevis för att sådant, som kan låta så bra på papperet, kan ha sidor, som på papperet icke synas men som i verkligheten kunna vara nog så betydande. Med andra ord: Vittnesmålets beprisade betydelse som upplysningskälla för rättskipningen kan just genom en lag sådan som den föreslagna komma att minskas.»

Jag talade då om civilprocessen. Vad straffprocessen angår ger denna kriminalisering kanske anledning till ytterligare betänkligheter. Den *intressekollision*, som föreligger hos en för brott tilltalad person, vare sig han är skyldig eller oskyldig, och den *själsspänning*, vari han ofta måste befinna sig, kan givetvis giva sådan färg åt hans övertalningsförsök gentemot någon att vittna, att anstiftningsförsök, objektivt sett, är för handen.

Ingenting har hitintills ansetts vara så klart och obestriddigt, som att strafflagsbuden måste ha sådant innehåll, att de icke i tillämpningen direkt animera vederbörande myndigheter till godtycklighet. Genom åtskilliga av dessa kriminaliseringar av försöket skall mången komma att råka i beroende av åklagar-

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
makten, vilken utan minsta risk för sig själv skall efter sitt eget för gott finnade kunna draga folk inför skranket, eller avstå därifrån. Det minimala objektiva rekvisitet, detta påbörjande av handlingen, kommer ofta att kunna konstateras icke blott hos ohederligt folk utan även hos verkligt hederliga människor. Den åklagare, som vill trakassera vederbörande, han skall också merendels kunna göra det utan att därvid själv löpa någon risk. Åklagaren kan ju icke förebrås för att han icke varit i stånd att rannsaka hjärtan och njurar utan råkat taga miste i analysen av offrets själsinställning och motivläge. Om han därvid tagit miste i ond eller god tro kommer i evighet att förbli förborgat.

Vid uttalanden i dylika ting blir man lätt missförstådd. Därför vill jag säga, att jag naturligtvis icke menar, att våra åklagare äro sämre än andra tjänstemän. I alla skikt finnas olika sorters människor. Jag menar endast, att vi vilja icke löpa denna risk, som jag berört. Medborgarna i ett demokratiskt land vilja icke vara utsatta för risken av godtycklighet från myndigheternas sida. Enbart *möjligheten* av att de myndigheter, som ha hand om rättskipningen, kunna förfara på detta sätt är alldeles tillräckligt för att man skall reagera däremot. Jag har alls icke yttrat mig om, i vilken frekvens denna godtycklighet kan befaras komma att bli utövad.

Det ligger något ganska beklämmande uti att folkrepresentanterna nu äro beredda att utlämna en hel del goda medborgare åt denna åklagarmaktens godtycklighet. Må man dock lägga märke till att både straffrättskommittéerna och justitieministern själv ha hyst vissa betänkligheter mot att kriminalisera försök till dessa smärre brott, nämligen försök till snatteri, bedrägligt beteende och undandräkt. Varför övervunno de då sina betänkligheter, frågar man sig. Jo, därför att man icke alltid kunde veta, huruvida den fullbordade handlingen skulle utmynna i det grövre eller det lindrigare brottet. Man vet t. ex. icke, när en person står inför tjuvnadssituationen, huruvida det, som han skulle komma att tillgripa, skulle ha ett värde, som är större eller mindre än exempelvis 30 kronor. Av denna svårighet kan man emellertid också draga en helt annan slutsats, nämligen att man bör låta bli att kriminalisera försök till stöld och bedrägeri *överhuvud taget*, annat än i *särskilda* situationer, i vilka det kan påvisas sakliga grunder för ett sådant tillvägagångssätt.

Till god strafflagspolitik hör att i görligaste mån minska straffbarhetsområdet, d. v. s. att söka upphäva sådana straffbud, som icke ha någon social funktion att fullgöra. Men kriminalisterna synas vara behärskade av en ävlan att låta straffbarheten gripa mer och mer omkring sig. Straffet är dock icke, som jag inledningsvis nämnde, något universalmedel för åstadkommandet av ett idealiskt samhälle. Strafflagen är snarare en *ultima ratio*, den yttersta utvägen. Men detta får icke missförstås. Det är icke en utväg, som man, ytterst *alltid* kan tillgripa. Inom det trånga område, där den överhuvud må tillgripas, bör strafflagen vara en *ultima ratio*. Strafflagen har i varje fall en ytterligt begränsad förmåga. Pressas strafflagen utöver sin förmåga, så mister den sin udd och sin skärpa. Straffet blir då så småningom ett förslöat vapen också på de områden, där det eljest verkligen hade en betydande funktion att fylla.

När jag läste detta betänkande, vilket skedde i går, därför att jag icke haft tid att läsa det förut — jag kan därför icke heller behandla det så fullständigt, som jag hade velat — undrade jag över vad demokratiens gamla förkämpar kring sekelskiftet skulle ha sagt, om de nu kunnat se oss; om de kunnat se, hur den demokratiska reformivern koncentrerar sig på detta, jag skulle nästan vilja säga, kriminaliseringsraseri. Vad skulle de väl ha sagt, om de samtidigt också beaktat, hurusom den ofrånkomliga godtyckligheten i tillämpningen av en del av dessa försöksbrottsparagrafer enligt sakens egen natur framför allt måste

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
drabba de ekonomiskt svaga? Som jag förut påpekat, måste det vara hos dessa, som antagandet av brottsligt uppsåt skulle kunna vinna preliminärt stöd, nämligen i fattigdomens motivläge. Jag tror icke, att dessa pionjäer, som jag åsyftar, skulle se värst glada ut. Snarare skulle de väl vrida sig i sina gravar.

Emellertid har det icke alls varit min mening att rikta det ringaste ord av klander vare sig mot justitieministern eller mot första lagutskottet. Bakom deras ståndpunkt ligger ju straffrättskommitténs betänkande, uppgjort av mycket framstående rättsvetenskapsmän, däribland en hovrättspresident och en straffrättsprofessor. Naturligtvis har jag icke heller vare sig anledning eller avsikt att klandra dessa framstående fackmän. Men jag vågar bestämt uttala, att deras ståndpunkt i fråga om försöksbrottet icke är motiverad av sakliga synpunkter utan rent av är ovetenskaplig. I det avseendet ber jag först att få läsa upp vad jag yttrade i ämnet till andra kammarens protokoll den 7 mars 1936. Jag sade: »Den visserligen uråldriga, men icke desto mindre den dag i dag är starkt och djupt motiverade principen 'hellre fria än fälla', denna gamla princip inom kriminalprocessen, synes mig ha en lika betydande motsvarighet inom kriminallagstiftningen. Det vill säga, må lagstiftaren noga akta sig för att införa strafflagar, som icke äro ägnade att fullgöra sin sociala funktion, strafflagar som icke kunna så, som lagstiftaren kanske hoppats, rycka den allmänna moralen med sig, utan i stället möjligen rent av vålla en moralisk uppresning.

Det är visserligen sant, att den så kallade moderna straffrätten tenderar till att generellt utvidga straffbarheten till att gälla icke blott det fullbordade brottet utan även försök till brott. Men det kan också visas, att just denna tendens hos den moderna straffrättsvetenskapen beror på förbiseende av psykologiska faktorer, som med nödvändighet betinga en strafflags sociala funktion att rycka den allmänna moralen med sig, beror på förbiseende av den nödvändiga förutsättningen för att icke straffet skall urarta till ett terroristiskt medel i samhället. Det förhåller sig nämligen med den s. k. moderna straffrätten och ifrågavarande misstag på följande sätt.

Fullt riktigt har man funnit, att vedergällningsiden icke bör utgöra någon ledstjärna för lagstiftaren. Men, har man menat, det är vedergällningsiden, som ligger i bakgrunden och begränsar straffbarheten till det fullbordade brottet och hämmar försökets straffbarhet. Undanröj, säger man, den oförnuftiga vedergällningsiden, och vägen är öppen för tanken, att försöket i princip såsom försöksbrott bör beläggas med straff. I detta resonemang har man emellertid förbisett, att vedergällningsiden, trots sin oförnuftighet, dock har haft en viss betydelse för straffrättens socialt nyttiga utformande, nämligen just därigenom att den har hindrat försökets generella bestraffning. Det är säkerligen denna vedergällningsidens nyttiga roll för straffrätten, som gjort, att den kunnat hålla sig så länge som skett. Saken är nämligen den, att vedergällningen förutsätter, att en viss påtaglig effekt, en verkligt uppfattbar skada, har uppstått genom handlingen. Därmed förutsätter vedergällningen faktiskt detsamma, som även måste förutsättas, för att straffet skall kunna fullgöra sin funktion att rycka den allmänna moralen med sig. Detta kan straffet nämligen icke göra på annat sätt än så, att straffet i det allmänna medvetandet inpräglar vissa sociala världens okränkbarhet. Men denna inprägling åter kan icke ske genom straffet, så vida det icke i det allmänna medvetandet står klart, att ett socialt värde faktiskt har blivit kränkt genom den bestraffade handlingen. Detta kan visserligen inträffa, nämligen i särskilda fall, redan genom blotta försöket. Men i allmänhet är det så, att det blotta försökets straffbarhet på grund av denna synpunkt, som jag nu skisserat, kommer att strida emot straffets sociala funktion. När utskottet» — alltså 1936 års utskott — »nu återoppar sig på vissa

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
moderna straffrättsprinciper i detta fall, så är detta därför enligt min mening alls intet argument. Det återstår tvärtom att ingående undersöka, huruvida det föreliggande försöket har sådan karaktär, att dess straffbarhet kan förenas med straffets sociala funktion. För en sådan undersökning lämpar sig en kammardebatt ännu sämre än förhandlingar i ett utskott.»

Så långt mitt föregående uttalande i kammaren. Nu kan man invända, att det ju numera föreligger en vetenskaplig utredning i betänkandet, och då borde väl dessa mina synpunkter anses ha fallit till marken. Jag uttalade mig år 1936, och den föreliggande utredningen blev färdig först år 1940. Jag vill svara, att situationen nu är alldeles densamma som den var då, när jag tillät mig uttala dessa ord. Straffrättskommittén har nämligen icke berört synpunkterna. Jag menar naturligtvis icke, att kommittén skulle ha tillägnat sig dessa synpunkter och utan vidare ha godtagit dem blott på grund av min argumentation. Däremot menar jag, att straffrättskommittén möjligen hade bort taga *motiverad* ställning till synpunkterna, i all synnerhet som de första gången meddelades redan år 1920 i en kritik av straffrättens grundåskådningar. Hade det icke varit rimligt, frågar jag, när det till och med gjorts nummer av dessa synpunkter här i riksdagen, att denna rättsvetenskapliga kommitté hade intagit ståndpunkt till dem och antingen bemött kritiken med argumentation eller anslutit sig till densamma? Kommittén har emellertid gått förbi den med tystnad. Det är icke för mycket sagt, att vid sådant förhållande kan icke den omständigheten, att straffrättskommitténs betänkande föreligger, spela någon roll till förringande av de nyss berörda synpunkterna.

Jag androg dem jämväl i kammardebatten om Åkarpslagens avskaffande den 5 maj 1937. Jag erinrade därvid om att för visso vår egen och andra äldre strafflagar hade reella grunder på sin sida, när de blott i mycket begränsad utsträckning hade kriminaliserat försöket. Därmed har jag naturligtvis aldrig sagt eller velat säga, att försökets straffbarhet icke kan behöva utvidgas till vissa nya fall; men principen måste då vara den, att försökets straffbarhet endast får ifrågakomma, när själva försökssituationen har skapat en sådan effekt, att det genom försökets straffbarhet kan göras klart för människorna, att ett visst socialt värde har blivit utsatt för ett verkligt angrepp. Också är det blott då, som objektivt sett en sådan situation föreligger, att man därifrån kan ha någon befogenhet att draga preliminära slutsatser angående förhandenvaron av ett brottsligt uppsåt.

Emellertid återstår nu något, som enligt min ringa mening är ytterligt viktigt, när det gäller att bedöma hållbarheten av de tankar, som ytterst ligga i bakgrunden för detta förslag för försökets utvidgade kriminalisering. I själva verket har man aldrig övergivit vedergällningsidén. Det har skett blott rent formellt. Men i realiteten har man icke gjort det utan blott tagit avstånd från det praktiskt dugliga i vedergällningsidén; i övrigt har man bibehållit den. Så ligger det till. Man har tagit avstånd från det, som kommit vedergällningsidén att bromsa upp den s. k. moderna tendensen att generalisera kriminalisering av försöket. *Vedergällningsidén* vill i viss analogi med maximen: öga för öga och tand för tand, reagera mot brottslingen för det onda, som han *gjort*. Den *moderna* straffrättsvetenskapen lägger tonvikten på brottslingens onda, samhällsfarliga *vilja*, som skall ha kommit till uttryck, — låt vara i detta fall, vid försöket, i mera minimal utsträckning — och därvid ådragit honom *skuld*. Genom sin *skuld* skall brottslingen ha gjort sig *förtjänt* av straffet, som därför anses såsom en *rättvis* reaktion mot honom. Det är denna skuldlära, som dominerar vår straffrätt, och som också dominerar de föreställningar, som nu lett till förslaget om försökets kriminalisering i denna vidsträckta omfattning. Denna moderna skuldlära är precis lika primitiv, lika vidskeplig som

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
den gamla vedergällningsläran, men den är sämre än den gamla vedergällningsläran såtillvida, som den har utmönstrat just det som var dugligt i den gamla vedergällningsläran, nämligen den brottsliga effekten såsom en nödvändig förutsättning för straffbarhet.

Så ser alltså det rättsvetenskapliga underlaget ut för den kriminalisering av försöket, som nu skall äga rum. Man borde verkligen en gång göra klart för sig förljugenheten i denna lära, som alltjämt så ödesdigert dominerar straffrätten, denna lära att brottslingen har ådragit sig skuld och följaktligen har gjort sig förtjänt av ett straff, som genom denna hans skuld blir rättvist. Jag ber er lägga märke till detta, som har betydelse icke blott i föreliggande fråga utan överhuvud taget med hänsyn till strafflagsreformerna i landet. Skulle straffet verkligen endast kunna motiveras, om det vore rättvist, då bleve konsekvensen, att hela strafflagen måste upphävas. Låt oss nu taga ett exempel! Samma exempel, som jag så ofta använt just för att belysa saken för sådana personer, som varken äro filosofiskt eller juridiskt orienterade! Låt oss alltså taga exemplet med stöld och tjuvens bestraffning!

Är det icke obestriddigt, att det i allmänhet är de fattiga men icke de rika, som stjäla? Är det icke också uppenbart, *varför* det i allmänhet är de fattiga men icke de rika, som stjäla? Kan det ligga någon *rättvisa* i att en fattig person skall få lida för en handling, som han icke skulle ha kunnat begå, om han varit rik? Men, invänder ni: Det är icke *alla* fattiga, som stjäla. Det är mycket sant. Men det, som här, inom de fattiga lagren, skiljer fåren från getterna och driver de senare till brott, är omständigheter, över vilka en människa på intet sätt kan vara herre; det är omständigheter, som äro henne övermäktiga. Det är fråga om levnadsmiljö och uppfostran; om intellektuell förmåga att värdesätta en handlings sociala karaktär och överblicka dess konsekvenser; samt om moralisk kraft att kunna motstå frestelsen. Det är sålunda fråga om *dels påtvingade* yttre omständigheter och *dels ärvda* anlag på intellektets och känslans områden. Kan något som helst sakligt utletas ur detta påstående, att *rättvisan* kräver, att man skall straffas för en handling, som kanske icke berott på annat än att man haft de och de föräldrarna, som kanske icke berott på annat än att man fötts och vuxit upp i storstädernas fattigkvarter, som kanske icke berott på annat än att man av föräldrar eller andra handledare skickats ut att uppsnoka vad ätbart som helst för att stilla sin hunger, ja för att i nödfall taga ur andras fickor och gömmor, eller för en handling slutligen, som kanske icke berott på annat än att man blivit uppfostrad av och tillsammans med förbrytare och annat slödder? Man vore verkligen frestad att fråga sig, hur den hjärna vore beskaffad, som söker hävda, att *rättvisan* kräver, att en person straffas för handlingar, som ha sin orsak i dessa honom absolut övermäktiga omständigheter, som jag nyss gav exempel på. Jag säger, att man vore frestad att ställa en sådan fråga, om man icke visste, att resonemanget inte alls har något med intellektet att skaffa utan beror på nedärvda rättsliga fördomar. — Vad jag sagt i fråga om tjuvnadsbrott har naturligtvis *mutatis mutandis* sin tillämpning beträffande vilka brott som helst.

Må man icke bli chockerad av detta. Jag menar naturligtvis icke, att strafflagen skall upphävas, ehuru detta är den konklusion, som man vanligen drar av nyss gjorda uttalanden. Jag menar ingalunda, som sagt, att strafflagen skall upphävas. Jag endast hävdar såsom absolut ofrånkomligt, att det är rent nonsens att tala om brottslingens *skuld* och om straffets därav följande *rättvisa* karaktär. Ett straffbud är varken rättvist eller orättvist. Det ligger icke alls, och kan icke heller, ligga på det planet. Strafflagen uppehålls, på det att samhället må kunna leva och människorna må kunna leva i samhället såsom samhällsindivider. Är icke detta en tillräcklig motivering? Skall denna

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
motivering — att samhället för sin egen existens *måste* hålla sig med en strafflag — anses vara så svag, att man nödgas komplettera den med dessa förljugna idéer om straffets rättvisa? Strafflagen och dess uppehållande äro helt enkelt att betrakta som en samhällets funktionering. Det är lika litet mening i att fråga efter straffets rättvisa som att motivera människokroppens olika funktioner med att de äro rättvisa. Jag skall icke taga något drastiskt exempel, jag skall blott göra ett påpekande. Bryr någon sig om att fråga, om det är rättvist eller orättvist att taga på sig överrock till skydd mot vinterkylan, eller att förse sig med mat och dryck till stillandet av hunger och törst? Är icke allt dylikt tillräckligt motiverat av behovet för den egna existensen? Precis på samma sätt förhåller det sig med samhället och *strafflagen*; säger alltså icke straffet. (Detta är blott ett utslag av den i kraft varande strafflagen.) Samhället håller sig med en strafflag för att kunna existera. Om det icke funnes någon strafflag skulle samhället översvämmas av sådana handlingar, som vi tack vare strafflagen kunna kalla för brott.

Ja, herr talman, ser man saken på detta sätt blir det omöjligt att med straff söka reagera mot människornas blotta viljebeskaffenhet såsom sådan. Mina i det föregående gjorda antydningar om sammanhanget mellan skuldiden och den lära, som utgör bakgrunden till detta förslag om försökets straffbarhet, få vara tillräckliga. Det bleve för långt att här försöka utföra saken fullständigt.

Jag vill till sist nämna, att jag i det stora hela gillar vad herr Branting sagt i sin reservation även på de andra, av mig icke berörda punkterna. Jag tror emellertid, att redan denna min kritik av förslaget, såvitt detta avser utvidgningen av försökets straffarbetsområde, är tillräcklig för att motivera ett avslag. Såsom jag ser på saken, är det omöjligt att komma med någon detaljerad korrigering av förslaget. Jag kan icke heller subsidiärt instämma med herr Karl Johan Olsson m. fl. i deras reservation. Jag anser icke, att den lag, som komme till stånd i överensstämmelse med de yrkanden, som i nämnda reservation framställts, vore tillfredsställande, och därför har jag, herr talman, icke annat att göra än att yrka bifall till herr Brantings reservation.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Gezelius: Herr talman! Det föreliggande lagförslaget, som i första hand avser de s. k. förmögenhetsbrotten, utgör enligt min mening i det stora hela en såväl sakligt som formellt skickligt utförd reglering av de spörsmål, som upptagits till behandling. Förslaget innebär, såsom den föregående talaren framhöll, en betydande utvidgning av området för handlingars straffbarhet. Härigenom har å ena sidan — och det måste erkännas — på ett förtjänstfullt sätt åtskilliga luckor i den nu gällande strafflagstiftningen överbyggts, men å andra sidan — och det är jag fullt på det klara med — har kriminaliseringen av vissa handlingar sträckt sig så långt, att det ur vissa synpunkter synes ägnat inge betänkligheter. Detsamma gäller i viss mån den icke oväsentliga skärpning i straffsätserna, som förslaget innefattar.

Att närmare ingå på de frågor, som här uppstålla sig, skulle föra för långt. Men om jag också delar några av de betänkligheter, som herr Lundstedt framfört beträffande förslaget om utsträckning av straff för försök till de lindrigaste brott, som det här är fråga om — och dessa betänkligheter äro rätt stora hos mig — vill jag icke gå in på en debatt av den gamla tvistefrågan om försökens bestraffning. Jag kan emellertid icke dela herr Lundstedts argumentering. Den synes mig gå alltför långt. Även med de utgångspunkter, som herr Lundstedt gav, att straffet blott finns till för samhällets egen skull, då det gäl-

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
ler att skydda sig mot brottsliga handlingar, måste det givetvis anknytas till såväl det onda uppsåtet som den objektiva handlingen. Samhället måste skydda sig mot personer, som ha ett ont uppsåt. Det måste skydda sig mot handlingar, som äro skadliga för samhället. När det gäller att anknyta till detta de subjektiva och objektiva rekvisiten för straff, är det uppenbart, att gränsdragningen mellan det straffbara och det straffria icke kan ske genom lagparagrafer. Det måste ytterst komma att många gånger bli fråga om att straffbarheten får avgöras av rättstillämpningen. Jag tror, att det är en mycket felakig målning, som herr Lundstedt gav, då han trodde, att rättstillämpningen skulle tillgå på ett så lättvindigt sätt, som förutsattes i det exempel, som han valde. Jag tror icke heller, att det är möjligt att i strafflagstiftningen verkställa den differentiering och hålla de linjer som herr Lundstedt drog upp. Jag tror, att han förlyft sig på den uppgiften. Därmed har jag emellertid icke velat säga, att icke åtskilliga av de betänkligheter, som lågo bakom den föregående talarens resonemang, delas av mig. Jag har emellertid efter övervägande stannat vid att förslagets förtjänster äro så stora, och att möjligheterna att finna en annan form — i varje fall nu — äro så små, att jag trots dessa betänkligheter kan ansluta mig till utskottets förslag.

Det är endast på två punkter, som jag funnit anledning reservera mig mot förslaget. Den första finns angiven i den av herr Karl Johan Olsson m. fl. vid 20 kap. 2 och 3 §§ antecknade reservationen. Enligt nu gällande lag utgör straffet för snatteri, den lindrigaste graden av stöldbrott, böter eller fängelse i högst sex månader och straffet för bodräkt böter till högst dubbla värdet av det undandragna, därest icke synnerligen försvärande omständigheter föreligga. Böter är alltså nu normalstraffet för dessa brott. I det föreliggande förslaget är normalstraffet för dessa brott fastställt till fängelse eller böter, vilket innebär, att fängelse skulle komma att utgöra normalstraffet för de lindrigaste formerna av tillgreppsbrott. Frågan huruvida en sådan skärpning av straffet för snatteri och bodräkt kan anses motiverad, har jag besvarat nekande. Jag kan nämligen svårigen finna, att det allmänna rättsmedvetandet eller andra omständigheter skulle kräva, att straffet för den, som begår bodräkt eller snatteri, skulle på sätt nu föreslås skäras i förhållande till vad som nu gäller, då böter och icke frihetsstraff utgör normalstraffet. Det synes mig föreligga anledning att ta i betraktande, att det beträffande tillgreppsbroten är fråga om en mångfald grader av den brottsliga viljan och brottets samhällsfarlighet. De allra lindrigaste graderna av egendomsbrottet, stöldbrottet, kännetecknas, då fråga icke är om upprepad förseelse, förvisso icke i och för sig i regel av någon större grad av brottslighet eller samhällsfarlighet. Härutinnan har säkerligen en märkbar omsvängning i rättsuppfattningen ägt rum, sedan 1734 års lag tillkom. Ingen lär väl kunna påstå, att vår nu gällande strafflag ger efter i fråga om straffrättslig reaktion mot stöldbrott. Likväl har lagen nöjt sig med att i de fall, då värdet av det stulna icke uppgår till 30 kronor, stadga böter som normalstraff och fängelse i sex månader såsom högsta straff. Och väl är att märka, att hänsyn då icke tas till om brottet, oavsett det tillgripnas ringa värde, är av ringa svårighetsgrad eller icke. Även om en stöld av 25 kronor skulle vara förenad med omständigheter, som tyda på en svår brottslig vilja eller samhällsfarlighet, är normalstraffet böter och högsta straffet fängelse i sex månader. Den oegentlighet, som detta innebär, är tillrättalagd i det nu framlagda lagförslaget. Nu föreslås i 20 kap. 2 § denna bestämmelse: »Är stöld med hänsyn till det tillgripnas värde» — som nu kan komma att ligga över de 30 kronorna men givetvis i praxis kommer att hålla sig kring den gamla bestämmelsen — »och övriga omständigheter vid brottet att anses som ringa, skall för snatteri dömas till fängelse eller böter.»

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)

Lagändringen innebär alltså, att man utöver kravet på ett ringa värde hos det tillgripna uppställer jämväl fordran att omständigheterna i övrigt skola vara sådana, att det rör sig om ett lindrigt brott. Därmed har man avgränsat brottsbestämningen för snatteri på ett fullt effektivt sätt till de allra lindrigaste formerna.

Det är därför att det nu framlagda förslaget på denna punkt innebär en så avsevärd skärpning och därför att det så tydligt avgränsar de lindrigaste fallen, som jag icke ansett mig kunna biträda, att normalstraffet vid denna undre gräns skärpes från nu gällande böter till frihetsstraff, ett straff som jag inte anser att man bör tillgripa beträffande lägre brottsgrader. Jag skall dock inte här gå in på de skäl, som tala för och emot frihetsstraffets tillämpning vid mindre förseelser.

I väsentliga delar gäller vad jag nu anfört även beträffande boдрäkt. Även här har en avgränsning av tillämpningsområdet skett. Tidigare omfattade boдрäkt icke endast att makar, barn, föräldrar, adoptivföräldrar, fosterföräldrar eller dödsbodlagare drogo något lönligen undan varandra, utan stadgandet gällde även andra, »som i samfällt bo eller bolag äro». Nu skulle boдрäkt begränsas att avse, om någon stjälar från dödsbo, vari han är delägare, eller om makar, syskon eller barn stjäla från varandra, medan de sammanbo. Man har sålunda uteslutit dem »som i samfällt bo eller bolag äro».

Det är givet, att ett sådant brott som det ifrågavarande många gånger är av synnerligen lindrig art, medan det i andra fall kan vara förenat med synnerligen försvårade omständigheter. Men anledningen till att boдрäkt redan tidigare brutits ut ur de övriga förmögenhetsbrotten och liksom nu givits en särskild behandling har just varit den att brottet av många skäl, främst samhörigheten mellan den brottslige och målsäganden, syntes böra erhålla en mildare bestraffning, och dessa skäl äga i stort sett alltjämt sin giltighet.

Slutligen ha vi reservanter fäst uppmärksamheten på, hurusom straffet för de lindrigaste formerna av bedrägeri, bedrägligt beteende och förskingring, undandräkt, i förslaget fastställts till böter eller fängelse. Där är alltså normalstraffet för lindrigaste arten av brott fastställt, icke till fängelse utan till böter, ehuru i varje fall beträffande bedrägeri straffet sammanfaller med straffet för stöld.

Jag har, herr talman, på nu anförda skäl anslutit mig till den vid 20 kap. 2 och 3 §§ fogade reservationen, till vilken jag sålunda yrkar bifall.

Jag skall sedan med några ord beröra den reservation, som jag har antecknat vid 18 kap., dock utan att nu ställa något yrkande.

Nu gällande lag stadgar straff för den, som far med spådom, signeri eller annan vidskepelse för att därmed öva bedrägeri eller förskaffa sig vinning därav. Straffrättskommittén föreslog, att bestämmelsen skulle utgå, enär straff icke är något lämpligt medel att bekämpa vidskepelse.

Detta argument är så till vida mindre hållbart, som det icke är vidskepelsen straffet riktar sig mot, utan mot den som utnyttjar andras vidskepelse till att förskaffa sig ekonomisk vinning. I praxis förstås med stadgandet, att detta utnyttjande skall ske vanemässigt. Endast i den mån denne vanemässige okrare på medmänniskors vidskeplighet medger, att han själv inser att hans uppgifter om siaregenskaper m. m. äro oriktiga, kan han straffas för bedrägeri. För att stoppa dylik verksamhet, som sker i vinningssyfte, räcker alltså icke stadgandet om straff för bedrägeri. Detta medger utskottet uttryckligen i sin motivering.

I propositionen tog departementschefen upp stadgandet under motivering, att det slutliga avgörandet av frågan, huruvida kriminalisering skulle bibehållas av sådant brott, som icke enbart vore att anse såsom förmögenhetsbrott, borde

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
träffas vid den fortsatta utredningen rörande revision av strafflagens speciella del. Denna motivering har syntts mig tillräckligt bärande, i synnerhet som utskottet överhuvud taget inte närmare har diskuterat, huruvida här finnes någon lucka att fylla.

Det nu gällande straffbudet tillämpas allttjämt, även om det på grund av bevisningssvårigheter och andra förhållanden sker i ett fåtal fall.

Att det vore önskvärt att åtminstone i de svåraste fallen stävja en yrkesmässig verksamhet på detta område lärer väl icke kunna bestridas. Det finns tyvärr — det känner jag från min juridiska verksamhet — inte så få, som regelmässigt betala sin tribut för att få se in i framtiden, och det är många gånger här i det långa loppet fråga om belopp av betydelse för det stundom ekonomiskt svaga klientelet. Mot detta må invändas att här hjälper endast upplysning. Men tyvärr tycker jag mig ha märkt att det enda intresse, som ägnats denna sak, är den s. k. upplysningsverksamhet, som för närvarande bedrivs inom vissa delar av den svenska pressen, där man genom att taga in förutsägelser och horoskop utnyttjar vidskepelsen sig till vinning, ett missförhållande som det för närvarande inte gjorts någonting för att råda bot på.

Jag är fullkomligt medveten om att ifrågavarande lagstadgande är moget att ersättas och att man kanske icke straffrättsligt kan finna någon ny lämplig form för bekämpandet av bedrägerierna på detta område; upplysning måste här ytterst vara medlet. Men ingen har dock påstått, att stadgandet är direkt till skada. Snarare skulle man möjligen kunna påstå, att det gör en viss nytta, då dess tillvaro i allt fall — för att anlägga en synpunkt som också herr Lundstedt anlade — innebär ett samhällets fördömande av en verksamhet, som då den utövas vanemässigt i vinningssyfte icke kan anses önskvärd. Lagrådet har inte heller funnit anledning till någon anmärkning mot departementschefens resonemang på den punkten.

Det enda skäl, som föranlett utskottet att avslå departementschefens hemställan att frågan om straffbudets vara eller icke vara skulle få anstå till dess frågan toges upp i sitt naturliga sammanhang, synes mig vara, att utskottet funnit den medeltida dräkten så stötande ful, att städningslusten tagit överhand. Kanske har man trott att den, som inte deltog i en sådan städning, skulle kunna, om ock med orätt, betraktas såsom den vilken enfaldigt nog vill bekämpa vidskepelse med straff.

Jag har för min del förmått kuva min städningslust, enär jag anser att det icke föreligger tillräckligt stark anledning att på denna punkt avslå propositionens förslag.

Herr Lundstedt erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det är endast två av herr Gezelius' anmärkningar, som jag anser mig böra bemöta.

Den ena var att jag skulle ha givit en alltför överdriven målning av lättvindiga förfaringsmetoder inom rättskipningen. Jag har inte givit någon sådan målning, och jag var särdeles angelägen — jag vill minnas att jag tog i ganska energiskt på den punkten — att förebygga ett sådant missförstånd i anledning av vissa mina uttalanden.

Vidare invände herr Gezelius mot mitt resonemang, att brottet ju har både en subjektiv och en objektiv sida. Den anmärkningen förstår jag inte heller, ty detta har jag väl inte på något sätt förbiset. Men jag har sagt — och det är en lång historia, som jag nu inte kan rekapitulera i dess helhet — att strafflagen inte kan vara den läromästare på visst moralinstinktens område som den bör vara, om det inte finns något mer att taga på än det minimala, som vanligen föreligger vid åtskilliga av dessa försök till brott.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
Vidare påpekade jag, att då det sålunda stundom är nästan omöjligt att få några hållpunkter i personens *handlingssätt*, eftersom handlingarna äro så minimalt objektiverade, för den subjektiva inställningen, får man gå till sådana saker som klädsel, fattigdom o. s. v. nämligen såvitt det rör sig om *förmögenhetsbrott*.

Vidare anförde

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast i anledning av den av herr Branting framställda reservationen. Riksdagens ledamöter ha ju kunnat läsa denna reservation i utskottsbetänkandet, vilket delades ut på ett mycket tidigt stadium för att man skulle vara i tillfälle att noga sätta sig in i den stora fråga det här gäller.

Jag vill då först säga, att vi inom första lagutskottet blevo mycket förvånade över att denna reservation framställdes, ty det fanns inte, när vi hunnit till slutet av vårt arbete i denna sak, någon anledning att tro, att en dylik reservation skulle komma, och det var först när vi justerade betänkandet, som herr Branting anmälde att han ville reservera sig. Jag tillät mig säga — och jag tror att det var flera än jag som gjorde det — att det inte var fullt riktigt att, utan att något yrkande tidigare ställts, komma med en sådan reservation som denna sedan beslutet var fattat. Vi ville likväl inte hindra att reservationen framställdes, ty det skulle kanske då ha sett ut, som om man inte ville låta andra synpunkter än utskottsmajoritetens komma till uttryck. Men samtidigt sade jag för min del till, att jag ansåge mig oförhindrad att när ärendet komme inför riksdagen redogöra för, hur det hela gått till. Det kunde nämligen, framhöll jag, hända att man här kom och frågade, varför herr Brantings synpunkter icke på något sätt fått göra sig gällande och varför han blivit ensam om sitt yrkande. Det borde därför, ansåg jag, klargöras att de synpunkter, som återfunnes i reservationen, visserligen tidigare till största delen varit framförda såsom kritik av förslaget, men att de inte då utmynnat i något yrkande om avslag på det hela.

När vi nu i dag i kammaren behandla detta stora ärende, uppträder herr Lundstedt, som själv är ledamot av första lagutskottet, här — vilket ju inte är första gången — såsom anstår en lärd man och kritiserar utskottets ståndpunkt, trots att herr Lundstedt inte har besvärat sig med att vara med i utskottet någon enda gång vid behandlingen av denna fråga. Herr Lundstedt kan ju göra hur han vill i det fallet, men jag anser mig ha rätt att säga, att för min del skulle jag icke vilja använda ett dylikt arbetssätt. Ifall man vill vinna resultat i en fråga, brukar man ju infinna sig i utskottet, om man har plats där, och framföra sina synpunkter, så att utskottsledamöterna kunna taga ställning till dem. Att jag inte är ensam om den uppfattningen, fann jag av kammarkamraternas reaktion under det herr Lundstedt talade här.

Jag kan således inte annat än beklaga, att herr Lundstedt även denna gång använt sig av ett dylikt arbetssätt, och jag hoppas att det inte skall hända i fortsättningen också, utan att det utskott, som herr Lundstedt tillhör, skall ha förmånen att få ha honom med i arbetet, så att man kan taga nöjaktig hänsyn till vad han har att anföra. Att begära att här i kammaren det stora flertalet skall kunna följa med och taga ställning till synpunkter sådana som herr Lundstedt utvecklat går ju inte. Det visade sig också att under den tid herr Lundstedt talade var kammaren inte mer besatt än nu, vilket ju är ganska glest med hänsyn till det stora ärende vi nu behandla.

Det är ju helt naturligt att i en fråga som denna det kan uppstå delade meningar, inte bara om detaljer, utan även om själva huvudsaken. Men i detta

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
fall har ju inom utskottet, om man bortser från herr Brantings reservation, rått en mycket stor enighet, ty de meningsskiljaktigheter, som framkommit på ett par punkter, röra endast mindre detaljer i det stora hela.

För en ledamot av kammaren, som icke är vare sig professor, domare eller advokat, är det naturligtvis svårt att ha ett lika bestämt omdöme om och taga en lika bestämd ställning till detta lagförslag som de rättslärdade. Men även vi lekmän måste ju försöka bilda oss en uppfattning, sedan vi suttit och åhört debatten bland de lärda. Det är dock inte, herr Lundstedt, bara vi enkla lekmän, som sitta i första lagutskottet och nu få en så stark kritik av herr Lundstedt, utan i utskottet finnas ju också ledamöter, vilka, även om de inte äro professorer, likväl sysslat så mycket med större rättsfrågor och med praktiskt arbete på området, att man får tillmäta även deras omdöme inte så litet värde. För min del har jag naturligtvis måst se på detta lagförslag med lekmännens ögon. Jag har ju haft förmånen för min personliga del att vara med även under förberedelserna, och jag måste säga, att här såsom anorstädes, när man börjar komma in i saken, blir det en hel del fall, om vilka man får en uppfattning som man sedan måste ändra på, när saken blir närmare belyst. Efter mitt deltagande i arbetet på detta område är jag emellertid i likhet med första lagutskottets majoritet beredd att här i riksdagen vara med om att antaga detta lagförslag trots den kritik det fått av herr Lundstedt. Jag vill säga, att mitt omdöme om förslaget icke ändrats i någon mån, sedan jag hört herr Lundstedts anförande.

När herr Lundstedt talade, kom en kammarledamot fram till min bänk, där jag satt, och viskade något till mig, som jag tar mig friheten att här återgiva. Jag förmodar, att det icke är värre, än att man kan omtala det. Denne ledamot sade till mig: hur kan en professor stiga upp och hålla ett sådant anförande som herr Lundstedt nu hållit? Ja, säg det, sade jag, ty jag var själv förvånad över att han kunde göra det.

Han säger här, att lagförslaget saknar vetenskaplig grund. Hur kan en professor säga något sådant om detta förslag? Jag skulle förstått det, om en lekman i sin djärvhet skulle påstått något sådant, men att en professor uttalar sig på detta sätt, är väl litet för mycket. Nu meddelade herr Lundstedt själv, att han först i går var i tillfälle att taga del av detta lagförslag, som han i dag är färdig att utdöma på detta sätt. Straffrättskommittén tillsattes, som riksdagsledamöterna behagade erinra sig, år 1937. Den har arbetat i dagar, månader och år, innan den kommit till sitt resultat. Och innan detta förslag har kommit fram, har det förelegat en massa förslag — var och en vet ju, att så får man gå tillväga i en kommitté — och man har diskuterat och gallrat. Man har behövt så lång tid på sig. Men herr Lundstedt behöver bara en natt för att vara färdig att säga, att förslaget är förkastligt.

Herr Lundstedt talade i början av sitt anförande om, hurusom det vid flera tillfällen inträffat, att han glömt att lämna brödkuponger. Alltså har jag gjort mig skyldig till försök till bedrägeri, säger herr Lundstedt. Det är väl ingen här i riksdagen som icke förstår, att här har herr Lundstedt gått mycket längre i sitt uttalande, än han kan sakligt försvara. Ty icke vill väl herr Lundstedt säga, att om han eller jag eller vem som helst nere i matsalen glömmar att betala, vi därmed gjort ett försök till bedrägeri. Det fordras väl först, att det ligger ett uppsåt bakom, innan det kan bli fråga om något bedrägeri. Jag kan därför väl förstå, vad denne ledamot sade till mig: hur kan en professor tala på detta sätt? Även om man är lärd, är det nog erforderligt, att man tar litet längre tid på sig. Vi som sitta här i riksdagen försöka så gott vi kunna efter våra kunskaper och vår förmåga att bilda oss en uppfattning. Här sitta vi flera dagar i veckan timme efter timme, och när vi sedan komma till ett resul-

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)

tat och får det utdömt på sätt som herr Lundstedt gjorde i dag, då blir man inte — ja, jag vågar icke säga, vad jag helst ville säga — men jag kan säga, att då blir man inte glad åt en sådan kritik, utan då har man rätt att säga, att kanske även kritikern hade behov av att taga en vecka på sig och läsa igenom förslaget, innan han kommer med ett så bestämt omdöme.

Nu är jag en lekman på detta område, som jag förut sade — och det behövde jag egentligen icke säga, ty det är ju allmänt bekant — och jag kan naturligtvis därför icke ha samma möjligheter som en rättslärare att gå igenom ett så stort lagförslag som detta. Men jag har med hjälp och efter samråd med en person, som varit med om att utarbета detta förslag, ändock fått fram några erinringar gentemot herr Brantings reservation, och det är dessa som jag skulle vilja föredraga här, även om de icke komma till någon annan nytta än att i protokollet stå som en motvikt till vad herr Branting anfört i sin reservation.

Man kanske frågar sig: vad ha ni från utskottets sida att anföra gentemot de synpunkter som herr Branting anfört? Då vill jag endast säga, att genom att förslag till ny lagstiftning framlägges för en hel grupp brott på en gång möjliggöres bättre översikt över att de skilda delarna i en ny strafflag komma att passa ihop. Det blir ett snabbare steg till förnyande av den föräldrade strafflagen. Herr Branting framhåller, att införande av ny lagstiftning för en grupp brott nödvändiggör ändringar beträffande andra grupper, utan att dessa likväl bli definitivt reviderade. »Strafflagen kommer därför att förete bilden av ett hus under ombyggnad, där vissa partier äro nybyggda, andra provisoriskt reparerade och åter andra fortfarande ha sitt gamla skick.» En sådan ordning för ombyggnad av ett hus skulle ju vara ofrånkomlig, om de som bodde i huset hela tiden måste bo kvar under ombyggnaden, och strafflagen kan ju icke under någon tid vara upphävd för att därefter återuppstå i ny gestalt. De av herr Branting framhållna svårigheterna äro alltså nödvändigt förbundna med en lagstiftning av nu förevarande slag, och då herr Branting icke heller rekommenderar någon annan bättre metod, måste man utgå ifrån att han vill ha strafflagen helt oförändrad. Härigenom skulle emellertid vissa fördelar som de föreslagna lagändringarna skulle medföra gå till spillo. Jag skall här punktvis upptaga till bemötande vissa delar av reservationen.

Jag vill då först framhålla, att genom att man samtidigt behandlar tjuvnadsbrotten och andra förmögenhetsbrott, kan lagstiftningen återspegla den förskjutning i betydelse som inom det ekonomiska livet ägt rum från tjuvnadsbrotten till andra förmögenhetsbrott. Förr ansågs tjuven som samhällets värsta fiende. Bedragares och förskingrars gärningar ha visserligen mera sken av rättsenlighet, men de äro å andra sidan bättre rustade i den samhälleliga kampen för tillvaron. Förskingraren har anförtrodd egendom om hand. Bedragaren åtnjuter åtminstone så mycket förtroende, att han blir trodd, när han ljuger. Förslaget genomför likställighet genom mildring och förenkling beträffande tjuvnadsbrotten, genom utfyllande av luckor och utveckling beträffande andra förmögenhetsbrott. 1937 års ändring av straffsatserna för vissa brott har blivit satt i system.

Jag vill här ta ett exempel på vad som sagts under den föregående punkten och betona den konsekventa gradindelning som är genomförd. Förslaget är nu uppställt på det sättet, att om man tar stöldbrotten, ha vi först snatteri, sedan stöld och så grov stöld. När det gäller bedrägeri, så börjar det med bedrägligt beteende, som är det lindrigaste brottet här, vidare bedrägeri och grovt bedrägeri. I fråga om förskingring är graderingen: undandräkt, förskingring och grov förskingring. När det gäller återfall har också i förslaget ordnats på ett för tjuvnadsbrott och andra förmögenhetsbrott likartat sätt. Nu finnas stela regler om andra, tredje, fjärde resan o. s. v. vid tjuvnadsbrotten och ingenting

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
vid andra förmögenhetsbrott. Förslaget upptar en allmän regel, enligt vilken alla förmögenhetsbrott kunna grunda återfall till andra sådana, men verkan av att återfall föreligger har gjorts mjukare. Herr Branting vitsordar vinsten av att de olika resorna kommit bort men ifrågasätter lämpligheten av att låta ett förmögenhetsbrott grunda återfall i förhållande till ett annat, t. ex. stöld i förhållande till bedrägeri eller omvänt. Man kan då fråga: varför har herr Branting på denna motivering yrkat avslag på hela propositionen, vilket ju skulle utesluta även den ostridiga vinst som även han erkänner här förefinnes. Om det erfordras en ändring i återfallsregeln, kan detta ju ske genom en ändring av den paragraf som reglerar dessa förhållanden.

Det har emellertid blivit nya former för oredlig förvärvsverksamhet, och dessa föreslås reglerade i strafflagen. Man anser från sakkunnigt håll, att detta skulle vara bättre än att ha dem i specialförfattningar. Sålunda har ocker införts i strafflagen och har utsträckts att gälla ocker även i andra fall än vid kredituppgörelser, t. ex. vid köp och hyra. Straffet har blivit skärpt. Man har också infört begreppet ockerpantning. Likaså har svindleri upptagits i strafflagen. I direktiven för kommittén påtalades, att s. k. allmänfarligt bedrägeri, t. ex. i form av oriktiga uppgifter angående bolags, föreningsars eller dylika företags ekonomiska ställning, hittills icke varit straffbart redan i och med att de oriktiga uppgifterna lämnas. Nu har det blivit behörighetsmissbruk. Missbruk utanför sysslomannaskap av behörighet att rättsligt förfoga över annans förmögenhet har hittills ej varit straffbart, t. ex. att den som sålt en fastighet men ännu har lagfart begagnar sig därav till att uttaga nya inteckningar.

Benämningar på brotten ha konsekvent införts i lagen, och det är väl tydligt, att de även böra konsekvent upptagas i domarna. Detta underlättar för allmänheten att tillgodogöra sig lagstiftningens uppfattning om brotten. Vissa till en början främmande namn, som finnas upptagna här, ha diskuterats i tidningspressen. Så har det varit med ordet »häleri». Det förefaller, som om man — det har jag också fått bekräftat vid samtal med kamrater här i riksdagen — på den korta tid som förflutit, sedan propositionen framlades, mer och mer förstått, vad häleri är, och man har funnit, att det är ett bra namn. Så torde det väl även bli med de andra nya benämningarna, som äro upptagna i lagen.

Ordentliga beskrivningar på brotten ha konsekvent införts. Nu står det om stöld: »var som stjal gods eller penningar», om bedrägeri »var som . . . bedrager sig till gods eller penningar», om förskingring »förfalskar man, svikligen förbyter, försnillar eller eljest uppsåtligen förskingrar annans gods det man i besittning haver».

Den nya konstruktionen av förskingringsbrotten, s. k. avbetalningsförskingring, blir ej hänförd till förskingring utan till lindrigare brott: olovligt förfogande. S. k. penningförskingring räknas däremot som verklig förskingring och ej som trolöshet mot huvudman.

De föreslagna reglerna om straff för försök medföra större jämnhet i fråga om den punkt på vilken ett brottsligt förfarande blir straffbart. Försöksgärningarna äro nu icke alltid straffria utan ofta straffbara såsom särskilda brott. Det är en sak, som professor Thyren på sin tid mycket sysslade med, och vi ha också här i riksdagen mycket sysslats med den. Det var under den tid, då den olycksaliga Åkarslagen gällde. Professor Thyren framhåller, vilken ojämnhet det förut varit på denna punkt. Den som tillägnar sig villebråd å annans jaktmark, begår ett slags förmögenhetsbrott. Han straffas emellertid för olovlig jakt, även om han skjuter och bommar, ja till och med om han går med bössa i skogen men aldrig sett något villebråd. Nog är det då konstigt,

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
att den som anträffas i färd med att bryta upp ett kassaskåp icke alltid är straffbar utan blott om fullbordat brott föreligger. Om vi gå till vissa domstolsutslag, kunna vi finna, att här ha domstolarna många gånger mött stora svårigheter, och jag har icke hört, att någon domare haft annan uppfattning, än att det är viktigt, att dessa förhållanden bli reglerade på ett annat sätt än som hittills varit förhållandet.

Jag har här ett exempel angående försök, som blivit refererat i Nytt juridiskt arkiv 1930 sid. 378. Där heter det: »På grund av upprepade mjölkstöldar i ladugård utsattes vakt i ladugården. På natten kom en för stöld förut straffad person, reste en stega mot väggen och klättrade upp till ett öppet fönster, men då skälde en hund som vaktmanskapet hade med sig, varför tjuven icke kröp in genom fönstret utan hoppade ned från stegen och försökte springa sin väg.» Det är ej nöjaktigt, att straffbarheten i dylikt fall är beroende av om fullbordat inbrott föreligger eller ej.

Vidare kräves straff för försök till stöld även i fråga om andra stölder än inbrott. Fickstöld kan t. ex. egentligen blott upptäckas, då tjuven gripes på bar gärning vid försöket, ej sedan han hunnit försvinna i hopen. Lika starka skäl föreligga att straffa försök till bedrägeri. Försök till förskingring är visserligen sällsyntare, därför att förskingraren själv har egendomen om hand. Försöker han förskingra, så kan han också lyckas därmed. Man har likväl ansett, att straff för försök här kan vara behövt, nämligen då förskingraren försöker att sälja eller pantsätta det anförtrodda godset men blir avslöjad på detta stadium.

Beträffande andra brott än förmögenhetsbrott innebär propositionen, att straff för försök konsekvent införes vid de allra grävsta brotten, t. ex. dråp. Försök till dråp är ju straffbart, i den mån det innefattar misshandel. Men varför skulle det vara straffritt att t. ex. försöka knuffa någon utför en brant eller under en bil? Vid utskottets genomgång av fall vari försöksbestämmelser införts vid andra brott än förmögenhetsbrott, har inte ett enda fall påvisats där straff för försök är omotiverat. Däremot har utskottet infört straff vid försök även vid ett fall som inte var upptaget i propositionen.

Herr Branting har i sin reservation uttalat motvilja mot förslaget i vad det avser straffbeläggandet av försök men icke pekat på några andra i förslaget straffbelagda försöksfall som enligt hans mening bort lämnas straffria än det som angivits i herr Olssons m. fl. reservation, d. v. s. i fråga om snatteri-försök och dylikt. Därutöver anför herr Branting i sin reservation intet annat skäl mot förslaget än svårigheten att avgöra, när försök föreligger. Men detta borde väl, såvitt jag kan förstå, ha föranlett herr Branting att begära klarare regler därom. Det hade han kunnat göra genom att föreslå en ändring i 3 kap. 13 § i stället för att yrka avslag på hela förslaget.

Nu säger herr Branting, att i förslaget införts åtskilliga nya brott, samt anför som exempel härpå häleri, sådant bedrägligt beteende som icke innefattar vilseledande, försök till snatteri och liknande brott. Herr Branting medger, att förslaget i vissa fall, t. ex. beträffande ockerpantning, träffat rätt, men åberopar dock detta motiv för yrkande om avslag på hela propositionen. Enligt herr Brantings mening har utskottet genom sitt förordnande av åtals-eftergift för vissa hithörande fall medgivit, att kriminaliseringen egentligen är onödig. Utskottet har nämligen gjort en framställning om att man inom den närmaste tiden — vi hoppas redan till nästa riksdag — skall få ett förslag om åtalseftergift som skulle kunna giva åklagarna rätt att eftergiva åtal, när särskilda skäl härtill föreligga. Detta kan, såvitt jag förstår, icke vara något fel, och jag kan icke tro, att reservanten i och för sig har något att erinra häremot.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)

Herr Branting säger, att en utvidgning av det straffbara området icke ådagalagts av något praktiskt behov. Enligt herr Brantings mening räcker det med straff för befattning med tjuvgods, men enligt förslaget är det straffbart även att taga del i vinningen av ett brott, att t. ex. mottaga pengar vari stulna sedlar växlots. Detta har redan nu straffats, men det saknar egentligen stöd i lag, eftersom sådana pengar ej äro stulna. Vidare straffas enligt förslaget att indriva eller eljest hävda genom brott tillkommen fordran, som nu är straffbart blott i form av efterocker. Detsamma bör väl emellertid gälla, även om fordringen tillkommit genom bedrägeri eller annat brott. Beträffande bedrägligt beteende är det ofta, t. ex. om någon åker på tåg och undandrager sig att betala, svårt att säga, om konduktören blivit vilseledd eller ej. Ont uppsåt är här som eljest tyst förutsatt, men uttrycket »undandrager sig att betala» har ej kunnat användas, eftersom även den, som från början inga pengar har och helt frankt tänkt säga detta efteråt, skall straffas. Uttrycket »gör ej rätt för sig» avser att omfatta båda fallen.

Vidare talar herr Branting om att förslaget innebär en hel del straffskärpningar. Jag skall icke här taga upp till bemötande allt vad herr Branting säger för att icke taga alltför lång tid i anspråk. Jag vill bara säga, att det är riktigt, att förslaget i en del fall innebär straffskärpningar, men i vissa fall innebär det också strafflindringar, och att man har gått den vägen, är ju beroende på den omläggning som har skett och de nya brottsbeteckningar m. m. som ha tillkommit.

Jag skall, herr talman, nöja mig med att säga detta om herr Brantings reservation. I fråga om den reservation som är avgiven enbart av herr Gezelius vill jag säga, att den gäller en mindre fråga och att ingenting går sönder, antingen man tar utskottets förslag eller man tar den kungl. propositionen. Utskottet har hänvisat till att om den gamla bestämmelsen om spådom och signeri strykes, kommer likväl spådom och signeri icke att vara straffritt, under förutsättning att det är fråga om bedrägeri, utan då blir det ändå straff. Personligen har jag icke någon bestämd uppfattning i den saken, men jag tror icke, att det blir någon förlust, även om vi i detta fall följa utskottet.

Vad sedan gäller de övriga reservationerna, vill jag bara säga, att när det gäller att straffbelägga försök till snatteri, så tycker man nog till en början, att man vill reagera något mot detta. Men det torde icke vara möjligt — åtminstone medför det stora svårigheter — att straffbelägga försök till stöld men icke försök till snatteri. Jag undrar också, om det ändå icke är klokt, att man från samhällets sida säger bestämt ifrån redan på ett tidigt stadium, att det här få ni vara snälla och låta bli. Det är kanske till mångas fördel, om lagen blir skriven på ett sådant sätt, att man vet, att även försök till snatteri kan straffas. Det är ju heller icke så lätt att veta, när snatteriet tar slut och stölden börjar. För närvarande är det en gräns vid 30 kronor, men denna snatterigräns är nu borttagen. Det kan naturligtvis icke vara hållbart att ha en sådan gräns, åtminstone icke i tider som dessa, då värdena fluktuerar så mycket, och det kan ju icke vara riktigt, att straffet blir olika, om det snattas i Stockholm eller om det snattas i Halmstad eller på något annat ställe. Men i och med att man nu utvidgat snatterigränsen, så har man också utvidgat snatteribegreppet så tillvida, att det blir möjligt för en domstol, att, när den kan finna skäl därtill, döma för snatteri även där värdet överstiger den nuvarande gränsen.

När det sedan gäller frågan om man skall sätta fängelse eller böter först, så bör beaktas, att man har ändrat definitionen av snatteri. Det finns emellertid även en annan sak, som man här måste taga i beaktande, och detta särskilt när det gäller bodräkt. Det har anförts som motiv för att man här skulle sätta fängelse före böter, att det har inträffat och kan inträffa, att en vanartig son

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
eller dotter stjäla ifrån mor eller far och att det då icke kunde vara riktigt, att föräldrarna, som blivit bestulna, till på köpet skulle få betala böterna för barnen. Det kan vara behöfligt att ha ett annat straff än böter att taga till. Såvitt jag kan bedöma saken rätt, föreligger föga risk för att frihetsstraff skall komma att användas i större utsträckning än hittills. Vi ha ju den villkorliga domen, som är ett institut på både ont och gott. På tal om den villkorliga domen må erinras om det betänkliga i att vi ännu icke ordnat övervakningen av villkorligt dömda på ett tillfredsställande sätt. Våra domare ha tillämpat bestämmelserna om villkorlig dom på ett förståndigt sätt. Komma vi nu dithän att vi få en lag, som ger åklagaren större möjligheter till åtalseftergift än vad han nu har, så finns det ju ökad möjlighet att anlita andra vägar än att ådöma vare sig böter eller fängelse. Man får hoppas, att åtskilligt skall stå att vinna på detta sätt.

Herr talman, jag har naturligtvis icke med mina lekmannasynpunkter och med vad jag här läst upp till bemötande av vad som anförts i herr Brantings reservation kunnat giva riksdagsledamöterna någon vägledning för hur de böra rösta. Jag tror väl, att flertalet av kammarens ledamöter ha använt påskferierna till att läsa detta utskottsutlåtande, så att de hade sin ställning klar, innan de gingo till dagens sammanträde. Jag vågar, herr talman, för min del än en gång rekommendera andra kammaren att godkänna det förslag, som första lagutskottet här framlagt, och till vilket jag kommer att på de olika punkterna yrka bifall.

Herr **Lundstedt**, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Det var en väldig salva eller rättare sagt väldiga salvor, som herr Lindqvist gav mig i början av sitt anförande. Om jag icke trodde honom vara en vän till mig och om jag icke kände hans förnämliga och nobla karaktär, så skulle jag verkligen ha blivit rasande, ty *ingen enda* av hans beskyllningar är sakligt grundad. Jag påstår icke, att han kommit med osanna fakta, men hans beskyllningar voro icke desto mindre ogrundade. Han sade, att jag icke velat besvara mig med att deltaga i utskottets sammanträden. Det må vara sant, att jag icke infunnit mig i utskottet, men det har berott på, att jag icke *kunnat* göra det. Jag har haft laga förfall. Det skall jag försöka att visa, medan jag nu har ordet för replik, och, om jag icke skulle hinna det på den korta tid, som står mig till buds för att replikera, skall jag begära ordet ännu en gång, ty den här klicken vill jag icke ha lådande vid mig. Herr Lindqvist anförde bland annat, att jag vid ett föregående tillfälle skulle ha handlat på samma försumliga sätt. Jag vill först beröra det tillfälle, som sålunda åsyftades. Jag var förste suppleant i utskottet och hade preparerat mig omsorgsfullt, för att kunna deltaga i utskottets arbete, men då uppträdde två högt aktade kolleger, som sade: »Min käre Vilhelm, det här begripa vi nog bättre än du.» Jag förstod att de ville vara med och jag föll undan. Det var kanske svagt av mig, men man skall väl inte slåss om platser i utskottet. Det var den gången. Vad sedan gäller det tillfälle, varom nu är fråga, så — hur skulle det gått, om jag deltagit i utskottets sammanträden under februari och mars? Under februari och mars var jag absolut oersättlig i Uppsala. Det var ingen annan än jag, som kunde sköta undervisningen i romersk rätt. Det gällde att underlätta studierna för ett sjuttio-tal studenter, som blivit eller riskerade att bliva starkt handikapade genom långvarig beredskapstjänst. Det säger sig självt, att man gör allt, för att försöka lätta deras börda. Och det ha vi förresten också blivit ålagda att göra.

Herr **Lindqvist** erhöil likaledes på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Det är alldeles riktigt,

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
som jag sade, att herr Lundstedt icke besvärat sig med att gå till utskottet. Jag tror nog herr Lundstedt har mycket att göra, men det finns möjlighet för en riksdagsman att begära ledighet från sin tjänst, för att sköta sitt riksdagsmannaupdrag.

Herr **Lundstedt**, som på begäran ånyo erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag har två minuter till på mig. Som jag nyss sade: jag var oersättlig. Jag intog vid Uppsala universitet en sådan ställning, att jag *helt enkelt inte kunde begära tjänstledighet*. Det gällde 70 personers väl eller ve. Jag hade vänt mig till utskottets blivande ordförande och omtalade min avsikt att hos vederbörande anmäla min önskan att icke inväljas i utskottet. Han ansåg dock detta vara olämpligt. »Jag förstår», sade han, »du har mycket att göra nu. Det kan hända att det blir bättre längre fram, och då kan det vara bra, att du har din plats i utskottet.» Jag avråddes således ifrån att anmäla min önskan att icke komma ifråga till inval i utskottet. Jag har som sagt känt mig absolut förhindrad att inhibera min tjänstgöring i Uppsala. Hade jag likväl gjort det, skulle jag ha svikit min plikt mot universitetet och studenterna. Jag tror icke man kan förebrå mig i detta fall, att jag brustit åt normal aktsamhet. Vidare: vad jag skulle kunnat framföra i utskottet, står till stor del att läsa i skrifter, som föreligga i tryck sedan flera år tillbaka. Om utskottet velat, hade utskottet kunnat studera dessa skrifter. Dessutom må erinras om att en del av innehållet i dem återfinnes i andra kammarens protokoll. Inte lär man väl ha varit så angelägen om att jag skulle ha deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende. Vid åtskilliga tillfällen, då jag där gjort utredningar, har jag från högstående håll fått uppbära förebräelser för att jag gjort för stort nummer av den fråga, det gällt, och för att jag kommit med skrivna anföranden. Mina synpunkter äro stundom, då de ofta skilja sig från andras, sådana, att det är nödvändigt att klart och tydligt framlägga motiveringarna. Jag har arbetat för att på bästa sätt kunna sköta min tjänst i Uppsala. När jag kommit till utskottet i sådana frågor, där jag trots mig kunna göra nytta, har man icke tyckt om att jag varit för grundlig. Hur, detta oaktat, behaglig samvaron i utskottet än har varit och hur angenäma mina kolleger där än äro, så har dock arbetet i utskottet för mig i själva verket blivit något, som på visst sätt påminner om arbetet i en trampkvarn.

Härefter anförde

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman! Enligt min mening så är det en tämligen dålig metod att vid behandlingen av strafflagsförslag skruva upp sig till sådana där höga tonlägen. Lagförslag i allmänhet, och i synnerhet strafflagsförslag, bör man behandla med så kallt sinne som det överhuvud taget är möjligt, om man vill nå ett gott resultat.

Jag har som reservant tillsammans med några kamrater några invändningar att göra mot det föreliggande lagförslaget, men det hindrar mig icke att, innan jag går in på reservationen, giva mitt erkännande åt lagförslaget i stort sett. Lagförslaget bär enligt min mening vittne om en skicklig anpassning efter ändrade förhållanden. Det är en tekniskt välgjord lag, som framlägges för oss. Lagförslaget har en hel rad av reella förtjänster.

Det är många händelser och företeelser i tiden, som satt spår i detta lagförslag. Således återfinnes i 10. kap. en lex Köpenick, en lag som tydligen tillkommit med anledning av den bekante skomakarens kupp. Svindleriparagrafen i 21. kap. har sannolikt tillkommit med anledning av åtskilliga icke obekanta ekonomiska manipulationer, som företagits under senare tid. Lagförslaget är klart och redigt samt i systematiskt avseende synnerligen väl uppställt.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)

En brist hos lagförslaget var, att bestämmelserna om åverkan fått inflyta i stödkapitlet. Utskottets samtliga ledamöter ha varit ense om, att det skulle leda till orimliga konsekvenser, om dessa bestämmelser erhöles en sådan placering. Utskottet har därför föreslagit en ändring på den punkten.

Jag har i utskottet haft en del önskemål i fråga om lagskrivningen, önskemål, som jag icke ansett vara så betydelsefulla, att jag velat utveckla dem i en reservation, men kammaren ursäktar mig säkert, om jag i alla fall säger ett par ord om saken. Det är enligt min mening av synnerligen stor vikt att, när vi skriva nya lagar, vi använda ett så enkelt och lättbegripligt språk, som överhuvud taget är möjligt. Lagen bör skrivas så, att menige man utan att behöva anlita rättshjälp kan förstå de termer, som användas i lagen. Det har vid åtskilliga tillfällen klagats över, att man använt lagtermer, som varit så föråldrade, att det fallit sig svårt för menige man att finna sig tillrätta med dem. Även i detta lagförslag återfinnas några dylika termer. Språket är liksom en levande organism, som icke står stilla utan ständigt är under utveckling. Om man vid lagskrivningen använder beteckningar, som redan då lagen skrives, befinna sig på eftersläpningsstadiet, så är risken stor för att vi så småningom få ett lagspråk, som framtidens människor få litet svårt att förstå. Jag tror det hade varit skäl i att mönstra ut några av dessa ålderdomliga uttryck, men, somt sagt, det här rör ju detaljer, som äro av relativt mindre betydelse, och som jag endast så här i förbigående har velat påpeka.

Vi ha avgivit två reservationer. Den första reservationen avser §§ 2 och 3 i 20. kap. och vänder sig mot den straffskärpning, som föreslagits i fråga om snatteri och bodräkt. I stället för som det tidigare hetat, *böter och fängelse*, så har man nu kastat om och skrivit *fängelse och böter*, vilket innebär, att straffet för snatteri normalt blir fängelse. Vi sätta starkt i fråga, om detta är skäligt och rimligt. Med all aktning för dem, som skola handhava lagens tillämpning, och för deras goda förstånd tror jag ändå, att man här gått för långt och att det överhuvud taget icke har visat sig nödvändigt att vidtaga denna enligt vår mening mycket starka straffskärpning.

Jag vill också påpeka, att för de övriga lindrigare brottsarterna i 21 och 22 kapitlen har man bibehållit den gamla formen: *böter och fängelse* och alltså endast i fråga om 20 kapitlet, stödkapitlet, gått in för att snatteri skall bestraffas med normalstraff av fängelse. Jag är litet rädd för, att om man skulle godtaga detta, vidgar man portarna till fängelset för mycket. Det kan lätt få följder, som icke någon av oss avser. Vårt yrkande är därför, att man på denna punkt skall återgå till den gamla beteckningen: *böter och fängelse*. Jag kan meddela, att första kammaren i sitt beslut också biträtt reservationen i denna punkt.

Vad gäller bodräkt är det ju fråga om förseelser, som begås av släktingar inom ett dödsbo. Där finnas ju oftast de mest förvirrade förhållanden. Det förefinnes mycket ofta fiendskap på grund av arvsangelägenheter och dylikt, som gör, att man vill driva även småsaker till sin spets. Vi mena, att det ej finnes anledning att här skärpa straffet till *fängelse och böter* utan att man bör använda detsamma, som vi föreslå för snatteri, eller *böter och fängelse*. Jag kan meddela, att det tidigare straffet har varit böter upp till högst dubbla beloppet av det i boet undandragna. Det är alltså dessa detaljer, där vi begära *strafflindring*. Jag tror, att den är mycket väl motiverad. Som jag redan nämnt har första kammaren biträtt reservationen i dessa stycken.

Så ha vi vår andra reservation, som är ett uttryck för betänksamhet vid den mycket starka utvidgning, som förekommer av försöksstraffen. Det är i alla fall så, att vi här i vårt land ha av ålder varit synnerligen tveksamma, när det har gällt tillämpning av försöksstraffen, på grund av skäl, som jag icke skall

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
gå in på. Jag medger villigt, att vi kommit långt ifrån det gamla försöksstraffet i Åkarpslagen och kunna bedöma dessa förhållanden med sådan kyla, att det icke finnes anledning att så där *a priori* vända oss emot en utbyggnad av försöksstraffen. Men vi tro, att det är all anledning att gå *försiktigt* fram i fråga om dessa nya straffarter, försöksstraffen. Det är sannolikt klokt, att man känner mycket noga efter, att man har fast mark under fötterna, innan man vandrar vidare på denna väg. Vi mena, att det är tillräckligt, om vi stadga försöksstraff för de medelsvåra och de grova brotten i dessa nya kapitel, som nu föreligga, 20, 21 och 22. Det är nog enligt vår mening att låta försöksstraffen omfatta exempelvis stöld och grov stöld, bedrägeri och grovt bedrägeri och förskingring samt grov förskingring.

Jag kan inom parentes säga, att vi varit med om att begära *utvidgning* i en punkt av försöksstraffet nämligen *ocker*. Det är ett brott, där vi anse, att försöksstraffet bör förekomma. Men vi äro däremot synnerligen tveksamma och icke enbart tveksamma utan klart inställda på att avråda från att tillämpa försöksstraffet i fråga om *snatteri*, *bedrägligt beteende* och förskingringsbrottets lindrigare art: *undandräkten*.

Jag vill påpeka, att även departementschefen själv anført en synnerligen stor tveksamhet, när det gällt försöksstraffens tillämpning på dessa lindrigare brottsarter. Han säger exempelvis, »att det synes tveksamt, om försök till snatteri bör straffläggas», men han faller till föga för att det blir svårt i tillämpningen med en gränsdragning, som ställer vissa brott utanför. Vid gränsen mellan snatteri och stöld är det svårt att avgöra, om ett försök avser snatteri eller möjligen avser stöld.

Jag medger, att det ligger någonting i denna invändning. Men å andra sidan anser jag, att risken med att utvidga försöksstraffet till snatteri är så stor, att man måste bära denna svårighet i lagtillämpningen.

Enligt vårt förmenande går förslaget i fråga om försöksstraffen för långt. Tjuvnadsbrotten — det skola vi kanske icke förglömma — tillhöra en brottsart, som i vårt land betraktas som särskilt föraktliga brott. Jag tror, att det är klokt att söka vidmakthålla detta betraktelsesätt ur allmänpreventiv synpunkt. Om man nu exempelvis vidgar försöksbrotten att omfatta även snatteriet m. m., blir det då icke så, att man för inom tjuvnadsbrottens ram relativt obetydliga brott, som liksom komma att upplösa det där betraktelsesättet om det föraktliga i tjuvnadsbrott? Jag tror, att även denna synpunkt är värd beaktande, när man bedömer denna sak.

Jag vill också visa på, att det är samma förhållande, när det gäller det bedrägliga beteendet och undandräkten. Det är brott av en sådan där relativt obetydlig karaktär, att det icke skulle riktigt förstås av allmänheten, om man här skulle lagfästa försöket att omfatta även dessa.

Jag vill ytterligare påvisa faran att gå den väg, som propositionen på denna punkt föreslår, enär det som lök på laxen kommer, att dessa försöksbrott äro lagda under allmänt åtal och alltså komma att av allmänna åklagarna i landet bevakas och beivras. Och icke nog med detta, utan den, som blir straffad enligt dessa kapitel för försöksbrott, kommer också in i det allmänna straffregistret! Enligt min mening är det en ganska allvarlig sak.

Jag tror, att det på denna punkt är särskilt angeläget, att man visar varsamhet och söker skaffa sig erfarenhet i varje fall, innan man går så långt, att man tillämpar försöksstraff på lindrigare brottsarter.

Jag vill i detta sammanhang också påpeka, att straffrättskommittén icke hade föreslagit, att försöksstraff skulle införas för undandräkten, under det departementschefen, i propositionen användande samma skäl, som straffrättskommittén gjort på en del andra punkter, hävdar, att likformigheten kräver,

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
att man även i detta fall utvidgar försöksstraffen utöver vad straffrättskommittén föreslagit.

Om man närmare granskar de här nyskrivna och för resten i många stycken synnerligen välgjorda kapitlen i strafflagen, som beröra stöld, bedrägeri och förskingring, finner man, att det är åtskilliga brottsarter, som enligt min mening äro vida allvarligare än de här lindrigare brottsarterna, som jag nu omnämnt, men vilka icke avsetts att drabbas av försöksstraffet. Jag vill peka exempelvis på *svindleriet*, som dock oftast är ett bedrägeri med stora värden och sådana ödesdigra följder för andra människor, att det ingalunda kan betraktas som ett lindrigare brott; men i fråga om svindleriet har man ej föreslagit något straff för försök. Jag medger, att det måhända någon gång kunde bliva svårt att tillämpa; men å andra sidan är brottsarten i alla fall av det slag, att om man skulle tillämpa straffet för försök med hänsyn till grovheten av brotten, måste man ovillkorligen taga med svindleriet.

Jag kan vidare påvisa, att det nya brott, som kallas för *häleri* och övers vars namn en och annan enligt vad jag sett i pressen blivit synnerligen förtjust — något som jag har svårt att begripa — föranleder icke heller straff för försök. För *oredligt förfarande* straffas icke försöket och icke heller för *ockerpantning*.

Det är kanske mindre att förundra sig över, att *behörighetsmissbruk* och *fyndförseelse* icke äro avsedda att åläggas försöksstraff.

Vad jag anfört menar jag har påvisat tveksamhet överhuvud taget både hos straffrättskommittén och hos propositionens författare, när man icke fullföljt tanken helt ut. När vi i utskottet sökt få del av motiveringen, varför man tagit med försöksstraff för de lindrigare brotten, har man sagt oss, att det väsentligen är *straffrättsteoretiska skäl* som föranlett detta ståndpunktstagande. Jag förstår givetvis värdet av likformighet, och jag förstår också, att det för propositionens författare kanske är litet svårt att stanna så där på halva vägen och icke få fortsätta hela skalan ut. Men för oss lekmän ter det sig litet annorlunda. Vi känna oss ha kommit ut på ett gungfly, om man skulle gå med på att utvidga försöksstraffet på sätt nu är ifrågasatt.

Nu säger man från utskottet: Det är nog riktigt, att vi äro ganska långt ute här, men vi ha i en skrivelse vidtagit en åtgärd, nämligen att påkalla vidgad åtalseftergift och den skall bli lösningen i detta stycke. Jag vill till detta säga, att vi ha också anslutit oss till denna skrivelse med begäran om vidgad åtalseftergift, därför att vi anse att den är lämplig och nödvändig ur andra synpunkter. Men jag bestrider, att denna vidgade åtalseftergift skall lösa det problem, som vi nu hålla på att diskutera. Man kan icke vidga åtalseftergiften så långt utan att stöta på risk för *godtycke*. Det skulle väl för övrigt enligt mitt förmenande vara rätt ologiskt, att man liksom skulle straffa i överkant i förlitande på att åtalseftergiften skulle rädda vad man möjligen anser sig riskera med en sådan metod. Logiken, menar jag, bjuder i stället, att man förfar med varsamhet vid konstruktionen av strafflagens paragrafer och att man på det sättet får *mindre* behov av en vidgad åtalseftergift.

Jag menar således, herr talman, att det är klokt och välbetänkt att gå varsamt fram, när det gäller dessa försöksbrott, som dock i alla fall äro ganska oprövade här i vårt land. Det är enligt vårt förmenande ävenså välbetänkt, att de lindrigare brottsarter, som vi angivit i vår reservation, befrias ifrån att drabbas av försöksstraffen. Vi ha klarat oss hittills utan desamma, och jag tror ej, att man kan påvisa något större praktiskt behov av försöksstraff, då det gäller dessa lindrigare brottsarter. Det förefaller oss som om förslaget i dessa punkter är en eftergift åt systematiken, en eftergift som man kan förstå, men som vi säkerligen handla välbetänkt att avvisa.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig, beslöt kam-maren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande ärende ävensom av övriga ärenden på föredragningslistan till kl. 7.30 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

§ 9.

Interpellation.

Herr **Jacobson** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Genom beslut av 1940 års riksdag, efter förslag av Kungl. Maj:t, har en ny form för statsbidrag till skogsvårdsåtgärder införts för bl. a. Norrbottens och Västerbottens lappmarker. De nya statsbidragsgrunderna ha tillkommit efter utredning av Norrländska skogsproduktionsutredningen (Statens offentliga utredningar 1940:3). Syftet med den nya formen för statsbidrag är att åstadkomma en intensivare skogsvård, vartill skogsägarna skulle stimuleras genom rikligare statsbidrag än som tidigare utgått. Genom organisatoriska åtgärder enligt av skogsproduktionsutredningen uppdragna riktlinjer skulle skogsvårdsarbetet rationaliseras och effektiviseras. Sålunda skulle uppgöras skogsvårdsplaner för större sammanhängande områden och skogsägarna sammanslutas i skogsvårdsområden i och för sådan plans genomförande. Vid uppgörande av skogsvårdsplan skulle betesfrågan särskilt beaktas. Skogsproduktionsutredningen yttrar i sitt betänkande (sid. 160 och 161) om anläggning av betesvallar följande:

»De betesanläggningar, som skola planläggas i skogsvårdsplan för skogsvårdsområde, där betet i skogen skall upphöra, ha till ändamål att lämna bete åt alla djur, för vilka bete skäligen kunnat påräknas å den gemensamma betesmarken. Betesanläggningar skola sålunda utföras för de i skogsvårdsområdet ingående fastigheterna ävensom å de särskilda betesområden, som vid betesreglering upplätas till förmån för fastigheter, som innehava betes-servitut inom området eller för sådana i 19 § ägofredslagen avsedda fastigheter, som på grund av sedvänja nyttjat bete å ifrågavarande skogsmark (se sid. 146). Utredningen anser, att vid planläggning av betesvallar hänsyn där-jämte bör i viss utsträckning tagas till djurägare, som nyttjat skogsbetet men enligt ägofredslagen icke kunna tilldelas särskild betesmark vid betesregle-ring, och får därom anföra följande.

I det vid proposition nr 107 till 1933 års riksdag fogade protokollet över justitiedepartementens ärenden den 3 februari 1933 har vederbörande departe-mentschef närmare behandlat frågan om de betesintressen, som icke grunda sig på äganderätt eller servitutsrätt. Departementschefen har därvid beträffande den då föreslagna och av riksdagen sedermera antagna 19 § ägofreds-lagen uttalat, att i de fall, då djurägare, som nyttjat gemensam betesmark utan att därtill äga laglig rätt, icke innehade fastighet, vara djuren kunde vinterfödas, boskapsskötseln oftast bedreves såsom ren binäring, vilken, då djurägaren i allmänhet saknade möjlighet att under vintern bereda djuren till-räcklig och ändamålsenlig utfodring, lämnade en mycket svag avkastning och ej sällan medförde, att djuren vanvårdades. Utredningen, som ej funnit anled-ning föreslå någon ändring i lagens avfattning rörande denna fråga, håller emellertid före, att fall kunna inträffa, då det måste anses obilligt att beröva sådan djurägare, som enligt nämnda paragraf i ägofredslagen vid betesregle-ring ej kan tilldelas särskild betesmark inom regleringsområdet, varje möjlighet att där beta sina djur. På grund härav förutsätter utredningen, att vid upp-rättande av skogsvårdsplan undersökes, huruvida någon eller några av de djurägare, som här avses, böra beredas mer eller mindre tillfälliga betesmög-ligheter inom området. Är så fallet, bör, efter överenskommelse med en eller

Interpellation. (Forts.)

flera av betesrättsinnehavarna inom området, de för dessa avsedda betesanläggningarna, som skola utföras med statsbidrag, i skälig grad utökas under villkor, att de åt ifrågavarande djurägare upplåta viss betesrätt å anläggningarna. Det torde få ankomma på skogsvårdsföreningen att ordna de härav föranledda, ekonomiska uppgörelserna mellan dem, som sålunda upplåter bete, djurägaren och eventuellt också medlemmarna i föreningen.»

Den 10 oktober 1941 bildades Råsele skogsvårdsområde, Vilhelmina socken, varvid de första åtgärderna skulle gälla betesfred å området tillhörande skogar och anläggande av kulturbeten. Genom skogsvårdsstyrelsens försorg stakades och planlades betesanläggningarna för stamfastigheterna jämte avsöndringar. Därvid kommo även åtta arbetaresmåbruk med, och kostnadsberäknades och planlades betesanläggningar även för dessa.

Den 10 februari 1942 hölls nytt sammanträde med intressenterna. Därvid upplystes av vederbörande distriktsjägmästare att nämnda småbruk icke finge komma med i planerna för betesanläggningarna på den grund att de icke kunde anses som skogsbärande fastigheter i vanlig mening och dessutom icke voro att hänföra till s. k. sedvanebetare. Därigenom skulle endast en av sammanlagt åtta småbrukare kunna få del av de betesfrämjande åtgärderna med högsta möjliga statsbidrag. Alla övriga ställdes utanför.

Det förtjänar att i detta sammanhang nämnas, att ifrågavarande småbrukare som regel ha rätt till mulbete å stamhemmanet, enligt föreskrifter därom i köpekontrakten, men denna rätt blir nu fullkomligt värdelös genom att småbrukarna komma att åläggas stängselskyldighet inte bara kring själva småbrukets område utan jämväl kring stamhemmanet eller avsöndringarna, vilken förpliktelse måste anses som fullständigt orimlig. Om cirka fem år beräknas betesanläggningarna vara färdiga för skogsvårdsområdesdelägarna och i samband därmed avses att avlysa skogsbetet. Innehavare av arbetaresmåbruk skulle då sannolikt bli tvungna att avhända sig sina kreatur, då det för de flesta torde vara omöjligt att inom det begränsade småbruksområdet anlägga beteshägnader. Genom att de flesta småbrukare således ställas helt utanför betesordningarna gå de även förlustiga det större statsbidrag som skogsvårdsområdesdelägarna kunna få tillgodogöra sig.

Det har uppenbarligen icke varit Norrländska skogsproduktionsutredningens och näppeligen heller statsmakternas mening att i och för sig berättigade åtgärder för att till skogens skydd begränsa skogsbetet skulle få som konsekvens, att småbrukare med fullt legitima anspråk på möjligheter till bete för sina kreatur bli urständsatta att anskaffa sådant, av brist på mark eller av ekonomiska skäl.

Då denna fråga är av utomordentligt stor betydelse inom de områden som beröras av Kungl. Maj:ts kungörelse den 14 juni 1940 angående villkor för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m., tillåter jag mig anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande fråga:

Är herr statsrådet villigt att föreslå sådan komplettering av ovan omnämnda kungl. kungörelse av den 14 juni 1940 eller sådan ändring i ägofredslagen eller annan åtgärd som tryggar småbrukares tillgång till bete åt sina kreatur inom områden där skogsbetet blir avlyst i samband med betesreglering?

Kammaren biföll denna anhållan.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.52 e. m.

In fidem
Sunc Norrman.

Onsdagen den 15 april.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet.

§ 1.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m.
(Forts.)

Herr talmannen anmälde till fortsatt behandling första lagutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr **Lindberg** i Stockholm, som anförde: Herr talman! Jag har begärt ordet i denna fråga för att säga några ord med anledning av de två reservationer, som jag varit med om att underteckna. Men jag vill också säga några ord i övrigt om de lagförslag, som nu föreligga till slutlig behandling.

När det gäller de straffskärpningar som förekomma i dessa lagar har man en känsla av att det är någonting så att säga utifrån, som tvingar människorna att se sådana här saker ifrån en annan sida än vad man eljest brukar vara van vid. Händelserna ute i världen, alla de orättvisor som ha blivit begångna, alla de rysligheter som ske dag efter dag medföra, att människorna få en helt annan sinnesstämning än tidigare. Man blir allt okänsligare för människornas lidanden, man tycker att det är bara bagateller som inträffa. Man tycker naturligtvis också att det är en bagatell, om en människa blir inburad på ett eller två år i form av fängelse eller straffarbete. Det är ganska förklarligt, att det förhåller sig på det sättet just nu, men därför är det också så mycket nödvändigare att försöka hålla igen en liten smula och hämma utvecklingen på detta område.

Det förhåller sig ju så, att krisen och förhållandena inom det egna landet ha skapat fram nya brottstyper, som man inte haft någon egentlig kontakt med tidigare. Människorna begå numera brottsliga handlingar av ren förtvivlan och på grund av sjukdomar och andra orsaker, vilket alltsammans är ganska förklarligt. Men på samma gång tycka vi andra, som inte ha begått sådana handlingar och kanske inte heller varit utsatta för samma press som de människor, som begått dessa brott, att de böra bestraffas hårt och ju hårdare desto bättre. På grund härav reagerar man inte för dessa höga straff på samma sätt, som man eljest skulle göra.

Jag förstår mycket väl, att någon kommer att säga, att det förslag som här föreligger icke är frukten av överläggningar just under kristiden utan resultatet av överläggningar, som åtminstone till en god del ägt rum före krigets utbrott. Jag har inte varit blind för att så har varit fallet. Vad jag emellertid syftat till med vad jag nu har sagt är, att vi andra, som inte varit med om dessa förhandlingar, ha blivit en smula förblindade tack vare tidshändelserna. Allmänheten reagerar heller inte med någon större styrka inför det straffhot, som kommer att vila över massor av människor, därför att allmänheten är inställd på att just nu skola de förseelser som begås straffas och straffas hårt.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)

Jag har inte varit med om att underteckna den reservation, som herr Branting har avgivit, ehuru väl jag har haft mycket starka sympatier för densamma. Jag kan emellertid inte vara med om denna reservation på grund av att han har gått in för ett rent avslag på den kungl. propositionen. Jag måste för min del säga, att en del av de straffskärpningar som föreslås beträffande vissa brott måste anses vara riktiga, även om jag anser, att man även i detta avseende på någon punkt gått väl långt.

Jag skall be att med några ord få uppehålla mig vid den andra reservationen, avgiven av Karl Johan Olsson m. fl., där det gäller försöksbrotten. Jag kommer sedan för min del att yrka bifall till båda reservationerna. Det har ju talats om att försöksbrotten måste straffbeläggas på grund av att en hel rad av dem äro av sådan karaktär, att de till och med borde straffas lika hårt som själva brottet. Det kan kanske vara sant, när det gäller vissa försök till brott, men är likväl inte riktigt, när det gäller försöken till de lindrigare brotten.

Man måste ju säga sig, att det egentligen är ett vådligt äventyr att gå in för att straffbelägga någonting sådant som försök till snatteri, emedan det väl knappast finns någon som vet, om en person har gjort försök till snatteri eller försök till stöld. Om således en person som har råkat inför domarskranket själv skulle vilja påstå, att han endast har gjort ett försök till snatteri, så är det väl ganska tvivelaktigt, om ett sådant påstående kan godkännas. Tvärtom måste man nog säga, att alla de försök till snatteri, som det nu talas om, väl äro och i själva verket bli betraktade som försök till stöld. Det finns väl också en del snatteriförsök, där man tycker att det är litet väl hårt, att en dom skall behöva falla, även om de nu kunna dömas som försök till snatteri. En pojke, som under eftersommartiden försöker att snatta till sig ett äpple eller någonting dylikt ur en trädgård, skulle kunna straffas för försök till snatteri för denna handling, som vanliga människor åtminstone aldrig tidigare ha betraktat som något brott. Nu skall detta emellertid straffbeläggas, och det kommer måhända att sägas efteråt, att detta icke medför några risker — en sådan yngling kan ju omhändertagas i annan ordning i stället för att straffas för försök till snatteri. Det är riktigt, att han kan bli omhändertagen på annat sätt. Men är det nu alltid så förskräckligt lyckligt, att ungdomarna bli omhändertagna i s. k. uppfostringsanstalter, vilka ju inte alltid gå i land med sina uppgifter och inte alltid lyckas skapa om ungdomen i den riktning, som avsikten är att de skola kunna göra. Jag tror också i likhet med professor Lundstedt, att sådana lagar på många håll komma att betraktas som en klasslagstiftning, ty det kommer nog att läggas ganska stor vikt vid vilken person det är, som gjort försök till snatteri eller andra brott. Det är således ganska betänkligt, om man går in för denna lagstiftning när det gäller försök till snatteri.

De personer, som fått sig förelagt att utreda denna fråga inom justitiedepartementet, ha också varit en smula tveksamma på denna punkt, och de ha på sid. 33 i sitt utlåtande skrivit: »Givet är emellertid, att i fråga om lindrigare brott behovet av försöksstraff i allmänhet är ringa.» Nå, men om behovet av försöksstraff i allmänhet är ringa, varför skall man då införa dem? Jo, säger man, därför att det är så svårt att dra gränserna mellan de lindrigare försöken och de grova försöken, och därför att denna svårighet finns skall man ta med alltsammans. Jag måste ju säga, att det är ett enkelt sätt att lösa svåra problem om man på grund av svårigheten att draga en gräns på en viss punkt flyttar gränsen litet längre bort, även om en massa oskyldiga människor därigenom skulle kunna komma att drabbas.

Herr Lindqvist anförde ett annat exempel på försök, som jag emellertid måste säga är en smula långsökt. Han talade om att i någon publikation hade

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
stått att läsa om en person, som hade rest en stege upp emot en lucka i en ladugårdsvägg för att på det sättet komma in i ladugården. Man visste om, att det var en person som varit straffad för stöld, och därför ansåg man det vara helt naturligt, att personen i fråga skulle in i ladugården för att stjäla mjölk. Det får väl ändå inte anses bevisat, att han tänkte ta sig in i ladugården i detta syfte. Jag är själv uppfödd på landet, och jag vet, att många människor söka sig in på ladugårdsskullarna för att få ligga där och inte alls för att stjäla. Jag vet inte, om det kan anses som brottsligt att gå och lägga sig på en ladugårdsskulle — det kan hända, att så är fallet. Men även om det är så, så var det i alla fall inget försök till stöld, som denne man hade begått, om han hade tagit sig in i ladugården. Nu blev mannen in fråga skrämmd genom att en hund skällde i närheten av ladugården. Man hade så att säga lagt ut en försåtlig fälla för den förmente tjuven. Han kunde enligt nu gällande lag inte straffas för att han gjort försöket att bryta sig in i ladugården, men enligt den nya lagen skulle han kunna straffas. Det är en sak, som jag för min del finner ganska tvivelaktig, och detta är ett exempel, som egentligen inte borde åberopas för att få en sådan lagstiftning som den föreslagna genomförd.

Det talas också någonstans i utredningen om »straffbart försök» och »försök». Genom dessa två benämningar har man ju redan fått en gränsdragning mellan det straffbara och det straffria försöket. Då skulle det väl ändå vara möjligt att dra gränsen en smula högre upp på brottskalan och ta bort straffen för försök till lindrigare brott.

Jag skall inte längre uppehålla mig vid dessa spörsmål. Det är rätt mycket av vad jag tidigare tänkt säga, som redan blivit sagt i denna debatt. Därför skall jag, herr talman, endast kort och gott be att få yrka bifall till de två reservationer, som äro avgivna av Karl Johan Olsson m. fl.

Vidare yttrade:

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag har inom första lagutskottet biträtt den kungl. propositionen. Det råder ingen principiell olikhet mellan reservanternas och utskottets uppfattning i fråga om den detalj, som mest debatteras i dag, nämligen bestraffning av försöksbrotten.

Herr Lundstedt har visserligen givit tillkänna sitt ogillande av den straffskärpning, som propositionen givit egendomsbrotten, och han reagerar temperamentsfullt mot att bestraffa stöldförsöket i dess mildare form, och i vissa fall ville han inte ens bestraffa det fullbordade mildare brottet. Alla medlemmar av lagutskottet, även reservanterna, ha emellertid erkänt det berättigade i att bestraffa stöldförsök, men de reagera emot att beivra försök till snatteri. Jag har mycket svårt att förstå, att man som lagen är konstruerad kan göra någon åtskillnad emellan snatteri och stöld på försöksstadiet. Jag begriper inte, hur den allmänna åklagare skall se ut, som skulle kunna avgöra, huruvida försöket avsåg endast ett brott, som renderade straff för snatteri, eller avsåg ett brott, där stöld skulle kunna läggas till grund för domen.

En del kammarledamöter ha påpekat för mig, att första lagutskottet ju självt varit tveksamt, huruvida man skall gå in för en bestraffning av försöken beträffande de ringare brotten, däribland snatteriet. Det är riktigt, att första lagutskottet har varit betänksamt, men inte mot att ta itu med försöksbrotten. Men första lagutskottet har velat finna en annan form för samhällets reaktion emot snatteriet i försöksstadiet än att draga vederbörande inför domstol. Den uppmärksamme läsaren av utskottets betänkande finner, att utskottet mycket bestämt förutsätter, att en lagstiftning om *åtalseftergift* skall komma till stånd inom den närmaste tiden. Att man medgiver *åtalseftergift* innebär emellertid

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)

inte, att man underlåter att beivra snatteriet i försöksstadiet — man avser endast att finna en annan reaktionsform mot detsamma. Man tänker sig då, att det samhällsorgan — barnavårdsnämnden — som har till uppgift att vaka över samhällets ungdomsvård, skulle få ta hand om snattaren redan på försöksstadiet. Utskottet förutsätter alltså, att denna lagstiftning snart skall komma till stånd, och jag tillåter mig att ställa en direkt fråga till herr justitieministern, huruvida han är benägen att medverka till att lagstiftning om *åtalseftergift* med det första genomföres.

Alldeles oavsett huruvida denna lagstiftning kommer till stånd eller icke är det en synpunkt, som för mig har varit avgörande, när det gäller biträdande av förslaget om att beivra även de lägre brotten på försöksstadiet. Det är frågans moraliska sida. Vi läsa i tidningarna om hur brottsligheten, och i synnerhet ungdomsbrottsligheten, ökar, och att ungdomsbrottsligheten i väsentlig grad domineras av egendomsbrotten. Bjuder ej detta oss att sluta upp med att skratta åt det vi kalla för ungdomlig äventyrlusta, när det gäller ungdom, som ger sig ut på snatterivägen. Visst är det ganska oskyldigt, om en pojke går in i en trädgård och river ner litet äpplen — han förstör trädgården måhända, men det förargar bara trädgårdsmästaren. För allt i världen, det kan möjligen vara äventyrlusta, som driver honom till detta, och det kan även vara äventyrlusta, som driver en pojke att begå andra snatteriförseelser. Men den som har litet erfarenhet från det verksamhetsområde, som har med ungdomsvården att skaffa, vet, att från snatterisammanslutningarna komma stöldligorna. Man gör sig då frågan: fyller man det ansvar man har inför ungdomen riktigt med att inte på något sätt reagera mot det oskyldiga snatteriet? Jag tror det inte. Jag tror, att ungdomen — nu talar jag om brottslingar mellan 15 och 18 år — mera skulle sätta värde på samhällets uppfostringsarbete, om samhället redan vid det stadium när ungdomen ger sig ut på snatteriaventyr reagerade än att vederbörande ställas inför domstol då snatterileken utvecklats till stöldbrott. Det är en uppfostringsfråga av alldeles särskilt stora mått vi diskutera, och jag kan inte anse, att jag har fyllt min uppgift som lagstiftare riktigt om jag icke medverkar till, att man i fråga om beivrande av snatteriförseelser och dylika enkla brott redan på försöksstadiet tar hand om dem, som ge sig ut på villovägar.

Herr Lundstedt beklagade mest, att inte propositionen och utskottsutlåtandet hade en underton av vetenskapligt betraktelsesätt, och jag satt verkligen och väntade att få höra, hur de vetenskapliga argument skulle låta, som skulle kunna inge herr Lundstedt förtroende. Om jag inte visste, att herr Lundstedt är professor, så skulle jag efter hans anförande ha sagt, att detta i början var mera demagogiskt än vetenskapligt. Kan någon människa föreställa sig, att till exempel ett beivrande av bedrägligt beteende i sådana fall, då man av glömska underlåter att betala beställningar på en restaurang eller av samma skäl hoppar av en spårvagn utan att ha betalt avgiften, verkligen skulle tillämpas i praktiken? Skulle någon vettig människa mer än herr Lundstedt tro, att det finns allmänna åklagare med så dåligt omdöme, att de i det fall som herr Lundstedt relaterade skulle åtala för försök till bedrägligt beteende? När herr Lundstedt säger, att det här skulle vara fråga om en klasslagstiftning, är väl detta ändå, herr Lundstedt, mer ett agitatoriskt knep än en vetenskaplig sanning.

Om vad herr Lundstedt gör gällande vore riktigt, kunde man ju säga, att om vi underlåta att beivra försöket till dylika brott, därför att de som begått detta äro fattiga, skulle man ju kunna dra ut konsekvenserna av detta och säga, att eftersom brottslingen var fattig, skulle han inte heller bestraffas för det fullbordade brottet. Herr Lundstedt var därför logisk, när han yrkade avslag på alltsammans. Herr Lundstedts medlidande för mannen med den trasiga kava-
jen tror jag inte imponerar på kammaren.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)

Jag tror, herr talman, att den lagstiftning vi nu stå i begrepp att antaga kommer — om vi följa Kungl. Maj:ts och utskottets förslag — att under humana former dämpa den alltmer ökade brottsligheten beträffande egendomsbrotten. Det är inte av hämndbegär samhället beivrar försöksbrottet. Det är plikten att rädda de människor, som taga första steget på brottets bana, som är motivet för lagstiftningen. Det är därför, herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Lundstedt: Herr talman! Jag har begärt ordet för att fullfölja min polemik mot herr Lindqvist. I förbifarten måste jag dock nu först ägna några ögonblick åt herr Hedlunds anförande. Det är mycket lätt att misstaga sig i fråga om vad en talare sagt, i synnerhet då han talat länge. Det missödet drabbas vi nog alla utav, och därför vill jag endast omtala, att herr Hedlund har kapitalt missförstått mig, då han trodde att jag hävdade den meningen, att kriminalisering av försöksbrott bör avskaffas. Tvärtom är jag fullt på det klara med att i åtskilliga eller kanske i samtliga fall måste vi bibehålla den kriminalisering av försöksbrotten, som nu gäller. Jag har också medgivit, att det kan visa sig sakligt motiverat att därutöver utvidga kriminaliseringen av försöket, och jag angav dessutom vad som enligt min mening borde utgöra principen för en sådan utvidgad försökskriminalisering.

När herr Hedlund karakteriserade mitt anförande såsom demagogiskt och yttrade, att jag använt mig av agitatoriska knep, får ju detta stå för herr Hedlunds egen räkning. Herr Hedlund är i varje fall den förste, såvitt jag kan minnas, inte bara här i riksdagen utan överhuvud taget, som har beskyllt mig för demagogi och för att begagna mig av agitatoriska knep. Jag kan naturligtvis inte här uppta kammarens tid med att försöka gendriva dessa beskyllningar, men jag kan be var och en — hur herr Hedlund gör bryr jag mig inte om — av kammarens ledamöter, som har något intresse av att känna grunden för beskyllningen, att gå till det stenograferade protokollet och därefter själv fälla sitt omdöme, huruvida det var befogat att kalla mitt anförande demagogiskt och beteckna mig såsom en person, vilken begagnar sig av agitatoriska knep. I övrigt tror jag, att mitt bemötande av herr Lindqvist kommer att innefatta jämväl ett bemötande av vad herr Hedlund anförde emot mig.

De två replikerna före middagen räckte inte till, herr talman, för min uppgörelse med herr Lindqvist. Hans förebräelse emot mig beträffande min underlåtenhet att inställa mig i utskottet torde jag få anses ha tillbakavisat. Jag anförde i varje fall sådana skäl, som enligt min mening borde få anses försvara mig på den punkten. Emellertid godkände herr Lindqvist också en anonym röst, som var upprörd över att en professor kunde ha tillåtit sig att tala på sådant sätt, som jag gjorde i talarstolen för några timmar sedan. Vad var det då jag hade sagt, som kunde anses vara så klandervärt och angripligt? Möjligen har herr Lindqvist i sitt referat av saken missförstått mig. Men vad jag faktiskt sagt det är, att detta förslag i sin allmänna inställning till *försöksbrottets* straffbarhet icke vilade på vetenskaplig grund. (Parentetiskt må nämnas, att jag inte yttrat mig om förslaget förtjänster, ehuru det otvivelaktigt har även sådana. Att jag på grund av min inställning till försöksbrottet inte har kunnat ansluta mig till herr K. J. Olssons m. fl. motion utan i stället gått på herr Brantings reservation med yrkande om avslag beror därpå, att om min ståndpunkt beträffande försöksbrottet tillnärmelsevis realiseras, blir en ganska genomgripande omarbetning av förslaget nödvändig. Jag anser mig emellertid inte vara kompetent att framställa ett sådant ändringsförslag. Därför kan jag inte göra något annat än gå på avslagslinjen.)

När jag emellertid nu uttalat mig så, att förslaget i avseende å kriminalise-

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)

ringen av försöket inte vilade på vetenskaplig grund, är vad jag därvid framförde ingalunda att betrakta som en anmärkning i förebrående mening. Det framhöll jag uttryckligt. Och jag riktade mig över huvud varken mot utskottet eller justitieministern. Jag anslöt mitt uttalande i förevarande avseende såsom ett rent konstaterande till straffrättskommitténs betänkande. Mina skäl, som jag nu skall i tur och ordning andraga, för detta påstående, att straffrättskommitténs ståndpunkt, och *därmed* ovillkorligen jämväl utskottsförslagets, beträffande försökskriminaliseringen vilar på ovetenskaplig grund, voro följande:

1) Jag visade upp, hurusom man i själva verket i den rådande skuldläran hade bibehållit vedergällningsidén, men med avståndstagande ifrån det som var socialt nyttigt i vedergällningsidén. Det var detta avståndstagande, som möjliggjorde hela denna tendens hän emot försökets generella kriminalisering.

2) Jag omtalade, att jag hade framlagt denna min kritik i skilda skrifter för många år sedan, och att jag upprepade gånger därefter framfört den i riksdagen. De motioner, i vilka jag behandlat ting, som ha betydelse för denna frågas bedömande, måste anses tillhöra rättslitteraturen och kunna följaktligen icke förbigås av den, som vill vetenskapligt utreda hithörande frågor.

3) Jag fordrade naturligtvis ingalunda, att straffrättskommittén skulle avsluta sig till min kritik, men jag menade, att kommittén borde ha tagit motiverad ståndpunkt till min kritik, samt att kommittén, därest den ogillade densamma, borde ha anfört sina grunder härför samt påvisat den förmenta falskheten i mina argument.

4) Kommittén har i stället med tystnad gått förbi min ståndpunkt och skälen för densamma. Detta kan icke betraktas såsom vetenskapligt, såvida man inte kan påvisa några grunder för att just *mina* synpunkter a priori måste anses ha ovetenskaplig karaktär och därför tillhörde sådant, som man kunde trampa på eller kasta på sophögen.

Det sist sagda hade dock ingalunda hävdats från herr Lindqvists sida. Följaktligen har jag med vad jag nu anfört, herr talman, visat, att — vare sig mina läror äro hållbara eller icke — så vilar kommittébetänkandet och därmed indirekt utskottsutlåtandet, såvitt försöksbrotten äro i fråga, på ovetenskaplig grund.

Efter vad jag nu yttrat och med hänsyn till vad jag i mina repliker visade angående mitt laga förfall för utevaro från utskottet, är den frågan till herr Lindqvist så vitt jag kan förstå motiverad, huruvida jag skall behöva be kammaren om särskilt tillstånd för att i ett föreliggande ärende få framföra en argumentation som — vad man än må säga om densamma, vare sig den är duglig eller oduglig — i allt fall icke *syftar* till något annat än att få fram sanningen; eller huruvida jag nu, när jag har framfört en sådan argumentation, som i varje fall aldrig blivit vederlagd, skall behöva be kammaren om ursäkt för mitt beteende. Herr Lindqvist talade i en sådan ton emot mig och formuleringarna voro utav den art, att om han haft grund för sitt tal, så skulle jag inte fortfarande kunna stå här i kammaren utan att ha bett kammaren om förlåtelse för mitt oerhörda tilltag.

Herr Lindqvist måste ha sysslats med någonting annat, när jag berörde det där brödkortsexemplet, eljest kan jag inte förstå hans misstag på denna punkt. Jag skulle ha förbisett uppsåtet, yttrade han, såsom förutsättning för försöksbrottets straffbarhet! Det var väl tvärtom mest om uppsåtet jag talade! Jag frågade ju: Var skall man väl få hållpunkter för uppsåtet i dessa fall, vid det förhållandet, att det objektiva rekvisitet just med hänsyn till utronande av uppsåtet stundom kan vara så utomordentligt litet givande. Mitt fall var ju detta, att när jag skulle hämta den där tebrickan med en bulle på och samtidigt betala vid disken i universitetskaféet, var jag nödgad att ta fram plån-

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
boken för att plocka upp brödkortet. Det gjorde jag. I hastigheten troende att därmed allting var allright, glömde jag bort att betala och gav mig iväg. Då ropade flickan: Men professorn glömde ju att betala! Och detta har upprepat ungefär tio gånger. I alla dessa fall — det underströk jag i allehanda tonarter — föreligger det *objektiva* rekvisitet för försök till bedrägligt beteende. Varför blev jag då inte antastad? Jo, just därför att här saknades *uppsåtet*. Hur visste man, att jag inte hade dåligt uppsåt? Jo, det visste man därför att man kände mig. Känner man däremot inte vederbörande, kan vid sådant tillfälle ett indicium på det dåliga uppsåtet ligga i, sade jag — och stundom har man knappt något annat att gå efter — själva klädseln. En person som är enkelt och fattigt klädd kan man ju snarare misstänka för att vilja spara in en och femtio eller något liknande, än en person, som är litet bättre klädd. Har man väl utnyttjat frågan om klädseln, blir det sedan en annan fråga, hur det förhåller sig med vederbörandes ekonomi i övrigt. Jag menar, att det finns i första hand, såsom preliminär grund för att räkna med möjligheten eller omöjligheten av ett uppsåt, *ofta* nära nog intet annat att gå efter än klädseln. I andra rummet anmäler sig så frågan om personens ekonomiska situation. Är detta demagogi, herr Hedlund?

Herr talman! Jag skall för ett ögonblick återgå till vad jag sade i replikerna. En vän till mig här i kammaren kom efter debatten före middagspausen till mig och sade: Jag känner dig ju väl och förstår, att det inte kan förhålla sig så, men du kunde möjligen i dina repliker uppfattas som skrytsam, och det är nog uppfattningen hos en del här i kammaren. Anledningen till detta har jag efteråt förstått. Denna felaktiga uppfattning måste ha berott på att jag sade, att jag var absolut outhärlig i Uppsala. Absolut, sade jag. Ty jag ville, att herr Lindqvist skulle förstå, hur omöjligt det var för mig att taga tjänstledighet från universitetet. Ingen människa är outhärlig, men i detta fall, *inom den ram det här var fråga om*, var jag outhärlig för att rädda tiden åt 70 studenter. Det förhöll sig nämligen så, herr talman — om justitieministern vill vara särskilt vänlig mot mig, kan han intyga detta — att det skulle ha varit alldeles omöjligt för mig att under februari och mars få en ersättare i romersk rätt. Jag skulle inte kunna delta i utskottsarbetet och samtidigt sköta undervisningen. Jag har gjort det förr i världen men orkar inte nu längre. Alltså: jag var outhärlig på det sättet, att därest jag hade tagit tjänstledighet — vilket ingen kunde hindra mig ifrån; jag hade endast behövt anmäla, att jag var förhindrad undervisa på grund av offentligt uppdrag — hade dessa 70 studenter blivit lidande därpå. De hade i så fall fått uppskjuta det ämnet ett helt år, och med hänsyn till den tunga, de redan ha att bära på grund av beredskapstjänstgöring, ansåg jag det vara min enkla skyldighet att handla på det sätt jag gjorde.

Jag vill tillägga, att romersk rätt är ett ämne, som inte alls bland professorerna åtnjuter någon särskild uppskattning. Detta påstående, att jag i romersk rätt var outhärlig, kan inte innefatta något skrytsamt. Men när nu berörda missuppfattning kunnat uppstå, finns det all anledning för mig att återgå till herr Lindqvist, ty han antydde, att jag ville åberopa mig på min ställning såsom professor, och jag har nu efteråt anledning förmoda, att han menade, att jag ville göra gällande min auktoritet.

Detta måste så mycket mera vara ett misstag, som jag ju riktade min kritik just emot en person, som är professor, och det till och med mycket mera än jag i detta fall, ty han är professor just i straffrätt. Själv har jag aldrig någonsin böjt mig för auktoriteter. Och jag har aldrig någonsin animerat någon annan att böja sig för auktoriteter. Men jag anser, och jag har ofta uttalat denna min åsikt, att man verkligen bör ha respekt för argumenten, *varifrån*

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
de än stamma, såvitt som de äro sakliga. Jag anser, herr talman, att sanningen, så vitt som den är känd, städse bör hållas i ära. I varje fall är aktningen för sanningen enligt min mening vetenskapsmannens främsta palladium.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Det förslag, som nu ligger på kammarens bord, är mycket omfattande och, jag vågar säga det, mycket viktigt. Det skulle ta mycket lång tid i anspråk, om jag här skulle försöka att ge kammaren en översikt över de betydelsefulla förändringar i vår straffrätt, som detta lagförslag innehåller. Jag skall inte göra det.

Jag skall endast tillåta mig att framhålla, att när jag har framlagt detta förslag, så har det skett i den övertygelsen, att de *straffskärpningar*, som förslaget i vissa fall innehåller, stå i full överensstämmelse med vårt folks rättsmedvetande och i full överensstämmelse därmed, att sedan vår nuvarande strafflag tillkom, har på grund av den ekonomiska utvecklingen möjligheter till nya brott uppkommit, som förtjäna ökad uppmärksamhet av lagstiftarna. Det är inte längre som det var i det gamla primitiva samhället, att stöld var det förhärskande förmögenhetsbrottet, utan nu för tiden finns det andra brott, som visserligen ofta utövas av personer i annan social ställning än tjuven men som måste anses vara lika samhällsskadliga som tjuvnadsbrotten. Jag syftar på vissa slag av bedrägeribrott och på förskingring.

Vid sidan av dessa skärpningar innehåller förslaget betydande *straffmildringar*. Jag har för min del känt en alldeles särskild tillfredsställelse över att kunna medverka till att de gamla bestämmelserna om stöld ha humaniserats och mildrats. Enligt detta förslag äro bestämmelserna om ökade straff allt efter resornas antal vid stöld överhuvud taget försvunna. Jag har många gånger, när jag har haft att handlägga nådemål, fått en personlig beröring med rättsfall, i vilka det förelegat en hårdhet, som förefallit mig oförsvarlig, till följd av dessa bestämmelser av formell natur i den nuvarande lagen rörande straff vid återfall i tjuvnad.

Vidare kan jag säga, att det för mig har varit en personlig, stor tillfredsställelse att vara med om att mildra straffet för avbetalningsförskingring. Det stadgas i gällande lag ganska stränga straff för den som säljer föremål, som han köpt på avbetalning med äganderättsförbehåll för säljarens räkning. Det brottet försvinner nu och ersättes med ett annat brott, olovligt förfogande, som medför ett mildare straff än vad som förut var fallet, då man betraktade saken så, att i dylikt fall förskingring av annans gods förelåg.

Detta är bara ett par exempel, som jag här anför för att visa, att humanitära synpunkter ingalunda varit främmande vid framläggandet av detta förslag.

Emellertid har debatten i denna fråga kommit att så gott som uteslutande röra sig om en sida av förslaget, nämligen de bestämmelser som förslaget innehåller angående straff för *försök till brott*. Den närmast föregående ärade talaren uttalade sitt beklagande av att han har fått det intrycket, att det förslag, som framlagts av straffrättskommittén, inte är vetenskapligt grundat inom detta område. Han klagade över att strafflagskommittén inte har gått in på att diskutera och redogöra för den ståndpunkt, som den ärade talaren vid flera tillfällen har framlagt rörande kriminaliseringen av försöken. Jag ber då att få fästa kammarens uppmärksamhet vid att den nu föreliggande propositionen har tillkommit på grundval av två betänkanden. Det ena betänkandet är strafflagskommitténs betänkande om förmögenhetsbrotten, och det andra är ett betänkande, som på mitt uppdrag har avgivits av professor Bergendal om straff för försök till brott. Det är i professor Bergendals betänkande som den teoretiska

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
diskussionen rörande kriminalisering av försök till brott finns framlagd. Jag kan för resten nämna för professor Lundstedt, att jag åhörde, när jag framlagt propositionen om avskaffande av Åkarpslagen, vad han då yttrade rörande sin ställning till kriminalisering av försöket, och jag åhörde det med så mycket mera intresse som den ärade talaren vid detta tillfälle sade, att det hörde ju inte egentligen till den debatt som då fördes, men han ville framföra sina synpunkter med hänsyn till en blivande lagstiftning. När jag gav professor Bergendal uppdraget att syssla med lagstiftning om försök till brott, sade jag till honom, att han borde observera de synpunkter, som professor Lundstedt har framfört. Detta skedde i överensstämmelse med en akademisk vana, som jag har förvärvat inte minst under den tid jag var kollega med professor Lundstedt, att man skall taga hänsyn till alla argument för att av dem draga all den nytta som man kan erhålla.

Nu skall jag emellertid med anledning av de anmärkningar, som ha framställts rörande förslaget ståndpunkt i detta avseende, något redogöra för det förslag på försökets område, som den kungliga propositionen innehåller, på grundval alltså, icke av straffrättskommitténs betänkande utan av professor Bergendals betänkande. Då vill jag framhålla, att lagförslaget innehåller dels en allmän bestämmelse i 3 kap. 13 § och dels speciella stadganden. I den förra bestämmelsen anges de allmänna förutsättningarna för försökets straffbarhet. Särskilt anger man där, hur långt den brottsliga handlingen skall ha fortskridit för att den skall bli straffbar. De speciella stadgandena däremot reglera, i vilken omfattning försök skall vara straffbart, det vill med andra ord säga, vilka brott som skola vara straffbara redan på försöksstadiet. Man måste hålla isär dessa båda bestämmelser, när man skall bedöma propositionen och utskottsutlåtandet i sin helhet.

Jag vill till att börja med erinra om, att redan nu är försök i viss utsträckning belagt med straff, men enligt den lag, som nu gäller, äro de allmänna förutsättningarna för försökens straffbarhet inte reglerade i lagen. Däröfver finns blott inom speciella straffrättsbestämmelser i vissa fall angivet, att brottets fullbordan har förhindrats endast genom omständigheter, som voro oberoende av gärningsmannens vilja. Det är en mycket ofullständig bestämmelse. I straffrättslig teori och praxis ha emellertid utbildats regler, som komplettera lagens tystnad på denna punkt, och den allmänna bestämmelse, som nu föreslås i det lagrum jag nyss angav, 3 kap. 13 §, innebär i huvudsak ingenting annat än att dessa regler upptagas i lagen. Även den, som vill motsätta sig förslaget att straffbelägga försök i större utsträckning än för närvarande, kan svårigen, såvitt jag förstår, ha anledning att av sådana skäl avvisa denna allmänna bestämmelse. Jag tror inte, att denna allmänna bestämmelse kan ge anledning till någon allvarlig kritik.

I de speciella stadgandena i lagens olika kapitel anges de särskilda brott, vid vilka också försök skall vara straffbart. Det är således ingalunda i lagförslaget fråga om någon generell straffbeläggning av försök till brott. Mot en sådan ståndpunkt kan man säkerligen anföra mycket goda skäl, men eftersom ingen nu har intagit den ståndpunkten här i debatten, finns det inte någon anledning för mig att gå in på densamma.

Jag vill nu, när vi skola bedöma förslaget ståndpunkt i fråga om de särskilda brotten och lämpligheten att införa straff för försök i fråga om dem, erinra om ett uttalande, som professor Lundstedt har gjort 1937, och som han själv redan har erinrat om här i dag, då han under Åkarpsdebatten yttrade, att strafflagen skall i första hand inpräglade vissa sociala värdenas okränkbarhet, och att det föranleder, att straffet skall göras beroende av effekten, d. v. s. av ett socialt värdes faktiska kränkning och icke blott av den blotta

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
sinnesbeskaffenheten med avseende därå. Vidare gillar professor Lundstedt, att det inte finns någon generell bestämmelse i gällande lag om försökets straffbarhet, och han säger därom, att det är bra att försöket enligt nu gällande lag bara i begränsad utsträckning blivit kriminaliserat. Därefter fortsätter han och framhåller, att därmed vill han naturligtvis inte ha sagt, att inte försökets straffbarhet kan tänkas böra utvidgas till nya fall, men principen måste därvid vara, att försökets straffbarhet endast får ifrågakomma när själva försökssituationen skapar en sådan effekt, att det för var och en kan genom försökets straffbarhet göras klart, att ett visst socialt värde blivit utsatt för ett verkligt angrepp. Eljest kan försöksstraffet icke fullgöra någon för samhället nyttig funktion.

Jag citerar detta inte för att polemisera däremot utan i syfte att ge min fulla anslutning till denna professor Lundstedts ståndpunkt. Och jag vågar säga, att när jag läser professor Bergendals förslag till kriminalisering av försöket, vilket ligger till grund för propositionen, kan jag inte finna, att det innehåller något som står i principiell motsats emot denna ståndpunkt. Jag kan inte finna annat än att detta förslag liksom propositionen är präglad av försiktighet och återhållsamhet på detta område. Jag vill för att styrka detta mitt påstående framhålla, att i fråga om andra brott än förmögenhetsbrott föreslås införande av straff för försök endast vid vissa, särskilt grova brott. Bland dem vill jag nämna försök till rån och vissa grova sedlighetsförbrytelser. Det är egendomligt, att försök till dråp är straffbart för närvarande endast i den mån det innefattar misshandel. Man måste fråga sig, varför försök till dråp skall vara straffritt, när det t. ex. äger rum på det sättet, att någon försöker knuffa någon utför en brant eller under en bil. Beträffande förmögenhetsbrotten föreslås straff för försök i följande fall, nämligen i fråga om de olika graderna av stöld, bedrägeri och förskingring samt därjämte rån, egenmäktigt tillgrepp av fortskaffningsmedel, olovlig kraftavledning, utpressning, trolöshet mot huvudman samt ett visst fall av oredlighet mot borgenärer. Vid vissa av dessa brott är försök redan nu straffbart. Så är fallet vid rån och utpressning samt beträffande stöld såtillvida som inbrott i uppsatt att stjäla är straffbart som ett särskilt brott.

Vad nu först angår försök till stöld så kan man väl nu för tiden svårigen motivera den olikhet, som består däri, att försöket är straffbart endast om det har tagit formen av ett fullbordat inbrott, medan andra lika påtagliga försök lämnas straffria enligt nu gällande rätt. Om någon anträffas i färd med att taga sig in genom en glugg, förutsatt att stölduppsåtet är klarlagt, föreligger lika starka skäl att straffa som då han upptäcks först sedan han kommit in. Lika uppenbart tycker jag det vara, att en ficktjuv, som upptäcks med handen i en annans ficka och som då drar tillbaka handen tom med anledning av att han blir upptäckt, bör straffas för försök till stöld. Skall man vänta tills han fullbordat brottet för att kunna straffa honom, då minskar man naturligtvis möjligheten att få tag i honom, ty har han väl fått portmonnän i handen skyndar han sig att hastigt försvinna i folkträngseln. Det framgår härav, att i ett sådant fall är det svårt att upptäcka tjuven, om han inte kan gripas på bar gärning, kanske innan han hunnit att fullborda brottet, och på liknande sätt förhåller det sig med billån och cykelstölder.

Om jag då övergår till bedrägeribrotten, äro skälen för försöksstraff i fråga om dem lika starka som i fråga om stöld. Inte sällan kunna vid sådana brott gärningsmannens handlingar ha fortskridit så långt, att det bara beror på annans vaksamhet, huruvida brottet skall bli fullbordat eller inte. Så är ju t. ex. ofta förhållandet med försäkringsbedrägerier. I fråga om dem förelig-

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
ger det ofta mycket omfattande förberedelser. Man anordnar skenbart försäkringsfall, och så framställer man en begäran om ersättning från försäkringsinrättningen. Skall inte sådant vara straffbart redan på försöksstadiet? För närvarande äro sådana försök straffbara endast i vissa fall, t. ex. vid mordbrand i uppsåt att utföra brandskadeersättning.

Vad slutligen angår försäkringsbrotten är det visserligen mera sällsynt, att brottet upptäcks på försöksstadiet, eftersom det här gäller egendom, som gärningsmannen själv har hand om, varför han i regel hinner fullborda brottet. Men vissa slag av försäkringsbrott äro sådana, att de kräva medverkan av annan, och i sådana fall föreligger ofta behov av försöksstraff. Så t. ex. då en person, som har hand om annans egendom, upptäcks medan han är i färd med att sälja eller pantsätta egendomen.

Om man på detta sätt, som jag nu gjort, går igenom förslaget försöksbestämmelser, torde man finna, att straff för försök föreslagits endast i fråga om sådana brott, där det ofta kan föreligga ett aktuellt och påtagligt angrepp mot det intresse, som man vill skydda genom den straffbestämmelse, som ges i fråga om det fullbordade brottet. Storleksordningen, samhällsfarligheten i fråga om dessa brott är, såsom utskottet framhåller, densamma vare sig brottet fullbordats eller inte. Utskottet tillägger, att på grund härav exempelvis beträffande ungdomliga brottslingar förebyggande eller uppfostrande åtgärder kunna vara lika mycket på sin plats vid försök som vid fullbordat brott, och de synpunkter, som utskottet således understrukt och som här ytterligare framhållits särskilt av herr Hedlund i Östersund, måste väl erkännas vara av mycket stor betydelse. När utskottet gör denna erinran, har det föranletts därtill av den mening, som tagit sig uttryck i den reservation, som framförts av herr Karl Johan Olsson m. fl. och till vilken åtskilliga talare här ha hemställt om bifall. Däri yrkas, att straff för försök inte skall införas beträffande de lindrigaste graderna av stöld, bedrägeri och försäkringring, med andra ord att försök till snatteri, bedrägligt beteende och undandräkt skulle vara straffria. Reservanterna anse, att det inte är välbetänkt att gå så långt i fråga om straffbeläggning av försök till brott, att man också medtar dessa jämförelsevis lindriga brott. Det är häremot som utskottet, såsom jag nyss nämnde, har erinrat därom, att storleksordningen av samhällsfarligheten synes vara densamma vare sig brottet fullbordats eller inte. Jag måste härtill foga det tillägget, att det är givet, att storleksordningen av samhällsfarligheten vid dessa smärre brott naturligtvis ingalunda, vare sig brottet fullbordats eller inte, är av samma höga kvalitet som brottslingens samhällsfarlighet är, om han verkställer ett försök till rån. Det är givet, att däri måste man naturligtvis ge reservanterna rätt, att samhällsfarligheten i de fall, som avses i reservationen, icke är av den högsta kvalitet. Men vad jag vill stryka under är den synpunkten, att den felandes samhällsfarlighet kan anses vara ungefär densamma vare sig han gripes på försöksstadiet eller först efter det fullbordade brottet.

En ärad talare har givit uttryck åt den meningen, att propositionens ståndpunkt i fråga om straffbeläggande av försöket vid de där angivna brotten skulle ha dikterats utslutande av teoretiska skäl. För min personliga del är detta icke fallet. När jag anslutit mig till denna ståndpunkt har skälet varit det, att det förefallit mig, som om det först och främst ur individens synpunkt vore önskvärt, att man ingrepe på ett tidigt stadium. Man gör säkerligen mängen ung man, som första gången lockats utanför lagens gränser — och även dem som äro äldre — en tjänst, om man ingriper redan på försöksstadiet. Därmed vinner man ju, att det straff, som utdömes, blir mycket ringa. Det måste naturligtvis i flertalet fall bli villkorlig dom, och det kan väl anses lämpligt, att man redan på detta stadium tager hand om den felande och på grund av den vill-

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
korliga domen ställer honom under tillsyn av övervakare. — Jag vill i detta sammanhang understryka min tacksamhet mot riksdagen, för att den i år beviljat medel till en första förstärkning av övervakningen av villkorligt dömda. Jag ser däruti ett riksdagens löfte att nästa år taga steget fullt ut, så att en fullt tillfredsställande organisation kan komma till stånd och därmed också den betydelsefulla lag, som alltjämt vilar, sättas i kraft. — Men om villkorlig dom vid ett försök till brott icke kan utdömas, har man att räkna med att det i sådana fall blir bötesstraff. Det kan ibland icke skada, att en ung man, som känner ett behov av att leva över sina tillgångar, kan få den erinran, som kan ligga i ett bötesstraff med åtföljande införsel i lön. Skulle han icke kunna betala böterna, blir det förvandlingsstraff, och om det blir förvandlingsstraff, är man återigen framme vid den villkorliga domen och dess möjligheter. Man skall icke tro, att en kriminalisering av dessa försöksbrott innebär, att man skall sätta människor i fängelse. Det blir icke alls följden, utan följden blir ett omhändertagande av dem efter de två linjer, som jag nu angivit.

Ser man saken ur allmän preventiv synpunkt, kan det icke anses olämpligt, att man ställer upp den varningen för obefästa sinnen, att redan försök till snatteri och därmed andra jämförliga brott bli straffbelagda. Jag vill i det sammanhanget påpeka, att brottet snatteri fått en vidgad innebörd i det nu föreliggande förslaget. Man har strukit den gamla högsta gränsen av 30 kronor och beskrivit snatteribrottet på ett sådant sätt, att det är omständigheterna i det särskilda fallet, som skola vara utslagsgivande. Därmed följer naturligtvis, att en massa handlingar, som förut betecknats som stöld, numera komma under snatteribegreppet.

Det är sålunda — jag framhåller det — i eminent grad praktiska synpunkter, som ha föranlett de förslag, som i dessa punkter framlagts och som tillstyrkts av utskottet.

Utskottet har uttalat den åsikten, att man snarast möjligt bör verkställa en utredning rörande åtalseftergift, och en ärad talare, herr Hedlund i Östersund, har frågat mig om mitt intresse för saken. Jag vill då nämna för den ärade talaren, att när strafflagsberedningen för, om jag minns rätt, fem år sedan tillstattes, ingick i dess direktiv den uppgiften, att den skulle verkställa utredning rörande införande av åtalseftergift. Sedermera har strafflagsberedningen lagt sitt arbete på ett sådant sätt, att denna uppgift icke har kommit i förgrunden. Den har sysslat med andra saker. Men jag känner väl till, att strafflagsberedningens ordförande, presidenten Schlyter, som ju också är utskottets ordförande, i denna sin dubbla egenskap är intresserad av att taga upp problemet om åtalseftergift, och vi ha redan kommit överens om att de åtgärder från min sida, som kunna erfordras för att strafflagsberedningen skall kunna taga itu med uppgiften, icke skola utebli. Sålunda kan man beräkna, att med det allra snaraste — jag hoppas redan före detta års utgång — skall kunna framläggas ett förslag rörande denna reform. Men jag vill påpeka, att vi i svensk rätt ha ett institut, som har stort värde vid sidan av åtalseftergiften, nämligen den villkorliga domen, rätt använd. Sambandet mellan dessa båda institut och möjligheterna att åstadkomma samverkan mellan dem komma säkerligen att beaktas av strafflagsberedningen.

Jag har med detta anförande velat sakligt belysa, vilken ståndpunkt propositionen intager i fråga om straffbeläggande av försök till brott, och jag hoppas, att kammaren skall ha funnit, att i stort sett all möjlig omsorg nedlagts på att utforma reglerna så, att de icke skola drabba orättvist och att kriminaliseringen av försöket icke skall komma att få en social färg, som icke föreligger i fråga om lagstiftningen rörande det fullbordade brottet.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)

Herr **Senander**: Herr talman! Man behöver icke ingående studera det föreliggande lagförslaget för att bli klar på dess reaktionära karaktär. Förslaget innebär — om medvetet eller omedvetet lämnar jag därhän — en eftergift åt den mentalitet, som är förhärskande i de fascistiska staterna, där straffet utgör den grundläggande principen för folkets fostran i rikriktningens anda. Det innebär ett nytt steg på den väg, som statsmakterna beträtt under senare år och som markeras av den ena koncessionen efter den andra åt de krafter här i landet, som begagnat sig av den svåra situationen för att främja gamla, reaktionära önskemål.

Det är tydligen nu icke längre fråga om att söka komma åt och upphäva själva orsakerna till brottsligheten. Det vittnar det framlagda förslaget om. Det vill tvärtom synas, som om våra demokratiska statsmakter icke tro på möjligheten att skapa sådana förhållanden för människorna, att brottslighetens orsaker elimineras eller minskas. Förslaget bär därför hjälplöshetens kännemärke. Det verkar, som om man hade förlorat tron på sitt utmärkta samhälle och nu söker rädda sig genom undantagslagar och strafflagsskärpningar. Tanken på en humanisering av straff- och verkställighetslagarna, som tidigare var så aktuell, är nu övergiven, och i stället glider man in på en ökad användning av den gamla utdömda avskräcknings- och vedergällningsmetoden. Därmed är också förslagets klasskaraktär markerad. Herr Lundstedt har rätt, då han säger, att förslaget i huvudsak riktar sig mot de fattiga. Det gör all strafflagstiftning under nuvarande förhållanden. Anatole France uttrycker saken riktigt, då han definierar likhet inför lagen på följande sätt: »Lagen förbjuder med samma majestät såväl den rike som den fattige att stjäla, att tigga och att sova under broarna.»

Utskottets förslag bekräftar riktigheten av denna uppfattning. De byråkrater, som äro upphovsmän till lagförslaget, ha funnit på en mängd små brott och infogat dem i lagförslaget. Denna utvidgning av strafflagens verkningsskrets tycks bottna i den gamla polisuppfattningen, att man i varje människa måste se en brottsling, naturligtvis med undantag för samhällets toppar. Med ängslig noggrannhet ha lagherrarna spanat efter alla tänkbara brott för att därmed kunna befördra alla brottslingar till straff, och det är nu icke fråga om, såsom det framhållits under debatten, att enbart komma åt det verkställda brottet utan även den brottsliga viljan. Därmed är man inne på ett plan, som giver svängrum åt allsköns godtycke. Det går lätt att ofrivilligt få den kriminella stämpeln på sig, därest förslaget genomföres. Det behövs ju bara, att man glömmet betala på en spårvagn eller på en restaurang, för att man skall stå inför risken att dömas för, som uttrycket är, bedrägligt beteende. Naturligtvis drager klasskillnaden i samhället också här sin bestämda gräns. En ansedd, förmögen man, som smiter från restaurangnotan, kan givetvis icke misstänkas för att göra det med avsikt, men den fattige arbetaren, som glömmet att betala på spårvagnen eller i restaurangen, åker obönhörligt fast. Hans inkomstställning är sådan, att det kan förutsättas, att han gjort det i vinningssyfte. Och vår nitiska polis skall säkerligen förebringa den erforderliga bevisningen för den brottsliga avsikten i detta fall. Bernard Shaw, som är en mästare i aforismer, har en gång sagt, att det fordras en viss inkomst för att vara dygdig. Denna sanning har alltid varit uppenbar, men den blir det i ännu högre grad, om denna lag antages.

Herr talman! Jag anser, att vi ha alldeles tillräckligt med straffbestämmelser. För vår del ha vi vänt oss mot utskottsförslaget framför allt därför, att det i högre grad än tidigare varit fallet gör strafflagen till en klasslag. Ordstävet »De små tjuvarna hänger man, de stora få löpa» gäller alltjämt, trots att demokratin gjort sitt segertåg här i landet. I Stockholm pågår en utställ-

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
ning under parollen »Front mot tjuven». Utställningens affisch synes mig betecknande för samhällets uppfattning om brottsligheten. På affischen finns det en mycket ruskig figur, som skall föreställa tjuven. Hela apparitionen tyder på att man velat illustrera småtjuven. Stortjuven, gentlemannatjuven, har man helt förbisett. Och ändå ha vi här i landet haft en finare bov, som på sin tid satte världsrekord i svindlerier. Men hans typ, en gentlemannatyp till det yttre, ser man icke på utställningsaffischer med parollen »Front mot tjuven.»

Strafflagen bör humaniseras, icke brutaliseras. Skapa drägliga förhållanden för de breda folklagren! Giv dem ordentliga bostäder och hyggliga inkomster! Gör dem delaktiga av en sann och uppfostrande kultur, och vi kunna vara övertygade om att brottsligheten skall avtaga för att slutligen helt elimineras. Genom nya strafflagar med skärpta bestämmelser kommer man ingen väg, om man förbiser det faktum, att tjuvarna ofta alstras av den miljö, i vilken de befinna sig, och av de förhållanden, under vilka de existera.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till den av herr Branting avgivna reservationen.

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Jag hade icke tänkt att begära ordet i denna vidlyftiga debatt. Men när det nu talas om straff för försök till brott, undrar man, om det hela icke skulle kunna utvidgas, så att man även såge till ansvaret för orsakerna till försök till brott. Jag tänker här på de unga pojkar, som få i uppdrag att transportera stora penningvärden. Den unge reflekterar kanske icke så mycket på risken i att tillgripa pengarna. Vad som i dessa dagar inträffat belyser det förhållande jag avser. Man har nu i flera hem med stor sorg fått erfara, vad barnen gjort sig skyldiga till. Hela livet är förstört för dessa unga, de äro brottslingar i samhället. När man här går in för att skärpa straffet för försök till brott, borde man också tänka på ansvaret hos dem som skicka minderåriga i sådana ärenden. Det är naturligtvis en sak, som icke kan innefattas i denna lag, men jag skulle med dessa ord vilja vädja till statsrådet, som lagt fram förslaget, att han även söker finna någon form, varigenom ansvaret skärpes, när det gäller att skicka minderåriga, så att dessa icke utsätts för frestelser och kanske på ett mycket tidigt stadium bli brottslingar och straffade enligt svensk lag. Jag tänker på föräldrarna till de unga, vilken sorg och vilka lidanden de ha fått utstå. Skola nu försök till brott straffas, böra också de människor, som anlita de minderåriga, tvingas att känna sitt ansvar, så att de icke inleda dem i frestelse och utsätta dem för den lockelse, som pengar innebära i denna materialistiska tid.

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! Det är nog ingen, som bestrider den konsekvens, som utmärker den kungl. propositionen och utskottets föreliggande förslag. Men man får ett mycket starkt intryck av att konsekvensen drivits litet för långt. Den har drivits så långt, att om förslaget upphöjes till lag, utökas antalet i lagens mening brottsliga personer oerhört genom att dessa, som enligt hittills vedertagen rättsuppfattning icke betraktats såsom lagbrytare, nu komma att räknas till brottslingarnas skara. Förslagets förtjänster äro obestridliga. På vitala punkter klarlägger det gällande bestämmelser, så att avkunnade domslut icke kunna komma att efter lagens antagande kalfatras på det sätt som hittills skett. Brottsbeskrivningens klarhet med mera omöjliggör det. En sak är emellertid att liksom med alla tänkbara medel sopa igenom alla möjliga vinklar och vrår för att få fram så många missdådare som möjligt.

Enligt min mening innebär det stora risker att allt för ivrigt och allt för allmänt låta unga människor — det torde nämligen i fråga om dessa mindre

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)
försöksbrott framför allt bli fråga om unga människor — bli föremål för här föreslagna åtgärder. Ty icke blott människor i allmänhet utan även lagarnas och bestämmelsernas övervakare äro utsatta för faran att begå misstag och att tillgripa större våld än nöden kräver, varigenom stor skada kan tillfogas vederbörande.

Vi ha just i dagarna ett färskt exempel i det avseendet från en mellansvensk stad, där en barnavårdsnämnd i makt av sitt ämbete inkallade några unga flickor till förhör. Nå, vad hade dessa unga flickor då gjort för ont? Jo, de hade blivit inbjudna till en mycket aktad familj i staden i fråga ett par kvällar, där de fått litet förfriskningar och stannat den ena kvällen till halv elva och den andra litet längre. Flickorna tillhörde också mycket aktade familjer i staden. Det blev emellertid anmälan till barnavårdsnämnden, som inkallade dem till och utsatte dem för pressande förhör. Domslutet blev att flickorna skulle stå under barnavårdsnämndens uppsikt och tillsyn. Vi hoppas nu, att rättelse skall komma till stånd, men detta barnavårdsnämndens sätt att handla visar dock, hur farligt det är att sätta vapen i händerna på människor, då det gäller att gripa in. Hela systemet kan leda till ödesdigra konsekvenser, och därför anser jag, herr talman, att det är klokt att vi gå försiktigt fram, när det gäller att antaga detta i övrigt utmärkta förslag. Förslaget är, så vitt angår dessa mindre försöksbrott, behäftat med ett skönhetsfel, och icke ens justitieministerns försvar för detsamma kan förta en den känslan, att det härvidlag är fråga om ett i viss mån allvarligt ingrepp.

Nu har man på visst håll i sista hand sökt skydda sig bakom bestämmelsen och förslaget om åttalseftergift. Jag tycker emellertid för min del, att det är klokast att vänta med denna verkligt betydande skärpning, till dess vi fått frågan om åttalseftergift löst.

Alla önska, herr talman, att denna överläggning snart måtte bringas till sitt slut, och jag skall därför icke gå vidare in på ämnet, utan jag nöjer mig med att yrka bifall till reservationen nr 3, som är avgiven av herr Karl Johan Olsson m. fl.

Herr Kilbom: Herr talman! Jag skall bara säga några få ord. Herr Hedlund i Östersund uppkallade mig. Jag tyckte, att hans anförande i ett par punkter var så pass anmärkningsvärt, att det knappast bör få stå oemotsagt.

Han förklarade, att om en pojke snattar några äpplen, är det bäst, att pojken tages om hand i tid av någon, som kan sköta om honom. Jag undrar, om herr Hedlund aldrig snattat några äpplen, och jag undrar, hur många det är i denna kammare som i pojkåren aldrig snattat några äpplen. Jag undrar också, om de skulle blivit bättre karlar, om man haft en lagstiftning, som påbjudit, att någon skulle »ta hand om» den, som snattat äpplen.

Jag tycker denna historia är så pass allvarlig, att jag under hela debatten frågat mig vad som nu inträffat — utöver att det föreligger tvenne kommittébetänkanden — som föranleder, att vi i denna omvälvningstid, då vi icke veta, hur morgondagen kommer att se ut, skola genomföra denna djupt ingripande lagändring. Vore det ändå icke riktigare med hänsyn till de ytterligt osäkra förhållanden, som förestå oss i fråga om t. ex. äganderättsbegreppen, välbetänkt att vänta? Jag har icke kunnat underlåta att svara ja på den frågan och följaktligen — utan att på något sätt göra anspråk på att känna alla dessa saker eller underkänna de vällovliga avsikter, som motiverat propositionens framläggande och som varit avgörande för dem, som i princip yrkat bifall till densamma — måste jag yrka avslag, alltså instämma i herr Brantings reservation.

Kanske skulle jag icke säga, herr talman, vad jag nu ämnar tillägga. Jag be-

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)

klagar, att herr Lundstedts argumentationsmetod alltid synes mig förstöra hans syften. I denna fråga har jag intrycket att han har rätt i sak, och framför allt synas de socialpolitiska synpunkter, han velat understryka, beaktansvärda som bakgrund för all lagstiftning i dessa frågor. Detta till trots har jag det beklämmande intrycket, att herr Lundstedts sätt att så starkt frambålla sina egna insatser hindrat en del av kammarens ledamöter att tillägna sig den riktiga uppfattningen i sakfrågan.

Jag ber emellertid, att få yrka bifall till herr Brantings reservation, alltså till det förslag, som herr Lundstedt avgivit.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av första lagutskottets förevarande förslag till ändrad lydelse av 2 kap. 8 § strafflagen dels ock på bifall till den av herr Branting avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen, i vad den avsåge nämnda lagrum; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kilbom begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner första lagutskottets förevarande förslag till ändrad lydelse av 2 kap. 8 § strafflagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Branting avgivna, vid utskottets utlåtande nr 18 fogade reservationen, i vad den avser nämnda lagrum.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets förslag till lydelse av förevarande lagrum.

Överskriften till 3 kap., 3 kap. 13 och 14 §§, 4 kap. 14 §, 5 kap. 4 och 16 §§, 6 kap. 5 §, 8 kap. 23 och 24 §§, 10 kap. 17, 18 a, 21 och 24 §§, 11 kap. 13 a §, 12 kap. 1, 3 a, 4, 5, 5 a, 5 b, 6, 6 a, 10, 11, 16, 17, 21 och 22 §§, 13 kap. 6 §, 14 kap. 2, 3, 8, 10, 14, 15, 18, 19, 20 a, 22, 23, 26, 27, 28, 28 a, 28 b, 34 och 37 §§, 15 kap. 8 a, 15 a, 16, 18 och 25 §§, 17 kap., 18 kap. 7 och 8 §§, 19 kap. 5, 6, 20, 20 a och 21 §§ samt 20 kap. 1 §.

Godkändes.

20 kap. 2 § föredrogs; och yttrade därvid:

Herr Gezelius: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Karl Johan Olsson m. fl. vid denna punkt fogade reservationen.

Herr Lindqvist: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till ändrad lydelse av 20 kap. 2 § strafflagen dels ock på godkännande av det förslag till lydelse av nämnda lagrum, som innefattades i den av herr Karl Johan Olsson m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande fogade och med 2:o) betecknade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

*Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)**20 kap. 3 §.*

Efter föredragning av paragrafen anförde:

Herr **Gezelius**: Herr talman! Jag yrkar bifall till den av herr Karl Johan Olsson m. fl. vid denna punkt fogade reservationen.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Om inte för annat så för formens skull yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förevarande förslag till ändrad lydelse av 20 kap. 3 § strafflagen dels ock på godkännande av det förslag till lydelse av nämnda lagrum, som innefattades i den av herr Karl Johan Olsson m. fl. avgivna, vid utskottets förevarande utlåtande fogade och med 2:o) betecknade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

20 kap. 4—9 §§.

Godkändes.

20 kap. 10 § föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Karl Johan Olsson under B) punkt 3:o) avgivna reservationen.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Första kammaren har ju förut fattat samma beslut som nu andra kammaren beträffande övriga paragrafer i detta kapitel, men i fråga om denna paragraf har första kammaren bifallit utskottets hemställan. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till ändrad lydelse av 20 kap. 10 § strafflagen dels ock på godkännande av det förslag till lydelse av nämnda lagrum, som innefattades i den av herr Karl Johan Olsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade och med 3:o) betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Olsson i Mellerud begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner första lagutskottets förevarande förslag till ändrad lydelse av 20 kap. 10 § strafflagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag till lydelse av nämnda lagrum, som innefattas i den av herr Karl Johan Olsson m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande nr 18 fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 88 ja och 94 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. (Forts.)

Kammaren hade alltså godkänt den lydelse av förevarande lagrum, som in-
nefattades i den av herr Karl Johan Olsson m. fl. avgivna, med 3:o) beteck-
nade reservationen.

20 kap. 11 och 12 §§, 21 kap. 1—7 §§.

Godkändes.

21 kap. 8 § föredrogs; och anförde därvid

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman! Jag ber att i fråga om 8 § få yrka
bifall till den vid utlåtandet av herr Karl Johan Olsson m. fl. fogade reserva-
tionen.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande
av utskottets förevarande förslag till ändrad lydelse av 21 kap. 8 § strafflagen
dels ock på godkännande av det förslag till lydelse av nämnda lagrum, som
innefattades i den av herr Karl Johan Olsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet
fogade och med 3:o) betecknade reservationen; och fattade kammaren beslut i
enlighet med innehållet i den senare propositionen.

21 kap. 9—11 §§, 22 kap. 1—8 §§.

Godkändes.

Efter föredragning av 22 kap. 9 § yttrade

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den
av herr Karl Johan Olsson m. fl. avgivna reservationen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde
propositioner dels på godkännande av utskottets förevarande förslag till änd-
rad lydelse av 22 kap. 9 § strafflagen dels ock på godkännande av det förslag
till lydelse av nämnda lagrum, som innefattades i den av herr Karl Johan
Olsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade och med 3:o) betecknade reser-
vationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare
propositionen.

Övriga delar av lagförslaget.

Godkändes.

Övriga av utskottet framlagda lagförslag.

Godkändes.

*Utskottets hemställan i punkten A), i vad den avsåg de av utskottet till-
styrkta lagförslagen.*

Förklarades vara besvarad genom kammarens i fråga om lagförslagen fat-
tade beslut.

Punkten A) i övriga delar och punkten B).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Andra kammarens protokoll 1942. Nr 14.

§ 2.

*Motion om
ändring av
8 § 2 mom.
lagen angående
jordfästning.*

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av väckt motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 79, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Mosesson* hemställt, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring av mom. 2 i § 8 av lagen om jordfästning, att detta moment kommer att lyda: Vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall klockringning, om det begäres, äga rum i vanlig ordning, och må vid sådan begravning kyrka upplåtas, när särskilda skäl därtill äro.»

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående sådan ändring i lagen angående jordfästning, att vidgad rätt till användande av kyrka vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning medgäves, samt för riksdagen framlägga förslag i frågan.

Reservation hade avgivits av herrar *Karl Emil Johanson, Caap, Larsson i Hede* och *Gustafsson i Lekåsa*, vilka hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Larsson i Hede*: Herr talman! Då jag står som reservant vid detta utskottsutlåtande, ber jag att få säga några ord.

Såsom motionären antyder, har denna fråga tidigare varit föremål för behandling i riksdagen, nämligen vid 1925 och 1926 års riksdagar. I anledning av en kungl. proposition beslutade sålunda 1925 års riksdag efter en lång diskussion och under starka meningsskiljaktigheter att anta ett lagförslag, varigenom det obligatoriska jordfästningstvånget enligt statskyrkans former upphävdes. Detta lagförslag innehöll icke någon bestämmelse om, huruvida kyrka skulle få upplåtas. Dåvarande chefen för justitiedepartementet ansåg, att frågan om kyrkas upplåtande i anslutning till begravning borde avgöras efter prövning i varje särskilt fall på samma sätt som eljest skedde vid kyrkas upplåtande, eller med andra ord, att avgörandet därutinnan skulle tillkomma vederbörande pastor.

Då det antagna lagförslaget jämlikt grundlagens bestämmelse framlades för kyrkomötet, framkallade det även där stora debatter och starka meningsskiljaktigheter, och mötet ansåg sig icke kunna oförändrat godkänna detsamma utan förbehöll sig ett tillägg till lagens 8 § 2 mom., som lydde: »men må ej kyrka upplåtas». Som följd av att riksdag och kyrkomöte stannat i olika beslut hade frågan fallit. På grund härav förelade Kungl. Maj:t 1926 års riksdag ånyo lagförslaget men med ett tillägg av följande lydelse till förut nämnda lagrum sista punkten: »men må vid sådan begravning kyrka upplåtas, när särskilda skäl därtill äro».

Vid riksdagens behandling av detta senare förslag beslutade båda kamrarna så gott som enhälligt, eller i varje fall utan votering, att frångå Kungl. Maj:ts formulering i den nu nämnda punkten och att i stället på förslag av lagrådet antaga en mera negativ formulering av den sista punkten, varefter förenämnda moment kom att lyda: »Vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall klockringning, om det begäres, äga rum i vanlig ordning, men ej må vid sådan begravning kyrka upplåtas, med mindre särskilda skäl därtill äro.» Med denna av riksdagen då antagna formulering godkändes lagen av kyrkomötet, och dess lydelse är densamma, som allt sedan dess varit gällande.

Motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning. (Forts.)

Nu föreslår motionären, att denna formulering av lagrummet skall utbytas mot den mera positiva formulering, som förelades 1926 års riksdag, men som denna riksdag icke ansåg sig böra godkänna, och vidare att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en dylik ändring. Som skäl härför anför motionären, att det icke så sällan har förekommit konflikter mellan kyrkliga myndigheter och personer, som velat ha frikyrklig jordfästning av sina anhöriga.

När det, såsom motionären angivit, har förekommit fall, då den frikyrkliga begravningen måst förrättas i snöstorm och stark kyla på kyrkogården, medan kyrkan stått uppvärmd och oanvänd, kan man icke annat än beklaga intoleransen från vederbörande målsmans sida. Jag vill också för min del säga, att dylika fall böra beivras, så långt rättelse i det avseendet kan vinnas. Motionären påpekar emellertid, att under den tid av 15 år, som lagen varit i tillämpning, endast förekommit ett par fall, därvid anmälan måst göras till justitieombudsmannen. Man torde väl därför kunna säga, att lagen med den nuvarande lydelsen i stort sett väl fyller sin uppgift.

Om det i övrigt förekommit meningsskiljaktigheter om tolkningen av lagens bestämmelser, och huruvida dessa berott på vederbörande pastor eller på att de personer, som begärt kyrkans upplåtande, ha sträckt sina fordringar längre än vad lagen avser, får man lämna därhän, enär motionären icke framlagt några faktiska uppgifter därom. Jag uttalar det icke som en misstro mot motionärens uppgifter, när jag säger, att det hade varit riktigt, om utskottet hade försökt inhämta upplysningar även från annat håll angående sådana förhållanden, då frikyrklig jordfästning har vägrats. Inom utskottet gjordes också en begäran om att några domkapitel måtte höras, men denna framställning avslogs genom votering i utskottet.

Med anledning av att det, som motionären säger, har uppstått olika tolkningar av lagens bestämmelser, vill jag säga, att det väl icke är någonting ovanligt, att olika tolkningar av lagbestämmelser uppstå, ända tills en lag vunnit stadga antingen genom praxis eller genom prejudikat från myndigheters sida. Detsamma torde tämligen säkert bli förhållandet, om en lagändring skulle komma till stånd även i det fall, som motionären nu begär.

Det är förklarligt, att en präst i många fall vid begäran om kyrkans upplåtande kan bli försatt i en ganska ömtålig ställning. Han har därvid att taga hänsyn till kyrkofolket och den församling, som han genom högtidligt löfte har förbundit sig att tjäna. Om prästen därvidlag handlar emot sin församlings vilja, kan det hos kyrkomenigheten väcka känslöstämningar, som kunna få mycket ledsamma följder. Kyrkofolket torde i allmänhet ha den uppfattningen, att kyrkan är kyrkosamfundets egendom i första hand, och vill därför också ha medbestämmanderätt om hur den bör användas. De, som i övrigt icke vilja ha någon sambörighet med kyrkan och den lära, som där förkunnas, torde, hoppas jag, finna en sådan tankegång förklarlig.

Nu har utskottet över hövan, kan man säga, gått motionären till mötes, när det i motiveringen säger, att enligt utskottets mening borde kyrka kunna upplåtas, såvida ej risk kan anses föreligga, att begravningen icke kommer att förrättas i tillräckligt värdiga former. När utskottet sedan i sin hemställan om utredning begär sådan ändring i lagen, att *vidgad* rätt till användande av kyrka vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning medgives, så frångår det tydligt, att utskottet syftar till längre gående krav vid eventuellt ny lagstiftning än vad motionären har föreslagit. Man kan säkert utgå ifrån att sådana krav på en starkare rätt till kyrkan, som såväl motionären som utskottet har framfört, komme att möta motstånd från kyrkosamfundets sida och ge upphov till stridigheter av måhända ganska betänklig art. Den

Motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning. (Forts.)

tolerans, som icke minst i denna tid gör sig gällande mellan olika meningsriktningar, kommer säkert att bli lidande på att en strid rives upp på det religiösa området. Om samförståndet skall fortgå och utvecklas, så måste det ske på frivillighetens väg, och en lagstiftning, som sårar känslorna hos en annan meningsriktning, bör undvikas. Då denna fråga vid tidigare behandling har framkallat ganska stridiga uppfattningar och då den vid 1926 års lagstiftning fått en efter reservanternas förmenande i stort sett tillfredsställande lösning, synes det icke vara lämpligt att ånyo upptaga frågan och därmed väcka till liv nya stridigheter, som i nuvarande allvarliga tidsläge bör undvikas. Ett ytterligare skäl för avslag anser jag den omständigheten utgöra, att 1938 års riksdag beslutade en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om allsidig utredning av frågan om de religiösa samfundens rättsliga ställning och om en revision av gällande dissenterlagstiftning. Då ifrågakvarande allsidiga utredning torde innesluta även den fråga, som i dag behandlas, synes det även av det skälet vara omotiverat att nu bifalla den motion som blivit väckt. Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka avslag på såväl motionen som utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *Staxäng*.

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! Jag skall inte ta lång tid i anspråk, eftersom utskottsutlåtandet är rätt fylligt och tillfredsställer mig. Men jag vill ändå säga några ord.

När den föreliggande motionen behandlades av utskottet, voro de flesta utskottsledamöterna ense om motionens sakliga styrka, och reservanterna hade i utskottet, likaväl som det framgick av det anförande vi nyss ha hört, inga egentliga eller starka skäl, jag vågar säga det, att grunda sitt avslagsyrkande på. Vad som är grundläggande i detta sammanhang är ju strävan att komma till rätta med ett förefintligt missförhållande. Det kan nämligen inte anses annat än oegentligt, att redbara svenska medborgare, såsom motionären exemplifierat, understundom tvingas att under öppen himmel och under svårt väder eller stark köld viga sina avlidna till vila i graven. Reservanterna ha ju ändå inte ifrågasatt, att jordfästningsrätten skulle tas ifrån de frikyrkliga, utan den bestämmelse som gäller i dag skulle alltfört få gälla.

Den föregående ärade talaren menade, att man saknar exempel på dessa oegentligheter. Det är emellertid inte vidare angenämt att skriva ned sådana. Jag gav i utskottet ett exempel från min erfarenhet, och jag hoppas att reservanterna trodde mig. Jag vet ingenting som kan invändas mot att det fallet var synnerligen upprörande. De missförhållanden, som uppenbarat sig här och där, ha inte i önskvärd utsträckning kunnat rättas till genom ett smidigt tillämpningsförfarande av gällande bestämmelse. Detta hade annars varit önskvärt, och jag håller med reservanterna därom. Denna sak hade aldrig behövt komma på tal, om det varit rimlig smidighet ute i bygderna. När detta emellertid inte kunnat ske, synes mig riksdagen ha all anledning att ta initiativ, och även om inte ett större antal fall av sådan oginhet, som påtalats, kunnat åberopas, ha dock de förekommande fallen varit desto mera upprörande. Reservanterna påstå, det har nu den föregående ärade talaren strukit under, att frågan kommer att framkalla strid, och därför vill man i fridens intresse yrka avslag på motionen. Den ärade talaren tillät sig fälla ett uttryck — jag kan inte säga om jag fick det riktigt ordagrant, men andemeningen var denna: En lagstiftning, som sårar en annan meningsriktning, kommer att vålla strid. Jag ber, herr talman, att få säga att detta är riktigt, och just dessa ord äro tillämpliga på kyrkomötets beslut i frågan, ett beslut som riksdagen till slut

Motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning. (Forts.) nödgades sanktionera. Riksdagen hade nämligen, när den sysslade med spörsmålet, på känn var den gyllene medelvägen gick, men den tvingades av kyrkomötet, som inte frågade efter andras mening och känsla, att frågå sin mera objektiva synpunkt. Skulle nu därför reservanternas farhågor besannas, att det blir strid — och jag befarar detta av rykten, som jag hört från medkammaren — vill jag säga, att detta icke kommer att bero på de frikyrkliga.

I städer och samhällen ha de frikyrkliga i regel egna lokaler, som äro fullt användbara och även lämpliga för detta ändamål. Annars finns det gravkapell, som också i regel pläga vara tillgängliga. Denna fråga är därför i första hand, såsom jag ser den, väsentligen en landsbygdsfråga. Detta har också min erfarenhet på området lärt mig, och den är inte så obetydlig. Det är en fråga för landsbygden, där passande lokal understundom inte finns. Vidare är man på landsbygden beroende av avstånden, där det kan bliva en extra körning på ett par mil just på grund av dessa lokalers belägenhet.

De frikyrkliga ha — jag tror jag kan försäkra det, men kanske kan någon komma med ett annat påstående, det vet jag inte — inte en enda gång omotiverat begärt att få disponera kyrkorummet för en jordfästningsakt. Det är så att de frikyrkliga älska friheten och vilja värna sitt eget arbete. De försöka att göra sitt bästa och vilja inte åka bakkälke på något sätt. När de begärt att få disponera kyrkorummet, har det varit väl motiverat, men jag vågar säga att ur vanlig förnuftsmässig synpunkt har varje avslag på en sådan begäran varit omotiverad. Jag känner själv till åtskilliga sådana fall, där det icke funnits någon rimlig anledning till avslag, utan där det på något sätt bottnat i ren ovilja. Nu menade den föregående ärade talaren, att den prästman, som förfogade över kyrkorummet, måste ta hänsyn till den församling som han tjänade och lovat tjäna. Detta är nog så riktigt. Men ännu är det väl så att de frikyrkliga äro sockenbor och skattebetalare, och de äro inte alldeles urarva i fråga om vissa rättigheter. Vederbörande pastor har också vissa skyldigheter även mot dem. På den punkten menar jag, att det blir ett favoriserande i viss riktning.

När det gäller själva jordfästningsakten, vill jag endast stryka under vad som sagts i motionen. Det skulle vara intressant att veta, om reservanterna varit med om någon frikyrklig jordfästningsakt. Det är givet att officiantens person och gåva naturligtvis spela en stor roll alldeles som vid kyrkliga jordfästningar. Alla veta, även reservanterna, att de kyrkliga jordfästningarna understundom kunna bli ytterst själlösa, beroende på officiantens personlighet och utrustning.

Det synes mig egendomligt, när jag läser reservationen, att reservanterna motsätta sig förslaget. Mig veterligen ha de ärade reservanterna aldrig opponerat sig mot att kyrkorna upplätas i så stor utsträckning som sker för rent profana ändamål. Det är ju allom bekant att sådant förekommer i icke ringa utsträckning. Jag menar att en upplåtelse av kyrkan för dessa profana ändamål av olika slag är väl ändå litet vanskligare än om en skara människor en stund samlas till andakt kring en bår, följa en given ritual och hålla en värdig högtid. Det folk, som står bakom motionen och det i motionen framförda önskemålet, är ett samhällssolidariskt folk. Det har visserligen sagts här, att man skall inte ge sig själv betyg — detta sades i en annan debatt — men jag vågar ändå säga det. Detta folk får lämna sin tribut till kyrkan som andra medborgare, och dess representanter i riksdagen ha alltid — på senare år har jag själv kunnat konstatera detta — visat stor förståelse för kyrkolagstiftningsfrågor, som avse att främja det kyrkliga arbetet. Jag hoppas att de ärade reservanterna ha i minnet behandlingen av inrättandet av ett stift för Stock-

Motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning. (Forts.)
holm. Såvitt jag vet röstade alla frikyrkliga för förslaget och ingen talade eller röstade emot det, då man från kyrkligt håll ansåg en sådan lösning betydelsefull. På den grund ville de icke resa motstånd mot förslaget utan stödde det. Då ha vi — jag vill inte dölja att jag tillhör dessa frikyrkliga — anledning att hoppas på och förvänta förståelse från det motsatta lägret, när det gäller denna och även andra frågor, som utvecklingen kan aktualisera.

Reservanterna ha fallit tillbaka på — och det gjorde även den högt ärade föregående talaren — 1938 års riksdagsskrivelse med begäran om utredning angående de frikyrkliga samfundens rättsliga ställning. Denna skrivelse har ännu efter fyra år blivit obesvarad, varför man kan befara att det gått med den som det gjorde med en viss länsman i Hälsingland, nämligen att den kommit bort. Men denna skrivelse berör en mängd svårösta frågor, som kräva en grundlig utredning. Här föreligger en detalj, enkel och klar, i en fråga, vars innebörd alla förstå, och därför kan riksdagen i dag, även om någon anser det gagnslöst, utan fara att sönderbryta enhetligheten i systemet bifalla förslaget.

Herr talman! Jag ber att få till den verkan det hava kan yrka bifall till utskottets föreliggande förslag.

I detta anförande instämde herrar *Sandberg*, *Björling* och *Nilsson* i Norr-långträsk.

Herr **Hallén**: Herr talman! Jag skall be att få börja med att uttala en synpunkt beträffande denna frågas allmänna behandling. Jag har nu deltagit i riksdagsarbetet i bortåt 32 riksdagar, men nästan aldrig varit med om att ett utskott, allra minst första lagutskottet, föreslår en skrivelse till Kungl. Maj:t i en fråga, där man påyrkar en viss positiv åtgärd med tydligt angivande av direktiven, sedan man några år tidigare har begärt en förutsättningslös utredning av spörsmål som sammanhännga härmed och vid vilken den ifrågavarande angelägenheten är upptagen till grundlig behandling. Denna synpunkt har också påpekats i första kammaren, och jag är säker om att många här i kammaren äro känsliga för denna erinran.

Det är ganska märkligt att se detta utskottsutlåtande. Om man hade slopat den sista satsen i motiveringen, som börjar med orden: »Med hänsyn härtill» och i stället skrivit: »Då emellertid motionärens önskemål upptages i 1938 års riksdagsskrivelse, förväntar utskottet att detta spörsmål efter vederbörlig beredning förelägges riksdagen, varför utskottet hemställer, att motionen icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd», skulle ingen ha reagerat eller funnit detta handlingssätt vara ologiskt ifrån utskottets sida utan i bästa överensstämmelse med den arbetspraxis vi i riksdagen tillämpa.

Om jag sedan, herr talman, får säga några ord i själva sakfrågan, tillåter jag mig för några ögonblick att återkalla i minnet litet om denna saks förhistoria. År 1924, alltså för icke mindre än 18 år tillbaka i tiden, fick jag förtroende att bli medlem av den kommitté som tillsattes för att utreda denna fråga. Det var den första religionsfrihetskommittén. Den lade fram ett förslag, som emellertid aldrig kom till offentligheten, men det kan ju vara intressant för kammarens ledamöter att höra vilka funderingar man på den tiden hade. Majoriteten i denna kommitté, som skulle utreda frågan om borgerlig begravning — till denna majoritet hörde förresten professor Knut Kjellberg, ledamoten av första kammaren, dåvarande läroverksadjunkten och sedermera statsrådet Olof Olsson och hovrättsrådet Viktor Petrén — lade fram ett förslag inom kommittén till en trefaldig ordning för svenska medborgares färd till den sista vilan. Det kunde dels vara kyrklig jordfästning för dem som så önskade, vidare frikyrklig jordfästning för dem som önskade detta, och slut-

Motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning. (Forts.)
ligen kunde det vara borgerlig, ren kulturell eller religionslös jordfästning för dem som ville ha detta.

Dessa begravningsakter av dessa tre olika kategorier skulle vara officiella handlingar, som utfördes under tjänstemannaansvar. Kyrkosamfundet skulle enligt förslaget inregistrera sina begravningsförrättare hos länsstyrelserna och även ange sina begravningsformulär, så att för den händelse en sådan funktionär inte följde formuläret, inte infann sig i rätt tid eller på annat sätt försummade sig, detta skulle kunna påtalas som ämbets- eller tjänstefel. Vidare föreslog man att det skulle i varje svensk kommun finnas två s. k. borgerliga begravningsförrättare för religionslösa jordafärder. Jag som var ensam reservant protesterade för min del och ansåg att det var meningslöst att utkräva tjänstemannaansvar av privata sammanslutningars funktionärer och att staten överhuvud taget gav officiösa uppdrag åt det fria föreningslivets människor och vidare att det var orimligt att pålägga de svenska kommunerna ett sådant tvång som att träffa anstalter för vad vi i kommittén kallade »hednabegravningar».

Detta var 1924, och vi veta att andan på den tiden var sådan att dylika förslag kunde komma fram. Emellertid skingrades denna första begravningskommitté, om jag så får säga, och i den nya kommittén, som sedan tillsattes, tillät jag mig påyrka anslutning till den danska linjen, d. v. s. till det som sedan blev nu gällande lag, varigenom det står var och en fritt att ordna för sin jordafärd i vilken form man önskar. Som vi veta sker denna då antingen i svenska kyrkans ordning eller sker den det icke. I senare fallet är det en borgerlig begravning, och om man därvid använder en viss religiös form eller inte är det i alla fall en borgerlig begravning och dess speciella karaktär är en ovidkommande sak, som icke registreras eller antecknas i kyrkans böcker.

I fråga om kyrkans användning vid borgerlig begravning hade vi i kommittén velat hänskjuta denna sak till vederbörande pastors bedömande, och samma ståndpunkt intog även 1925 års riksdag, men vi veta, vilket också utskottet framhåller, att nämnda års kyrkomöte skärpte bestämmelserna. Det ansågs att principiella skäl hindrade att en präst skulle kunna fritt få disponera över kyrkorummet, och därför ville det sätta in ett formligt förbud för kyrkans användning vid icke kyrkliga begravningar. Regeringen och dåvarande justitieministern, Nothin, fann denna formulering för snäv och föreslog i stället att kyrkorna skulle kunna upplätas »då särskilda skäl därtill äro». Vi veta också — det har utskottet i sin historik påpekat — att det märkliga då inträffade, att båda kamrarna avböjde denna positiva formulering och togo den negativa som vi nu ha: ej upplåtelse »med mindre särskilda skäl därtill äro».

Nu vill alltså motionären ha en positiv formulering: »där särskilda skäl därtill äro».

Jag vill då först påpeka — en sak som redan har sagts i första kammaren — att skulle man genomföra en sådan bestämmelse ställer man först och främst prästerskapet i en mycket penibel belägenhet. Med nu rådande bestämmelser är det prästens skyldighet att pröva fallet och alltså kvalificera vederbörande till att använda kyrkorummet. Skulle man följa motionärens linje blir det tvärt om. Prästen kommer då i den besvärliga ställningen, att han skall diskvalificera och förklara att i det eller det fallet föreligga icke dessa särskilda skäl. Det är klart att detta är en sämre lösning än den nuvarande.

Nu kan man fråga sig: Vad menar egentligen motionären med uttrycket »särskilda skäl»? Är det otjänlig väderlek? Det talas i motionen om folk som får stå ute i rykande snöstorm eller i svår kyla, då det kanske finns en tom, oanvänd men väl uppvärmd kyrka i närheten. Jag skulle vilja säga: jag undrar om det inte är på tiden att vi ur debatten avlysa den här snöstormen, som det talats så mycket om. Ty redan 1925 och 1926 års kyrkomöten och framför allt

Motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning. (Forts.)
1926 års riksdag ha tydligt uttalat att för just sådana fall bör kyrkan upplåtas. Det är, anser jag, herr talman, en gård av humanitet och ekumenisk anda att i sådana situationer räcka en hjälpande hand. Det bör vara icke blott en rätt utan även en skyldighet för prästerskapet att så göra. För egen del går jag ännu ett steg längre i det att jag anser, att man till och med i vackert väder mycket väl kan tänka sig särskilda omständigheter som göra att man borde kunna upplåta kyrkorna. Man kan till exempel tänka sig att kyrkan upplåtes vid jordfästningen av en förtroendeman i byn, som är uppboeren inom alla lager och icke är någon extrem partiman i religiösa frågor, eller vid liknande tillfällen då man väntar stor anslutning. Kyrkan är kanske socknens enda solennarum, och då föreligger det enligt min mening skäl för att man borde upplåta den i nyssnämnda fall.

Därom kan man emellertid ha olika meningar. Men att i alla fall s. k. naturhinder redan enligt lagen böra utgöra tillräckligt skäl för att upplåta kyrkorna är uppenbart. Det har anförts exempel på — jag tror mig veta att motionären inte är främmande för dem — att det finns en och annan biskop, som givit sina präster en admonition, för att de i sådana upprörande situationer vägrat denna skäligen gästfrihet, och alltså vidtagit rättelse för framtiden. Jag menar alltså, att redan de nuvarande lagbestämmelserna i sin negativa form fylla de skäligen anspråk som man här med all rätt kan ställa. Så ha även reservanterna fattat saken.

Men hur bli då dessa reservanter behandlade? Jag tillåter mig erinra om hur en skribent i tidningen Social-Demokraten uttrycker sig, då han talar om reservanterna och deras sätt att resonera om detta spörsmål. Det säges där att reservanterna »anse, att det är gott nog åt baptister, metodister och waldenströmare att förrätta begravingar under bar himmel i snöstorm och kyla». Detta, herr talman, anser jag vara icke blott ett olämpligt utan ett otillständigt skrivsätt. Denna artikel är förresten mycket märklig icke blott genom detta uttalande utan även genom vad den blottar om motionens intentioner. Artikel-författaren — man kan nästan på det frejdiga och lättvindiga greppet på ämnet ana sig till, vem det är som för pennan — säger rent ut, att motionen avser att skapa praxis »att frikyrkliga jordfästningar i regel skulle kunna ske i kyrka, oberoende av vind och väderlek».

Nu invändes häremot — det sade ju också den föregående ärade talaren — att det kan väl inte vara profanerande för kyrkorummet med en i värdiga former hållen frikyrklig begravningsakt, då konserter och dylikt få hållas i kyrkan. Det är alldeles riktigt, jag har aldrig hört talas om frikyrkliga begravingar som inte skett i värdiga och uppbyggliga former — det erkännes gärna. Nog använder man kyrkan till mycket annat än predikningar. Hemma hos oss ha vi under de senare åren haft många s. k. välgörenhetstillställningar i kyrkan. Vi hade en dag kyrkan fylld med tusentalet människor när det gällde hjälpen till Abessinien, en annan dag var det fråga om en insamling till Kina, och vi samlade även då ett tusental människor — det var mycket världsliga och civila akter. Lika talrikt fylld var kyrkan vid ett möte som avsåg att ge hjälp åt Spaniens svältande barn. Finlandsmöten ha vi haft upprepade gånger, och på palmsöndagen var det återigen tusen människor församlade, då det gällde en insamling för Norges och Finlands svältande barn. Det är förresten, herr talman, inom parentes sagt underligt, hur ofta denna verksamhet får arbeta i storm och motvind, men vi få väl säga som Berggrav: »vi ror ändå».

Det är ändå en särskild sak att hålla sådana slags sammankomster i en kyrka. Men när en grupp människor, som genom en särskild organisation demonstrierar sitt avståndstagande från det svenska samhällets kyrkoform, tar hand om kyrkan vid begravingar, kan det inte undvikas, att en viss spänning kan upp-

Motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning. (Forts.) stå. Den behöver därför inte uppstå, men det är ganska naturligt att en sådan spänning i vissa fall kan komma till synes. Vi skola heller inte glömma, att det i detta sammanhang inte enbart gäller de frikyrkliga utan även de s. k. rent borgerliga begravningsakterna, som utskottet skriver, om vilka jag också måste säga att de kunna ske under väl så värdiga former som de frikyrkliga. Jag har någon enstaka gång sett en sådan akt — den behöver visst inte brista i värdighet. Det kan ingen ifrågasätta. Jag vet inte om de frikyrkliga ha för avsikt att driva det dithän, att även dessa rent religionslösa akter skola förekomma i kyrkorna.

Nu uppgives det, att den frikyrkliga samarbetskommittén har en exempel-samling som upptager fall av oginhet, som visats från prästers sida. Jag tvivlar icke på att sådan kan förekomma, särskilt om vi betänka att vi ha 2,700 församlingar i riket. Men vi känna också fall där ett motsatt handlingssätt förekommit. Jag undrar om det inte föreligger mera skäl för motionären att ge spridning åt sådana fall, till exempel följande. I en kyrka i Värmland skulle en frikyrklig jordfästning få äga rum. Några dagar efter det löftet härom givits kom en familj och begärde att för en kyrklig akt få disponera kyrkan vid samma tid. Kyrkoherden svarade då: »Det kan jag tyvärr inte låta er göra, jag har redan lovat bort den.» Följden blev att den kyrkliga jordfästningen ägde rum ute på kyrkogården — det var lyckligt nog solsken och vackert väder — och de frikyrkliga fingo i stället hålla sin akt i kyrkan.

Det kanske för upplysnings skull kan vara på sin plats att relatera ett annat exempel ifrån Mellansverige. Det gällde en församling, där man före ikraftträdandet av 1925 års lag höll sina jordfästningar före klockan 11 på söndagarna. De frikyrkliga hade därvid för sed att, sedan de måst anlita prästen, spanna för sina kärror och köra hem, varvid de mötte kyrkfolket. När den nya lagen sedan kom i tillämpning, begärde de att jordfästningen fortfarande skulle få äga rum klockan halv elva på söndagarna men förrättas av deras predikant. Det var en beskedlig gammal komminister i denna församling och han gick med på saken. Det var en egendomlig syn för kyrkfolket att se dessa tillfälliga gäster som voro inne i kyrkan en stund och sedan försvunno när gudstjänsten skulle begynna.

Jag menar, att det skulle kunna komma att skapa fram ganska underliga situationer om det skulle gå så som författaren i Social-Demokraten ifrågasätter, att det skulle bli allmän regel att de frikyrkligas jordfästningar skulle få hållas i kyrkan. Varför skola förresten endast sådana akter äga rum där? Varför inte lika gärna frikyrkliga vigselakter, även om de inte ha någon rättslig verkan? Dessutom skulle ju också de frikyrkligas bibelklassavslutning, som ersätter kyrkans confirmation, kunna förläggas till kyrkan på ganska goda skäl.

Religionsfrihetskommittén skrev i sitt sakkunnigbetänkande år 1924 följande sats: »Ett religionssamfund tillhörig kyrka är avsedd för gudstjänster och andra kulthandlingar, förrättade enligt samfundets ritual och av dess prästerskap.» I detta uttalande instämde justitieministern och 1925 års riksdag. Jag menar att detta bör vara regel och avvikelserna undantag.

Då kan den frågan uppkomma: äro avvikelserna tillräckligt preciserade? Ge de anledning till godtycklighet och kitslighet böra de förtydligas. Vad jag vill understryka är att man redan nu med god vilja kan lämna allt skäligen utrymme.

Jag slutar, herr talman, med att säga, att det är underligt med kyrkan, den kan tidvis vara alldeles bortglömd och översköld av sekulariseringens svallvågor, tidvis kan den stå högaktuell i människornas medvetande. Den har i alla fall något säreget, någonting utan jämförelse med allt annat, ja, den blir, när livet hårdnar, ett förunderligt centrum i tillvaron. Det se vi nu hos våra grannar, och tecken saknas icke på att deras öde kan bli vårt. Då är det angeläget,

Motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning. (Forts.)
att icke med kyrkobegreppet förenas splittring, irritation och strid. Jag befarar detta, om vi skulle få en ny lagstiftning i denna sak. Den nuvarande lagen möjliggör allt broderligt hänsynstagande och allt förverkligande av den ekumeniska samförståndsandan. Varför skola vi skriva till kungen om detta? Kan inte i stället denna fria och förtroliga överläggning vara kommentar nog till lagen. Må våra nuvarande upplysta biskopar lyssna till våra ord här i riksdagen och ge sina präster direktiv, präglade av både kyrklig fasthet och broderlig samförståndsanda.

Jag tillåter mig att yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Mosesson**: Herr talman! Jag ber om ursäkt att jag har begärt ordet; jag skulle i dag inte göra det på grund utav den indisposition som jag är besvärad av, men jag vill dock som motionär säga några få ord i denna fråga.

Jag vill först med anledning av att kyrkoherde Hallén nyss sade, att vi skulle avlysa talet om snöstorm och andra sådana förhållanden ur debatten, säga honom och kammarledamöterna, att om här icke hade förelegat verkliga fakta och verkliga billighetsskäl, så hade mitt namn aldrig funnits under denna motion. Och alla insinuationer om, att det här skulle vara frågan om en maktstrid eller att frikyrkliga skulle få så att säga en förgylld ram omkring en enklare religiös akt, skall jag be att som ärlig människa få tillbakavisa. Vad som föreligger är en hel del fakta — jag hoppas att kammaren håller mig räkning för att jag icke i motionen påvisat eller i mitt anförande här direkt utpekar sådana missförhållanden — som visa, att just denna negativa formulering av bestämmelserna av vederbörande prästman fattas såsom ett hinder för honom att visa den välvillighet, broderlighet och takt, som han skulle visa, därest inte lagen vore formulerad på detta sätt. Det är detta som är anledningen till att motionen har kommit på riksdagens bord.

Jag är glad över, och det har jag uttryckt även i motionen, vad som under de senare åren har varslat om ett bättre förhållande mellan olika grupper av Kristi bekännare, och jag har anledning att hoppas och tro, att därest ett bifall till motionen skulle komma till stånd, detta skulle bidra till att det bleve ännu bättre i den delen. Ty det är väl ingen som något känner Sveriges frikyrkliga människor, som tror att vi frikyrkliga äro så beskaffade att, om vi röna välvilja och tillmötesgående för våra framställningar, bli vi mindre tacksamma och mindre benägna å vår sida att visa takt och uppmärksamhet mot dem, som bemött oss på detta sätt. Men jag måste också säga, och var och en som känner det religiösa läget i vårt land, vet det, att det även finns en som jag hoppas mera sporadisk tendens inom kyrkolivet att hissa andra signaler. Jag kan ju blott hänvisa till att för en kort tid sedan släpptes en sådan man fram i tidningen Svenska Dagbladet som förklarade, att Sveriges statskyrka har vida större sympatier för den romersk-katolska och grekisk-ortodoxa kyrkan än den har för de frikyrkliga. Jag kan också förklara, att det inom kyrkans ledning finns enskilda, som mena att medgivandena åt de frikyrkliga varit för många, och att det således är nödvändigt med mera restriktiva bestämmelser.

Jag var ju med 1925, och mitt jungfrutal råkade förresten komma i denna fråga. Jag har en vän här som nu skall hålla sitt jungfrutal i denna fråga. Jag kan, när somliga fråga, varför vi inte försökte driva igenom denna sak 1925 eller 1926, säga att huvudsaken för oss då var, att det obligatoriska jordfästningstvånget skulle avskaffas. Vi hade ju haft en hel mängd exempel!

Motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning. (Forts.)
på huru tråkigt det varit förut, och vi ansågo således, att det inte var lämpligt att rekommendera en strid mellan riksdagen och kyrkomötet om denna detalj. Frågan om kyrkas upplåtande var dock en detalj, när vi fingo genomdrivet vad vi ansågo vara huvudsaken, nämligen en ändring av lagen.

Man har nu i debatten fallit tillbaka på den utredning, som jag begärde 1938, och härvidlag — jag skall be att få säga detta åt den utskottets representant, som var uppe och talade emot förslaget — gäller det att de, som ivrigast motsatte sig mitt förslag till utredning 1938, nu äro alldeles ovanligt ivriga att hänvisa till denna riksdagsskrivelse med begäran om utredning och förklara, att det saknas skäl att nu göra någonting i förevarande fråga. Hur kommer sig detta? Det är väl inte fritt härvidlag, att man hänvisar till skrivelsen, enär man hoppas att därigenom komma ifrån själva saken.

Jag skall sluta, herr talman, med att säga, att jag tror var och en av mina ärade motståndare om så mycket gott, att om någon av dem utanför sitt hems dörr, när det var styggt väder, fick se en grupp arbetare, som sutto ute med sin matsäck, skulle de allesammans säga: för all del kom in till oss och sitt här och åt. Detta skulle de säga, även om gästerna hade olika matordning och olika bordsskick. Jag skulle också tro att envar — jag är förvissad om ärligheten i vad kyrkoherde Hallén sade — som sett sådana missförhållanden, som föranlett denna min motion, skulle säga: men detta var egentligen ändå inte vad som skulle ske. Men det är i alla fall ett faktum att sådant skett. När man frågar vederbörande kyrkoherde, varför han inte kunde medgiva kyrkans upplåtande, trots att det var styggt väder, utan man skulle åka lång väg förbi kyrkan för att komma till en plats inomhus, om man inte ville stå ute, så säger han att kyrkomötet och riksdagen förklarar, att kyrkan icke må upplåtas »med mindre särskilda skäl därtill äro». Eftersom det är på det sättet, menar jag, att lagstiftaren här borde säga till den ämbetsman, som känner sig manad att visa vänlighet, att lagen inte lägger något hinder i vägen för honom, om han vill visa vänlighet och upplåta kyrkan. Även om kyrkoherde Hallén säger att han inte känner något hinder i detta avseende, så kan han inte garantera, att lika uppriktiga ämbetsbröder icke känna sig förhindrade genom den nuvarande lagstiftningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sundqvist: Herr talman! Jag har vågat begära ordet för att särskilt på en punkt får bidra till belysningen av denna kyrkofråga. Jag delar den ärade motionärens bekymmer beträffande de missförhållanden, som yppat sig i tillämpningen av de ifrågavarande bestämmelserna. Jag är visserligen av den uppfattningen att dessa svårigheter voro större förut, särskilt under åren närmast efter lagens ikraftträdande. Sedan ha, i samma mån som en praxis hunnit utformas i församlingarna, dessa svårigheter gjort sig allt mindre gällande. Jag vet emellertid att det inte är bra som det nu är. Då motionären emellertid återför dessa svårigheter väsentligen på den negativa formuleringen av nu gällande bestämmelser och i denna ser ett hinder för pastor att upplåta kyrkan, även när godtagbara skäl för sådant upplåtande föreligga, kan jag emellertid inte följa honom. Mig synes det uppenbart, att svårigheterna i stället bottna i vagheten i satsen »med mindre särskilda skäl därtill äro», d. v. s. i svårigheten att avgöra när enligt lagens mening särskilda skäl finnas. Det är uppenbart att i vissa fall ingen tvekan borde behöva råda härom. Vid händelser och förhållanden av den art, som redan äro berörda här i debatten, såsom kyla, snöstorm och övriga situationer med svårigheter och besvärigheter, borde naturligtvis den enklaste humanitet och kristlig kärlek bjuda pastor att upplåta kyrkan. Så sker ju ock. Jag har tillåtit mig att göra en undersökning på den-

Motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning. (Forts.)
na punkt, och jag har funnit särskilt i ett stift att kyrkorna åtskilliga gånger öppnats praktiskt taget genomgående, då det kunnat motiveras med sträng kyla eller för övrigt hälsovådligt väder eller dylikt. Inträffa emellertid fall av den upprörande art, som motionären omnämner, böra de, såvitt jag förstår, naturligtvis beivras. Motionären erinrar om att i ett par fall anmälan gjorts till riksdagens justitieombudsman. Detta var också säkert riktigt. Jag är emellertid motionären särskilt tacksam för att han underrättat oss om att hänvändelse någon gång skett till vederbörande stifts biskop och att härigenom rättelse vunnits. Detta är en väg som jag för min del skulle vilja särskilt rekommendera. Det väsentliga är emellertid att motionären genom dessa exempel uppvisat, att bemästrandet av dessa så att säga grövre missförhållanden faktiskt kunnat ske redan inom ramen för nu gällande bestämmelser.

Då jag nu vågar hoppas att dessa fall — d. v. s. fallen av uppenbar oginhet och okristlighet från prästernas sida — ändock måste vara relativt få, kommer frågan väsentligen att gälla anledningen till att konflikter och missälligheter ändock så ofta förekommit. Som jag nyss nämnde, tror jag att denna anledning är att finna i den vaga formuleringen »med mindre särskilda skäl därtill äro». Tolkningsen av denna sats kan naturligtvis ske i två vitt skilda riktningar. Den kan tolkas snävt, då uppstår begripligt nog missnöje. Men åt densamma kan också, t. ex. av den hemställande parten, ges en mycket vid tolkning, en tolkning som pastor menar sig inte med bästa vilja kunna godtaga. Också då känner den förvägrade besvikelse, och besvikelsen kanske utlöser beskyllning av pastor för oginhet. Det synes mig icke mer än rättvist, att också sådana fall beaktas vid bedömandet av ifrågavarande situation. Tyvärr äro de icke så ovanliga. Jag har tillgång till berättelser om fall, då framställning om kyrkas upplåtande skett med endast den motiveringen att begravningsgästerna tycka, att det blir högtidligare i kyrkan än i missionshuset, eller att den avlidne i livstiden var en framstående och betydande man. Då pastor icke ansett sig kunna godtaga sådana skäl och upplåtelse av kyrkan därför vägrats, ha ledsamheter och kanske långvariga motsättningar uppstått. Med dessa förhållanden i tankarna måste jag anse en revision av nu gällande bestämmelse önskvärd, dock icke i den riktningen, den ärade motionären föreslagit, utan avseende ett förtydligande av bestämmelsen.

Utskottets utlåtande ger anledning till förmodan, att också inom utskottet en viss tveksamhet gjort sig gällande, huruvida den av motionären föreslagna förändringen är tillfyllest för undanröjande av svårigheterna. Utskottet uttalar sig visserligen i princip till förmån för motionen. I utlåtandet står det emellertid: »Huruvida den av motionären föreslagna jämkningen är tillfyllest för att undanröja tvekan om lagens rätta tillämpning synes emellertid böra närmare utredas.» Hade utskottet stannat vid förslag om sådan utredning, skulle jag, i överensstämmelse med vad jag nyss anför, bett att få yrka bifall till en sådan hemställan. Nu har emellertid utskottet, som nämnt, gått betydligt längre. Utskottet hemställer, »att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående sådan ändring i lagen angående jordfästning, att vidgad rätt till användande av kyrka vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning medges, samt för riksdagen framlägga förslag i frågan». Jag har tillåtit mig att utförligt citera utskottets hemställan, därför att den innehåller en passus, som — det måste jag säga till mig själv — inger mycket allvarliga farhågor. Själv gör denna passus mig rädd. Det är orden om »vidgad rätt till användande av kyrka o. s. v.». De orden aktualisera nämligen för mig tydligare än motionen den principiella frågan från åren 1925 och 1926, som då orsakade så stor strid. Vad gällde den striden? Jag tror, att

Motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning. (Forts.)
man kan säga, att den i grunden gällde kyrkans rätt att få värna om sitt väsen, sin egenart som kristligt samfund. I en bestämmelse, som kunde leda till att för kyrkans väsen mer eller mindre främmande kulthandlingar, så att säga, fördes in i kyrkan, anade man risken av ett fördunklande i folkmedvetandet av uppfattningen om kyrkan som en egenartad kristen samfundsbildning.

Så allvarligt såg man på denna fråga 1926. Kammarens ärade ledamöter undra säkert icke över att, då den nu återkommit 1942, Sveriges kyrkfolk menar sig ha anledning att nu i ännu högre grad frukta varje förändring, som skulle kunna tänkas minska kyrkans möjlighet att vara helt och hållet sig själv. Det är ju ändå genom att vara trogna mot sitt innersta väsen, som kristna samfund, kyrkorna världen runt, i dessa dagar blivit i stånd att utföra sin betydelsefulla gärning.

Herr talman! Av de skäl, jag här anfört, ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr *Gustafsson* i Lekåsa instämde häruti.

Herr **Hoppe**: Herr talman! När frågan om s. k. borgerlig begravning behandlades vid 1925 och 1926 års riksdagar och kyrkomöten, vållade den som bekant mycken strid. Hur meningarna vid dessa tillfällen än gingo isär, tycktes man i varje fall vara ense på följande punkter: 1. Kyrkorna äro svenska kyrkans egendom, som disponeras av kyrkan ensam i och för församlingens gudstjänstliv. 2. Det är därför kyrkan själv, som genom församlingens kyrkerde ensam bestämmer om och bär ansvaret för kyrkornas öppethållande och stängande. 3. Skola kyrkorna öppnas vid andra tillfällen än kyrkliga gudstjänster och kultakter, skall detta alltid ha karaktären av undantag. 4. Vid sådana tillfällen får självfallet intet förekomma, som kränker kyrkornas helgd. Jag har för min personliga del med mycket stor tillfredsställelse konstaterat, att mot dessa fyra punkter har, såvitt jag kunnat se, i motionen icke riktats någon attack. Jag har den förhoppningen, att, om en utredning skall sättas i gång, den skall bygga på enighet kring dessa fyra grundläggande punkter. Utskottets utlåtande är däremot på en punkt långt ifrån tillfredsställande. Där står på sid. 10 rad 8—5 nerifrån: »Enligt utskottets mening borde kyrka kunna upplätas, såvida ej risk kan anses föreligga, att begravningen icke kommer att förrättas i tillräckligt värdiga former. En ändring av lagens avfattning synes med hänsyn härtill böra vidtagas.» Dessa ord måste, såvitt jag kan förstå, tolkas så som om man tänkt sig, att man efter en eventuell lagändring borde få räkna med att kyrkorna normalt skulle komma att upplätas för alla möjliga slag av icke kyrkliga jordfästningar. För min personliga del håller jag i stället före, att detta upplåtande av kyrkorna, våra helgedomar, för icke kyrkliga jordfästningar måste vara rena undantaget. Jag tar mig därför, herr talman, friheten att bland annat föreslå, att ur motiveringen måtte utgå just dessa rader, som jag citerat.

Vad är det som gjort, att frågan om kyrkornas öppethållande vid vissa icke kyrkliga begravningar blivit aktuell igen och nu ligger på riksdagens bord? Såvitt jag förstår beror det på att några kyrkans tjänare — deras handlingsätt har av någon talare här karakteriserats såsom okristligt — icke ställt sig lojala till gällande lag och i varje fall icke till riksdagens och kyrkomötets intentioner vid lagens antagande. Jag är övertygad om att det är endast ett ringa fåtal som gjort sig skyldiga till ett så klandervärt förfarande. När nu några präster tycks ha menat, att de haft lagen på sin sida, när de konsekvent stängt kyrkorna för alla icke-kyrkliga begravningar, torde det ej vara ur vägen att här gå in för vad jag ville kalla ett förtydligande, så att det blir klart, under

Motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning. (Forts.) vilka förhållanden kyrkan lämpligen kan och bör öppnas för sådana förrättningar, som det här är fråga om.

Jag har mig väl bekant, att man inom vissa kyrkliga kretsar känt en verklig beklämning inför herr Mosessons motion. Man är kanske framför allt rädd för att riksdagen skulle vilja fatta ett sådant beslut, att kyrkans fria disponerande av våra kyrkor på en punkt komme att äventyras. Jag erinrar då först om att någon lagändring ju ej kan komma till stånd med mindre kyrkomötet, kyrkans lagliga representation, biträtt den. Det är också min livliga förhoppning, att en eventuell utredning kommer att planläggas och utföras så, att ingen kan komma att få någon som helst anledning att klaga över att staten vill lägga sin tunga hand över kyrkan. Jag menar, att kyrkans frihet är ett oeftergivligt villkor för kyrkans liv och för att kyrkan skall kunna utföra sin gärning i folkets liv och så troget tjäna sin Herre.

Mitt tillstyrkande av utskottsförslaget med den ändring i motiveringen, som jag nyss erinrat om, skall jag i korthet motivera. Såsom kyrkokristen finner jag mig alltid tvungen av mitt samvete att söka lyssna till de önskemål, som framföras av ärliga män inom andra kristna samfund, och att om det är möjligt söka tillmötesgå dem. Det är för mig som en kyrkans tjänare en ofrånkomlig plikt att begagna varje tillfälle att räcka en varm broderhand till mina frikyrkliga bröder. Till en och annans övertygande dristar jag mig säga, att det väl aldrig varit nödvändigare än nu att den kristna fronten enas, samlas och stärkes. Ett enande av den kristna fronten hör till den högst nödvändiga, andliga beredskap, varom vi rätt ofta tala med varandra.

Man invänder: »Om du är villig att gå dina frikyrkliga bröder till mötes, kommer du då icke att riskera att medverka till att vår svenska evangelisk-lutherska kyrkas egenart kommer att fördunklas? Kyrkorna äro byggda och invigda för vår svenska kyrkas gudstjänster och kultakter men absolut icke för något annat.» Låt mig då få säga: när kyrkan genom sin representation, kyrkomötet, sagt ifrån att den finner det riktigt, att alla oberoende av bekän-nelse jordas på samma av kyrkan vigda jord, att alla få vigas till griftero i samma av kyrkan invigda kapell, att alla få på sin sista färd följas av kyrkans vigda klockor, när kyrkomötet vidare förklarar, att i nödfall böra kyrkorna öppnas även för icke-kyrklig begravning, då har kyrkan faktiskt gått in för den principen, att den under vissa förhållanden i varje fall vill även med sina heliga platser och heliga ting tjäna alla, oberoende av deras ställning till kyrka och kristendom. För övrigt, jag vågar ej påstå, att kyrkans egenart på något sätt behöver kränkas eller över huvud taga någon skada av att kyrkan vid enstaka och väl motiverade tillfällen upplåtes för en stilla allvarsmättad akt inför en avliden församlingsbo.

Jag finner det vidare högst naturligt, att vår svenska kyrka just som folk-kyrka så långt det är möjligt söker stå där med öppen famn mot alla människor. Jag föreställer mig, att detta är i full överensstämmelse med evangeliets anda, och att det är trohet mot kyrkans Herre.

Låt mig här också få säga, särskilt med tanke på den tid, i vilken vi leva: vår svenska kyrka har ju av vår Herre fått så mycket gott, svenska kyrkan har av vårt svenska folk mötts med så mycken uppskattning och förståelse — jag tänker då bl. a. på det av Sveriges riksdag nyligen fattade beslutet att in-rätta ett nytt stift för Stockholm. När vår svenska kyrka fått så mycket, menar jag, att den kan anse sig vara rik nog att kosta på sig att vara helt enkelt strå-lande generös. En sådan generositet från kyrkans sida skall ingalunda skada henne utan bli henne till gagn i hennes gärning. Jag anar, att vår Herre, vil-ken var den mest generösa, som vandrat på vår jord, skulle glädjas åt en sådan kyrkans generositet.

Motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning. (Forts.)

Vad jag, herr talman, önskar, skulle jag till sist kunna uttrycka så: jag hoppas, att vår kyrka, som ju har så många och rika tillfällen att hävda sin egenart som evangelisk-luthersk bekännelsekyrka, icke försummar att, när det föreligger verkligt behov, även mot fullkomligt utomstående människor visa den vidhjärtade gästvänskap, som också den är en angelägen kristen dygd.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring i motiveringen, jag föreslagit.

Herr Holmdahl: Herr talman! När jag tog del av det nu behandlade utlåtandet, slog det mig omedelbart, att första lagutskottet denna gång gått icke oväsentligt längre än motionären går i sitt yrkande, och det är ju ett icke alldeles vanligt förhållande. Det är nämligen uppenbart, att första lagutskottet här inbjuder riksdagen att i princip besluta en sådan ändring i lagen angående jordfästning, att därmed förverkligas vidgad rätt till användande av kyrka vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning. Alltså går utskottet in för en mera vidgad rätt än vad som medges i nu gällande lag. I princip föreslår utskottet riksdagen att besluta detta redan nu. Den utredning, som begäres hos Kungl. Maj:t, avser nämligen, om jag läst utlåtandet rätt, endast lagtextens formulering, och den bör ske, såsom utskottet säger, för att tvekan om lagens rätta tillämpning i möjligaste mån undanröjes. I motionen föreslås däremot, såvitt jag kunnat finna, icke någon vidgad rätt till användande av kyrka vid icke kyrklig begravning, utan med motionen avses en generösare tillämpning än den nu gällande lagen angående jordfästning medger rätt till. Motionären finner sig nu kunna nå detta genom en omformulering av § 8 mom. 2 i lagen. Första lagutskottet går alltså längre än motionären.

När jag fäster uppmärksamheten på detta, är det därför, att utskottet för sitt förslag har en mycket knapphändig motivering, och att icke någon som helst utredning förebragts om behovet av denna vidgade rätt och en sådan lagändring. I det avseendet nöjer sig första lagutskottet med motionens motivering, som — jag kommer till det strax — icke kan utgöra en tillräcklig grund för en saklig ändring i lagen — något som, för såvitt jag förstår, icke heller motionären yrkat på. Om man såsom jag ännu har i livligt minne den debatt, som föregick den nuvarande jordfästningslagens antagande, och man därvid erinrar sig, att riksdagens båda kamrar gingo med på en jämkning i sin tidigare intagna ståndpunkt med hänsyn till vad kyrkomötet anført i saken, kan man icke annat än fråga sig, om det verkligen föreligger skäl att göra ändring i denna så omstridda punkt, om vilken både riksdag och kyrkomöten efter meningsskiljaktigheter enat sig. Man frågar sig, om några nya omständigheter tillkommit, som böra föranleda riksdagen att nu ändra ståndpunkt. Jag kan icke finna, att så är fallet.

Då utskottet här bygger uteslutande på herr Mosessons motion, skall jag be att få övergå till några randanmärkningar i anledning av densamma. Det har redan i debatten erinrats om att de nuvarande bestämmelserna om rätt till upplåtande av kyrka för ifrågavarande begravningar ha fått negativ form. Motionären vill nu, att dessa bestämmelser skola få en positiv form. Han har därvid den uppfattningen, att den nuvarande negativa formuleringen befordrat en för snäv tillämpning av lagen, och att den av honom föreslagna positiva formuleringen skulle, oavsett ingen ändring därmed skulle ske i lagens innehåll, befrämja en mindre snäv tillämpning. Det är möjligt, och jag vill icke bestrida, att motionären kan ha vissa skäl för detta sitt antagande. Jag vill emellertid framhålla, att det är uppenbart, att den nuvarande formuleringen

Motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning. (Forts.)
i praktiken medger samma lagtillämpning som den av motionären föreslagna formuleringen.

Jag skall sedan först be att få framhålla, att hela frågan måste från motionärens utgångspunkt betraktas som en fråga av skäligen begränsad räckvidd. Motionären förutsätter själv, att tillämpningen av denna bestämmelse — det framgår av motionen — bör endast »i sällsynta undantagsfall» och då särskilda skäl därtill äro komma i fråga. Praktiskt sett och från motionärens utgångspunkt är detta alltså obestridligt en liten fråga, en fråga av ringa räckvidd och med litet tillämpningsområde. Denna lilla fråga har emellertid — och det var det som framkom vid lagens tillkomst — en viss principiell betydelse från kyrkans synpunkt sett, såsom kyrkomötet också gjorde gällande, vilket även vann riksdagens beaktande.

Vidare tillåter jag mig påpeka, att motionärens förslag till formulering av ifrågavarande passus i lagen ord för ord överensstämmer med den vid 1926 års riksdag av dåvarande justitieministern föreslagna formuleringen. Riksdagen accepterade dock icke då denna formulering, utan under hänsynstagande till de synpunkter, som framkommit vid kyrkomötets behandling av frågan, beslöto riksdagens båda kamrar, att tillägget skulle få sin nuvarande lydelse. När motionären alltså nu återupptager detta av riksdagen refuserade förslag från år 1926, kunde man enligt min mening ha väntat sig, att motionären också sökt bemöta de motiv, som blevo bestämmande för riksdagens ställningstagande, eller att motionären åtminstone sökt sätta sig in i de från kyrkomötet framförda synpunkterna, men därav finner man intet i motionen.

Emellertid synes mig huvudfrågan beträffande såväl utskottets förslag som motionen vara den: Har det verkliga förebragts en utredning, som ådagalagt, att lagtillämpningen i föreliggande fall varit sådan, att den gör en ändring av lagtexten påkallad? Att döma av utskottets utlåtande kan icke någon annan utredning åberopas än den, som har förebragts i motionen. Jag skall därför tillåta mig att ägna någon uppmärksamhet åt detta parti av motionen, som också finnes återgivet i lagutskottets utlåtande.

I motionen anföras tre grupper av fall, som skulle utvisa, att lagen har tillämpats för snävt, och som alltså skulle motivera en ändring. Den första gruppen redovisas på följande sätt: »I vissa fall synes man ha tolkat den», d. v. s. den negativa formuleringen, »som ett ovillkorligt förbud och ansett att 'särskilda skäl' praktiskt taget aldrig föreligga.» Motionären påpekar emellertid genast själv, att detta måste vara en uppenbar feltolkning, vilket det självfallet också är. Det är en så uppenbar feltolkning, att den icke synes kunna anföras som skäl för en lagändring.

Den andra gruppen fall återges på följande sätt: »I vissa fall har kyrkherde vägrat att upplåta gravkor för frikyrkliga jordfästningar.» Jag måste därtill göra den anmärkningen, att dessa fall höra icke till föreliggande fråga. Frågan om upplåtande av gravkor beröres icke alls av jordfästningslagen. Efter vad jag från auktoritativt kyrkligt håll har erfarit är regeln den, att gravkapell utan vidare står till förfogande för alla slag av begravingar. Har gravkapell icke upplåtits, tillade min sagesman, beror detta på okunnighet hos vederbörande prästman och icke på felaktighet i lagen om jordfästning.

Den tredje och sista gruppen av fall redovisas sålunda i motionen: »Det har förekommit fall, då den frikyrkliga begravingen måst förrättas i snöstorm och stark kyla ute på kyrkogården, medan kyrkan strax bredvid stått uppvärmd och oanvänd». Det är ju högst beklagligt, om så har skett, men det har i så fall skett i uppenbaraste strid mot den nuvarande lagens både anda, mening och ordalydelse. I det fall detta kan ha inträffat måste det också ha berott på oförstånd av prästmannen i fråga och icke på lagens formulering.

Motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning. (Forts.)

Ja, herr talman, så ser den utredning om bristerna i lagtillämpningen ut, som redovisas i motionen. Jag kan icke finna, att denna utredning kan i och för sig utgöra tillräcklig grund för ett yrkande om ändring av lagen och än mindre för krav på vidgad rätt till användande av kyrkan vid ifrågavarande jordfästningar. Överhuvud äro fallen av alltför snäv tolkning av lagen eller uppenbart felaktig lagtillämpning i motionen redovisade i så vaga, svävande och allmänna ordalag, att man icke med bästa vilja i världen kan bilda sig någon uppfattning alls om i vilken omfattning dessa i hög grad beklagliga snävare tolkningar eller misstolkningar av lagen ha ägt rum. Jag kan därför icke dela utskottets, av herr Nilson i Eskilstuna framförda uppfattning om motionens sakliga styrka.

Det vore mycket förvånande, om icke i en tid, som kännetecknas av framgångsrika strävanden för större samförstånd i det väsentliga och för fruktbarande samverkan på vissa områden mellan kyrkan och frikyrkosamfunden, de fall, som motionären här har åberopat, skulle utgöra undantagsfall och om icke regeln vore, att den nuvarande jordfästningslagens tillämpning också går i samförståndets tecken i det alldeles övervägande antalet fall och i allmänhet icke föranleder några som helst slitningar eller missförstånd. Jag har fått stöd för denna min uppfattning av det anförande, som nyss hölls från denna plats av herr Sundqvist.

När jag för min del icke är beredd att utan att en verklig utredning förebragts om behovet av en ändring biträda yrkandet härom, beror detta emellertid i främsta rummet därpå, att jag anser, att de synpunkter, som från kyrkans håll och från kyrkomötet ha framförts i denna fråga vid denna lags tillkomst och även nu med anledning av denna motion, äro värda allt beaktande från riksdagens sida, en ståndpunkt, som också 1926 års riksdag intog. Jag anser, att man från kyrkans håll har full rätt att fasthålla vid att kyrkorna i vårt land äro avsedda för den svenska folkkyrkan, för hennes gudstjänster och hennes gudstjänstakter. Detta är enligt min mening en riktig och viktig princip. Andra religiösa samfund hylla säkerligen samma princip för sina gudstjänstlokaler. Kyrkan får icke bli ett samlingsrum för akter, som präglas av en helt annan anda än den kyrkan som religiöst samfund representerar och företräder. Från frikyrkligt håll är man säkerligen villig erkänna, att det icke är önskvärt, att gudstjänstrum upplåtas för handlingar eller akter av klart icke kristen karaktär. Därför är det från kyrkans synpunkt sett en icke oväsentlig fråga, hur den bestämmelse om de fall, då kyrkan får upplåtas för ifrågavarande jordfästningar, formuleras. Vad som i föreliggande utskottsutlåtande och i motionen förebragts och anförts har icke övertygat mig om att lagens formulering i ifrågavarande moment icke svarar mot och täcker de undantagsfall, då särskilda skäl tala för kyrkans upplåtande för icke kyrkliga jordfästningar.

Jag ber, herr andre vice talman, att med dessa ord få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Häruti instämde fröken *Andersson*.

Herr Andersson i Ovanmyra: Herr talman! Vid denna sena timme skall jag icke säga många ord.

När jag läste reservationen vid detta utlåtande fäste jag mig särskilt vid den passus, där det heter, att vi anse, »att ett förnyat upptagande av frågan, vilket synes ägnat att medföra nya stridigheter och skärpa motsättningen mellan statskyrkan och de frikyrkliga samfunden, i rådande tidsläge borde undvikas». Detta påstående om att frågans upptagande synes ägnat medföra

Motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning. (Forts.)
nya stridigheter och skärpa motsättningen mellan statskyrkan och frikyrkorna fyllde mig verkligen med förvåning. Jag frågade mig: Är Sveriges kyrkofolk i denna tid verkligen så trångbröstat, att det med dylik misstro betraktar sina kristna bröder på annat håll? För min egen del tror jag det ej. Åtminstone är min erfarenhet från mina hemtrakter en helt annan. Vad man här begär, en vidgad rätt till användande av kyrkan vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning, tycker jag är ett så pass billigt krav, att man icke skulle behöva resa alltför starka invändningar däremot.

Herr Hallén gjorde sig nyss till tolk för kyrkan och dess betydelse, och det var många vackra ord, som han därvid uttalade. Han sade bland annat: Det är underligt med kyrkan. Tidvis gå stämningarna så, tidvis gå de annorlunda, men när allt kommer till allt är det i alla fall kyrkan, som står som den samlande punkten framför allt och alla. Ordalydelsen var kanske icke precis denna, men andemeningen var densamma. Jag instämmer fullt i detta resonemang. När det mer och mer avancerar dithän, att kyrkan blir allas egendom och bjuder famnen åt alla, tycker jag, att det icke kan vara på sin plats, allra minst i dessa tider, att på något sätt resa skrankor, när man kan undvika att göra det. Det må vara sant, att den nuvarande ordalydelsen i sin negativa form lämnar plats och kan lämna plats även för mycket välvilliga tydningar, det vill icke heller jag bestrida, men om man kan ge en mera positiv ordalydelse, som undanröjer eventuella missförstånd, varför då icke våga sig på att göra det?

Herr talman! Jag vill endast säga, att inför döden må alla skrankor falla. Kanske vi tjäna kristendomens sak bättre genom att riva gärdslen och bjuda varandra välkomna under varandras tak än genom att ängsligt vaka över att en icke rättrogen slinker in. Detta är för mig riktpunkten, herr talman, när jag med dessa enkla ord yrkar bifall till utskottets förslag, i den mån, som förut här har gjorts.

Herr Lindqvist: Herr talman! Eftersom jag har suttit med i första lagutskottet, när beslut i frågan fattades, skall jag be att få säga några ord.

Vad jag vill säga är närmast, att vi böra ha klart för oss vad utskottet egentligen här föreslår. Herr Nilson i Eskilstuna har här å utskottets vägnar talat om frikyrklig jordfästning. Man fick av hans uttalande den uppfattningen, att det här enbart gällde frikyrkliga eller statskyrkliga jordfästningar, men så är icke fallet. Frågan gäller icke blott detta utan vida mera. Som herr Holmdahl mycket riktigt påpekade, är vad utskottet här föreslår icke blott bifall till motionen, ty utskottets förslag går vida utöver denna. Det böra vi göra klart för oss, innan vi gå att rösta.

För min personliga del har jag varit minst sagt tveksam om vilket som var det rätta, när det gällde att ta ställning till den föreliggande motionen. Jag har närmast hyst den uppfattningen, att vi icke nu skulle besvara Kungl. Maj:t med en skrivelse, utan att vi vid ett avstyrkande av motionen borde rikta en kritik mot det tillvägagångssätt, som vissa präster — jag vill livligt hoppas, att det icke är så många — ha använt, när de ha tillämpat den nu gällande lagen. Då jag emellertid icke kunde vinna majoritet för denna mening, ansåg jag med hänsyn till den ståndpunkt, som jag intog tidigare, år 1925, att jag icke borde reservera mig mot utskottets förslag.

Om det alltså nu är fråga om att gå ett stycke utöver vad motionären har ifrågasatt, så anser jag dock icke, att det bör verka avskräckande. Utöver den frikyrkliga och den statskyrkliga jordfästningen blir det även fråga om så kallad borgerlig jordfästning. Det bör icke vara något som hindrar kyrkans upplåtande för den sistnämnda, om den sker under former, som prästen kan god-

Motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning. (Forts.)
taga. Gällande lag ger rätt därtill. När herr Nilson i Eskilstuna, som själv tillhör frikyrkorna, har varit med om att skriva utlåtandet på detta sätt, så har han icke heller gjort det i blindo. Jag ställde nämligen direkt den frågan till honom i utskottet, om han ville vara med om att skriva så, att det skulle gälla även borgerlig begravning, och den frågan besvarade han jakande. Det ville han vara med om. När man nu röstar för utskottets förslag, bör man ha detta klart för sig. Vill man icke gå så långt som utskottet har föreslagit, bör man icke heller göra det.

Nu har ju första kammaren redan avslagit utskottets hemställan, och det kan då icke gärna bli någon skrivelse till Kungl. Maj:t. Ett bifall till utskottets förslag blir därför endast en opinionsyttring från andra kammarens sida. Jag skulle emellertid tro, att hur det än blir vid voteringen här i kammaren, så skall enbart den omständigheten, att en motion med kritik av nuvarande förhållanden har framförts, leda till att våra biskopar, såsom jag tyckte mig finna att herr Hallén var inne på, komma att göra något för att icke sådana tråkigheter skola behöva uppkomma, som de motionären har talat om. Blir det så, att prästerna komma att tillämpa lagen på ett bättre sätt än vad en del präster hittills ha gjort, så kommer det att dröja länge, innan denna fråga kommer upp på nytt.

För min del har jag, herr talman, som sagt till sist i utskottet biträtt utskottets hemställan, och jag tänker icke heller nu vika därifrån utan hemställer om bifall till utskottets förslag sådant det föreligger. Jag kan icke vara med om att biträda det förslag, som herr Hoppe gjorde om att man skulle stryka en del av vad utskottet har sagt, eftersom detta skulle innebära en väsentlig ändring av vad utskottet har tänkt sig. Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag oförändrat.

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! Herr Lindqvist sökte sätta fast mig genom att citera den tentamensfråga, som han ställde till mig i utskottet. Den saken bör ses i sitt rätta sammanhang. Han frågade fromt och snällt, om jag kunde gå med på att utvidga utlåtandet så, att det även skulle gälla borgerlig begravning, och då svarade jag, att det har jag ingenting emot under villkor att den sker under värdiga former, som icke på något sätt störa kyrkorummets helgd. Det var alltsammans. Jag vill ha sagt detta, så att icke någon fattar herr Lindqvists yttrande så, att jag skulle gått med på borgerliga begravningar i kyrkan under vilka former som helst.

Herr Lindqvist: Herr talman! Det hade icke herr Nilson i Eskilstuna behövt säga, ty varken jag eller någon annan ha varit med på att borgerliga begravningar eller vad man må kalla det skulle få ske under annat än värdiga former. För min del ställer jag kyrkan högt. Jag ställer intet rum så högt som kyrkorummet, och jag vill icke vara med om att draga ned det. Det vill ingen, som här tillstyrker en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Herr Hallén: Herr talman! I anledning av vad herr Lindqvist sade i sitt första anförande vill jag endast framhålla, att detta anförande ju gav kammaren en mycket intressant upplysning om hur saken legat till i första lagutskottet. Herr Lindqvist erkände själv, att han närmast hade lutat åt den uppfattningen, att utskottet, även om det skrivit som det har gjort, dock skulle ha slutat med att med hänvisning till 1938 års skrivelse hemställa, att motionen icke måtte föranleda någon åtgärd. Herr Lindqvist fick emellertid icke utskottet med sig på detta, och därför hamnade han i den position, som han nu intar. Detta tycker jag ytterligare visar, hur svagt detta utskottsutlåtande egentligen är till hela sin tillkomst. Jag menar därför, att om vi i stället bi-

Motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning. (Forts.)
träda reservanternas förslag, så följa vi en regel, som alltid varit praxis i vårt arbete, när det gäller en pågående utredning.

Herr andre vice talmannen gav först beträffande utskottets hemställan propositioner dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hede begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 97 ja och 73 nej, varjämte 16 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter framställde herr andre vice talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på bifall till det av herr Hoppe under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets motivering av kammaren godkänd.

§ 3.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring av 1, 3 och 5 §§ förordningen den 27 juni 1930 (nr 247) om utrotande av nötbromsen;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för arrendatorn B. Landin från skyldigheten att betala viss husröteersättning; och

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörelsekapital för domänverket.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4.

*Förslag om
ändring i
vissa delar
av kommunala
valla-
gen m. m.*

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253) m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 10 mars 1942 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 98, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen antaga vid propositionen fogade förslag till

Förslag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen m. m. (Forts.)

1. lag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253),

2. lag angående ändring i vissa delar av lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm,

3. lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm samt

4. lag angående ändrad lydelse av 6 § lagen den 14 mars 1921 (nr 89) om val av borgmästare i stad med magistrat samt av rådmän och magistratssekreterare i Stockholm.

I samband med propositionen hade utskottet förehaft de i anledning av densamma inom riksdagen väckta likalydande motionerna nr 203 i första kammaren av herrar *Lindbärg* och *Boman* och nr 271 i andra kammaren av herr *Hall m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition med de ändringar som föranleddes därav, att kravet på att vid röstning i vissa fall förete röstlängdsutdrag skulle bortfalla, eller att därest tiden icke ansåges medgiva att dessa förändringar vidtoges i de bestämmelser, som skulle utfärdas för innevarande års kommunalval, riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag i motionens syfte till nästa års riksdag,

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med bifall till den föreliggande kungl. propositionen, måtte antaga ovan under 1—4 angivna lagförslag; samt

B) att motionerna I: 203 och II: 271, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Karl August Johanson* och *Hällgren* beträffande lydelsen av 35 § i förslaget till lag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Hall**: Herr talman! Det är icke min avsikt att vid denna sena timme taga upp någon lång diskussion om den kommunala vallagens innehåll, ehuru detta kunde vara väl motiverat i detta sammanhang. Det finns säkerligen intet lagstiftningsområde som är så vårdslösat som våra vallagar, och bästa beviset därpå är kanske, att det knappast varit två val i följd under de sista 20 åren utan att mer eller mindre omfattande ändringar i vallagarna företagits. En grundlig omarbetning av desamma har under denna tid aldrig kommit till stånd, och de äro nu i hög grad omoderna. Men det kan icke vara tal om att i detta sammanhang närmare gå in på dessa förhållanden.

Det förslag som här föreligger avser ett sammanförande av de kommunala valen till gemensamma i lag fastställda dagar, och därmed upphäves sålunda kommunernas fria beslutanderätt, i den mån den hittills varit orubbad, i fråga om förläggningen av de kommunala valen. Vissa andra förändringar föreslås också, vilka helt eller delvis motiveras av de föreslagna instituten: röstning på främmande ort och röstning före valdagen. Om de övriga förslagen skall jag icke säga någonting. Jag har icke någon egentlig invändning att göra i dessa fall. Vad jag här vill taga upp till behandling en stund, är frågan om möjligheterna att rösta på främmande ort och att rösta före valdagen.

Som bekant fanns det i de äldre bestämmelserna vissa möjligheter för dem som tillhörde några särskilt nämnda yrkesgrupper att avgiva sina röster före valdagen genom att insända dem till den myndighet som skulle förrätta sam-

Förslag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen m. m. (Forts.)
manräkningen. 1940 infördes det en ny ordning, varigenom dessa yrkesgrupper fingo rätt att rösta inför särskilda röstmottagare på främmande ort före valdagen, och alla väljare som befunno sig på främmande ort före valdagen fingo utan att uppgiva något särskilt skäl rösta i ett främmande valdistrikt på själva valdagen. Samma rätt föreslås nu införd även i den kommunala vallagen med den betydelsefulla förändringen, att röstningen skall förläggas till postanstalterna i stället för till de särskilda röstmottagarna och valnämnderna. Som villkor för att få avlämna valedelsförsändelse skall gälla, att vederbörande är försedd med ett röstlängdsutdrag, utfärdat av valnämnden i hemorten. Denna bestämmelse infördes 1940 och prövades då. Vi veta sålunda nu ungefär, hur det gått vid tillämpningen av dessa bestämmelser.

Det togs ut 56,000 röstlängdsutdrag i runt tal, och av dessa begagnades 41,000. Av de 41,000 valedelsförsändelserna kasserades ett betydande antal, emedan de voro på ett eller annat sätt felaktiga. Tillsammans lyckades 67 procent av dem som försökte rösta genom detta förfarande fullfölja sin röstning. 33 procent misslyckades, och deras röstning kunde således icke fullföljas. Jag tror, att denna siffra säger tillräckligt om att det var ett bristfälligt system som infördes vid 1940 års riksdag. Det tillkom också i brådskan, när man visste, att många militärer skulle komma att vara förhindrade att rösta i hemorten. Då gällde det att snabbt få ett förslag som möjliggjorde för dem att delta i valet. Behandlingen av detta ärende måste ske i all hast för att de nödiga förberedelserna skulle kunna hinna företagas före valdagen. Bestämmelserna blevo följaktligen icke väl genomtänkta. Den betydelsefulla förändring som nu föreslås, nämligen att röstningen skall förläggas till postanstalterna i stället för till valnämnderna och röstmottagarna, säger ju en hel del om att man 1940 icke var fullt förberedd på att införa de ifrågakvarande instituten.

Med anledning av att det gick så dåligt att tillämpa 1940 års metod har jag tillsammans med några andra kammarledamöter väckt en motion vari vi föreslå, att röstlängdsutdragen skola slopas såsom villkor för att få rösta på annan ort. Att rösta på annan ort skulle då i stort sett gå till på samma sätt, som när man röstar hemma i sitt valdistrikt. Man skulle alltså uppgiva sitt namn och sin hemvist inom valdistriktet o. s. v. Man skulle vidare på valkuvertet få skriva sitt namn, och i händelse man skulle rösta för äkta make, skulle man genom att skriva sitt namn på makens röstkuvert bekräfta, att man själv avlämnat valedelsförsändelsen. Någon utformad lagtext till detta förslag föreligger icke, och vi kunna följaktligen icke nu yrka bifall till detta förslag. Jag kommer därför icke att framställa något annat yrkande, än att vi nu bifalla utskottets förslag men att vi hålla frågan öppen genom en skrivelse till Kungl. Maj:t, vilken jag sedan skall komma tillbaka till.

Mot det förslag som motionärerna framfört har det anförts huvudsakligen tre skäl. Det första är, att det skulle ge möjlighet till fusk vid valet. Det andra är, att valedelsförsändelserna möjligen skulle kunna expedieras till fel sammanräkningsmyndighet, och det tredje skälet slutligen är det, att man skulle ha svårt att hitta den röstande i röstlängden, om man icke hade röstlängdsutdrag, på vilket det var angivet den sida i röstlängden, där vederbörande fanns upptagen. Jag vågar förutsätta, att det är detta sistnämnda skäl som för de förberedande myndigheterna varit avgörande. Jag vet nämligen mycket väl, att här varit en dragkamp om vilken myndighet som skulle ha besväret, om det skulle vara valnämnderna eller länsstyrelserna. Ty i det fall då en väljare icke har tydligt angivit sin hemvist eller oriktigt angivit sin hemvist på valedelsförsändelsen, är det klart, att det blir ett visst besvär med att leta reda på honom i röstlängden. Detta besvär får nu valnämndsordföranden taga på sig, då veder-

Förslag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen m. m. (Forts.)
börändes otydligt skrivna anhållan om röstlängdsutdrag kommer till honom. Skulle man befria väljaren från skyldigheten att förete röstlängdsutdrag, bleve det länsstyrelsen som finge ta på sig besväret att bläddra i röstlängden och konstatera, om vederbörande fanns där. Denna dragkamp har slutat till fördel för länsstyrelserna, så att de blivit av med besväret. Det är ju icke underligt, därför att den samlade kåren av valnämndsordförande naturligt nog icke haft så stora möjligheter att göra sin opinion gällande.

De andra båda skälen vågar jag icke taxera så särdeles högt. Valfusken, d. v. s. försöken att rösta för en annan person, äro numera mycket ovanliga. Det är nämligen den minst lönande förfalskning som en människa kan göra sig skyldig till. Den inbringar aldrig ett enda öre men kan medföra stränga straff. Förr, när ett val kunde avgöras av ett fåtal personer, innan den allmänna rösträtten infördes, då hände det rätt ofta, att man försökte fuska vid valet. Det var en då omtyckt sport i vissa kommuner, och det kunde till och med ibland löna sig, därför att det var så få som hade rösträtt och så få som deltog i valet, att en röst faktiskt kunde avgöra ett val. Nu, när röstsiffrorna äro mycket stora, tjänar det ingenting till att försöka fuska i enskilda fall. Man kan ju icke på detta sätt påverka valutgången. Därför har också valfusket tagit fullkomligt slut. Vid ett allmänt val i Sverige, där det avgives omkring 3 miljoner röster eller så, är det på sin höjd en eller två personer som försöka fuska. Det är en fullständigt betydelselös brottskategori, som man med detta våldsamma medel röstlängdsutdrag vill slå ihjäl. Röstlängdsutdragen äro för övrigt icke något universalmedel mot röstfusk, därför att det är ingenting som hindrar, att man skickar en annan person att rösta med röstlängdsutdraget. Röstlängdsutdraget är nämligen intet bevis för att man har rösträtt, icke någon bärare av rösträtten. Den tanken har ju departementschefen som bekant tagit mycket bestämt avstånd ifrån. Röstlängdsutdraget är uteslutande till för att underlätta sammanräkningen.

Man kan då ställa den frågan: blir det ändå inte mindre arbete sammanlagt för myndigheterna, om man slopar röstlängdsutdraget? I stället för att besvara tusentals valnämnder med att utfärda röstlängdsutdrag får man kosta på länsstyrelserna litet mera arbetskraft vid sammanräkningarna. Under normala tider, när vi inte ha något större antal till militärtjänst inkallade, då spelar det ingen roll ens för länsstyrelsen, därför att då kommer något tiotal eller högst något hundratal röster på detta sätt in till länsstyrelsen. Vid senaste valet före kriget kom det i hela landet in 1,200 röster för särskilda yrkesgrupper, och antalet torde aldrig komma att bli särdeles stort. Det är alldeles säkert, att man vinner både i fråga om kostnader och arbete, om man går fram på den enklare väg som motionärerna ha förordat.

Det kan emellertid icke nu framställas något sådant positivt yrkande. Vi ha också förutsett detta i vår motion och där tagit upp ett alternativt yrkande om en skrivelse till Kungl. Maj:t i syfte att få tillbaka detta förslag. Det ligger nämligen så till, att vad riksdagen än nu beslutar, kommer denna fråga upp på nytt, antagligen redan nästa år, därför att både Kungl. Maj:t och riksdagen förutsätta, att de bestämmelser som nu finnas i riksdagsvallagen skola jämkas, så att de komma att bli likadana som de bestämmelser vilka riksdagen nu skall antaga beträffande den kommunala vallagen. Nästa år måste således hela frågan komma upp på nytt, och jag tror, att det vore välbetänkt, om man då toge sig en ny funderare på dessa saker. Det kan ju ändå icke vara rimligt, att när man skall underlätta valdeltagandet för dem som vistas på främmande ort, man inför så krångliga bestämmelser, att icke mer än två tredjedelar av de personer som försöka rösta i enlighet med dem kunna klara upp saken. Jag tror säkert, att om de kloka karlar som bruka ha hand om sådana

Förslag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen m. m. (Forts.)
här ting skulle bjuda till en smula, skulle de kunna hitta på en metod, varigenom människorna kunde rösta på främmande ort utan de svårigheter som nu föreligga.

Innan jag slutar, herr talman, vill jag emellertid framhålla ännu en sak, och det är, att vilka bestämmelser som man än antar på denna punkt, skall man komma ihåg en sak, och det är, att man icke berövar valdagen dess karaktär av valdag. Det är ju därför, som man så starkt begränsat kretsen av dem som ha rätt att rösta före valdagen. På den punkten finns det ingen oenighet mellan utskottet och motionärerna. Den saken behöver sålunda icke spöka i den efterföljande överläggningen. Vad vi vilja ha, är en något grundligare omprövning av dessa angelägenheter än som hittills förekommit, ty det är många tecken som tyda på att den prövning som man nu företagit har varit så snabbt gjord och är så bristfällig, att den säkerligen icke kan komma att stå sig så långt. Skall man överhuvud taget öppna några sådana här möjligheter för väljarna att rösta, böra ju bestämmelserna vara så pass enkla, att de kunna hanteras, och det kunna icke de nuvarande bestämmelserna.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till alternativ 2 i den motion som jag tillsammans med andra kammarledamöter väckt i denna kammare och som är likalydande med den motion som tryckts såsom nr 203 i första kammaren.

I detta anförande instämde herrar *Fast, Lundberg, Persson* i Växjö, *Hallberg, Berg, Viklund* och *Jansson* i Kalix.

Herr Hallén: Herr talman! Jag vill bara med några korta ord replikera på vad herr Hall nu anför. Han tycktes anse, att i fråga om röstlängdsutdraget har utskottet gått med på Kungl. Maj:ts förslag av tre skäl, nämligen dels för att man med hjälp av detta röstlängdsutdrag skall kunna något stävja det valfusk som eljest skulle kunna tänkas ske, dels för det andra därför att man utan röstlängdsutdrag riskerade, att röstsedlarna bleve skickade till fel adressat, och dels för det tredje för att man skulle underlätta för sammanräkningsmyndigheterna att, såsom han sade, hitta den röstande på rätt sida i röstlängden. Det sista skälet trodde herr Hall vara det som framför allt dikterat utskottets ståndpunktstagande. Detta hans antagande är emellertid alldeles uppåt väggarna, det förhåller sig icke alls på det sättet.

Först vill jag, när herr Hall säger, att valfusket tagit slut och att den frågan icke är aktuell, komma med en motfråga: Hur vet herr Hall egentligen det? Han kan icke veta, om icke vid en röstning en del förslagna och skrupelfria människor begagna de möjligheter som härvidlag finnas att avge en röst. Den omständigheten att det nu är många som ha rösträtt i jämförelse med vad det var i gamla tider, då det endast var ett fåtal som hade det, den omständigheten kan icke spela någon roll, därför att inom varje valkrets en ensam röst är lika värdefull nu som tidigare. Frestelsen till valfusk kan alltså finnas.

Vi äro inte alls blinda för att även med denna bestämmelse om röstlängdsutdrag valfusk kan äga rum. Men naturligtvis är frestelsen större för samvetslösa människor att försöka fuska, om man bara har att skicka in en valsedel, försedd med uppgift om den röstandes namn. Det finns ju då inga spår, när det gäller att utforska vem som skickat in försändelsen. Skall man däremot ha ett röstlängdsutdrag för att få röst, måste man antingen personligen eller skriftligen begära ett sådant, och det kan därigenom komma att finnas ett corpus delicti, ett bevismaterial, som gör att man ryggar tillbaka för att ge sig in på saken.

Men det viktigaste skäl, som vi haft, herr talman, för vårt ståndpunktstagande är, att om man inte begagnar sig av röstlängdsutdrag, kommer kassa-

Förslag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen m. m. (Forts.)
tionsprocenten med säkerhet att stiga oerhört. Det är nämligen så, som vi skriva i vårt utlåtande, att den stora allmänheten har mycket dåligt reda på, var man skall utöva rösträtt, när man flyttar och byter vistelseort. Det är mycket vanligt, att man tror att man har rösträtt där man för tillfället är bosatt eller skriven, under det att man kanske har det i en helt annan kommun.

Bestämmelsen om röstlängdsutdrag har således inte alls tillkommit för att underlätta för dem, som skola verkställa sammanräkningsarbetet, att hitta den röstande på en viss sida i röstlängden utan för att överhuvud taget göra det möjligt att återfinna honom. Det skulle nämligen annars bli massor av fall, där man aldrig skulle kunna hitta den röstande. Tag t. ex. en person, som bor i låt oss säga herr Halls hemstad, Västerås, men har rösträtt i Stockholm. Han förmodar att han tillhör det och det valdistriktet, vilket han emellertid inte alls gör. Det finns ingen möjlighet att hitta en sådan person i röstlängden, om man så håller på och letar i både dagar och månader. För att inte tala om dem, som skicka in en valsedel till en kommun, i vars röstlängd de inte finnas på något ställe! Då kan det ju inte vara fråga om att hitta vederbörande på en viss sida.

Det var 8 procent, som vid 1940 års kommunala val kasserades av denna anledning, och jag är fullkomligt övertygad om att ifall man inte skulle vara utrustad med röstlängdsutdrag, skulle denna kassationsprocent stiga mycket kraftigt.

Och nog vore det bra besynnerligt, herr talman, om man först skulle antaga denna bestämmelse men samtidigt kände sig så osäker på dess ändamålsenlighet att man i nästa ögonblick hos Kungl. Maj:t begärde en utredning av den art som herr Hall föreslagit. Man bör ju åtminstone — det är väl ganska rimligt — låta detta system verka och se, om det medför några olägenheter, innan man ifrågasätter någon ändring.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hällgren: Herr talman! Då jag fogat en reservation till detta utskottsutlåtande, vill jag med ett par ord beröra anledningen därtill.

I 35 § 2 mom. talas det om vilka röstberättigade, som ha rätt att avlämna sin röst före valdagen. Sådan rätt tillkommer dem, som äro i militärtjänst, personal å fartyg, personal vid statens järnvägar och enskilda järnvägsföretag samt personal vid post-, tull- eller lotsverket. Jag har inom utskottet yrkat, att bland dessa röstberättigade skulle medtagas även telegrafverkets personal. Jag skall icke här närmare utveckla skälen till detta, utan vill bara i korthet säga, att lika berättigat som det är att taga med post-, tull- och lotsverkens personal, lika berättigat är det att taga med telegrafverkets personal. Jag har exempel på fall, då telegrafister i tjänstgöring icke ha haft möjlighet att deltaga i ett val, enär tjänsten lagt hinder i vägen härför.

Nu ligger emellertid saken konstitutionellt till på det sättet, att när konstitutionsutskottet avvisat mitt yrkande, har jag såsom reservant icke rätt att ställa något förslag här. Jag har således endast velat deklarerera min ståndpunkt genom att anmäla reservation.

Jag beklagar, att utskottet intagit en sådan hållning som det gjort, ty personalen vid telegrafverket borde komma i åtnjutande av samma förmåner som personalen vid post-, tull- och lotsverken. Det kan ju dock hända, att med de nya bestämmelserna om röstning på annan ort valdagen de flesta olägenheterna även för denna personals vidkommande kunna bli undanröjda.

Beträffande Kungl. Maj:ts proposition i övrigt, vilken utskottet i allt har tillstyrkt, är jag av samma uppfattning som konstitutionsutskottet. Jag tyckte,

Förslag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen m. m. (Forts.)
att motionären herr Hall resonerade litet väl lättsinnigt, då han såsom motive-
ring för att taga bort röstlängdsutdragen bl. a. sade, att ett valfusk inte kunde
inverka på valets utgång, emedan röstsiffrorna äro så stora. Men meningen
är ju att man skall försöka att hindra valfusk, vare sig det inverkar på val-
utgången eller ej, och inom utskottet har inte pekats på någon väg, som bättre
än Kungl. Maj:ts förslag med röstlängdsutdragen skulle leda till resultat här-
vidlag.

Man har ju också försökt förenkla proceduren så mycket som möjligt, för
att en massa onödigt arbete skall undanröjas och en mängd röster icke av-
lämnas, som måste kasseras. Meningen är ju att det ytterkuvert, som skall
användas för valsedelsförsändelsen, skall göras sådant, att det kan fungera
såsom formulär för röstlängdsutdraget. Många gånger vet ju inte en röstande
vilket valdistrikt han tillhör. Det skulle därför bli svårt för sammanräk-
ningsmyndigheten att hitta de röstande, om inte på ytterkuverten i form av
ett röstlängdsutdrag stode angivet vilket valdistrikt vederbörande tillhörde.
Sammanräkningsmyndigheten skulle ju, om man slopade röstlängdsutdragen,
mera få tjänstgöra såsom en valförrättande myndighet än som en sammanräk-
ningsmyndighet.

Jag ber i övrigt få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson i Malmö: Herr talman! Jag skall följa de föregående talar-
nas exempel och fatta mig mycket kort.

Först ett par ord till den siste ärade talaren. Han kan ju principiellt ha
rätt i att den grupp, som han talade för, tillhör dem, som böra ha rätt rösta
före valdagen. Framställningar i den riktningen ha emellertid redan förut prö-
vats av konstitutionsutskottet och riksdagen, men ha inte någon gång lett till
något resultat. Man har inte velat tillmötesgå dem, därför att man varit rädd
för att vidga kretsen av dem, som få rösta före valdagen.

Men betydelsen av att kunna rösta före valdagen blir ju inte så stor, när
man har rätt att rösta valdagen på vilken ort i riket man än befinner sig.
Röstningen före valdagen har inte heller så stor omfattning som man kanske
tror. År 1940 röstade 10,519 personer före valdagen, och av dem voro icke
mindre än 9,852 militärer. Det var naturligtvis av särskilda skäl, som de be-
gagnade sig av denna rätt att rösta före valdagen. Men när det gäller civil-
personer, var det inte fler än 667, som begagnade sig av denna rätt.

Jag vill också säga några ord med anledning av herr Halls anförande. Vad
det här närmast gäller är ju, huruvida röstlängdsutdrag skall förekomma vid
dessa val eller ej. Enligt herr Halls mening har beslutet om röstlängdsutdrag
tillkommit uteslutande för att hjälpa sammanräkningsmyndigheterna i deras
arbete, såsom han uttryckte sig i sitt anförande. Därvid utgår emellertid herr
Hall från fullkomligt felaktig förutsättning. Förslagsställarnas väsentliga
syfte med sitt förslag är icke att hjälpa sammanräkningsmyndigheterna eller
överhuvud taget någon valmyndighet, utan syftet är att så långt som möjligt
försöka hindra valfusk och missbruk av rösträtten. Rösträtten skola vi hålla i
ära och slå vakt om på allt sätt, så att man inte genom missbruk kan hos
svenska folket misskreditera denna demokratiska rättighet.

Vi ha ansett från förslagsställarnas sida, att det skulle kunna innebära vis-
sa risker, om man utan legitimation skulle få rösta på främmande ort och på
vilken postanstalt som helst. Man blir ännu mer tveksam om lämpligheten av
att taga bort röstlängdsutdraget, då det t. o. m. ifrågasättes, att en person
skulle få rösta för äkta make på postanstalt på främmande ort utan att förete
någon som helst legitimation för någondera parten. Vi äro rädda för att detta

Förslag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen m. m. (Forts.)
kan föranleda missbruk. Det kan kanske förleda vissa riktningar, som inte äro så noga med metoderna, att på oriktigt sätt söka inverka på valens utgång.

Vidare vill jag beröra ett par frågor av mer praktisk art. Om man slopar röstlängdsutdraget finns det ingen möjlighet att begagna sig av postanstalterna för röstning vid förekommande omval, ty postverket kan ju inte hålla reda på de olika omval, som förekomma och vilka i motsats till de första valen icke äro fastställda i vallagen.

Det är ju också lyckligt, om man kan ha samma bestämmelser för alla kommunala val, vare sig det är fråga om omval eller första val, och jag vill påpeka att en av det förevarande förslagets stora förtjänster ligger däri, att man här kan få under en hatt alla bestämmelser om kommunala val. Nu äro ju dessa bestämmelser i hög grad splittrade, och det är svårt t. o. m. för valmakarna att hålla reda på dem, och hur skall det då inte vara för allmänheten? Men om man på sätt, som här föreslås, kunde få enhetliga bestämmelser — vilka äro tänkta att tillämpas även vid riksdagsmannaval — skulle det bli lättare att få väljarna att hålla reda på, hur det går till att rösta, så att man t. ex. vet, att om man är borta från hemorten valdagen, behöver man inte för den sakens skull avstå från att rösta, utan kan genom att skaffa sig ett röstlängdsutdrag, vilket väl inte vållar så stort besvär, utöva sin rösträtt, där man befinner sig.

Det är en sak till, som jag vill peka på i detta sammanhang. 1940 kasserades 2,949 röster, avgivna vid röstning före valdagen och röstning på främmande ort. Men icke mindre än 2,182 av dessa röster kasserades därför att valsedlarna voro felaktiga. Detta visar, att vi här ha en rätt sårbar punkt i systemet. Det kan ju vid de kommunala valen, vid stadsfullmäktige-, landstingsmanna- och kanske i ännu högre grad vid kommunalfullmäktigevalen många gånger vara svårt att få tag på valsedlar, som gälla för den egna orten, och det måste ju på valsedeln finnas i varje fall ett valbart namn för att den skall gälla. Nu öppnas ju genom bestämmelsen om röstlängdsutdrag möjligheter för bl. a. partiorganisationerna att få reda på adresserna på dem, som ämna rösta på annan ort, och man kan således sända valsedlar till dessa personer. Denna utväg begagnades redan 1940, men det vickade i alla fall vid det tillfället i rätt hög grad, beroende på att det var första gången som systemet tillämpades, och det är ju alltid svårast i portgången. Men ju mer man lär på detta område — det gäller även för väljarna — ju bättre kan det hela fungera.

Metoden med röstlängdsutdrag är i varje fall, såvitt jag kan se, en av de bästa utvägarna för att kunna hjälpa till att förse väljarna med valsedlar, som gälla för det val, i vilket man skall delta. Om röstlängdsutdragen slopas, såsom motionären förutsätter, bortfaller ju denna möjlighet.

Detta var således bara några ord i all korthet. Jag vill, såsom konstitutionsutskottets ordförande här gjort, säga: låt oss nu pröva detta system. Det är möjligt att det vid tillämpningen kan göras erfarenheter, som visa att det är behöfligt med justeringar på en eller annan punkt — det vill jag låta vara osagt — och då böra sådana justeringar företagas. Men låt oss pröva systemet vid valet i höst, så att vi kunna se, huruvida det finns skäl att göra några ändringar på en eller annan punkt, innan vi gå in för att fastställa det även beträffande riksdagsmannavalen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson i Ovanmyra: Herr talman! Bara en kort detaljkommentar till utskottets utlåtande på sid. 4, där utskottet betonar den synnerliga vikten av valhemlighetens trygghet. Det hänför sig till 38 § fjärde stycket, där det heter: »Väljaren skall å plats i röstningslokalen, där hans förehavande ej må

Förslag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen m. m. (Forts.)
av någon kunna iakttagas, eller i anvisat enrum inlägga sin valsedel i valkuvertet etc.» Nu veta vi mycket väl, att en stor massa postanstalter i riket ha mycket små dimensioner. Det kan vara ganska besvärligt att i relativt tränga kyffen fullt formellt iakttaga alla åtgärder i detta hänseende, som i vanliga fall äro behövliga. Jag har i utskottet förfäktat den meningen, att man borde ha en liten passus i motiveringen om att man här icke får tillgripa alltför rigorösa åtgärder för att tillgodose alla formaliteter. Av en eller annan anledning menade utskottet, att det var obehövt att utsäga detta. Men jag vill vid detta tillfälle, herr talman, poängtera den saken. Jag menar nämligen, att det kan vara behövt med en påminnelse om att vederbörande, där lokaliteterna lägga alltför stora hinder i vägen, icke resa alltför obilliga krav på kostsamma anläggningar, som icke stå i rimlig proportion till angelägenheten att bokstavligen följa föreskrifterna vid valprocedurer av mer eller mindre tillfällig art. Det gäller framför allt sådana lokaler, som ordinärt äro skapade för andra ändamål. Litet försiktighet och återhållsamhet är fullt på sin plats.

Det var bara detta, herr talman, som jag ville säga. Jag har i övrigt icke något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Hall: Herr talman! Jag vill till herr Hällgren säga, att jag icke förringat valfuskets betydelse — om det förekommer. Men jag har icke sett, att det förekommer.

Jag påvisade ganska klart, att en anledning till att människor icke fuska i valen är att det icke lönar sig. Det är så jag uttryckte saken. Alltså, den omständigheten att de icke kunna påverka valet avhåller dem från att fuska. Jag tror, att alla människor, som sysslat med val, icke minst valnämnderna, ha ett utomordentligt starkt intryck av att människorna äro hundraprocentigt hederliga på denna punkt och bjuda icke till att överträda lagen. Följaktligen är en hel del av de bestämmelser, som vi ha kvar i våra vallagar för att förebygga valfusk o. s. v., numera helt överflödiga, såvitt jag förstår, vilket dock icke betyder, att man skall taga bort dem.

Om det övriga, som replikerats till mig här, kan jag kanske fatta mig ganska kort. Det har sagts bland annat, att föret är värst i portgången. Att detta misslyckades 1940 berodde på att det var nytt då. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att vi i denna fråga komma alltid att befinna oss i portgången. Det är nämligen högst osannolikt, att samma personer som behövde använda detta institut 1940 behöva använda det 1942. Icke kan det passa så precis, att samme väljare råkar vara bortrest eller inkallad till militärtjänst på valdagen 1942 liksom 1940. De, som komma till dessa förrättningar, äro i största utsträckning nya personer, som icke varit där förut. Därför komma vi alltid att befinna oss i portgången, ty det inträffar högst sällan i en människas liv, att hon behöver använda denna utväg mer än en gång.

Sedan har frågan, hur väljaren skall legitimera sig, kommit upp. Man vill ställa kravet, att en väljare, om han skall rösta på annan ort, skall kunna styrka, att han har rösträtt. Det är som om man föreställde sig här, att detta kunde ske genom röstlängdsutdraget. Men röstlängdsutdraget är intet bevis för att den, som inlämnar det, har rösträtt vid försändelsestillfället. Man har eljest tagit avstånd från den tanken. När en väljare kommer in i ett större valdistrikt, känner valnämnden i allmänhet icke honom. I min hemstad känner valnämnden kanske var tjugonde väljare. Varför kan icke väljaren bli trodd, liksom han blir det av valnämnden, jämväl av posttjänstemannen å postanstalten, som tar emot hans röstsedel?

Detta bör man göra klart för sig, när man stiftar sådana här lagar, så att man icke slår över, såsom man här gjort, med påföljd att de som rösta på

Förslag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen m. m. (Forts.)
 annan ort få det strängare reglerat. Det finnes intet skäl för ett sådant antagande, såvitt jag förstår.

Utskottets ordförande har sagt, att det verkar litet egendomligt att avlåta en skrivelse samtidigt som man antager förslaget. Jag hade mycket god håg att ställa ett avslagsyrkande på utskottets förslag. Det skulle jag ha gjort, om vi ej befunnit oss i tider av militärinkallelser, när vi kunna förvänta även i höst att få ett stort antal människor, som behöva denna möjlighet att rösta. Hade det icke varit av hänsyn till denna stora grupp skulle jag yrkat avslag. Under andra förhållanden betyder icke detta så mycket, att man behöver taga en dålig lag bara för att få en lag snart. Nu måste vi finna oss i detta liksom vi 1940 fingo antaga den dåliga lag vi fingo då och som vi nu kasserat. Men frågan måste komma upp på nytt. Ingen tror, att om vi bibehålla denna möjlighet, skall den ordning som vi besluta, att en posttjänsteman, som befinner sig borta, skall kunna rösta på främmande ort, men om man skickar bort en telegraftjänsteman är han förhindrad att rösta — och liknande exempel finnas flera stycken — skall bestå. Redan av dessa skäl få vi tillbaka detta flera gånger. Vi få frågan tillbaka nästa år, om vi skola ha en sådan anordning vid 1944 års andrakammarval. Min avsikt med skrivelseförslaget är helt enkelt den, att de synpunkter, jag förfäktar och som jag vågar tro icke äro värdelösa, skola i detta sammanhang komma upp till omprövning.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. På av herr andre vice talmannen därå givna proposition blev först utskottets hemställan i punkten A) av kammaren bifallen.

Härefter framställde herr andre vice talmannen beträffande punkten B) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på avslag därå samt bifall i stället till det av herr Hall under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hall begärde emellertid votering, i anledning varav efter givna varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkten B) av utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av herr Hall under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 5.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av väckta motioner om sammanslagning av primärkommunala enheter m. m.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen dels de likalydande motionerna nr 27 i första kammaren av herr *Bondeson* och nr

Motioner om sammanslagning av primärkommunala enheter m. m.

Motioner om sammanslagning av primärkommunala enheter m. m. (Forts.)
45 i andra kammaren av herr Norup, dels motionen nr 162 i andra kammaren av herr *Andersson* i Tungelsta.

I motionerna I: 27 och II: 45 hade hemställts »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande dels möjligheterna att genom en sammanslagning av primärkommunala enheter ernå ett förbilligande och en effektivisering av den kommunala verksamheten och dels sättet för hur en sådan sammanslagning skall kunna tvångsvis åstadkommas».

I motionen II: 162 hade hemställts »att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående möjligheterna att genom sammanförande av kommuner till gemensamma hälsovårdsområden, eller på annat sätt, skapa ökade förutsättningar för en effektivisering av hälsovårdsnämndernas arbete».

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen i anledning av motionerna I: 27 och II: 45 i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t med det snaraste måtte föranstalta om företagandet av den av 1939 års lagtima riksdag i skrivelse nr 387 begärda utredningen angående ändrad lagstiftning, syftande till en rationell kommunal indelning; samt

2) att motionen II: 162 måtte anses besvarad genom vad utskottet ovan under 1) hemställt.

Reservation hade avgivits av herr *Gardell*, som ansett, att utskottet med hänvisning till de inom kommunalskatteberedningen och socialvårdskommittén pågående utredningarna bort hemställa, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Gardell*: Herr talman! Då jag till detta utlåtande fogat en reservation, skall jag be att få yttra några ord.

»Det är givetvis icke möjligt att inom ramen för en motion angiva vad som kan vinnas med en sammanslagning av olika kommunala enheter och huru den lämpligen bör genomföras. En grundlig utredning torde här vara på sin plats, så att problemet erhåller en allsidig belysning etc.» Så avslutar motionären sin motivering i motionen. Man bör väl icke misströsta för framtiden, men man får väl medgiva, att motionären ej lyckats få fram några hållbara grunder att just nu från riksdagens sida en ny påminnelse skall göras till Kungl. Maj:t, då riksdagen 1939 i en skrivelse fäst uppmärksamheten på dessa frågor samt kommunalskatteberedningen och socialvårdskommittén behandla dem. Man kan förstå, att Kungl. Maj:t ej funnit skäl att i föreliggande fall rucka på den nuvarande kommunala indelningen.

Vidare framhåller motionären: »Vår nu gällande samhällsordning bygger på den enskildes frihet och självansvar samt på medverkan i allmänna angelägenheter från medborgarnas sida, och den kommunala självstyrelsen är ett av de ståtligaste uttrycken härför. Det torde icke kunna förnekas, att den kommunala förvaltningens medverkan varit ett oeftergivligt villkor för möjligheten att genomföra åtskilligt av det, som vi under senare år hälsat med glädje och tillfredsställelse. Man har nämligen här haft förmånen att bygga på de intresserade, frivilliga och mycket litet lönade insatser av enskilda män och kvinnor, vilka karakterisera den svenska kommunalförvaltningen. Skulle man här haft att lita till allenast för varje särskilt ändamål tillskapade centrala organ med statligt avlönad personal, hade förmodligen åtskilligt fått skrinläggas av det, som under senare år genomförts till främjande av välfärd

Motioner om sammanslagning av primärkommunala enheter m. m. (Forts.)
och trivsel i det svenska samhället.» »Ett utmärkande drag i vår kommunala verksamhet torde vara att densamma i väsentlig mån handhaves av mycket små enheter.»

Man får då verkligen fråga sig, huru man kan begära, att sammanslagning skall ske tvångsvis.

Vidare anför motionären: »Genom att tillskapa större kommunala enheter, som bli i tillfälle att centralisera sin förvaltning till kommunalkontor, sätter man kommunerna i tillfälle att åt sakkunniga tjänstemän överlåta det ofta svåra och alltid ansvarsfulla bestyret med räkenskaper och medelsförvaltning.»

När man först talat så vackert om det frivilliga och litet lönade arbetet i kommunerna, som motionären gjort, är det också ägnat att förvåna, att man ögonblicket därefter skall som en fördel av kommunernas sammanslagning anför, att då får man tillfälle att anställa sakkunniga tjänstemän. Snarare borde man ju resonera som så, att kommunerna borde få förbli små, ty då slipper man ifrån att anställa så många dyra tjänstemän. Men så resonerar icke motionären.

På tal om förskingringar av kommunalkassor skulle jag dessutom vilja säga, att sådant kan förekomma i de större kommunerna och till och med i Stockholm. Och när motionären, som dock själv är från landsbygden, talar om bristande kompetens hos småkommunernas tjänstemän, skulle jag vilja säga, att det är nog icke så farligt med den saken. Om en kommunal förtroendeman i ett litet samhälle icke kan sina saker, då märkes det snart, och han kommer bort därifrån. Men i stadskommuner med s. k. sakkunniga kan okunnigt folk ha hand om styret ganska länge, innan man märker det.

Hur man kan taga någon ordentlig ståndpunkt till frågan om de små kommunernas lämplighet eller huru stora enheterna böra vara, innan man får klarhet, hur det går med kommunalskatten m. m. eller hur det blir med socialvården, kan jag icke förstå.

Motionären uttalar också: »Önskemålet om åstadkommande av kommunala sammanslagningar har redan kommit till uttryck i en lag, nämligen lagen den 13 juni 1919 om kommunalförbund. Att denna lag, som förutsätter ett frivilligt samgående, icke kommit i allmän tillämpning styrker behovet av att särskilda åtgärder vidtagas för ernående av förbättrade förhållanden.»

Mot detta vill jag anför följande. Gotland har 90 kommuner. Samtliga ha bildat kommunalförbund angående ålderdomshem, så att där finnas endast fyra sådana ålderdomshem. För åtskilliga år sedan ålades kommunerna på Gotland att bilda större barnmorskedistrikt. Kommunerna inrättade sig därefter, bildade kommunalförbund och byggde nya barnmorskebostäder. Så kom det en förordning, att landstingen skulle övertaga barnmorskeärendena samt att barnmorskornas antal ytterligare skulle minskas. Följden blev, att några nyuppförda barnmorskebostäder med ett förlösningssum icke blevo tagna i bruk utan måste säljas med förlust för de intresserade kommunerna. Så går det, när man hafsar i väg utan att frågorna äro ordentligt beredda.

År 1939, då det bestämdes, att kommunerna skulle bilda krisnämndsdistrikt, beslöto kommunerna, att varje kommun skulle vara ett krisnämndsområde. Konungens befallningshavande, som då skulle visa sin myndighet, sammanslog tre å fyra kommuner till ett område. Men det dröjde icke länge, förrän stora svårigheter uppstodo, och Konungens befallningshavande måste medgiva, att varje kommun, som det ville, fick bilda eget krisnämndsområde.

En annan sak! Det var så modernt på sin tid, att skolor skulle indragas och skolskjutsar skulle anskaffas. Så meddelades i tidningspressen för ej så länge sedan, att det övervägande flertalet av Sveriges folkskollärarkår säger

Motioner om sammanslagning av primärkommunala enheter m. m. (Forts.)
 sig ha gjort den erfarenheten, att de lägre skolformerna B2 och B3 med ett lämpligt avvägt elevantal ge ett bättre resultat än högre skolformer med stort elevantal.

Beträffande de mindre kommunernas offervillighet vill jag nämna, att inom varje av de små kommunerna särskilt på södra Gotland ha byggts badstubadhus till största delen på frivilliga medel, och både arbete och material ha beståtts. Det skulle aldrig ha hänt, om det varit stora kommuner. Där saknas frivilligintresset mera; det ha vi sett i större kommuner.

Konstitutionsutskottet har framhållit 1939 och även i år, att de små kommunerna äro mycket känsliga för även i och för sig obetydliga utgifter. Då kan man förstå, att där vill man icke ha onödiga utgifter och där är man sparsam.

Då erfarenheten visar, att ändringar av kommunallagarna ofta medföra onödiga utgifter, bör någon ändring nu ej göras, förrän de båda nämnda kommittéerna avlämnat sina förslag. Konstitutionsutskottets förslag innebär endast, att ytterligare en ny kommitté skall tillsättas förutom de andra två. Detta betyder ökade utgifter för statsverket.

Om riksdagen nu bifaller utskottets förslag, så uttalar jag den förhoppningen, att Kungl. Maj:t är lika nådig som sist och låter det vila tills utredningen är färdig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Konstitutionsutskottets utlåtande 1939 i denna fråga redovisade ett yttrande från landskommunernas förbund. Förbundet meddelade, att om en utredning skall ske om den kommunala indelningen i avsikt att skapa för sina uppgifter bärkraftiga kommuner bör också denna utredning taga sikte på spörsmålet om kommunernas uppdelning genom inkorporering med städer och köpingar, därvid skattekraftiga delar av landskommunerna försvinna. Det blev icke igångsatt någon utredning om dessa spörsmål. Med anledning därav väckte jag och andra ledamöter av kammaren vid 1941 års riksdag en motion, där vi särskilt yrkade på, att denna utredning skulle sättas i gång. Konstitutionsutskottet avstyrkte och riksdagen avtog denna motion med motivering, att man hoppades, att Kungl. Maj:t skulle sätta i gång denna utredning, och då skulle ifrågavarande spörsmål komma att beaktas.

Nu har ju konstitutionsutskottet i detta fall ändrat uppfattning och detta på grund av den motion, som föreligger innevarande riksdag. I denna motion yrkas på en utredning om möjligheterna att sammansluta kommunala enheter tvångsvis.

Realiserandet av en sammanslagning tvångsvis kommer dock kanske att väcka ganska stor ovilja på många ställen ute i kommunerna i landet. Jag tror, att det är anledning att fara varsamt fram här. Motionären liksom utskottet har vid olika tillfällen framhållit, att kommunerna och kommunalmännen där utföra en mycket nyttig gärning. Detta har särskilt framhållits i motionen, där det påpekas, att dessa kommunalmän i många fall utföra en så nyttig gärning, att de knappast, om de bleve avlönade tjänstemän, skulle kunna utföra så bra arbete. Jag tror att motionen i det fallet har rätt.

Vad angår frågan om den tvångsvisa inkorporeringen, tror jag mig kunna säga, att samhällets organ i viss mån motarbeta varandra. Genom den tvångsvis genomförda sönderslagningen av kommunala enheter har uppstått ett läge, som blivit olidligt för kommunerna. Utvecklingen fortsätter med oförminskad fart i samma riktning. Det finns många exempel på att kommuner förgäves protesterat mot inkorporering av sin mest skattekraftiga del med en närliggande stad. Kungl. Maj:t har efter myndigheternas, bland annat kammarkollegiets och

Motioner om sammanslagning av primärkommunala enheter m. m. (Forts.)
länsstyrelsernas, hörande som regel bifallit framställningar om inkorporering. Här föreligga sålunda redan fall av tvångsmässig anslutning. Om riksdagen, som motionärerna förordat och utskottet tillstyrkt, redan nu skulle begära utredning i ärendet och därigenom påskynda dess avgörande, tror jag resultatet icke skulle bli så lyckligt. Frågan bör behandlas med ganska stor försiktighet. Om det skall komma till stånd en utredning, så bör man alldeles särskilt se till, att man icke stympar kommunala enheter, som utträttat ett så nyttigt arbete i vårt samhälle.

Herr talman, jag vill endast framhålla dessa synpunkter och särskilt fästa uppmärksamheten på angelägenheten av att man vid den eventuella blivande utredningen beaktar, att det är av vikt att i fortsättningen undvika en sådan stympning av landskommunerna, som redan i stor utsträckning har skett genom inkorporering av delar av kommunerna med angränsande städer.

Herr Norup: Herr talman! Frågan om sammanslagning av de små kommunala enheterna till större är icke ny.

Redan i lagen av den 13 juni 1919 om kommunalförbund har detta önskemål kommit till uttryck. Vid 1939 års riksdag framfördes frågan i motion, vilken resulterade i skrivelse nr 387 till Kungl. Maj:t, vari riksdagen med godkännande av konstitutionsutskottets förslag nr 18 hemställde om en allsidig utredning om ändrad lagstiftning, syftande till en rationell kommunal indelning.

Med den välvilliga behandling utskottet givit frågan även denna gång, är det väl icke mycket nytt att framföra i detta sammanhang, men jag vill dock, herr talman, ytterligare betona en del synpunkter.

Ett av våra värdefullaste arv på samhällslivets område är vår kommunala självstyrelse. Den har genom sin dagliga kontakt med levande livet tagit vara på och skapat fram de synpunkter, behov och önskemål av lokal natur, som gjort sig gällande i olika bygder under olika tidsperioder. Men den har också icke minst under senare årtionden varit det verkställande organet för en alltmer tilltagande social omvårdnad.

Den kommunala självstyrelsen har också i mycket byggt på frivilliga eller litet avlönade krafter och insatser från enskilda intresserade män och kvinnor, vilka efter ett målmedvetet och ansvars-kännande arbete i hemkommunen mången gång kvalificerat sig för att delta i handläggning av ärenden i landsting och riksdag. Jag är också övertygad om, att så länge vi hålla fast vid vår nedärvda demokratiska samhällsordning, vi måste hålla på vår kommunala självstyrelseprincip.

Ett utmärkande drag i vår kommunala verksamhet torde vara, att den är uppdelad i mycket små kommunala enheter. Det är icke ovanligt, att dessa självstyrande kommunala enheter omfattas av endast några hundratal personer. Vid en undersökning, som bygger på kommunernas invånareantal 1938, finner man, att av 2,408 kommuner icke mindre än 495 stycken hade mindre än 500 invånare, och 1,135 stycken hade under 1,000 invånare.

När dessa små enheter kommo till, kunde säkerligen ingen drömma om det omfattande och vittsyftande arbete, som i nuvarande tidsperiod lagts på desamma. Detta har också medfört, att många små kommuner, redan i den mån de skulle kunna fylla de uppgifter, som ställts på dem, fått företaga byggnationer och anställa befattningshavare, vilket medfört, att skattebelastningen blivit i hög grad betungande. Dessa uppgifter komma i framtiden, om vi få utvecklas som ett fritt folk under fredliga förhållanden, icke att minskas utan mänskligt att döma betydligt utvidgas. Det kan icke vara rätt,

Motioner om sammanslagning av primärkommunala enheter m. m. (Forts.)
att det kommunala skattetrycket skall vara så olika, beroende på i vilken kommun en medborgare kommit att bli boende.

Man har visserligen företagit en viss skatteutjämning, men det är nog svårt att på den vägen helt lösa de svårigheter, som göra sig gällande på detta område.

Det torde vara ostridigt, att om pågående reformer på socialvårdens och andra områden icke kunna genomföras på ett tillfredsställande sätt, utan att man därför tager i anspråk den kommunala förvaltningen, det tarvas en snar omprövning av den kommunala indelningen.

Jag skall villigt erkänna, att det kommer att möta stora svårigheter och motstånd från en del håll att förändra enheter med hundraårig hävd, men svårigheterna böra med god vilja kunna övervinnas. Det är givet, att all hänsyn måste tagas till gammal tradition, men vi ha nu enligt min mening kommit därhän, att det gäller att antingen ändra kommunindelningen och göra denna skickad att uppbära en kommunal självstyrelse eller lägga uppgifterna på andra organ. Det senare skulle vara i högsta grad olyckligt.

Tidpunkten anses kanske av någon som mindre lämplig för dylika reformer, men jag vill i det fallet hänvisa till utskottet, som anser, att de nuvarande tidsomständigheterna icke synas motivera något ytterligare uppskov, och framhåller angelägenheten av att en utredning i ämnet med det snaraste kommer till stånd.

Med anledning härav vill jag uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t, om frågan nu vinner riksdagens bifall, blir mera positivt inställd till frågan än vad som skett sedan 1939. Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Fast: Herr talman! Jag är ganska förvånad över, att det i dag trots den sena timmen uppstått debatt i denna fråga. När riksdagen år 1939 tog ställning till frågan, var riksdagen, såvitt jag minns, fullständigt enhällig. Ingen opposition förekom emot det förslag, som utskottet då framlagt. Vad tjänar det då till att nu taga upp en diskussion, såvida man icke tror, att riksdagen och speciellt utskottets ledamöter ha ändrat mening, vilket jag icke tror? Det är ju ganska meningslöst att här taga och föreläsa vissa partier av en motion, vilka partier utskottet icke på något sätt uttalat sitt gillande av. Utskottet har i anledning av motionen hänvisat till 1939 års skrivelse och hemställt, att riksdagen ånyo måtte understryka, vad riksdagen där skrev, och an hålla, att Kungl. Maj:t måtte framlägga en lagstiftning, syftande till att skapa större kommunala enheter. Man har icke bara att här se till, att de små kommunerna sammanslås, utan det är lika viktigt, att de större och bärkraftigare kommunerna icke på sätt i många fall skett slås sönder genom bildande av municipalsamhällen. Tillåt mig säga, herr talman, att municipalsamhällena äro de sämsta av alla samhällsbildningar, och att ingen är tillfredsställd med dem. Gällande lagstiftning är olämplig. Den ger icke kommunerna nödig rörelsefrihet, och därför har ofta resultatet blivit, att municipalsamhällen bildats för tillgodoseende av särskilda behov. Jag erkänner villigt, att det är något ovanligt, att riksdagen, sedan den tagit ståndpunkt i en fråga och i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt om utredning, förnyar sin begäran om utredning. Skälet till att utskottet föreslagit riksdagen att göra detta har varit, att vi befinna oss på ett sådant stadium, att det är nödvändigt att någonting sker, och att statsmakterna taga ståndpunkt. Det har arbetat två kommittéer, men dessa kommittéer ha icke haft detta spörsmål under utredning. Deras arbete har emellertid i hög grad berört just nu föreliggande problem. Jag tror vi alla äro överens om att om man fort-

Motioner om sammanslagning av primärkommunala enheter m. m. (Forts.)

sätter att bilda specialkommuner, så kommer detta till sist att leda icke bara till en inskränkning av den kommunala självstyrelsen och till en splittring, för att icke säga ett omöjliggörande av behandlingen av budgetfrågor och andra frågor rörande kommunala angelägenheter, utan därtill kommer också, att, om vi slå in på den vägen, så måste vi gå vidare på densamma och få då lov att besluta oss för att antingen fortsätta med bildandet av specialkommuner eller också försöka — jag säger försöka, men jag tror, att det kommer att lyckas — bilda större och bärkraftigare primärkommuner, som kunna övertaga alla de uppgifter, som överhuvud taget kunna påvila primärkommuner. Det är ju ingen hemlighet, att en del av de små kommunerna för närvarande har mycket stora svårigheter att dragas med, t. o. m. när det gäller att få folk, som kan påtaga sig de uppdrag, som tillkommit genom alla kristidsförfattningarna. I en kommun skall finnas en massa kommittéer, och kommunerna ha, som redan antytts, ålagts en massa nya uppgifter särskilt genom kristidsförfattningarna.

Utskottet har sålunda för sitt vidkommande icke intagit någon ny ståndpunkt, utan ansett, att läget är sådant, att man ånyo bör från riksdagens sida understryka vikten av att denna utredning sättes i gång så fort som möjligt och göres så grundlig som möjligt. Tiden får icke försittas, så att vi till slut komma i ett tvångsläge, där man icke har någon annan väg att välja på än att gå vidare och bilda specialkommuner.

Herr talman, jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Erlander: Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga något om den kallsinnighet, som ifrån Kungl. Maj:ts sida visats gentemot riksdagens flera gånger uttalade vilja, att denna utredning om den kommunala indelningen skall komma till stånd. Det ser ju litet underligt ut, att här har riksdagen direkt skrivit redan år 1939 och mera i förbigående år 1941 i samma ämne, som det nu gäller, utan att Kungl. Maj:t satt igång med en utredning. Skälet har icke varit det, att vi inom socialdepartementet icke haft kännedom om att vår lagstiftning, som reglerar den kommunala indelningen, är i behov av en omarbetning. Herr Fast framhöll, hurusom det i många fall hänt, att kommunala samhällen sönderslagits på ett ganska olyckligt sätt. Icke minst det skälet har övertygat oss om att här får man otvivelaktigt se till, vad som kan göras för att få en rationellare lagstiftning. Att vi ha dröjt, har helt enkelt berott därpå, att socialvårdskommittén har tagit upp en mycket viktig speciell sida av denna fråga. De verkligt stora olägenheterna av kommunernas alltför ringa storlek framträda på socialvårdens område. Arbetslöshetspolitiken och bostadspolitiken kräva otvivelaktigt större kommunala enheter än vad vi ha på åtskilliga ställen i landet. Vi ha sett saken så, att så länge socialvårdskommittén är sysselsatt med en ingående undersökning av en väsentlig sida av saken, så har det varit ganska svårt för Kungl. Maj:t att sätta igång en utredning av problemet i hela dess vidd. Nu kan jag meddela, att enligt vad socialvårdskommitténs ordförande upplyst socialministern om, så kommer resultatet av kommitténs arbete i denna del att inom de närmaste månaderna överlämnas till socialministern. Under sådana förhållanden föreställer jag mig, att Kungl. Maj:t icke längre kommer att finna hinder möta mot tillsättandet av en kommitté och att det på grundval av det utredningsmaterial, som nu samlats, finns möjlighet att taga upp frågan till ny prövning. Vid den utredning, som sannolikt kommer till stånd, tror jag nog, att de synpunkter, som herr Pettersson i Dahl framfört, komma att vinna beaktande. Jag vill fästa herr Petterssons i Dahl uppmärksamhet på, att Kungl. Maj:t på senare tid vid kommunala indelningsärendens avgörande varit mycket rädd för att göra, vad man understundom tidigare gjort, eller att taga bort det kraftigaste skatteunderlaget från en landsbygdskommun och

Motioner om sammanslagning av primärkommunala enheter m. m. (Forts.)
 lägga det till en stad. Tendensen har på senare år varit att inkorporera så stora delar som möjligt för att undvika, att man skulle lämna kvar »rester», som skulle få svårt att reda sig. De synpunkter, som av herr Pettersson framförts, komma säkerligen att vinna beaktande vid den utredning, som, enligt vad jag föreställer mig, kommer att bliva resultatet av ett positivt beslut idag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å utskottets berörda hemställan samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till omkostnader för experiment- och försöksverksamhet genom Svenska gengasaktiebolaget;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till beredande av sjukvård i Sverige åt barn från Finland;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till skyddsläkemedel åt vissa kvinnor och barn;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till valutakontoret;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till viss godsvagnsutrustning för statens järnvägar; och

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till förrädsbyggnader för telegrafverkets räkning i Västanfors.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag måste beklaga att föredragningen av detta ärende råkat komma så sent i dagens förhandlingar, att man känner obehag över att behöva besvara kammaren med ett litet anförande. Jag skall emellertid inte ta många minuter i anspråk.

Jag känner personligen ett behov av att inte låta detta ärende passera genom riksdagen utan varje tillstymmelse till anmärkning. Jag förstår mycket väl att bakom detta ärendes behandling i regering och utskott ligger en politisk uppgörelse i samförståndets intresse, som riksdagen inte gärna kan rygga. Men alldeles utan erinringar bör beslutet ändå inte fattas. Man får veta nu, att pris-kontrollnämnden känner sig litet skjuten åt sidan och obeaktad vid behandlingen av den fråga, som vi här syssla med. Nämnden anser sig kunna säga, att redan det pris som bestämdes i fjol var högre än det behövt vara, och den menar att det nu föreslagna priset också är för högt. Om den saken skall jag inte uttala

Reglering av sockernäringsen i riket. (Forts.)

någon mening. Men när nämnden säger att den gärna vill bli tillfrågad, innan man bestämmer priser på det här sättet, så förstår jag nämnden. Det är värdefullt i och för sig att någon gång få en offentlig livsyttning ifrån priskontrollnämnden, om vars verksamhet ju allmänheten svävar i ganska stor okunnighet, och man undrar om den gör någonting. I varje fall är det uppenbart att den opinerar vid ett och annat tillfälle, såsom nu till exempel.

Jag delar således nämndens uppfattning om att den bör kunna höras vid ett sådant här tillfälle, och jag förstår dess reaktion inför denna prissättning av den anledningen, att skall man kunna hindra prisuppskrivningen, så är det ju nödvändigt att man angriper problemen så att säga vid källan. Det är av yttersta vikt, förefaller det mig, att man gör klart för sig att det är nödvändigt att framför allt försöka bromsa, så långt det nu är möjligt, sådana prisstegringar, som äro konstitutiva för den allmänna prisnivån. Till sist vill jag säga att den valutavårdande myndighetens arbete att försöka hindra en inflation naturligtvis är fullkomligt hopplöst, om man i fråga om de grundläggande villkoren för våra prisrörelser skall förfara på det sätt som man nu gjort.

Jag har intet yrkande, herr talman!

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag vill i anledning av vad herr Jonsson i Eskilstuna anfört tala om, att priskontrollnämnden har fått yttra sig över detta ärende. Det överlämnades till priskontrollnämnden, innan regeringen fattat beslut om saken. Priskontrollnämnden har vid sin tidigare prövning av olika förslag tillämpat den principen, att man undersökt hur priset ligger till i förhållande till det pris som gällde före krigsutbrottet. Nämnden gick emellertid i detta fall tillväga på ett annat sätt och skickade ut frågeformulär till ett 40—50-tal betodlare, vilket naturligtvis var riktigt ur priskontrollnämndens synpunkt, om den skall gå in på ett verkligt bedömande av hela läget, något som jag anser att priskontrollnämnden bör göra beträffande många av våra produktionsgrenar, kanske inte minst då det gäller det dagliga brödet. Jag är säker på att om priskontrollnämnden gör en undersökning på det området skall den finna, att brödet kan tillverkas till mycket lägre pris med hänsyn till de rådande mjölpriserna.

Emellertid var ju läget sådant att tiden inte medgav att regeringen väntade tills priskontrollnämnden inkom med sitt besked, och följaktligen måste regeringen fatta ståndpunkt till saken. Nu kunde ju herr Jonsson i Eskilstuna också ha upplyst om vad priskontrollnämnden sagt rörande priserna, nämligen att om man jämför kostnaderna med föregående års, så ha de sedan dess stigit med 50 öre per 100 kilogram sockerbeter. Jag sade till betodlarna, när vi resonerade om saken, att ni fingo så tillfredsställande betalt i fjol med hänsyn till förra årets skörd, att ni inte kunna räkna med att få full kompensering för de prisstegringar som nu inträtt beträffande arbetskostnader m. m. Tillägget bestämdes därför till 40 öre per 100 kilogram. Nu är ju att märka, att då det förra året blev strid om priset på sockerbeterna, räknade man inte med en skörd på 34.3 deciton per hektar, och man räknade inte heller med en sockerhalt av den storleksordning, som erhöles vid 1941 års sockerbetesskördar. Om jag säger att sockerhalten bara hade varit en procent lägre, vilket hör till det normala, hade detta medfört 25 öres lägre pris per 100 kilogram sockerbeter. Om skörden blivit 400 kilogram lägre per hektar, vilket man på betodlarhall gjorde gällande att den skulle bli, hade hektarinkomsten även sjunkit betydligt. Följaktligen kan man väl säga, att den gynnsamma väderleken på hösten åstadkom den stora skörden och även den höga sockerhalten. Om skörden blivit 4 deciton lägre per hektar, hade detta som sagt reducerat pri-

Reglering av sockernäringsen i riket. (Forts.)

set rätt väsentligt, ty i så fall hade priset per 100 kilogram inte givit samma belopp per hektar, utan sjunkit med ungefär 180 kronor per hektar.

I vilket fall som helst var det inte möjligt att avvakta priskontrollnämndens besked. Priskontrollnämnden lämnade först ett besked om de siffror nämnden hade kommit till. Så fort jag tittade på dessa uppgifter såg jag, att man räknat fel. Jag anmälde detta till nämnden och bad den se över saken en gång till, och fyra dagar senare kom det ett nytt besked, där det visat sig att man förra gången verkligen räknat fel. Beträffande alla de uppgifter som nämnden nu fått in tror jag att varken priskontrollnämnden själv eller någon annan myndighet kan garantera, att de också äro riktiga. Men självfallet är förhållandet av den beskaffenheten, att det bör göras en undersökning rörande de olika frågorna för de olika produktionsgrenarna inom jordbruket, så att det hela kan vara klart till ett annat år, då statsmakterna ha att ta ståndpunkt.

När det gäller dessa frågor komma naturligtvis jordbrukarna sinsemellan att försöka kontrollera varandra, ty om den ena produktionsdelen ger ett högre belopp kommer detta att återverka på vissa andra delar av produktionen. Följaktligen är det fullt förklarligt, om jordbrukarna i de delar av landet, där sockerbetsodling icke förekommer, säga att vi få vara aktsamma så att vi inte komma för högt med priserna på produkter, som icke odlas inom landet i dess helhet.

Jag har bara velat meddela, att priskontrollnämndens yttrande blivit inhämtat, men vi hade räknat med att få beskedet inom en vecka, enligt det system som nämnden i vanliga fall brukar tillämpa då den kontrollerar pristegringar och förändringar på hithörande områden. Regeringen hade inte beräknat att få vänta i 14 dagar, innan de avfordrade svaren på de denna gång använda blanketterna hunnit insamlas.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Jag har ingen anledning att polemisera mot herr statsrådet beträffande det tekniska förfarandet vid denna prissättning, för vilket han här redogjort. Jag begärde ordet bara för att tillfoga, att jag sätter utomordentligt stort värde på att herr statsrådet nu har gjort en erinran om att priskontrollnämnden gärna kunde vara vaksam även på en hel del andra områden.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Det är ju givet, då man i tidningarna i dag tar del av priskontrollnämndens synpunkter, att man litet var som varit med om att behandla det föreliggande avtalet får liksom en chock.

Men det må vara med den saken hur som helst. För utskottet har det förelagat ett förslag till avtal, där utskottet praktiskt taget inte haft något annat att säga än ja eller nej. Utskottet har vid detta bedömande kommit till det resultatet, att i det nuvarande läget kunde det inte sägas något annat än ja, vilket ju också herr Jonsson har medgivit, såsom frågan ligger till. Men det skulle ju vara önskligt, efter vad som nu förevarit, att man vid kommande tillfällen söker ha hela frågan klarlagd, innan den kommer till riksdagen, så att inte, sedan Kungl. Maj:t har förelagt riksdagen ett förslag till avtal, slutet mellan parterna, man efter utskottsbehandlingen plötsligt sättes i den situationen, att en annan myndighet underkänner det som ligger till grund för det framlagda förslaget.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Norup: Herr talman! Jag finner det ganska märkligt att priskontrollnämnden — som jag är medlem av och där jag har reserverat mig mot det

Reglering av sockernäringsen i riket. (Forts.)

yttrande nämnden har avgivit till Kungl. Maj:t — inte haft möjlighet att på ett helt år bedöma de priser, som lågo till grund för betodlingen 1941 utan först nu kommer med anmärkning på dem. Man konstaterar nu att priset 1941 var satt alldeles för högt.

Som grundval för detta bedömande utgår man från uppgifter som äro insamlade ifrån 55 brukningsdelar; jag skulle förmoda att dessa 55 brukningsdelar representera en mycket liten procentuell andel av de många odlare som finnas. Jag är också övertygad om, att de betodlare, som blivit anmodade att lämna dessa uppgifter, måste tillhöra den sortens jordbrukare som stå i en viss särställning. Det är ganska detaljerade uppgifter som fått lämnas, och de jordbrukare som kunnat lämna sådana uppgifter höra säkerligen till dem, som ha hela sin drift alldeles utmärkt rationellt ordnad. Man kan därför inte räkna med att det resultat som de kommit till utgör något som helst medeltal i fråga om de kostnader, som betodlingen åsamkar.

Om således betpriset har varit 3:56 i fjol, men priset i själva verket bestämts till 4:10, gör detta en skillnad på 54 öre per 100 kilogram. Om man ifrån detta gör ett avdrag med hänsyn till den bättre medelnivån som man kommit till vid dessa jordbruk, så går säkerligen en hel del av denna 50-öring bort. Sedan skall man uppmärksamma att betodlingen är en oerhört kapitalkrävande och många gånger också riskfylld odling, och det är säkerligen nödvändigt att om man skall få fram en odling i synnerhet av den storleksordning som var nödvändig i fjol, måste det vara till ett sådant pris, att detta åtminstone i någon grad stimulerar jordbrukarna att ge sig på denna ingalunda enkla odling. Jag är övertygad om att om man vill ta i beaktande den uppgift denna odling fyller i vår folkförsörjning och vill göra en jämförelse med de s. k. överpriser man här talar om, skall man nog komma till den uppfattningen, att det pris, som genomsnittsbetodlarna ha fått, alldeles säkert är väl avvägt i förhållande till de omkostnader denna odling är förenad med, och att man inte har någon anledning att ens ur konsumentsynpunkt framställa någon anmärkning mot detta.

Jag har som sagt vänt mig mot de synpunkter, som framförts av priskontrollnämnden, och jag är övertygad om att av hänsyn till vår folkförsörjning har man nog gått in för en prisbildning, som inte ger jordbrukarna mer än vad som är skäligt, men som har tillförsäkrat vår folkförsörjning ett gott tillskott.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Jag vet att herr Norup har reserverat sig, men gentemot de synpunkter han anført skulle jag vilja anföra andra. Jag är nämligen av den uppfattningen att när man skall prisreglera bör det vara lönsamheten hos de bästa företagen inom en bransch som blir bestämmande för prissättningen och inte lönsamheten hos de sämsta.

Herr Falk: Herr talman! Jag kan inte eftersom denna fråga kommit upp till debatt underlåta att framhålla ett par synpunkter.

Jag blev i likhet med herr Olsson i Gävle ganska förvånad när jag läste priskontrollnämndens uttalande i tidningarna för några dagar sedan. När vi förra året debatterade denna fråga, tillät jag mig säga, att sockerbetsodlingen var den odling inom jordbruksnäringen som otvivelaktigt var den mest lönande, och denna synpunkt har jag fortfarande.

Jag har likväl inte kunnat undgå att vid årets uppgörelse uppmärksamma det faktum att så pass liten höjning av priset som betodlarna fått i år i förhållande till de ökade kostnaderna ha de inte fått på många år. Det finns ingen jämförelse mellan ökningen i år och förra året. När vi tidigare ha ökat lönen för betarbetarna och givit dem 10 à 15 öre per 100 kilogram, ha de i regel fått

Reglering av sockernäringen i riket. (Forts.)

50 till 45 öre och förra gången mycket mera, vilket medfört en ökning av betarbetarlönen som väl motsvarade omkring 20 öre per 100 kilogram, medan jordbrukarna nu få nöja sig med det dubbla för att täcka övriga stegrade omkostnader. Jag var för min del alltså ganska tillfredsställd med att tendensen i prisskrivningen har börjat sacka efter, och detta var en anledning för mig att bli förvånad, då priskontrollnämnden i detta läge efter uppgörelsen kom med detta pekfinger. Jag vill inte förneka, att det kunde ha räckt med mindre, och nog hade odlingen gått ihop med ett lägre pris med hänsyn till att förra årets uppgörelse var mycket lukrativ, men att nu komma och begära att odlarna skola fortsätta odlingen utan att erhålla någon kompensation för den ökade kostnad som produktionen verkligen betingar, vore ju inte riktigt logiskt och rätt handlat. Därför har jag ansett att denna uppgörelse var mycket rimlig, och jag har utan tvekan gått med på den.

Jag vill samtidigt passa på att understryka vad herr statsrådet sagt angående priskontrollnämnden, att den bör ingripa på alla områden och göra det effektivt och grundligt. Jag kan inte underlåta att verkligen ställa mig frågande till en hel del prisregleringsfrågor. Det är inte bara på detta område som prisstegringskruven skall hållas nere, det skall ske över hela linjen. Jag har inte kunnat finna att priskontrollnämnden på långt när har lyckats härmed, även om den skulle ha velat det.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Endast en upplysning. De ökade arbetskostnaderna förra året utgöra 34 öre per 100 kilogram sockerbeter sammanlagt med en skörd av 34.3 deciton per hektar, således icke 20 öre utan noga räknat 34½ öre.

Herr **Liedberg**: Herr talman! Jag hade ingen anledning att begära ordet efter herr statsrådets klarläggande av frågan, men då herr Jonsson i Eskilstuna har uttalat att man vid prissättningen väl borde se till bara de bästa odlingarna, kan jag inte underlåta att säga några ord. Det kan man ju möjligen göra, herr Jonsson, men då får man nog finna sig i att betodlingsarealen går ned till en nivå som ingalunda täcker våra behov.

Det förhåller sig ju med all odling på det sättet att vissa mycket goda jordar och välskötta jordbruk under någorlunda gynnsamma förhållanden kunna producera en skörd som ligger över medeltalet, men det ligger i själva verket så till med betodlingen, att de nära 55,000 hektar, som betodlingsarealen under senare år höjts till i folkhushållets intresse, delvis omfatta mycket enkla jordar, på vilka man ingalunda kan nå upp till medeltalet utan kommer betydligt under detta. För dessa jordar, som utgöra en ganska stor procent av totalarealen, är odlingen ingalunda särskilt lukrativ, och om man pressar den för hårt faller lönsamheten utan vidare bort.

För min del kan jag inte undgå att även knyta några reflexioner till priskontrollnämndens yttrande. Jag förstår mycket väl, att en ambitiös nämnd och ett ambitiöst ämbetsverk eller vad det nu är vill rykta sitt värv så väl som möjligt, och det kan ju ha sin egen mening om en sak. Jag har emellertid mycket svårt att förstå att en priskontrollnämnd eller vilken annan nämnd eller kommission som helst kan sätta sig över Kungl. Maj:t. *Kungl. Maj:t har ju bedömt denna fråga.* Priskontrollnämnden anmäler missnöje *efteråt* och säger att den inte varit tillfrågad, och det kan *inte betyda någonting annat* än att priskontrollnämnden *underkänner* Kungl. Maj:ts kompetens att bedöma denna sak. Jag har för min del en annan mening. Jag tror att Kungl. Maj:t har fullkomligt riktigt bedömt denna fråga, och jag måste säga att jag tycker att detta är ett ganska förmätet förfarande av priskontrollnämnden.

Reglering av sockernäringsen i riket. (Fors.)

Priskontrollnämnden må ju vara mycket aktningvärd i sin ämbetsutövning, men den har ingalunda något anseende för att vara ofelbar. Jag kan i detta sammanhang erinra om den prisreglering på jordbruksprodukter som trädde i kraft någon gång strax före jul eller i början av december. Den baserar sig på ett mycket omfattande material, där de mest skilda kategorier fått vara med om att bedöma detsamma och kommit överens om att siffrorna kunna anses så riktiga som det överhuvud taget är möjligt att få dem. Det var kooperativa förbundet, Daco, livsmedelskommissionen och lantbruksförbundet — det var alltså åtminstone fyra olika kategorier representerade i den kommitté, som preliminärt hade handlagt denna fråga. Hur ställde sig då priskontrollnämnden till saken? Jo, när dessa beräkningar voro framlagda kommer priskontrollnämnden med sina beräkningar och visar att jordbruket haft en merförtjänst på hundratals miljoner kronor. Ingen av dem som vederhäftigt bedömt den här saken har kunnat komma till ett sådant resultat, fast man företagit en sådan bedömning från de mest skilda utgångspunkter.

Men likaväl som all åtminstone av mig känd sakkunskap, även från konsumenthåll, underkände priskontrollnämndens bedömning den gången, lär det väl inte vara uteslutet att nämnden kan ha fel den här gången också — det är för övrigt alldeles tydligt att den har det. Härmed vill jag inte på något sätt ha underkänt priskontrollnämndens arbete i det stora hela, men jag kan inte underlåta att även understryka hurusom mycket viktiga områden till synes lämnats obeaktade. Kammaren vet vilka belopp som anslås till exempel till förmalningsersättning. Kammaren vet också vilket resonemang det är om vetet skall få kosta 26, 27 eller 28 öre, vilket nummer det göres av detta, kanske med rätta. Det är klart att allt bör bedömas vederhäftigt och noggrant, men beträffande brödspriset, som herr statsrådet nämnde, ha vi inte hört talas om någonting från denna institutions sida, och där är utan tvivel oerhört mycket större belopp att tänka på. Det kan därför vara lämpligt att ägna uppmärksamheten åt detta innan man ger sig in på saker och ting som man tydligen inte behärskar.

För övrigt kan jag inte annat än påpeka att om odlarna denna gång fått en förhållandevis blygsam ökning så har arbetskraften å andra sidan fått den största ökning som väl någonsin förekommit på detta område och som så vitt jag vet har utlöst allmän tillfredsställelse.

Herr talman! Jag ville bara säga detta och ber naturligtvis att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat bankoutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i reglementet för statens pensionsanstalt m. m.;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för länsstyrelse att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om förvaring av sparbanks värdehandlingar;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 juni 1940 (nr 437) angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter, m. m.;

nr 23, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken rörande tillämpning av bankoreglementet;

nr 24, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängning av bemyndigande för fullmäktige att till riksbanken överlämna skattkamarväxlar m. m.;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidshjälp åt vissa pensionärer vid av staten övertagna enskilda järnvägar;

nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under riksstatsens tolfte huvudtitel gjorda framställningar angående bidrag till pensioneringskostnaderna för handelsflottans pensionsanstalt, dels ock Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg å vissa från anstalten utgående pensioner; och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. av viss livränta m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

*Utgallring av
vissa riks-
dagshand-
lingar för åren
1867—1935.*

Föredrogs bankoutsrottets utlåtande, nr 28, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket förslag rörande utgallring av vissa riksdagshandlingar för åren 1867—1935.

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket förevarande framställning, måtte besluta, att följande riksdagshandlingar för åren 1867—1935 måtte utgallras:

1) det till utskotten remitterade exemplaret av Kungl. Maj:ts propositioner och av inom kamrarna väckta motioner i de fall, då dessa handlingar icke äro bundna samman med handlingar, som skola bevaras;

2) utskottens manuskript till utlåtanden;

3) koncepten till riksdagens skrivelser; samt

4) konceptet till riksdagsbeslutet.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr Hall: Herr talman! Det nu föreliggande ärendet angår utgallring av äldre riksdagshandlingar. Sedan utskottet fattat sitt beslut i frågan ha några personer som sysslat med forskning i riksdagens historia anmält, att de önskade behålla en del av de handlingar som utskottet föreslagit till utgallring. Det gäller de under punkt 2 i utskottsutlåtandet upptagna handlingarna: utskottens manuskript till utlåtanden. Första kammaren har nu bifallit ett sådant förslag. För att andra kammarens beslut skall bli samstämmigt med det beslut som första kammaren har fattat yrkar jag således bifall till utskottets hemställan med den förändringen att punkt 2 utgår ur förslaget.

Vidare anfördes ej.

Utgällring av vissa riksdagshandlingar för åren 1867—1935. (Forts.)

Kammaren biföll det av herr Hall under överläggningen framställda yrkandet.

§ 10.

Herr **Anderson** i Mejstad erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! *Interpellation.* Bland de mycket omfattande regleringar på livsmedelsmarknaden, vilka framtvingsats av den fortgående skärpningen i vårt försörjningsläge, har under de gångna vintermånaderna särskilt äggregleringen kommit att stå i förgrunden för den allmänna diskussionen. Orsaken till att så blivit förhållandet torde främst vara, att för första gången under det nu pågående världskriget en stor del av den svenska allmänheten fått uppleva obehaget att ej kunna erhålla en utlovad vara på ett ransoneringskort. Samtidigt har en livlig diskussion pågått kring äggproduktionens prisfråga. Såväl äggens i vissa områden totala försvinnande ur marknaden som avvägningen av priset har sålunda kommit både konsumenter och producenter att starkt ifrågasätta, huruvida äggregleringens utformning varit klok och ändamålsenlig.

En blick på betingelserna för äggproduktionen säger oss att tillgången på ägg visserligen måste ha reducerats mycket kraftigt men att fortfarande betydande kvantiteter sannolikt produceras i landet. För åren 1937—1938 redovisar statistiken antalet höns till 8 miljoner, samtidigt som äggproduktionen anges till 47,000 ton. För närvarande skulle enligt en uppgift, som folkhushållningsministern nyligen lämnat i ett föredrag i Eskilstuna, finnas cirka 6 miljoner höns i landet. Om produktionsbetingelserna i övrigt hade varit desamma, skulle följaktligen årsproduktionen nu ha uppgått till omkring 35,000 ton. Beräknar man — för att ta ett exempel — att den dåliga foder-tillgången och den stränga vinterkylan sänkt produktionen cirka tjugufem procent under den normala, skulle trots allt 25,000 ton ägg om året fortfarande stå till förfogande för konsumtion. Även om det utan vidare är klart, att en proportionellt sett liten del av denna produktion infaller under vinterhalvåret, finns det anledning att fråga sig, om en annorlunda avvägd ransonerings- och prispolitik ej skulle ha kunnat betydligt öka tillgången på ägg i städer och samhällen, d. v. s. om det nuvarande äggpriset verkligen stimulerar tillförseln till den allmänna marknaden av de äggkvantiteter, som stå att få dit. Man gör sig så mycket mer denna fråga, som priskontrollnämnden nyligen ej motsatte sig en prishöjning å 50 öre, ehuru den föreslagna höjningen dock ej godtogs av regeringen. Vidare finns det anledning att överväga, om normalpriset på ägg är satt i riktig relation till priset på andra livsmedel — exempelvis fisk — ur synpunkten av de olika varornas värde som näringsämnen.

De många anmärkningar, med större eller mindre saklig tyngd, som riktats mot ingripandena beträffande äggproduktionen, synas mig vara en fullgod anledning till ett klarläggande inför riksdagen om motiven till och principerna för statsmakternas politik i avseende på denna produktion.

Med hänvisning till ovanstående vill jag till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet framställa följande frågor:

1) Är herr statsrådet i tillfälle att lämna kammaren en översikt över principerna för regeringens olika beslut rörande äggregleringen och verkningarna därav på ägghandeln?

2) Anser herr statsrådet, att det nuvarande normalpriset verkligen är ägnat att stimulera tillförseln till marknaden och därmed möjliggöra en god fördelning av förefintliga kvantiteter?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens andra kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 14 april 1942.

Anmälades att stenografen, jur. kand. P. G. Bergsten anhållit att på grund av honom av Svea hovrätt ålagd tjänstgöring å annan ort erhålla tjänstledighet från sin stenografbefattning tills vidare under tiden från och med den 15 innevarande april.

Ansökningen bifölls; och förordnades kanslisten hos kammaren, jur. kand. B. G. Ericson-Lindahl att under Bergstens tjänstledighet uppehålla dennes stenografbefattning, varjämte notarien K. B. Å. W. Sjöstedt förordnades att under samma tid uppehålla Ericson-Lindahls kanslistbefattning.

Anmälades vidare dels att vaktmästaren hos kammaren Erik Andersson avlidit den 11 i denna månad, dels ock att vaktmästaren E. F. Blomberg blivit inkallad till militärtjänstgöring.

Med anledning därav antogs Knut Valfrid Egon Sundell till vaktmästare hos kammaren från och med denna dag, varjämte Harry Ericsson förordnades att under tiden för Blombergs militärtjänstgöring tills vidare från och med den 16 innevarande april uppehålla hans vaktmästarbefattning.

In fidem

Sune Norrman.

§ 12.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253) m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 121, i anledning av väckta motioner om sammanslagning av primärkommunala enheter m. m.;

från statsutskottet:

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående vissa anslag till privatläroverk;

från bevillningsutskottet:

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernärings i riket; samt

från jordbruksutskottet:

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning om anslag till bidrag till hushållningssällskapen.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1.39 på natten.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 18 april.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att sedan herr Johnsson i Kastanjegården vid kammarens sammanträde den 9 april med läkarintyg styrkt sig från och med samma dag tills vidare vara hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, herr Johnsson i Kastanjegården denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

Justerades protokollen för den 11 och den 14 innevarande april.

§ 3.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 222, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 och 5 §§ lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar;

nr 224, angående anslag till anordnande av skyddsrum i vissa statliga undervisningsanstalter;

nr 225, angående vissa anslag till riks försäkringsanstalten för budgetåret 1942/43;

nr 226, angående statsbidrag till lasarets- och tuberkulossjukvårdens utbyggande å Gotland;

nr 227, angående anvisande av medel till statsbidrag för uppförande av frukt- och potatislagerhus m. m.;

nr 228, angående åtgärder för utjämning av marknadspriserna å vissa förnödenheter m. m.; och

nr 229, med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för arbetare m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen, nr 214, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 219, angående överskridande av viss anslagspost i den för länsstyrelserna fastställda avlöningsstaten;

nr 220, angående anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1942/43;

nr 221, angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m.; och

nr 223, angående anslag till kostnader för årlig taxering för budgetåret 1942/43.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1942/43 till domkapitlen och stiftsnämnderna m. m.;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens boställningslån jämte en i ämnet väckt motion;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till statens polisskola;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring av 58 § 3 mom. 7 punkten civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till ny posthusbyggnad i Borås m. m.; och

nr 69, i anledning av väckt motion om taxorna på månadsbiljetter inom statens järnvägars lokaltrafik;

bankoutskottets memorial, nr 29, angående användande av riksbankens vinst för år 1941 m. m.;

första lagutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckt motion angående viss ändring i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 11 juni 1937 (nr 348) om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer, m. m.;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 juni 1940 (nr 645) om skyldighet att bortföra varuförråd, m. m.;

nr 19, i anledning av väckt motion angående ändringar i lagen om fastighetsbildning i stad och förordningen med närmare föreskrifter om fastighetsregister för stad;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillstånd till skatteköp av den av aktiebolaget Västergötlands förenade kalkindustrier innehavda kronolägenheten Carlsfors nr 2, en äng, i Bergs socken av Skaraborgs län; och

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 april 1935 (nr 113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med vissa bestämmelser angående nötboskapsaveln, dels ock i ämnet väckt motion;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för stöd-
jande av odlingen av matärter och bruna bönor;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av
mark från vissa kronoegendomar m. m.;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vis-
sa lektorsprebendefastigheter;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av
vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter; och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av me-
del till byggande av skogsvägar m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av
motion angående viss ändring av byggnadsstadgan.

§ 6.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till
Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggs-
stat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till omkostnader för experiment-
och försöksverksamhet genom Svenska gengasaktiebolaget;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å till-
läggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till beredande av sjukvård
i Sverige åt barn från Finland;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budget-
året 1942/43 till skyddsläkemedel åt vissa kvinnor och barn;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa
fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-
getåret 1942/43 till valutakontoret;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å till-
läggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till viss godsvagnsutrust-
ning för statens järnvägar; och

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-
getåret 1942/43 till förrådsbyggnader för telegrafverkets räkning i Västan-
fors; samt

från jordbruksutskottet:

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förord-
ning angående ändring av 1, 3 och 5 §§ förordningen den 27 juni 1930 (nr
247) om utrotande av nötbromsen;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för
arrendatorn B. Landin från skyldigheten att betala viss husröteersättning; och

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörelsekapital
för domänverket.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.07 e. m.

In fidem
Sune Norrman.